

Данієла
СТІЛ

ВІДЛУННЯ

Даниела
СТІЛ

Danielle
STEEL

Echoes

Данієла
СТІЛ

Відлуння

КНИЖКОВИЙ
 КЛУБ
ОБМЕЖЕНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Харків
2007

ББК 84.7СПО
С80

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Висловлюємо щирю подяку літературному агентству
«Права и переводы» за допомогу в придбанні права
на публікацію цієї книжки

Переклад з англійської:
«Echoes» by Danielle Steel, Random House, New York 2005

Переклад і передмова *Євгенії Кононенко*

Дизайнер обкладинки *Наталія Переверзева*

ISBN 978-966-343-532-9

- © Danielle Steel, 2004
- © Hemiro Ltd., видання українською мовою, 2007
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2007

Епопея про кохання й про війну

У центрі роману добре відомої нашим читачам американської письменниці Данієли Стіл «Відлуння» — історія Амадеї де Вальран. Ця історія розпочалася того дня, коли зустрілися її батьки, Беата Вітгенштейн, дочка німецького банкіра, єврейка за походженням, та французький аристократ Антуан де Вальран. Вони зустрілися на березі Женевського озера в розпал Першої світової війни. І, хоча й були громадянами ворожих країн, поєднали свої долі, незважаючи на те що обидві родини зреклися їх. Беата й Антуан обрали кохання, за яке сплатили дуже високу ціну: розрив із рідними і втрату багатства. Отже, Амадея де Вальран була дитиною кохання в найвищому сенсі цього слова. Далі на сторінках роману розкриваються найяскравіші моменти долі цієї незвичайної дівчини. У п'ять років вона вже була доброю вершницею. У вісім практично стала матір'ю для своєї молодшої сестри Дафни. А в десять років саме вона стала головною моральною підтримкою родини де Вальран, коли раптом загинув Антуан. Амадея блискуче вчилася у школі і в юні роки вже могла дати зважену оцінку того, що відбувалось у світі. Вісімнадцятирічною дівчиною, зовсім не від нещасного кохання, а в результаті глибоких переконань, вона йде до монастиря кармеліток, щоб згодом стати черницею цього ордену... А залишають читачі Амадею на порозі її власної подружньої спальні, куди невдовзі її має внести бри-

танський аристократ, полковник секретної служби Руперт Монтгомері.

Однак головною у «Відлунні» є не окрема історія Амадеї, а Історія з великої літери, яка протягом усього роману-епопеї безжально втручається в хід подій, провокуючи немислимі й трагічні злами долі героїв роману й самої Амадеї. Адже події, що розпочались у Швейцарії в роки Першої світової, продовжуються у відносно спокійній повоєнній Німеччині, а потім тривають і в Німеччині тридцятих років. Жахіття епохи нацизму, який тільки почав набирати сили, підштовхнули Амадею до думки про усамітнення в стінах монастиря, щоб молитвою рятувати цей жорстокий світ. А згодом та сама жорстока Історія змусила Амадею залишити монастир, котрий вона любила, де їй було добре, і штовхнула її у вир війни.

Майже рік Амадея переховувалася в домі друзів, відтак стала в'язнем табору смерті, а потім — утікачкою й учасницею французького Опору. На дорогах війни вона зустріла своє перше кохання. А коли хлопець загинув, поступово почали складатися її глибокі й виважені стосунки з полковником Монтгомері. Адже на війні легше зустріти справжніх чоловіків. Амадея де Вальран зустріла чоловіків настільки шляхетних, хоробрих і мужніх у боротьбі зі злом світу, що навіть будучи черницею, що стояла на порозі прийняття обітниць довічної цноти, відчула: бути дружиною одного з них — це саме те, чого хоче Господь.

Хоча події цього роману Данієли Стіл відбуваються в одну з найжахливіших епох ХХ сторіччя, читача не полишає відчуття віри в краще майбутнє, яке неодмінно настане. Багато з героїв «Відлуння», кого читач устигне полюбити, загине в страшній круговерті Історії. Але пам'ять про них живе. Пам'ятати померлих — це єдине, що можна зробити для них. Саме це мають робити ті, хто вижив. І саме ця ідея й продиктувала назву роману Данієли Стіл — «Відлуння».

Про материнську любов, мужність дочки
та непохитну віру...

Моїм любим дітям, які безмежно дорогі мені,
всім разом і кожному окремо —
Беатрис, Тревору, Тодду, Ніку, Сему,
Вікторії, Ванессі, Максу й Зарі.
Нехай відлуння минулого, теперішнього
й майбутнього ніколи не тривожить вас.

Це дивно, але я не зрелася своїх переконань. Вони такі абсурдні й непрактичні. Та я дорожу ними, бо й досі, попри все, вірю, що люди у своїй сутності справді добрі.

Анна Франк

Той, хто рятує одне життя, рятує цілий світ.

Талмуд

Розділ 1

Стояв спокійний літній полудень, коли Беата Вітгенштейн разом зі своїми батьками неспішно йшла вздовж узбережжя Женевського озера. Сонце пекло, повітря було нерухоме, і вона задумливо простувала позаду батьків, а птахи й комахи зчиняли нечуваний галас. Беата і її молодша сестра Бригіта приїхали до Женеві на літо разом із матір'ю. Беаті вже виповнилося двадцять, а сестрі було на три роки менше. Війна, що розпочалася влітку минулого року, вже точилася тринадцятий місяць, і їхній батько хотів, щоб вони того року на літо виїхали з Німеччини. Був кінець серпня 1915 року, і він на місяць приїхав до них. Обидва її брати були у війську, та якимось дивом отримали відпустки, щоб тиждень провести з ними. Хорсту було двадцять три роки, він був лейтенантом у штабі дивізії в Мюнхені. Ульм був капітаном 105-го піхотного полку у складі тридцятої дивізії, яка, у свою чергу, входила до Четвертої армії. Йому виповнилося двадцять сім саме на тому тижні, коли вони всі були в Женеві.

То було просто диво, що вся родина зібралася разом. Коли розпочалася війна, котра забрала всіх чоловіків Німеччини, Беата дуже хвилювалася за долю своїх братів, так само, як і мати. Батько весь час повторював, що скоро все закінчиться, але в його розмовах із синами звучали зовсім

інші настрої. Чоловіки значно більшою мірою відчували наближення тяжких часів, аніж жінки. Мати ніколи не розмовляла з нею про війну, а Бригіту, здавалося, найбільше непокоїло те, що бракує гарних молодих хлопців, із якими б можна було пофліртувати. Від раннього дитинства Бригіту цікавило тільки те, як би вийти заміж. Недавно вона закохалася в одного з друзів Хорста по університету, і Беата відчувала, що цієї зими її гарненька молодша сестра буде заручена.

У Беати не було таких намірів і зацікавлень. Вона завжди була спокійною, зосередженою, серйозною, значно більше цікавилась навчанням, ніж тим, де б знайти хлопця. Батько завжди повторював, що вона — ідеальна дочка. Єдина суперечка виникла між ними тоді, коли вона наполягала, що хоче вчитися в університеті, так само, як і брати, та батько називав це дурницею. Хоча сам він був серйозним і цінував освіту, однак вважав, що диплом університету жінці не потрібний. Він говорив, що незабаром вона все одно вийде заміж і займатиметься чоловіком і дітьми. Навчання їй не потрібне, а отже, він не дозволяє їй іти до університету.

Брати Беати та їхні друзі були жваві й веселі, її сестра була гарненька й любила пофліртувати. Беата завжди відчувала свою відмінність від них, тримаючись осторонь зі своєю спокійною вдачею й пристрасною до здобуття освіти. Найбільше вона б хотіла бути вчителькою, та коли говорила про це, з неї завжди сміялися. Бригіта вважала, що вчительками або гувернантками стають лише бідні дівчата, а брати — що це доля лише негарних дівчат. Вони полюбили дражнити її, хоча Беата ніколи не була ні бідною, ні негарною. Її батько був власником одного з найвпливовіших банків у Кельні, де вони мешкали. Сім'я мала великий гарний будинок у районі Фіценграбен, а її мати Моніка була не лише однією з найвродливіших жінок у Кельні, але й мала найелегантніші сукні й найвишуканіші коштовності. Вона була спокійною жінкою, так само, як і Беата. Моніка одружилася з Якобом Вітген-

штейном, коли їй було сімнадцять, і відтоді жила з ним щасливо протягом двадцяти восьми років.

Цей шлюб улаштували їхні респектабельні родини, і то справді був добрий шлюб. Їх союз став злиттям двох значних капіталів, що їх Якоб відтак істотно збільшив. У його банку панував залізний порядок, та й узагалі він мав великий хист до банківської справи. Якоб цілком забезпечив і себе, і своїх нащадків. Усе у Вітгенштейнів було надійне. Єдиною непередбачуваною обставиною в їхньому житті стала війна, котра в ті дні катувала абсолютно всіх. Особливо війна непокоїла Моніку, у якої у війську служило двоє синів. Час, що вони разом провели у Швейцарії, був заспокійливим перепочинком як для дітей, так і для батьків.

Зазвичай вони проводили літо на морі в Німеччині, однак того року Якоб вирішив вивезти їх усіх із Німеччини на липень і серпень. Він навіть мав розмову з генералом, якого добре знав, і попросив його про величезну ласку, щоб обом його синам дали відпустку й ті могли приїхати до них. Генерал потайки все zorganizував. Родина Вітгенштейнів була однією з небагатьох єврейських сімей, які були не лише дуже заможними, а й доволі впливовими. Беата знала про це, та не надавала великого значення впливовості своєї родини. Вона значно більше цікавилася навчанням. І, тоді як Брігіту іноді дратували обмеження ортодоксальної сім'ї, Беата глибоко в серці була релігійною, чим дуже тішила свого батька. Коли той був молодим чоловіком, він шокував своїх рідних, заявивши, що хоче стати рабином. Його батько пояснив йому що і як, і в належний час він пішов працювати до фамільного банку, як це робили до того його батько, брати, дядьки й діди. У цьому полягало дотримання сімейної традиції, і хоча батько Якоба мав дуже велику пошану до рабинів, проте не хотів віддавати їм свого сина. І, як слухняний син, Якоб пішов працювати до банку й невдовзі після того одружився. Тепер йому було п'ятдесят, він був на п'ять років старший за дружину.

Уся родина погодилася з тим, що літо того року варто провести у Швейцарії. Вітгенштейни мали там багато друзів, і Якоб із Монікою ходили на вечірки так само, як і їхні діти. Якоб добре знав мало не всіх зі швейцарських банківських кіл, він їздив до Лозанни й Цюриха, щоб там побачитись із друзями. Майже завжди він брав із собою дівчат. Поки з ним були Хорст і Ульм, вони якомога більше часу проводили всі разом, насолоджуючись товариством одне одного. Потім Ульм мав їхати на фронт, а Хорст — до штабу дивізії в Мюнхені, де непогано проводив час. Незважаючи на серйозне виховання, Хорст був несерйозним молодим чоловіком. Він і Бригіта мали між собою значно більше спільного, ніж кожен із дітей із Беатою.

Коли вона опинилася позаду всіх, повільно йдучи вздовж озера, найстарший брат Ульм сповільнив крок і рушив поряд із нею. Він завжди піклувався про неї, певне, тому, що сам був на сім років старший. Беата знала, що він шанує її ніжну натуру й любляче серце.

— Про що ти думаєш, Беато? Ти виглядаєш жахливо серйозною, ідучи зовсім сама. Чому ти відстала від нас?

Мати й сестра йшли далеко попереду, ведучи розмову про моду й чоловіків, котрі сподобалися Бригіті на вечірках минулого тижня. Чоловіки могли говорити лише про одне: як впливатиме війна на банківські справи. Після завершення війни Ульм збирався повернутись до банку, де до того працював протягом чотирьох років. Батько казав, що Хорст має облишити розваги, стати так само серйозним, як і вони. І хлопець обіцяв, що, тільки-но війна скінчиться, він стане саме таким. Йому було тільки двадцять два, коли — рік тому — було оголошено війну, і він переконував батька, що, коли війна скінчиться, він «дозріє». А також батько кілька разів повторив, що для Ульма настав час одружуватись. Якоб завжди очікував від своїх дітей, як і від усіх підлеглих, щоб ті слухались його. Того самого він очікував і від своєї дружини, і вона жодного разу не розчарувала його. Слухались його й діти, за винятком

хіба що Хорста, який зовсім облишив справи, коли пішов до армії. Одруження було чимось таким, про що Хорст думав найменше. Фактично єдиною, кого ця тема цікавила, була Бригіта. Беата ще не зустріла людини, котра змінила б її життя. Попри те, що вона цілком визнавала, наскільки гарними є сини друзів їхньої родини, молоді хлопці видавалися їй дурними, старші трохи лякали її та здебільшого здавалися похмури. Вона не квапилася заміж. Беата часто повторювала: якщо вона вийде заміж, то сподівається, що чоловік буде вченим, не банкіром. Вона не могла сказати це своєму батькові, хоча неодноразово розповідала про свою мрію матері й сестрі. Бригіта казала, що це нудно. Гарний молодий друг Хорста, що припав їй до душі, був веселий і любив розваги, як і вона, а також походив із відповідної банківської родини. Якоб мав намір у вересні зустрітись із батьком хлопця, щоб усе обговорити, хоча Бригіта не знала про це. Але претендента на руку Беати не було, та вона й не шукала його. На вечірках вона рідко з кимось знайомилася. Дівчина слухняно йшла туди разом із батьками, одягаючи сукні, які мати замовляла для неї. Вона завжди була чемна з гостями й полегшено поспішала додому, тільки-но це можна було зробити. На відміну від Бригіти, котру додому треба було тягти силоміць, яка скаржилась, що, мовляв, ще зовсім рано йти з вечірки, а її батьки цього не розуміють. Хорст в усьому погоджувався із сестрою та підтримував її. Беата й Ульм були серйознішими.

— Тобі подобається в Женеві? — тихо спитав Ульм Беату. Тільки він міг вести з нею серйозні розмови й на правду цікавився її думкою. У Хорста й Бригіти в голові були самі розваги, тож вони не гаiali часу на розумні розмови з сестрою.

— Так, подобається, — Беата сором'язливо посміхнулася йому. Хоч він і був її братом, Беату завжди вражало, який він гарний і добрий. Він був надзвичайно делікатний і дуже схожий на батька: високий, білявий, атлетичної статури — зовсім як Якоб у молоді роки. Ульм мав блакитні очі і такі риси обличчя, що люди не приймали його за єврея. Звичайно ж, усі

знали, хто він такий, і в Кельні їх шанувала найвища аристократія. Багато відомих людей були друзями дитинства їхнього батька. Вітгенштейни були такі впливові й шановані, що всі двері для них були відкриті. Але Якоб повторював усім своїм дітям, що, коли для них настане час одружуватись, їхні пари мають бути неодмінно євреями. Це не могло бути навіть предметом обговорення для жодного з них. Їх сприймають такими, як вони є, і в тих колах є досить молодих хлопців і дівчат, що з них можуть вибирати діти Вітгенштейнів. Отож коли вони стануть на порі, то, певно, одружаться з кимось із них.

Коли Ульм і Беата брели вздовж озера, ніхто б навіть не сказав, що вони рідні брат і сестра. Обидва її брати й сестра були дуже схожі на батька — усі високі, біляві, синьоокі, з правильними рисами обличчя. А Беата вдалася в матір, утворюючи різочий контраст із ними усіма. Беата Вітгенштейн була чорнява, тендітна, граційна, зі смоляним волоссям і білою шкірою. Єдине, чим вона була подібна до них, — це великі сині очі, хоча й трохи темніші, ніж у її братів чи Бригіти. А очі її матері були темно-карі, та, попри цю відмінність, Беата була піби точною копією матері, що потай дуже тішило батька. Він і досі дуже любив дружинку, проживши з нею мало не двадцять дев'ять років, і коли бачив, як Беата посміхається, то відразу згадував її матір, якою вона була в перші роки їхнього шлюбу, і ця подібність завжди щемно зворушувала його. Тому він особливо ніжко любив Беату, і Бригіта нерідко скаржилася, що Беату батько любить більше. Він ніколи нічого не забороняв їй. Але Беата й не прагнула нічого забороненого. Бажання Бригіти були значно «небезпечнішими», ніж у старшої сестри. Беата була рада лишитися вдома й читати або щось вивчати, фактично саме це вона й любила найбільше. Лише одного разу Якоб був незадоволений тим, що вона читала, — коли побачив у неї в руках Біблію в перекладі короля Джеймса.

— І що ти читаєш? — суворо спитав він, коли помітив, що саме тримає вона в руках. Їй було шістнадцять, і її дуже захо-

пило те, що вона читала. До того вона перечитала мало не весь Старий Завіт.

— Це так цікаво, тату! Ці оповіді такі чудові, і багато речей описано так само, як і те, у що віримо ми.

Новий Завіт подобався їй більше, ніж Старий. А батькові це дуже не сподобалось, і він забрав у неї ту книгу. Він не хотів, щоб його дочка читала християнську Біблію, і сказав про це матері, наказавши їй уважніше дивитись, що саме читає дочка. Фактично Беата читала все, що потрапляло їй до рук, включно з творами Платона й Аристотеля. Вона буквально ковтала книжки і дуже любила грецьких філософів. Навіть батько мав визнати, що якби вона народилася чоловіком, то була б визначним ученим. Чого він хотів від неї зараз (так само, як і від Ульма) — це якомога швидше взяти шлюб. Він починав боятися, що дочка може залишитися старою дівою, якщо й далі зволікатиме із заміжжям. У нього були певні плани, які він хотів реалізувати тієї зими, однак війна зруйнувала все. Так багато хлопців опинилось у війську і стількох молодих людей з-поміж їхніх знайомих убито за останній рік! Ця невпевненість у майбутньому надзвичайно його непокоїла.

Батько вважав, що Беаті було б добре із чоловіком, старшим за неї. Він хотів для Беати зрілого чоловіка, котрий оцінив би її розум і поділяв би її зацікавлення. А втім, він був не проти, щоб знайти і для Бригіти такого самого, хто б мав сильний характер, аби стримувати її. Хоча він любив усіх своїх дітей, та особливо пишався старшою дочкою. Себе ж уважав людиною мудрою й милосердною. Ніхто ніколи не вагався, коли хотів із чимось звернутись до нього. Беата дуже шанувала й любила його, так само як і матір, хоча глибоко в серці визнавала, що з матір'ю спілкуватися легше й безпечніше. Їхній батько був серйозний, як і Беата, і загалом не схвалював фривольностей своєї молодшої дочки.

— Добре було б, якби ти не повертався назад на війну, — сумно промовила Беата Ульмові, коли вони йшли берегом.

Усі, хто був попереду, вже повернули назад, і тепер вони з Ульмом опинилися на чолі, замість того щоб пасти задніх.

— Я також дуже не хочу туди, але, гадаю, все скоро скінчиться, — брат упевнено посміхнувся їй. Він сам не вірив цьому, однак то були саме ті слова, що їх потрібно говорити жінкам. Принаймні, він так припускав. — На Різдво в мене знову буде відпустка.

Вона кивнула, думаючи, що не доживе до того, не в змозі навіть подумати, яке буде лихо, коли з ним щось раптом трапиться. Вона обожнювала його, хоч і мало говорила про це. Хорста вона також любила, та він більше скидався на пустотливого молодшого братика, аніж на старшого. Він любив подразнити свою сестру й завжди її смішив. Те, що пов'язувало її з Ульмом, було зовсім іншим. Дорогою назад до готелю вони мило розмовляли, і того сім'я влаштувала прощальну вечерю, а наступного дня хлопці від'їздили. А Хорст без упину розважав усіх, майстерно копіюючи кожного, хто зустрічався їм, а також розповідаючи різні історії про своїх друзів.

Наступного дня всі трое чоловіків від'їжджали, а трое жінок залишались іще на три тижні в Женеві. Якоб хотів, щоб вони пробули у Швейцарії якомога довше, хоч Бригіті вже починало набридати. Проте Беаті з матір'ю дуже подобалося там.

Одного дня Бригіта й мати пішли по магазинах, а Беата сказала, що хотіла б лишитися в готелі, бо в неї болить голова. Насправді нічого в неї не боліло, просто їй дуже не хотілося йти з ними. Бригіта завжди щось міряла, замовляла сукні, капелюшки, черевички. Знаючи її добрий смак і відчуття моди, мати завжди брала її з собою. Виснаживши кравців, шевців, модисток, а також майстринь, які робили ексклюзивні рукавички, вони йшли поглянути на діаманти. Беата знала, що повернуться вони тільки на вечерю, і їй було так добре сидіти самотою на осонні в парку й читати.

Після обіду вона спустилась до озера й рушила тією самою дорогою, якою вони завжди ходили. Було трохи холодніше,

ніж напередодні, і вона надягла білу шовкову сукню, капелюшок, що захищав її від сонця, а на плечі накинула блакитну хустку такого самого кольору, що й її очі. Ідучи, вона щось сама собі наспівувала. Більшість приїжджих із готелю були на обіді або поїхали до міста, тож дівчина була сама на тій стежині, ідучи з похиленою головою, сповнена думок про братів. Раптом вона почула в себе за спиною якийсь звук, обернулась і завмерла, побачивши високого молодого чоловіка, котрий, посміхаючись, швидко рухався стежкою. Він ішов у тому ж напрямку, що й вона, і Беата так здивувалась від несподіванки, коли побачила його, що хутко відступила вбік, спіткнулась об щось і підвернула ногу. На якусь мить вона відчувала сильний біль, але все швидко минуло. Чоловік швидко підхопив дівчину, щоб вона не впала.

— Перепрошую, я зовсім не збирався палякати вас і тим паче не думав збивати вас із ніг. — У його голосі чулося щире вибачення й занепокоєння, і мимоволі Беата відзначила, що він дивовижно гарний. Високий, білявий, з очима того ж кольору, що й у неї, чоловік мав довгі сильні руки й атлетичні плечі. Говорячи до неї, він міцно тримав її під руку. Вона подумала, що від їх зіткнення її капелюшок з'їхав трохи набік. Беата поправила його, скося розглядаючи незнайомця. Він виглядав трохи старшим за її старшого брата. На ньому були білі широкі штани й синя куртка, краватка кольору морської хвилі й чудовий солом'яний капелюх, у якому він мав дещо зухвалий вигляд.

— Дякую, зі мною все гаразд. Це я мала б дивитись, куди йду. Я не почула ваших кроків, поки ви не налетіли на мене...

— І не побачили мене, поки я мало не збив вас із ніг. Боюсь, я повівся страшенно незграбно. Вам не боляче? Як ваша нога? — Він дивився на неї зі щирим співчуттям.

— Усе гаразд. Ви підхопили мене, перш ніж зі мною щось могло трапитись, — він говорив до неї французькою, і вона відповідала йому тією ж мовою. Беата вивчала французьку в школі й відтоді постійно шліфувала її. Їхній батько наполіг,

щоб вони вивчали ще й англійську, а також він уважав, що, крім того, діти мали б знати італійську й іспанську. Беата вивчала всі ці мови, але згодом ніколи не вдосконалювала їх. Якщо її англійська була непоганою, то французька — досконалою.

— Чи не сіли б ви на хвилю? — Він показав на лаву, з якої відкривався спокійний вид на озеро, і, як їй здалося, неохоче відпустив її руку. Складалося таке враження, ніби він боявся, що вона ось-ось упаде, якщо він дозволить їй рухатись без підтримки. Дівчина посміхнулася йому.

— Зі мною все гаразд, правда. — Проте можливість трохи посидіти поряд із ним приваблювала її. З нею ніколи такого не траплялося — фактично, вона ніколи не робила нічого подібного, та незнайомиць був такий приємний і чемний, а також видавався настільки сповненим каяття за несподівану прикрість, що вона мало не відчула жаль до нього. І, зрештою, посидіти з ним і поговорити якусь хвилину, перш ніж рушити далі, — хіба в цьому є щось погане? Їй не обов'язково було повертатися назад до готелю, адже вона знала, що матері й сестри ще дуже довго не буде. Вона дозволила йому відвести себе до лави, і він сів поряд, дотримуючись поважної дистанції.

— Чи з вами справді все гаразд? — Він глянув на її ніжку, що виглядала з-під краю спідниці, і з полегшенням побачив, що ознак розтягнення нібито не видно.

— Не хвилюйтеся, зі мною нічого не сталося, — вона посміхнулася йому.

— Я хотів просто прослизнути повз вас і не потурбувати. Я, певно, мав би щось гукнути, щоб попередити вас! Подумки я був за мільйони миль звідси, думаючи про ту трикляту війну, що виявилась такою жахливою.

Вона побачила, що він був дуже схвилюваний, коли говорив про це, відкинувшись на спинку лави. Беата не зустрічала нікого, хто бодай віддалено нагадував його. Цей чоловік був немов чарівний принц із казки і до того ж такий привіт-

ний! Він виглядав бездоганим: зовні був схожий на одного з Ульмових друзів, проте мав значно кращу зовнішність.

— Ви не швейцарець? — спитала дівчина з цікавістю.

— Я француз, — просто відповів він, і, коли промовив це, вона мовчки насупилась. — Чи це вже аж так жахливо? Власне, швейцарцем був мій дід, батько матері. Саме тому я тут. Я мав приїхати й допомогти розв'язати справи щодо спадщини з моїм братом і батьками. Мені дали відпустку, щоб я все владнав.

З ним було надзвичайно легко спілкуватись, він був дуже щирий і відкритий, проте без самовпевненої фамільярності, видавався добре вихованим, шляхетним і чемним.

— Ні, це аж ніяк не жахливо, — чесно відповіла Беата, дивлячись прямо на нього, — просто я німкеня, — вона цілком могла очікувати, що зараз він зірветься з лави й вигукне, як він ненавидить німців. Зрештою, в певному сенсі вони були військовими супротивниками, і дівчина абсолютно не знала, як він відреагує на її зізнання.

— Ви чекаєте, що я засуджуватиму вас, ніби це ви розв'язали війну? — спитав чоловік, ніжно посміхаючись їй — молодій дівчині, неймовірно гарненькій. Йому, поки розмовляв із нею, Беата здалася просто красунею, до того ж його зворушили потки вибачення в її голосі. То була надзвичайна молода жінка, і він раптом зрадів, що налетів на неї та мало не збив із ніг. — Невже це ви все це вчинили, мадемуазель? Чи маю я сердитись на вас? — піддражнив він її, і вона засміялася разом із ним.

— Та ні, це не я, — відповіла вона з посмішкою. — А ви служите у війську? — спитала Беата, адже він згадував, що зараз у відпустці.

— Так, служу в кавалерії. Я вчився в академії в Сомюрі.

Беата знала, що там навчалися всі молоді люди, котрі хотіли стати офіцерами кавалерії — найпрестижнішого військового підрозділу.

— Це, напевне, дуже цікаво. — Вона любила коней і, коли була дівчинкою, багато їздила верхи. Також любила їзди-

ти верхи разом із братами, особливо з Ульмом. Бо Хорст завжди несамовито гнав свого коня, який, розпалившись, лякав її конячку. — Мої брати також на фронті.

Чоловік довго й задумливо дивився на неї, загубившись у її блакитних очах, що були темніші, ніж його власні. Він ще ніколи не бачив, щоб темне волосся поєднувалось із такою білою, наче мармур, шкірою. Дівчина була як намальована, і вона сиділа тут, поряд із ним.

— Добре, якби суперечки між народами розв'язувались так само просто, як розмова між двома людьми, що сидять на лаві літнього полудня й дивляться на озеро. Ми можемо обговорювати різні речі й сперечатися попри те, що відбувається в реальності, коли молоді люди гинуть на полі бою.

Те, що він сказав, змусило її знову зсунути брови й подумати про те, в якій небезпеці зараз її брати.

— Це було б добре. Мій старший брат каже, що все скоро скінчиться.

— Я б хотів погодитися з ним, — чемно відповів він, — але боюся, що, беручи зброю до рук, людина нелегко відмовляється від неї. Мабуть, усе це триватиме роками.

— Сподіваюсь, ви помиляєтеся, — тихо відповіла Беата.

— Я також сподіваюсь на це, — він знову знічено глянув на неї. — Я ще раз дуже прошу вибачити мені. Мене звать Антуан де Вальран, — він підвівся, вклонився й знову сів.

Беата посміхнулася йому.

— А я Беата Вітгенштейн, — у її голосі чулася добра вимова.

— Як це ви так добре вивчили французьку? — спитав він. — Ваша вимова бездоганна, ви розмовляєте майже без акценту. Так, ніби ви справжня парижанка, — він ніколи б не подумав, що вона німкеня.

Ця дівчина надзвичайно сподобалась йому, і він абсолютно не звернув уваги на її єврейське походження, навіть коли почув її ім'я. На відміну від більшості людей свого кола, йому було байдуже. Антуан ніколи не зважав на це. Для нього вона була просто гарною розумною молодою жінкою.

— Я вивчала французьку в школі, — посміхнулась Беата.

— Якщо це справді так, то ви набагато розумніша за мене.

Я також, так би мовити, вивчав у школі англійську, проте не можу вимовити ані слова. А моя німецька геть жаклива. У мене немає ваших здібностей, як і в більшості французів. Ми розмовляємо французькою й більше ніякою. Та ще й вважаємо, що весь світ має знати французьку, аби спілкуватися з нами. Чи ви знаєте й англійську?

Йому чомусь здавалося, що так. Хоч вони не знали близько одне одного й Беата була досить сором'язлива, та вона раптом пожвавішала, і їхня розмова пішла напрочуд легко. Їй самій стало дивно, як просто з ним розмовляти. Хоч Антуан і був незнайомцем, та вона відчула себе з ним у безпеці.

— Так, знаю й англійську, — відповіла вона, — але не так добре, як французьку.

— Ви ще ходите до школи? — вона видалась йому надто молодою. Йому було тридцять два роки, на дванадцять більше, ніж їй.

— Ні. Вже ні. Я вже закінчила її, — сором'язливо відповіла вона. — Але я дуже багато читаю. Я б хотіла навчатись в університеті, однак батько не дозволив мені.

— Але чому? — здивувався він, а потім наче щось збагнув і з посмішкою додав: — Певне, батьки вважають, що вам краще вийти заміж і народжувати малюків. Навіщо вам той університет? Чи я маю рацію?

— Так, цілком, — вона подарувала йому осяйну посмішку.

— А ви не хочете заміж?

Чимдалі більше він нагадував їй Ульма. Беата почувалася так, ніби вони з Антуаном є давніми друзями, і йому, здавалося, також було з нею зовсім легко. Вона відчула, що може йому багато що розповісти, а це траплялося з нею нечасто. Зазвичай вона була дуже несміливою з чоловіками.

— Я хочу вийти заміж тільки за чоловіка, якого покохала б, — просто відповіла вона, а її співрозмовник кивнув.

— Звучить слушно. А ваші батьки поділяють такі думки?

— Я не впевнена. Їх свого часу засватали, тож вони вважають, що так і треба. Вони хочуть, щоб брати також одружились.

— Якого віку ваші брати?

— Двадцять три і двадцять сім. Один з них достатньо серйозний, а другий прагне тільки розваг, і навіть занадто, — вона несміливо посміхнулась Антуанові.

— Це дуже схоже на мого брата й мене.

— А скільки йому?

— Йому двадцять сім, так само, як і вашому найстаршому братові, а сам я дуже старий, мені аж тридцять два. — До цієї миті він саме таким і почувався.

— Тож котрий із них ви?

— Котрий? — він не одразу зрозумів, про що вона, а потім збагнув: — О, дикий — це мій брат. А зануда — це я, — але потім подумав, що знову сказав щось не те. — Перепрошую, я не мав на увазі, ніби ваш старший брат зануда. Просто серйозний, принаймні я так вважаю. Я завжди був відповідальний за брата, а мій брат не відповідає ні за що. Він так несамовито прагне розваг, що не має часу за щось відповідати. Можливо, він у чомусь має рацію. Я значно спокійніший за нього.

— І ви не одружений? — запитала вона з цікавістю.

Це була найдивовижніша зустріч у її житті. Вони питали одне одного про те, про що ніколи б не наслідились говорити в жодній вітальні, на жодній вечірці. Але тут, на лаві біля озера, було ідеальне місце, щоб розмовляти про все. Антуан цікавив її. То було добре, пристойне почуття, яке, можливо, суперечило його винятково гарній зовнішності. Вона цілком могла припустити: він розкішний хлопець і говорить неправду; але все було не так. Беата вірила всьому, що він говорив, і відчувала, що Антуан так само вірить і їй.

— Ні, я не одружений, — весело відповів він. — Я думав про це раз чи двічі, та потім збагнув, що чиню неправильно, незважаючи на величезний тиск моєї родини. Мовляв, старший

син і таке інше. Я не хочу помилитись і одружитися не з тією жінкою. Краще вже буду самотнім, яким я, власне, і є.

— Цілком згодна з вами, — вона кивнула з дивовижною рішучістю. Загалом, Беата здавалася йому майже дитиною, проте коли вона говорила про шлюб та університет, він бачив, що ця дівчина мислить цілком по-дорослому.

— А що б ви хотіли вивчати, якби вам дозволили вчитись в університеті? — зацікавився він, а вона заміряно відповіла, ніби щойно саме про це думала.

— Філософію. Античну Грецію. Релігієзнавство, тобто філософію релігії. Одного разу я прочитала Біблію від початку до кінця.

Він був вражений. Це була незрівнянна дівчина, і, крім того, така гарна, а до того ж із нею так легко розмовляти!

— І як вона вам? От я не можу похвалитись, що читав її, тільки якісь уривки, та й то здебільшого ті, що їх читають на весіллях і похороні. Більшість свого життя я, здається, провів верхи, допомагаючи своєму батькові давати раду нашим землям. Я, мабуть, навіки заручений із землею, — йому було важко пояснити їй, як багато для нього важить земля. Так його виховано.

— Я думаю, так воно є для багатьох чоловіків, — тихо промовила Беата. — А де знаходяться землі вашої родини? — їй хотілося говорити й говорити з ним, і щоб розмова не закінчувалась.

— Це Дордонь. Край коней. Неподалік від Перигору, біля Бордо, якщо це вам про щось говорить. — Його очі загорілись, коли він заговорив про це, і вона могла побачити, що все це означає для нього.

— Я ніколи не бувала там, але там, мабуть, дуже гарно, адже ви так любите той край.

— Дуже, — запевнив він її. — А де ви живете в Німеччині?

— У Кельні.

— Я там був! — радісно відповів він. — Я дуже люблю Баварію. А ще я непогано провів час у Берліні.

— Берлін — це місто, де б хотів жити мій брат Хорст. Нажаль, це неможливо. Після війни він мусить іти працювати на мого батька. Брат гадає, що це жахливо, але в нього немає вибору. Мій дід, батько, його брати та мій брат Ульм — усі там працюють, у банку. Я думаю, це дуже нудно, та, здається, всім їм подобається, — сказала вона й посміхнулась.

Із розмови складалося враження, що Беата сповнена яскравих інтелектуальних ідей і цікавиться всім. Дивлячись на неї та слухаючи її, Антуан був певний, що якби вона навчалась в університеті або мала змогу працювати в банку, у неї б це добре виходило. Крім того, його надзвичайно вразило, що така молода дівчина прочитала всю Біблію.

— А що ви найбільше любите робити? — спитав він її.

— Я люблю читати, — просто відповіла Беата, — а також дізнаватись нове про різні речі. Я б хотіла колись стати письменником, але, звичайно ж, я ніколи ним не стану.

Адже за кого б вона не вийшла заміж, ніхто б не терпів такого, вимагаючи, щоб вона передовсім піклувалася про чоловіка й дітей.

— Можливо, одного дня все це станеться. Гадаю, це залежить від того, за кого ви вийдете заміж і чи вийдете взагалі. У вас є сестри чи тільки брати?

— У мене є молодша сестра Бригіта, їй сімнадцять. Вона любить бувати на вечірках, танцювати, чепуритись, вона не може дочекатися, коли вже вийде заміж. Сестра завжди повторює, яка я нудна, — сказала Беата з лукавою посмішкою, від чого йому захотілося пригорнути її, хоч вони й не були добре знайомі. Він раптом відчув велику радість від того, що мало не збив її з ніг. То був просто подарунок долі, і в нього було відчуття, що Беата думає так само.

— Мій брат теж уважає, ніби я дуже нудний. Але я маю вам, Беато, сказати, що можу назвати вас ким завгодно, тільки не занудою. Мені дуже подобається розмовляти з вами.

— І мені подобається розмовляти з вами, — дівчина сором'язливо посміхнулася йому, подумавши, куди він ітиме далі:

до готелю чи ні? Вони вже досить довго сиділи поряд на лаві. Можливо, довше, ніж диктували правила пристойності. Відтак обоє замовкли, милуючись красою озера, а потім він знову заговорив до неї:

— Чи дозволите провести вас до готелю? Ваша родина, певне, хвилюється, де ви.

— Мої мати й сестра пішли по магазинах. Не думаю, щоб вони повернулись раніше вечері. Та, мабуть, мені вже треба йти, — вона виявила розсудливість, хоч їй дуже не хотілося йти від нього.

Їм обом не хотілося йти. Антуан спитав, як її нога, і був радий почути, що дівчину нічого не турбує, відтак запропонував їй свою руку, коли вони повільно рушили до готелю. Беата взяла його під руку, і вони повели легку розмову про тисячі різних речей. Виявилось, що вони обоє ненавидять вечірки, проте полобляють танцювати. Йому сподобалося, що вона любить коней і колись їздила на полювання. Вони обоє пристрасно любили кораблі й море. Беата сказала, що ніколи не потерпала від морської хвороби, у що він ледве міг повірити. Водночас дівчина зізналася, що боїться собак, бо ще маленькою її покусав собака. До того ж вони були солідарні у своїй любові до Італії, хоча він сказав, що йому дуже подобається Німеччина, в чому зараз він не може зізнаватися відкрито. Та ця війна і той факт, що їхні країни сьогодні перебувають у стані війни, на їхню думку, ніяк не повинні заважати їхньому знайомству. Коли вони дісталися до готелю, Антуан виглядав розчарованим. Він дуже не хотів розлучатися з нею, хоч у нього й була запланована вечеря з родичами. Він волів би провести з нею значно більше часу й зовсім не квапився прощатися з нею, поки вони стояли перед готелем одне навпроти одного.

— Чи не хотіли б ви випити чаю? — запропонував він, і її очі загорілися від цієї пропозиції.

— Це було б дуже добре, дякую вам.

Відтак Антуан повів її до тераси, де подавали чай. Там сиділи елегантні жінки й говорили на різні теми, а закохані па-

рочки їли маленькі канапки, пошепки розмовляючи німецькою, італійською або англійською.

Вони обоє вибрали той самий улюблений високоякісний чай. Після чаювання вийшли в хол, і Ангуан раптом спинився. Він дивився на неї згори вниз. Беата видавалася йому тендітною й незахищеною, однак, проговоривши з нею кілька годин, він уже знав, що ця дівчина дуже розумна й цілком спроможна захищати свої погляди. Щодо багатьох речей вона мала власні думки, які він цілком поділяв. А ті, що він не поділяв, дивували його. Беата дуже хвилювала його й була настільки гарною, що перехоплювало подих. Тепер у його голові було одне: він повинен побачити її ще раз.

— Як ви гадаєте, ваша мати дозволить мені запросити вас завтра на обід? — Ангуан глянув на неї з надією, йому так хотілося взяти її за руку, та він не насмілювався. Більше того, йому запраглося торкнутись її обличчя. У неї була чудова шкіра.

— Я не певна, — відповіла Беата чесно.

Їй буде важко пояснити, як вони познайомились і той факт, що вона мала таку тривалу розмову з французом. Та ж нічого такого не трапилось: Ангуан був бездоганно чемним і надзвичайно добре вихованим. У ньому не було нічого, що могло б викликати якісь заперечення рідних, але він француз, що наразі напевне небажано. Проте, зрештою, все сталось у Швейцарії. Вона зустріла його не вдома. І з того, що їхні країни вели війну, не випливало, що він — погана людина. Однак вона не була впевнена, що її мати витлумачить усе саме так, оскільки її брати воюють із французами й будь-якої миті можуть бути вбитими кимось із них. Її батьки були сповнені радикального патріотизму й не відзначалися широтою поглядів, чого й боявся Ангуан. Також Беата розуміла, що якби він претендував на її руку, її родина вважала б це неприйнятним, оскільки він точно не єврей. Але перейматися цим було завчасно.

— То, може, ваша мати й сестра також пообідали б із нами? — спитав він із надією в голосі. Ангуан уперто не здавав-

ся. У цій ситуації війна видавалась йому невеличкою перешкодою. Беата була чимось занадто чудовим і чарівним, щоби втрачати її.

— Я спитаю, — тихо відповіла Беата.

Вона збиралась більше, ніж спитати, — дівчина мала намір битися, як тигриця, щоб знову побачити його, і боялася, що таки доведеться робити саме це. Беата знала, що в очах її матері між ними стоять дві перешкоди: його громадянство й віра.

— Чи можу я завітати до вашої матері й запросити її особисто? — запитав він розгублено.

— Ні. Я сама, — заперечила вона, стискаючи його руку. Вони стали союзниками в необговореній конспірації стосовно їхньої дружби, чи як іще це можна було назвати. Беата не вважала, ніби він фліртує з нею, вона сподівалася на одне: вони стануть друзями. Вона не насмілювалась думати про інше.

— Чи можу я зайти до вас сьогодні ввечері? — нервово спитав Антуан, і вона назвала номер кімнати. Вона жила в номері разом із Бригітою.

— Сьогодні ми вечеряємо в готелі.

— Ми також, — відповів він трохи здивовано. — Можливо, ми побачимось, і я зможу представитись вашій матері й сестрі. — Раптом він занепокоївся: — А як ми пояснимо обставини нашого знайомства?

Їхня зустріч була випадковою, але могла комусь видатися не зовсім пристойною. А їх довга розмова могла виглядати, м'яко кажучи, й зовсім дивною. Беата розсміялася на його запитання:

— Я просто скажу, що ви збили мене з ніг, а потім підібрали.

— Гадаю, це справить на неї враження. Або ви скажете, що я штовхнув вас у багнюку, а потім кинув в озеро? — Беата розреготалася, як дитина, з його слів, і Антуан відчув таке щастя, якого не знав протягом років. — Ви таки правда нічого не розумієте. Ви маєте сказати їй, ніби я схопив вас за руку й у такий спосіб не дав вам упасти, хоча й сам штовхнув

вас. — Антуан більше не шкодував про це. Ця невеличка прикрість справила їм добру послугу. — То чи наважитесь ви сказати своїй матері, що я належним чином відрекомендувався?

— Можливо, я й зроблю це, — якусь мить Беата виглядала направду стурбованою, а потім усе-таки зважилась поставити йому запитання: — Ви гадаєте, це буде жакливо, якщо я скажу матері, що ви швейцарець?

Він кивнув після деякого вагання. Антуан бачив, що його громадянство створює для неї певні проблеми, а точніше, вона боялася, що це буде проблематичним для її матері. А втім, значно більшим клопотом могло стати те, що він — французький дворянин, а не єврей, та цього Беата йому не сказала. Вона плекала ілюзію, що коли вони будуть просто друзями, мати не заперечуватиме проти цього. Яка шкода в тому, щоб товаришувати з християнином? Серед друзів її батьків були й такі. Це був той аргумент, який вона збиралася використати, якщо мати заперечуватиме проти завтрашнього обіду.

— Зрештою, я на чверть швейцарець. Я повинен розмовляти в присутності вашої матері якщо й по-французькому, то зі швейцарським акцентом. Це буде певна зрада. Але не думаю, що коли ви скажете, що я швейцарець, це дуже полегшить ситуацію. У ці дні нам усім треба чогось соромитись.

Правда полягала в тому, що його родина також вжахнулася б, якби знала, що він потоваришував із німецькою дівчиною і, що ще гірше, вона йому надзвичайно сподобалась. Адже між німцями й французами не могло бути симпатії! Та Антуан не розумів, чому він і Беата мають за це розплачуватись.

— Не переймайтесь, ми владнаємо це питання, — мовив він привітно, коли вона глянула на нього своїми величезними синіми очима. — Усе буде гаразд, Беато. Я вам обіцяю. Так чи інакше, але завтра вранці ми побачимось.

Він не хотів, щоб між ними були якісь незгоди, і коли вона стояла перед Антуаном і дивилась на нього, то відчула себе повністю захищеною. Вони були майже незнайомі, але Беата вже знала, що довіряє йому. Цього дня між ними відбулося щось чудове й неймовірне.

— Побачимося ввечері, — ніжно сказала дівчина на порозі ліфта й посміхнулась Антуанові на прощання, коли ліфтер зачинив двері. Ідучи нагору, вона знала, що один день змінив усе її життя.

А Антуан, ідучи з готелю, посміхався сам собі.

Розділ 2

Коли мати й сестра повернулися додому, Беата ніби між іншим запропонувала їм пообідати з Антуаном. Реакція матері була непередбачуваною. Беата сказала, ніби вони познайомились у готелі за чаєм, трохи поговорили й Антуан запропонував їм пообідати разом наступного дня. Вона не наважилася сказати матері, що вони з Антуаном збираються пообідати вдвох. Мати була нажахана навіть таким запрошенням.

— Із зовсім незнайомим чоловіком? Беато, чи ти з глузду з'їхала? Ти не знаєш цього чоловіка. Що ти таке зробила, що він запросив тебе на обід?

Мати до всього ставилася з великою підозрою: вона залишила Беату на якихось кілька годин, а та взяла й познайомила із молодим чоловіком, хоча це зовсім не в її стилі! Це напевне якийсь пегідник, що ходить навколо готелю й крутить голови молодим дівчатам. Моніка Вітгенштейн не така наївна, як її дочка, її дуже розсердило те, що цей чоловік підбирається до її дочки й більше того — зумів сподобатись Беаті. Це тільки зайвий раз переконувало матір, що дочка є винятково наївною особою і все ще дитина. Моніка думала про Антуана тільки найгірше.

— Я просто пила чай на терасі, — виправдовувалась розпачливо Беата. Усе вийшло не так, і вона просто не знала, що сказати Антуанові. — Ми

говорили про різні дрібниці, нічого серйозного. Він був дуже чемний.

— Скільки йому років? І що він робить тут, замість того щоб бути на війні?

— Він швейцарець, — вимовила Беата, роблячи над собою зусилля. Таке трапилось із нею вперше. На відміну від Бригіти, вона ніколи не брехала матері. Але надія побачити Антуана знов була вартою будь-якого ризику й будь-яких жертв. За один день він домігся не лише її прихильності, але й її серця.

— Чому він не працює? Чого він вештається навколо готелю? — Як була переконана Моніка, поважні чоловіки працюють. У них немає часу ходити навколо готелів у час, коли подають чай, і знайомитись із молодими дівчатами.

— Він тут живе, так само як і ми. Він приїхав сюди побачитись із родиною, бо його дідусь помер.

— Прикро, що це сталося, — сухо відповіла Моніка, — цілком можливо, це просто чудова людина, але ми абсолютно нічого не знаємо про нього. Адже нас не познайомив із ним чоловік, котрий знав би і його, і нас, і тому ми не збираємося приймати його запрошення на обід. — А потім похопилась і запитала: — А як його звуть?

— Антуан де Вальран.

Мати суворо дивилася їй у вічі, і це тривало досить довго, відтак спитала, чи Беата не зустрічалась із ним раніше, але не побачила в очах дівчини ніяких хитрощів. Дочка їй здавалася молодою, дурною та наївною.

— Він дворянин, — спокійно зауважила мати, і в її голосі звучав докір. І, оскільки він не міг розглядатись як можливий наречений для жодної з її дочок, не мало значення, ким він був. Існували певні життєві шляхи, перетину з якими й бути не могло. Беата знала, про що думала мати — вона могла й не озвучувати своїх думок. Вони були євреї, а він таким не був.

— Чи це злочин бути дворянином? — спитала Беата трохи різкувато, поглянувши на матір сумними очима, а це ще більше стурбувало її.

— Ти зустрічалась із цим чоловіком раніше?

У відповідь Беата заперечно хитнула головою, і тут до кімнати ввірвалася Бригіта, несучи обома руками покупки. Вона дуже добре провела час у крамницях, адже тут вони значно кращі, ніж у Кельні. Принаймні тут, у Швейцарії, не відчувались незручності, спричинені війною, від якої їм пощастило трохи відпочити.

— Який він із себе? — спитала Бригіта, витягаючи нову замшеву чорну сумочку й пару гарних довгих білих лайкових рукавичок. — Він гарний?

— Справа не в цьому. — Беату дратували вони обидві. — Просто він дуже гарна людина й запрошує на обід нас усіх трьох, що добре й шляхетно з його боку.

— А чи не подумала ти, чому він це робить? — несхвально спитала мати й одразу ж відповіла: — Тому, що він мріє познайомитися зі мною чи з Бригітою? Певне, що ні. Він хоче побачитись із тобою. Скільки йому років? — Її найгірші підозри справджувались.

— Я не знаю. Мабуть, він десь такий, як Ульм.

Насправді йому було на п'ять років більше, і Беата це знала. Вона збрехала втретє, щоб захистити Антуана та їхню дружбу, що тільки-но зародилася. Перспектива бачитися з ним, здавалось, була варта всього цього. Беата хотіла зустрітись з ним знову, навіть у присутності матері й сестри, бо то було єдине, що вона могла собі дозволити. Вона дуже хотіла ще раз побути з ним. Хто знає, коли їм пощастить побачитись іще?

— Він застарий для тебе, — різко відповіла мати, хоч основна причина її заперечень проти нього полягала абсолютно в іншому.

Однак Моніка не хотіла про це говорити вголос. Вона не хотіла надавати великого значення запрошенню цього чоловіка, щоб не демонструвати справжньої сутності свого несприйняття, проте Беата все розуміла. Головним було не те, що Антуана їм ніхто не представив, а те, що він не був євреєм.

Моніка не збиралася сприяти дружбі своїх дочок із гарними молодими християнами. Цього від дружини хотів Якоб, а вона ніколи не сперечалася з ним. Не було жодної причини сприяти розвитку нового знайомства Беати. Моніка не збиралася робити нічого, щоб заохотити швейцарського дворянина християнської віри, що зацікавився однією з її дочок. Навіть подумати про це страшно. Звичайно ж, у них є друзі серед християн, але вона ніколи б не знайомила їхніх синів зі своїми дочками. Дівчата не повинні йти хибним шляхом або спокушатися тим, чого не повинні мати. Якими б гарними не були її дочки, проте жоден із їхніх хрещених друзів не пропонував їм познайомити їх зі своїми синами. На цьому питанні, як і на решті, батьки знаються краще. Моніка лишалась невблаганною й твердою. Якоб убив би її (і мав би рацію!), якби вона такою не була.

— Не розумію, що поганого може трапитися під час обіду. Зрештою, він же не вбивця, — жалібно відказала Беата.

— Звідки ти знаєш? — спитала мати крижаним тоном. Вона була однозначно стурбована тим, що сталося, а надміру тим, що все це було так не схоже на Беату. Зовсім не в її стилі було боротися й відстоювати свої переконання. І тут така впертість щодо чоловіка, котрого вона зовсім не знає. Наскільки це залежатиме від Моніки, вона ніколи не дозволить цього. Усе це треба зупинити до того, як воно може розпочатися. Якщо раптом цей молодий дворянин почне тут кружляти, як той яструб, вона докладе всіх зусиль, щоб не трапилося нічого небажаного.

Беата була доволі ліберальною у своїх поглядах, проте у звичайному житті була слухняною, добре вихованою й довіряла своїм батькам. Моніка збиралася розповісти про це Якобу, коли вони повернуться. Вона знала, що той має на прикметі кількох респектабельних заможних чоловіків, один із яких навіть є власником банку. Він, щоправда, майже такого самого віку, що й батько Беати, проте в цьому питанні Моніка (як, зрештою, і в усіх інших) погоджувалася із чоловіком:

старший розумний чоловік дуже добре підійде їй. Незважаючи на юний вік, Беата була надзвичайно серйозною дівчиною, і молодий хлопець їй не до пари. Однак для її батьків неодмінно повинна виконуватись одна умова: він має бути їхньої віри. Це питання взагалі не обговорюється. І зрозуміло, що молодий дворянин, котрий запросив їх на обід, не відповідає цим вимогам. Немає сумніву, він християнської віри, більше того, цей чоловік на ймення Антуан де Вальран скоріш за все католик. Єдине, що добре, — він усе-таки швейцарець, а не француз. За останній рік, відтоді як розпочалася війна, в Моніки виникла стійка ненависть до французів. Та французів тут не було, вони воювали на фронті, намагаючись убити її синів.

Беата більше не сперечалась із матір'ю, вона майже не вимовила жодного слова, поки вони з Бригітою перевдягалися до вечері.

— А що насправді було в тебе з цим молодим чоловіком? — лукаво спитала Бригіта, стоячи в рожевій лискучій спідній сорочці, оздобленій кремовим мереживом, яку мати щойно купила їй. Моніці ця сорочка здалася занадто кокетливою, але в тому, зрештою, немає великого гріха. Адже ніхто її не побачить, окрім сестри й матері. — Він цілував тебе?

— Ти що, ненормальна? — вигукнула Беата з відчаєм та люттям. — Хто я, по-твоему? Щоб ти знала, він джентльмен. Він підхопив мене й не дав упасти, коли мало не збив із ніг.

— Оце так ви познайомились? — Бригіта була просто захоплена. — Це так романтично! Чому ти не розповіла про це мамі? Можливо, вона б відчула вдячність до нього, адже він не дав тобі впасти й забитись.

— Я так не думаю, — тихо відповіла Беата. Вона краще знала матір і відчувала, чого чекати від неї, краще, ніж Бригіта, котра ще й досі могла по-дитячому чогось гнівно вимагати й улаштовувати сцени, що було зовсім не властиво Беаті.

— Мені здалося, що все виглядатиме пристойніше, якщо я скажу, що ми познайомилися за чаем.

— Можливо. Ти падала в грязюку? Це могло виглядати дуже незграбно, — сказала Бригіта, одягаючи білий лляний халатик і розчісуючи свої довгі золоті кучері, що викликали в Беати заздрість. Бригіта була така гарна — просто як ангел. Беата завжди відчувала себе поруч із нею сірою мишкою й ненавиділа своє чорне волосся. Вона ніколи не сердилась із цього приводу, вона просто дуже хотіла таке саме волосся. І форми сестри були значно звабливішими. Поряд зі своєю молодшою сестрою Беата виглядала, як маленька дівчинка. Крім того, Бригіта значно краще розуміла, як поводитись із чоловіками. Вона частіше розмовляла з ними, любила дражнити їх, доводячи до божевілля. А Беата ліпше почувалась у товаристві жінок. Бригіта була безстрашною кокеткою й дуже любила помучити чоловіків.

— Я не падала в грязюку, — пояснила Беата, — я ж казала тобі: він утримав мене, щоб я не впала на землю.

— Що є дуже люб'язним з його боку. Що він іще зробив?

— Нічого. Ми просто розмовляли, — сказала Беата, одягаючи червону шовкову сукню, яка чудово контрастувала з її волоссям і кольором обличчя.

Беата була зажурена. Вона має сказати Антуанові, коли він зайде до них, що не зможе бачитися з ним. Дівчина переконалася, що ні в який спосіб не зможе змусити матір погодитися на обід разом, не кажучи вже про те, щоб пообідати з ним удвох.

— Про що ж ви говорили?

— Про філософію, Біблію, про землю та про навчання в університеті — нічого особливого. Він дуже милий.

— Боже, Беато! — Бригіта глянула на неї з відвертим захопленням. — Чи ти не закохалася?

— Звичайно, ні. Я зовсім не знаю його. Просто з ним було добре розмовляти.

— З чоловіками не варто говорити про такі речі. Їм це не подобається. Вони думають, що ти дивачка, — застерегла вона старшу сестру з найкращими намірами, які ще дужче засмутили Беату.

— Гадаю, я і є дивачка. Я не цікавлюсь такими речами, як... — вона намагалася підібрати правильні слова, щоб не образити Бригіту. — Я не цікавлюсь «легкими» речами. Я люблю серйозні теми, наприклад про давню Грецію.

— Краще б ти говорила про щось інше. Про танці, вечірки, діаманти. Це те, що подобається чоловікам. А інакше вони подумують, ніби ти розумніша за них, і це їх відлякне, — Бригіта була мудрою як на свій вік, покладаючись якщо не на досвід, то на інстинкти.

— Можливо, я й відлякую чоловіків, — Беата не переймалася цим. Більшість молодих людей, що їх вона зустрічала на вечірках, видавалися їй смішними.

Беата обожнювала своїх братів, але вона б радше померла, аніж вийшла заміж за такого чоловіка, як Хорст. Вона могла б собі уявити поряд такого чоловіка, як Ульм, однак її взагалі не вабила перспектива одруження з будь-ким із її світу. Усі вони здавалися їй скоріше нудними й похмурими, аніж дурними, проте такими, що не визнають її розуму. Антуан дуже відрізнявся від них усіх. Він серйозний, значно глибший, ніж більшість чоловіків, яких вона зустрічала, щирий і сповнений турботи. Беата ні до кого не відчувала того, що відчула до нього після кількох годин знайомства. Те, що почалося, не можна уривати. І вона не розуміла, що відчуває до нього. Беата не мала інстинктів Бригіти, не знала мистецтва, як поводитись із чоловіками. Бригіта відразу сказала, що Антуан втратив розум від неї, але ж сестра не бачила їх разом! А втім, їй сподобалось, коли вона так сказала. Так, запрошення на обід було виявом того, що він зацікавився нею, проте Бригіта нічого не сказала Беаті. Старша сестра напевне не мала наміру обговорювати з нею свої особисті справи.

Беата мовчала, поки вони їхали ліфтом униз; мати замовила столик на терасі. Вона одягнула дуже елегантну шовкову сукню кольору морської хвилі, підкресливши його сапфіровим намистом, і до цього вбрання дуже пасували черевички й сумочка, дібрані в тон. А сережки із сапфірами й діаманта-

ми пасували до намиста. То були три дуже гарні жінки. Кельнер провів їх до столика. Коли вони замовили страви, Беата продовжувала мовчати, а Бригіта з матір'ю активно обговорювали, як вони щойно ходили по магазинах. Моніка сказала, що вони бачили кілька суконь, які б дуже личили Беаті, але та не виявила ні найменшого зацікавлення.

— От якби ти могла чіпляти на себе книжки, — почала дражнити її Бригіта, — тоді б ти значно більше любила магазини.

— Я краще шитиму собі одяг сама, — просто відповіла Беата, а сестра округлила очі.

— Навіщо стільки клопоту, якщо все можна купити в магазині?

— Тому що я можу зробити собі те, що хочу. — Власне, вона сама пошила цю гарненьку червону сукенку, що сиділа на ній ідеально, падаючи тоненькій постаті простих і чистих обрисів.

Беата любила шити від самого дитинства й була талановитою швачкою. Її навчила їхня гувернантка, хоча Моніка весь час повторювала, що вона не повинна цього робити. Однак Беаті те заняття дуже подобалось. Вона навіть пошила собі кілька вечірніх суконь, копіюючи те, що бачила в магазинах, і моделі паризьких колекцій попередніх років. Беата любила вдосконалювати їх, іноді спрощуючи так, щоб вони відповідали її смаку. Одного разу вона пошила своїй матері на подарунок гарну зелену шовкову вечірню сукню, і Моніка була вражена, як вправно все було зроблено. Сестра хотіла щось зробити і для Бригіти, але та завжди повторювала, що неприємно саморобний одяг. Це занадто просто для неї. Проте Беата іноді шила для сестри шовкову мережану білизну різних кольорів, яка їй дуже подобалась.

Уже було закінчено вечерю, коли Беата раптом помітила, що мати вражено дивиться кудись їй за плече. Беата не зрозуміла, що вона там помітила, озирнулась назад і побачила, що просто в неї за спиною стоїть Антуан, привітно посміхаючись їм усім трьом.

— Мадам Вітгенштейн? — чемно спитав він, не помічаючи жодної з доньок, і навіть тієї, котра нещодавно полонила його. Він помітив, що мати не відводить від нього очей. — Я дуже перепрошую, що втручаюсь до вашої розмови, але я б хотів відрекомендуватись вам і попросити вибачення, що запросив вашу дочку на чай, коли вона була зовсім сама. На прогулянці біля озера з нею сталася невеличка прикрість, мені здалося, в неї заболіла нога. Я подумав, що чай був би для неї корисним. Дуже прошу вибачити мені.

— Ні, я нічого... не маю проти вас... звичайно... як це люб'язно з вашого боку... — мати швидко зиркнула на Беату, потім знову на нього, поки він відрекомендувався, чемно схилився й поцілував її руку. Він був дуже коректним і не зробив того самого жесту стосовно Беати, адже вона була неодруженою, бо ж такий вияв люб'язності, як цілування рук, годився лише до одружених жінок. До Беати він лише вклонився, як диктували правила. У Німеччині молоді люди з їхнього кола, як і її брати, коли вклонялись панночкам, то ще й пристукували підборами. Але ні швейцарці, ні французи цього не робили, тож він також цього не зробив.

— Я не чула, що вона забилася, — Моніка відразу зникла, а Антуан тим часом звернув свій погляд на Беату, і йому аж перехопило подих, коли він побачив її в червоній сукні. Вона сяяла, мов ранкова зоря, коли він здаля побачив її, перепросив у своєї матері й рушив знайомитися з матір'ю Беати.

Він не зробив спроби познайомити обох матерів, бо могло вийти непорозуміння, адже Беата хотіла, аби він удавав швейцарця. Отже, він не міг познайомити Моніку зі своєю матір'ю, та був радий сам познайомитися з нею, а також із враженою Бригітою, що дивилась на нього й не вірила власним очам. Він ледь глянув на неї, сприйнявши її як дитину, якою вона насправді й була, а не жінку, котрою їй так праглося бути, хоч це прагнення заохочувала й Моніка. Антуан мав бездоганні манери; без сумніву, то був справжній дворянин. Не якийсь парвеню, як вона того боялася.

— Як ваша нога, мадемуазель? — занепокоєно спитав він.

— Усе гаразд, дуже дякую вам, месье. Ви були дуже добрі до мене, — Беата зашарілася, вимовляючи ці слова.

— Нема за що. Це все дрібниці... Для мене честь допомогти вам, — він знову звернувся до матері й повторив своє запрошення на обід, яке враз дуже схвилювало її. Він був такий чемний та уважний, настільки відкритий і випромінював таку доброту й тепло, що навіть Моніка не змогла відмовити йому і, попри все, прийняла запрошення. Тож вони домовилися побачитись на терасі о першій годині наступного дня, щоб пообідати разом. Тільки-но вони домовились, Антуан вклонився, знов поцілував руку пані Віггенштейн і пішов до своєї матері, не глянувши зайвий раз на Беату. Антуан був сама тактовність і приємність. Коли він відійшов, Моніка глянула на дочку із незвичним захопленням:

— Тепер я розумію, чому він сподобався тобі. Це дуже милий молодий чоловік. Він нагадує мені Ульма, — в її вустах то був величезний комплімент.

— Мені також.

«Тільки незрівнянно кращий...» — подумала вона, проте не вимовила останньої фрази, зовні ніби спокійно розрізаючи м'ясо й дякуючи Богові, що ніхто не чує, як калатає її серце. Це все через нього — зародження високого почуття. Те, що вони відчували одне до одного, могло не мати ніякого продовження, але вона зможе побачитися з ним. Припаймні ще один раз. То буде щасливий спогад, що буде завжди з нею. Гарний молодий чоловік, із яким вона познайомилась у Женеві. Дівчина була певна, що всі, кого вона зустрине потім, ще довго програватимуть у порівнянні з ним. Доїдаючи вечерю, вона думала, що залишиться в майбутньому неодруженою старою дівою. Його основним гріхом є те, що він не належить до юдейської віри. Вже не кажучи про те, що він навіть не швейцарець. Отже, ситуація безнадійна.

— Чому ти не сказала, що забила ногу? — стурбовано запитала мати, коли Антуан відійшов.

— Бо нічого страшного не трапилось. Він налетів на мене на терасі, коли подавали чай. Це сталося, коли я поверталась із прогулянки на озеро. І на доріжці трохи підвернула ногу. Гадаю, він дуже шкодує, що так трапилось.

— У такому випадку дуже добре, що він запросив тебе на чай. А пас усіх на обід.

Дівчина помітила, що він умить причарував її матір. Було б дивно, якби таке не трапилось. Антуан був такий чемний і привітний до всіх, і глибоко в серці Беаті сподобалося, що він не звернув уваги на Бригіту. Усі їхні знайомі чоловіки просто втрачали розум від її сестри. Та на нього вона, здається, не справила жодного враження. Йому надзвичайно сподобалася Беата, хоча він і не виявляв цього. Він виглядав бездоганно вихованим і товариським, зовсім як Ульм, і саме тому Моніка прийняла його запрошення на обід. Звичайно, це не якийсь пройдисвіт, як вона боялася, він дуже поважний і приємний у розмові. Беата більше не говорила про нього ні за вечерею, ні потім. Вона навіть не глянула в його бік, коли вони йшли з тераси, та й він не робив ані найменшої спроби знову заговорити з ними. Це було не те, чого Моніка так боялася. Навіть Якоб нічого б не заперечував. Ця випадкова зустріч нікому не заподіє шкоди.

Тільки Бригіта виявилася пайспостережливішою з усіх. Коли дівчата ввійшли до своєї кімнати, сказавши «на добраніч!» матері, вона прошепотіла з невимовним захопленням:

— Боже, Беато, він неймовірний! І він втратив розум від тебе! Звісно, ви цілком можете це приховувати від мами, — уява Бригіти вже малювала таємних коханців серед місячної ночі.

— Не будь дурною, — сказала Беата, знімаючи червону сукню й вішаючи її на стілець, відтепер маючи бажання одягати щось ошатніше. Коли вона думала про нього, її сукні видавалися їй надзвичайно простими. Хоч і знаючи, що також захопилася ним, вона, проте, сказала сестрі: — Він не втрачав від

мене розуму, бо зовсім мене не знає. І ми не збираємося щось приховувати від мами. Антуан запросив нас на обід, і вона прийняла запрошення. Це лише обід — просто вияв дружби.

— Як ти можеш бути такою дурною? Такі чоловіки, як він, запрошують на обід, тільки коли дівчина їм дуже сподобається. Він навіть боявся дивитись на тебе, коли наблизився до нашого столу, лише зиркав нишком, а це вже про щось говорить.

— Що ти врешті маєш на увазі? — Беата виглядала щиро здивованою.

— О Беато, — розсміялася сестра, — ти нічого не знаєш про чоловіків! Коли вони роблять вигляд, ніби ти для них нічого не важиш, саме це й означає, що вони закохалися до безтями. А коли вони дуже голосно вихваляють тебе на людях і виказують божевільну любов, то зазвичай брешуть.

Беата розсміялася від того, яка мудра її сестра в цих питаннях. Наскільки вона досвідченіша за неї, коли йдеться про чоловіків! Як вона інстинктивно все розуміє — значно краще, ніж її сором'язлива серйозна сестра.

— Це просто смішно, — Беата сміялась, але потай їй було приємно. — Отже, ти хочеш сказати, що чоловіки, котрі на мене не звертають уваги, як, наприклад, сьогодні в ресторані, насправді до безтями закохані в мене? Це просто дивно. А я маю стежити, коли хтось із них якось виявить свою прихильність до мене, поки всі вони криються. Господи, як усе заплутано!

— Саме так, — погодилась Бригіта. — Але зазвичай саме так усе й відбувається. Ті, хто зчиняє багато галасу, як правило, тільки грають. А такі, як він, — насправді мають почуття.

— Які почуття? — Беата глянула на молодшу сестру, яка кокетливо лежала впоперек ліжка в шовковій сорочці, виглядаючи дуже розкішною молодою жінкою.

— Такі, які має він. Він таки справді закохався в тебе. Я абсолютно певна.

— Ну, це не дуже добре для нього. За три тижні ми повертаємось до Кельна, — сказала Беата, знімаючи корсет і одя-

гаючи нічну сорочку, у якій вона виглядала дитиною, особливо поряд із сестрою. Вона завжди купувала білі бавовняні нічні сорочки, що мали той самий фасон, як і в дитинстві. Їй було зручно в них, і вони їй подобались.

— За три тижні може багато чого трапитись, — таємниче сказала Бригіта, а Беата похитала головою, знов стаючи серйозною, ніби вона знала краще.

— Не може. Він не єврей. Ми можемо бути тільки друзями.

Це витверезило навіть Бригіту, й обидві сестри подумали про їхнього батька.

— Це правда, — сумно відказала Бригіта, — але ти принаймні можеш пофліртувати з ним. Тобі потрібно попрактикуватися.

— Так, — глибокодумно відповіла Беата, йдучи до ванни умитись і почистити зуби, — мабуть, так.

Того вечора вони більше не згадували Антуана, та коли Беата лягла в ліжко, то, перш ніж заснути, вона думала, як їй не пощастило: перший чоловік, який сподобався їй, не має жодних шансів, бо не єврей. І, ще гірше, він француз. Із цього нічого не може вийти, проте вона може принаймні мати приємність перебувати в його товаристві протягом найближчих трьох тижнів.

Було близько четвертої ранку, коли вона нарешті заснула.

Розділ 3

Обід з Антуаном наступного дня був саме таким, яким він і мав бути, і саме таким, як того хотілось би Беаті. Розмова була чемна, приємна, щира й поважна. Він був дуже шанобливим до матері, ставився до Бригіти, як до нерозумної маленької дівчинки, і всі сміялись, коли він трохи жартував із неї. Він був розумний, чарівний, дотепний, із ним поряд було чудово! Більше того, він був просто незрівнянний! Антуан розповідав їм смішні історії про свою родину й говорив про свою фамільну власність як про кошмар, що забирає зайві сили, хоча було видно, що він любить її. Жодного разу він не прохопився, що його землі у Франції, а не у Швейцарії. Наприкінці обіду Моніка просто закохалась у нього й не побачила нічого поганого в тому, якщо після обіду він матиме розмову з Беатою. Під час обіду він не виявляв ні найменших залищань, жодної непорядності. Як вирішила мати, він проявив себе дуже доброю людиною, у якої раптом з'явилось троє нових друзів. У Беатиної матері не виникло ніякого вагання чи занепокоєння. І для Беати, і для Антуана було великим щастям лишитися нарешті наодинці й вирушити на тривалу прогулянку навколо озера. А коли вирішили нарешті зупинитись і перепочити, вони присіли на піску біля води, вмочивши ноги в озеро, і продовжили свою

розмову, говорячи про тисячі різних дрібниць. У них були однакові смаки, і здавалося, що вони й думали те саме майже про все.

— Дуже дякую вам за обід, ви були таким добрим до моєї матері та Бригіти.

— О, не варто так говорити! Це вони були дуже добрі до мене. Ваша сестра, мабуть, невдовзі розіб'є не одне чоловіче серце. Гадаю, ваші батьки скоро віддадуть її заміж.

— Напевне, — відповіла Беата з посмішкою. Їй дуже подобалось, як він реагує на Бригіту. Він правильно оцінив її місце, жартував із нею, як із дитиною, якою насправді й була її сестра, і не виявив до неї ані найменшого романтичного зацікавлення. Беата подумала, чи не думає часом зле про сестру, але їй було приємно. Якщо чесно, то вона трохи втомилася від Бригіти.

— Вона закохана в одного з друзів Хорста, тож наш батько збирається познайомитись із його батьками. Я впевнена, що наприкінці року вона вже буде заручена.

— А як щодо вас? — спитав Ангуан, ховаючи занепокоєння, хоча Беата цього не помітила. — Чи не пригледіли вони когось для вас?

— Сподіваюся, ні. Я б цього не хотіла. Не думаю, щоб я колись вийшла заміж, — відповіла вона, і її голос звучав спокійно та рішуче.

— Чому ж так?

— Бо я не можу собі уявити, щоб мені сподобався хтось із тих, кого вони підберуть для мене. Мені аж погано стає, коли я думаю про це. Я не хочу заміж за чоловіка, якого не люблю, не знаю, не хочу. Краще я завжди буду сама, — у її голосі звучала рішучість, що змусила його відчувати до неї і співчуття, і захоплення.

— Завжди — це дуже довго, Беато. Ви захочете мати дитину, і це неодмінно станеться. Можливо, ви ще зустрінете когось, кого покохаєте. Я певен, це неодмінно станеться. Вам тільки двадцять, у вас усе життя попереду.

У його голосі чувся сум, і коли вона глянула на нього, їхні очі зустрілись; це тривало довго, перш ніж дівчина відповіла йому:

— Усе це трапиться і з вами.

— У мене попереду війна. Хто знає, хто з нас виживе? Чоловіки на полі бою гинуть, як мухи, — сказавши це, він подумав про її братів і, пошкодувавши, що сказав це, додав: — Я певен, усі ми, зрештою, якимось подолаємо це, але про майбутнє думати дуже важко. Я також нерідко міркував, що хотів би лишитися сам. Я не думав, що колись закохаюся... — сказав він щиро, дивлячись на неї, і його наступні слова приголомшили її тією ж мірою, якою приголомшили і його самого, — поки не зустрів вас.

Коли він вимовив це, запанувала довга мовчанка, і вона не знала, що сказати йому у відповідь, — лише знала, що також закохалась у нього. То було божевілля з його боку говорити їй такі речі, але ж для них обох мати ці почуття — теж божевілля, одначе так сталося, і вони нічого не могли з цим удіяти. Це було неможливо, і обое це усвідомлювали, але в будь-якому разі він уже вимовив ці слова.

— Я єврейка, — швидко сказала Бсата, — я ніколи не зможу вийти за вас, — відповіла вона зі слізьми на очах, коли він узяв її руку у свою.

— Але ж трапляються й дивовижніші речі, Беато. Люди різної віри, буває, одружуються.

Цілий день він мріяв про одруження з нею. Так, це божевілля мрія для них обох, але він не міг зректися своїх почуттів. Антуан тридцять два роки шукав її й тепер не хотів утрачати. Він уже не міг опиратись цьому. Звичайно, на цьому шляху є перешкоди. Це буде важко справдити. Його власна родина теж буде розгнівана. Він ще навіть не сказав їй, що він — граф де Вальран, хоча знав, що для неї це не матиме значення. Те, що вони відчували одне до одного, було глибше, ніж віра, титули чи шляхетне походження. Йому в ній усе подобалось: як вона говорила, як відчувала, як дивилася на

світ, і те, що Беата любила ті самі речі, що й він. Вони підходили одне одному за найвищими мірками, але їхня віра, громадянство, їхні родини можуть зробити все, аби розлучити їх. Вони й зроблять усе для цього. І це стояло між ними.

— Моя родина ніколи не дозволить мені цього. Батько вб'є мене. Він зречеться мене, — промовила вона у відповідь на його слова.

— Можливо, цього й не станеться. Мої також не будуть у захваті. Але вони поступово звикнуть до цього. Однак... наразі між нами війна. Якщо ми зважимося на це, попереду в нас довга дорога. Це тільки початок, але я хочу, щоб ви знали... я кохаю вас. Я цього ніколи й нікому ще не говорив.

Коли вона кивнула йому у відповідь і глянула на нього, в її очах стояли сльози. Вони сіли поряд на лаві, тримаючись за руки, і дівчина могла говорити лише пошепки.

— Я також кохаю вас, — вона обернулась до нього з посмішкою, Антуан мовчки схилився й поцілував її, довго стискаючи у своїх обіймах. Вони не робили нічого недозволено. Просто йому було дуже добре поряд із нею.

— Я хочу, щоб ви знали: я кохаю вас. Я кажу це на той випадок, якщо зі мною щось трапиться. Хочу, щоб ви зрозуміли: я справді люблю вас і любитиму до кінця своїх днів.

То було ніби величезне одкровення, яке він зробив, знаючи її лише два дні. Але він відчував те, що говорив. І вона відчувала те саме.

— Нехай той день ніколи не настане, — урочисто промовила Беата у відповідь на його «любитиму до кінця своїх днів».

— Не настане, — повторив Антуан. Вони сиділи поряд іще годину, він знову цілував її, а потім вони рушили назад. Він не хотів наражати її на небезпеку чи бодай якось зробити їй боляче. Антуан хотів любити, оберігати її й піклуватись про неї, але вже сама ця турбота створювала для них обох великі труднощі. Вони обоє ставали на нелегкий шлях, та їм вірилося, що це їхня доля. І обоє відчували це, коли руч-об-руч ішли до готелю.

Вони домовилися побачитись пізно ввечері. Беата сказала, що Бригіта спить, як немовля, і не почує, коли вона вийде. Отже, вони збиралися зустрітись опівночі в саду, щоб просто поговорити. Це була ризикована задумка, якби її мати раптом побачила їх, і Беата сказала, що коли раптом мати або Бригіта не спатимуть, то вона не прийде. Антуан попереджав її бути обережною й мудрою, хоч вони й не збиралися робити нічого непристойного.

І дівчина якимось дивом примудрялася приходити до нього щоночі. Протягом трьох тижнів вони разом ходили на прогулянки, пили чай і зустрічались опівночі. Під час зустрічей лише цілувалися й розмовляли. І, коли Антуанові настав час від'їздити з Женеви, вони були глибоко закохані одне в одного й поклялися бути разом до кінця життя, чого б їм це не коштувало. У нього в Женеві був родич, якому він збирався надсилати листи до неї, а той пересилатиме їх Беаті в Кельн. Він про все подбав. По-іншому пересилати листи з Франції до Німеччини було неможливо.

Їхній останній вечір разом був просто мукою, він протягом годин тримав її в обіймах. Беата повернулася додому мало не на світанку, по її обличчю текли сльози, але вона знала: якщо зараз доля допомагає їм критись, одного дня вони будуть разом. На Різдво Антуан мав отримати відпустку й збирався поїхати додому в Дордонь. Доки триває війна, він ні в який спосіб не зможе поїхати до Німеччини, щоб побачитися з нею. Її родина не збиралася знову до Швейцарії. Тож вони мусили чекати. Але жоден із них не мав сумнівів щодо своїх намірів. Те, що трапилось із ними, буває раз у житті й варте будь-яких чекань. Обое були абсолютно впевнені у своїх почуттях.

— Не забувай, що я кохаю тебе, — прошепотів він, коли вони розлучались у саду. — Я думатиму про тебе щомиті, поки ми не зустрінемося знов.

— Я теж кохаю тебе, — прошепотіла вона, схлипуючи, а потім пішла додому й тихцем прослизнула в ліжко в кімнаті,

яку ділила з Бригітою. За дві години вона прокинулася і побачила, що під її дверима з'явився лист. Вона підвелася з ліжка, щоб узяти його, а коли обережно відчинила двері, там уже нікого не було. У цій записці говорилося: вона вже знає, як він любить її, і одного дня вона належатиме йому. Беата обережно згорнула записку й поклала до шухлядки, де лежали рукавички. Вона просто не могла знищити її, хоча й мала б це зробити з міркувань безпеки. Проте Бригіта мала інший розмір і ніколи не носила рукавичок своєї старшої сестри, отже не полізе туди. Беата не знала, що тепер буде. Розуміла тільки одне: вона кохає його, і все, що вона може зробити, це молитись, аби Антуан лишився живим. Її серце належало йому.

Беата дивом примудрилася тримати в таємниці від Бригіти те, що трапилося між нею й Антуаном, і весь час повторювала, що вони просто друзі. Бригіта була дуже розчарована чути це та спочатку навіть не вірила. Але потім таки повірила. У неї просто не було іншого вибору. Беата не виявляла жодної ознаки кохання чи пристрасті, які вона насправді відчувала до Антуана, і не давала їй жодного приводу. Дівчина дуже ризикувала. Вона не могла довіритись нікому, окрім самого Антуана, так само як і він довіряв їй. Мати вважала, це добре, що вона має друга, і сказала, що сподівається ще раз зустрітись з ним. До того ж, оскільки точиться війна, Якоб іще раз може захотіти приїхати до Швейцарії, аби спокійно відпочити.

Повернення у вересні до Кельна було дуже тяжким. Війна лютувала, і весь час доходили звістки про загибель чийхось синів, чоловіків і братів. Було так багато смертей, що Моніка постійно переживала за своїх синів, так само як і Якоб, та він переживав і за доньок також. Він робив те, що пообіцяв своїй дружині. У жовтні зустрівся в Берліні з батьком Хорстового друга — молодого чоловіка, який так сподобався Бригіті. Дівчина була на сьомому небі від щастя. Молодий чоловік був згоден, а батьки вирішили, що шлюб між двома родинами

буде саме тим, що треба. Як об давав за молодшою дочкою величезний посаг і просив, щоб молодим купили гарний будинок у Берліні. Як і передбачала Беата, її сестра була заручена наприкінці року, коли їй виповнилося вісімнадцять.

У мирний час батьки влаштували б величезний бенкет, щоб відсвяткувати заручини, але через війну всі бенкети було скасовано. Після оголошення заручин було влаштовано великий обід для обох родин і найближчих друзів. Прибули деякі генерали, друзі, що мали змогу отримати відпустку, приїхали у військових одностроях, Ульм також примудрився приїхати, а Хорст не зміг узяти відпустки. Але все одно це була щаслива подія: об'єднання двох добрих родин і двох гарних молодих людей.

Бригіта могла думати тільки про одне: весілля й весільне вбрання. Весілля було призначено на червень, який, здавалося, ніколи не настане. Беата була рада за неї. Це було те, про що мріяла її молодша сестра ще відтоді, як була маленькою дівчинкою. Вона хотіла, щоб у неї був чоловік, діти, вечірки, гарні сукні, діаманти, і, здавалосьь, усе це в неї буде. До того ж їй пощастило: її наречений служив у Берліні. Він не дуже ризикував собою, його батькові вдалося влаштувати його при генеральському штабі. Батька запевнили, що сина не пошлють на фронт, отже, Бригіті не було чого боятись. Її весілля й майбутнє було в безпеці.

Беата була спокійна за сестру й дуже раділа, що вона щаслива. Вона пообіцяла пошити їй білизну для посагу, тож уже почала розкрюювати шовк і обшивати його мереживом. Здавалося, її зовсім не турбувало те, що її молодша сестра виходить заміж, а вона сама — ні. Беата значно більше цікавилась новинами з фронту. І раз на тиждень дівчина отримувала листа від Антуана через його швейцарського родича, котрий запевняв її, що він живий-здоровий. Антуан воював під Верденом, і вона весь час думала про нього: і коли шила, і коли втисячне перчитувала його листи. Її мати помітила один чи два листи, що прибували поштою, і тепер Беата брала пошту

сама, і ніхто їй гадки не мав, наскільки багато листів вона отримує та як часто вони надходять. Вони були закохані, як і раніше, і були готові чекати скільки завгодно, поки не скінчиться війна. Беата присяглась і собі, і йому, що коли раптом щось трапиться з ним або з нею, то вона ніколи ні за кого не вийде заміж. Для неї це було твердим рішенням. Вона не могла собі уявити, що зможе любити когось так само, як його.

Батько помітив, яка спокійна Беата в останні місяці, і витлумачив це як журбу з приводу весілля Бригіти. Його серце розривалося від думки, що старша дочка почувається нещасною. Це змусило його поговорити з кількома чоловіками з кола його добрих знайомих, і в березні батько вже знав, що знайшов того, кого треба дочці. То був не перший чоловік, до якого він придивлявся саме з цієї метою, однак, довідавшись про нього більше, Якоб зрозумів, що вибрав найкраще з можливого для Беати. Обранцем став бездітний удівець із прекрасної родини, який мав чималий власний капітал. Якоб хотів для Беати старшого чоловіка, котрий забезпечив би їй стабільність і не був схожим на того молодого чоловіка, якого обрала Бригіта, бо він міг виявитися несерйозним, був і досі грайливим та незрілим і в певному сенсі зіпсугим, хоча Якоб визнавав, що це добрий хлопець. А Бригіта втратила розум від нього. Чоловік, якого Якоб обрав для старшої дочки, був мислячою й винятково інтелектуальною людиною. Він не красень, проте й не потворний, хоча й зовсім лисий. Високий поставою та солідний, мав сорок два роки, але Якоб знав, що він ставитиметься до дочки з пошаною. Посередник передав, що той буде дуже щасливим, коли заручиться із такою гарною дівчиною. П'ять років тому його дружина померла після тривалої хвороби, і він спочатку не збирався одружуватися знову. Це був спокійний чоловік, що не любив збіговиськ, так само як і Беата, і найбільше прагнув мати спокій у своєму домі.

Якоб і Моніка запросили його на вечерю до себе додому й наполягли, щоб Беата також була з ними. Вона не хотіла,

бо не було Бригіти, що гостювала в домі батьків свого майбутнього чоловіка в Берліні, а без сестри Беата не хотіла брати участі ні в яких вечерях. Та вона розуміла, що коли Бригіта в червні переїде до Берліна в дім чоловіка, то повинна буде навчитися ходити на такі вечери без неї. Батьки дуже категорично наполягали, щоб дочка не відмовлялася вийти до гостей, хоча й не пояснили, чому так цього хочуть. Вона з'явилась у вітальні й виглядала, як королівна, у темно-синій оксамитовій сукні з витонченою низкою перлів на шиї та з маленькими діамантиками у вухах. Беата не звернула ані найменшої уваги на того, кого її батьки сподівалися бачити її чоловіком; вона не зустрічалась із ним раніше й нічого не знала про нього. Коли її познайомили з ним, вона чемно подала йому руку й за кілька хвилин відсунулася від нього якнайдалі, бо подумала, що це хтось із батькового банку. Вона спокійно сиділа поряд із ним за вечерею, чемно відповідала на його питання, але думала тільки про останній лист від Антуана, який отримала того дня. Більше ні про що не могла думати й увесь вечір практично ігнорувала свого кавалера. Вона не чула, що він питав її, а він пояснював собі це як її сором'язливість, і це йому дуже сподобалось. Чоловік був цілковито зачарований нею, а вона майже не звертала на нього уваги й навіть віддалено не здогадувалася, навіщо його сюди запросили. Беата гадала, що він опинився поряд із нею суто випадково, а не в результаті розрахунку.

Беата була дуже стурбована долею Антуана, від якого дуже довго не було жодних звісток, поки того дня вона не отримала листа, де йшлося про німецькі військові частини, що атакували французів під Верденом. Вона більше ні про що не могла думати, сидячи за тією вечерею, а потім послалась на головний біль і після десерту зникла, не побажавши доброї ночі. Вона вирішила, що так буде найкраще. А її потенційний наречений спитав Якоба, коли він збирається поговорити з дочкою, і той пообіцяв, що це відбудеться протягом кількох найближчих днів. Якоб хотів, щоб старша дочка була

так само щасливою, як і Бригіта, і був певен, що цей чоловік саме для неї. Її майбутній наречений навіть поділяв її любов до грецької філософії й під час вечері намагався поговорити з нею про це, та вона була така неуважна й далека, що тільки кивала на його слова. Від салату до десерту Беата не чула жодного його слова. Вона ніби зависла десь у просторі й не мала змоги зійти на землю. А її майбутній наречений вирішив, що це скромна, чарівна дівчина.

Наступного дня батько застав її в значно кращому настрої. Вона щойно отримала нового листа від Антуана, і той знову запевнив її, що в нього все гаразд і що він божевільно кохає її. Біля Вердена було просто пекло, та він вижив, тільки дуже втомився і зголоднів. Умови, у яких він перебував, були просто жахливими, однак звістка про те, що коханий лишився живим, докорірно змінила стан Беати, а батько був радий бачити її такою щасливою й запросив до бібліотеки поговорити. Він спитав, чи сподобалась їй учорашня вечеря, і вона чемно відповіла, що приємно провела час. Тоді він прямо запитав про того чоловіка, що сидів поряд, а вона ледве змогла пригадати його, проте сказала, що мала з ним дуже приємну розмову, хоча й не пам'ятала, про що вони, власне, розмовляли.

Коли батько конкретно пояснив ситуацію, Беата зблідла. Він сказав їй, що чоловік, що сидів поряд із нею, якого вона й не розгледіла як слід і котрий нічим не привернув її уваги, хоче одружитись із нею. І батько не бачить жодної причини відкладати вирішення цього питання. Він хоче, щоб вона вийшла за нього зам'як якомога швидше, й одразу після весілля Бригіти готовий влаштувати скромне весілля і для неї, найімовірніше в липні. А якщо вона бажає, це можна буде зробити й у травні, оскільки Беата є старшою сестрою. Немає потреби зволікати. Тільки-но розпочалася війна, люди заквапились одружуватися якомога швидше. Беата слухала батька з жахом на обличчі, і Якоб не відразу зрозумів, чому її лице так миттєво змінилося. Вона підвелася й почала ходити по кімнаті, виглядала стривоженою й навіть переляканою, і почала відпові-

дати з такою пристрасстю та гнівом, що Якоб не вірив власним очам і вухам. Батько розраховував на зовсім іншу реакцію, він не хотів такого чути. Він майже запевнив посередника, що одруження вирішене, і вже почалися розмови про посаг. Йому буде вкрай незручно, якщо Беата відмовиться виходити за нього заміж. Вона завжди була доброю, слухняною дівчиною, і Якоб був певен, що такою вона буде завжди.

— Я навіть не знаю його, тату, — відповіла Беата, і по її щоках котилися сльози, — він за віком може бути мені батьком, і я не хочу за нього заміж! — вигукнула вона з відчаєм. — Я не хочу, щоб мене віддали незнайомцеві, паче якусь рабину. Якщо ти хочеш, щоб я ділила з ним ліжко, то я вже краще помру або залишуся старою дівою!

Батько виглядав приголомшеним від її пояснень і вирішив, щоб з нею поговорила ще й мати. А тим часом зробив останню спробу владнати справу самотужки. Адже він очікував, що донька буде задоволена, а не розгнівана.

— Ти маєш довіряти мені, Беато. Це саме той чоловік, який тобі потрібен. Ти у своєму віці маєш романтичні ілюзії щодо кохання, що ніяк не стосуються реального життя. А тобі потрібен супутник життя, котрий поділяв би твої погляди, був відповідальним і шанував тебе. Решта прийде з часом, Беато. Це я тобі гарантую! Ти не така чутлива, як твоя сестра, тобі потрібен чоловік, який був би розумним і практичним, як і ти. Тобі не потрібен дурний хлопчисько з гарним обличчям. Але потрібен чоловік, що захищатиме й забезпечуватиме тебе і твоїх дітей, чоловік, на якого можна покластись і з яким можна поговорити. Ось що таке шлюб, а не романтичні історії та вечірки. Тобі цього не треба, та й ти сама цього не любиш. Я вважаю, тобі потрібен саме такий чоловік, як цей, — сказав він майже суворо, а дочка стояла перед ним і кидала на нього люті погляди.

— Але ж я маю спати з ним! Я не стерплю, щоб він навіть торкнувся до мене! Я не люблю цього чоловіка й не хочу заміж тільки тому, що ти мені наказуєш. Я не хочу, щоб мене

продали в рабство, наче якусь худобу, тату! Ти не можеш зі мною так чинити!

— Послухай! Я не терпітиму, щоб ти зі мною так розмовляла! — він весь просто тремтів від гніву. — А чого ти, власне, хочеш? Щоб я дозволив тобі лишитися старою дівочою? Що буде з тобою, коли мати і я помремо, а ти залишишся без захисту? А цей чоловік подбає про тебе, Беато! Це те, що тобі потрібно. Ти не можеш просто сидіти й чекати гарного принца, що приїде й забере тебе, принца, котрий був би розумний, як ти, який так само любив би книжки й науку, як і ти. Можливо, тобі б підійшов викладач з університету, але він не зможе утримувати тебе так, як ти звикла і як ти того заслуговуєш. А цей чоловік може дати тобі те, що ти мала від народження. Чи ти дозволила б своїй дитині вийти заміж за якогось злиденного художника чи письменника, з яким вона помирала б від сухот десь на горищі? Беато, ти повинна вийти заміж за чоловіка, що його я для тебе знайшов. Ми з матір'ю знаємо, що робимо, а ти молода й дурна ідеалістка. Реальне життя — це не книжки, які ти весь час читаєш. У реальному житті ти робитимеш те, що я тобі наказую.

— Я радше помру! — відрубала вона, не відводячи своїх очей від батькових, і він бачив, наскільки тверді її наміри.

Якоб ніколи не бачив її сповненою такого гніву й рішучості. І коли він побачив її очі, то враз подумав про те, що ніколи не спадало йому на думку, принаймні щодо неї. Він поставив їй одне-єдине питання, і вперше в житті відчув страх від того, що відповідь буде ствердною.

— Ти закохана в когось іншого? — він не міг цього собі уявити.

Беата ніколи не виходила з дому, але її погляд ніби сам говорив, що батько має спитати її про це, а вона вагалася, чи варто відповідати. Проте вона знала, що має сказати правду, — іншого виходу не було.

— Так, — дочка стояла перед ним, пряма й рішуча, вимовляючи це коротке слово.

— Чому ж ти не сказала мені про це? — він виглядав водночас і приголомшеним, і лютим, але передовсім він відчував себе зрадженим. Вона поставила його в незручне становище, а причиною цього стало те, що його дочка ніколи не ділилась із ним тим, що в неї на серці. Через це зривалося те, що батько вже запланував для неї.

— Хто він? Я знаю його? — Якоб аж здригнувся, питаючи її про це, ніби стояв на краю власної могили.

Беата похитала головою у відповідь і тихо заговорила:

— Ні, не знаєш. Ми зустрілись у Швейцарії минулого літа. — Їй нічого не лишалось, як бути щирою з ним. У неї просто не було вибору. Цей момент настав раніше, ніж їй хотілося б, і тепер вона могла тільки подумки молитися, щоб він повівся з нею мудро та справедливо.

— Чому ти не сказала мені про це? Твоя мати знає про це?

— Ні. Ніхто не знає. Мама й Бригіта знають його, але гадають, що він мені просто друг. Я хочу вийти за нього заміж, коли закінчиться війна, тату. Він хоче познайомитися з тобою.

— То нехай приходять, — батько сердився на неї, проте хотів поставитися до своєї дитини з розумінням і шляхетністю, хоча й був дуже засмучений цим недоречним зізнанням.

— Він не може зараз прийти до тебе, тату. Він на фронті.

— А твої брати знають його?

Вона знову похитала головою й нічого не сказала.

— Чому ти не розповідала мені про нього, Беато? Мені здається, що й зараз ти розповідаєш не все.

Якоб влучив у яблучко, як це нерідко й бувало. Коли вона відповідала, то відчула, як уся просто тремтить.

— Він із доброї родини з великим майном, тату. До того ж добре освічений і розумний. Він любить мене, тату, і я люблю його. — По її щоках текли сльози.

— Але навіщо тоді все це тримати в таємниці? Що ти приховуєш від мене, Беато? — закричав він, і Моніка на сходах почувала грім його голосу.

— Він католик і, крім того, француз, — прошепотіла Беата, а батько заревів, як поранений лев.

Це було так жахливо, що вона відступила назад на кілька кроків. Але він наблизився до неї, схопив за плечі і струснув так сильно, що її зуби клацнули, коли він крикнув прямо їй в обличчя:

— Як ти могла! Як ти могла нам таке зробити? Ти не вийдеш заміж за християнина, Беато! Ніколи! Краще я побачу тебе в домовині! Якщо ти вчиниш таке, я напишу твоє ім'я в родинній книзі померлих! Ти більше не побачиш цього чоловіка. Ти чуєш мене? І будь певна, одного дня ти вийдеш заміж за Рольфа Гофмана. Я скажу йому, що справу залагоджено. А ти скажеш своєму французькому католику, що ніколи не будеш бачитися з ним. Зрозуміло?

— Ти не можеш примушувати мене до цього, тату, — відповіла вона, схлипуючи й задихаючись. Вона не могла зрадити Антуана, не могла вийти заміж за чоловіка, якого просватав їй батько, хоч батько й зробив так багато для неї.

— Я можу і зроблю це. За місяць ти вийдеш заміж за Гофмана.

— Тату, ні! — Беата, ридаючи, впала на коліна, а він вилетів із бібліотеки й рушив нагору. А вона так і ридала навколішках, поки до неї не підійшла заплакана мати. Вона також опустила на коліна поряд із дочкою, вражена всім тим, про що довідалася щойно.

— Беато, як ти могла? Ти маєш забути його... Я знаю, він прекрасний чоловік, але ти не можеш вийти заміж за француза не тільки через цю жахливу війну, яку ми ведемо, а ще й тому, що він католик. Батько запише твоє ім'я до книги померлих, — Моніка також надзвичайно засмутилася, побачивши обличчя своєї дочки.

— Все одно я колись помру, мамо! Я люблю його. Я не можу вийти заміж за цього жахливого чоловіка. — Гофман не був жахливим, вона це знала, але він у її очах був зовсім старим і, головне, то був не Антуан.

— Я скажу татові, щоб він йому переказав. Але ти не можеш вийти за Антуана.

— Ми пообіцяли одне одному одружитися після війни.

— Ти маєш сказати йому, що не зможеш. Ти не можеш зректися всього, що маєш.

— Він кохає мене, а я його.

— Ви обое поводитесь, як дурні діти. Його родина також позбавить його майна. На що ви будете жити?

— Я вмію шити... я можу бути швачкою, вчителькою — ким завгодно! Тато не має права цього робити.

Але вони обидві знали, що Якоб має це право. І скористається ним. Він сказав, що коли вона вийде заміж за християнина, то для них помре. Моніка знала, що він учинить саме так, хоч сама не могла й уявити, що не бачитиметься з Беатою. Це зависока ціна, яку треба сплатити за кохання.

— Благаю тебе, не роби цього. Ти маєш чинити так, як наказує батько.

— Цього не буде, — ридала вона в матері на плечі.

Якоб не був зовсім дурним. Того ж дня він сказав Рольфу Гофману, що Беата молода, дурна та боїться... інтимного боку шлюбу, і він не впевнений, чи готова його дочка взагалі до шлюбу. Він не хотів обманювати цього чоловіка, але й не хотів говорити йому всю правду. Він сказав йому, що, можливо, після тривалих залицянь, коли вони познайомляться ближче, вона не буде так боятись усього того, що включає в себе шлюб. Гофман був розчарований, але сказав, що чекатиме стільки, скільки треба. Він не поспішав і розумів, що Беата — молода цютлива дівчина. Адже сам побачив, яка вона сором'язлива того вечора, коли вони познайомилися. І навіть слухняна дочка повинна мати можливість добре познайомитись із чоловіком, котрий збирається одружитися з нею й повести її на своє ложе. Наприкінці розмови Якоб подякував йому за розуміння й запевнив, що Беата скоро «дозріє» для цього.

Беата не виходила до обіду, і Якоб кілька днів не бачив її. Як сказала мати, вона не вставала з ліжка. Дівчина написала листа Антуанові, де розповіла все, що трапилось. Вона писала, що її батько ніколи не погодиться на їхній шлюб, але вона все одно готова вийти за нього заміж чи після війни, чи просто зараз, коли він вважає за краще. Але тепер їй дуже незатишно в її домі в Кельні. Вона розуміла, що її батько буде й надалі змушувати її вийти за Рольфа. Беата знала, що мине кілька тижнів, поки дійде відповідь від Антуана, проте була готова чекати.

Два місяці зовсім не було звісток від нього. І нарешті в травні вона отримала від нього лист, а до того її мучила думка, що його покалічено чи вбито або, довідавшись про реакцію її батька, він вирішив відмовитися від неї й більше їй не писати. Її перше припущення мало під собою ґрунт. Місяць тому Антуана було поранено, і він перебував у госпіталі в Івето, на нормандському узбережжі. Він мало не втратив руку, але обійшлося, й незабаром усе буде гаразд. Писав, що отримав її листа вже вдома, в Дордоні, й поговорить зі своїми батьками про їхній шлюб. Він більше не повернеться на фронт, навіть не працюватиме в штабі. Коли Беата прочитала це, то подумала, що його рана страшніша, ніж він нише. Але кілька разів Антуан повторив, що зараз із ним усе гаразд і що він дуже кохає її.

Беата швидко відповіла йому і, як завжди, послала свого листа через Швейцарію. Тепер вона могла тільки чекати. У своєму листі вона висловила надію, що його родина прийме її і що вони зможуть одружитися й жити в його маєтку в Дордоні. Хоч вона й розуміла, що громадянці Німеччини було б зовсім непросто перебратися до Франції навіть після війни. Вже не кажучи про її віру, яка могла б обурити його родину. Німецьку єврейку так само не сприймуть у Франції, як і французького католика в Кельні. Вони обоє ступили на нелегкий шлях.

Надіславши Антуанові листа, Беата спокійно допомагала матері й намагалась уникати зустрічей із батьком. Він періодично

дично чинив спроби змусити її кудись піти з Рольфом, і щоразу вона відмовлялася. Беата заявила, що ніколи не вийде за нього заміж і не хоче його бачити. Дуже зблідла та змарніла, вона виглядала, як примара, що розбивало серце її матері. Моніка весь час просила її послухатися батька, інакше ніхто з них не знатиме спокою. Відтоді, як Беата відкрила їм свою таємницю, весь дім був ніби в жалобі.

Обидва брати, коли приїздили додому у відпустку, говорили з нею, та безрезультатно. А Бригіта так розсердилася на неї, що навіть перестала розмовляти з сестрою. До того ж вона була здебільшого зайнята приготуванням до свого скорого весілля.

— І як ти могла бути такою дурною, що все розповіла татові?

— Я не хотіла брехати йому, — просто відповіла Беата. Однак тепер Якоб злився на всіх. Він вважав, що всі винні в дурості та зраді Беати. Гадав, що перш за все Беата зрадила його, коли закохалась у француза-католика на зло йому. Нічого гіршого, на його думку, вона зробити не могла. Йому знадобляться роки, щоб отямитися після такого удару, навіть якщо вона погодиться відмовитись від Антуана, чого донька швидше за все не зробить.

— Ти не кохаєш його по-справжньому, — сказала їй Бригіта із самовпевненістю вісімнадцятирічної дівчини, котра виходить заміж за свого принца. Вона пишалася собою й жаліла свою дурну сестру. Це все здавалося їй кумедним. Те, що видавалося таким романтичним кілька місяців тому в Женеві, зараз не мало жодного сенсу. Не можна все своє життя провести в зовсім чужому світі без батьківської підтримки. Бригіта дуже раділа з того, що її обранець цілком сподобався батькові. — Крім того, ти ж цього Антуана навіть і не знаєш!

— Не знала, але тепер знаю добре! — Вони розкривали одне одному свої серця протягом шести місяців листування, і навіть ще тоді, упродовж тих кількох тижнів у Женеві. — Це може не мати жодного сенсу для тебе, але я дуже добре знаю.

— Навіть якщо тато запише тебе до книги померлих і ніколи не дозволить тобі бачитися з кимось із нас? — від цих слів, які Беата постійно чула протягом останніх двох місяців, їй просто ставало зле.

— Сподіваюсь, він цього не зробить, — відповідала Беата, задихаючись. Вона не могла собі уявити, що ніколи не бачитиметься з матір'ю, братами, татом і Бригітою. І все це через чоловіка, якого вона покохала. Вона не може вчинити по-іншому. І навіть якщо батько їй зробить те, що обіцяє, вона сподівалася, що згодом він пом'якшиться. А якщо вона втратить Антуана, то втратить його назавжди. Їй не вірилося, що родина зможе навіки відмовитись від неї.

— А якщо тато таки зробить це й заборонить нам усім бачитися з тобою? — наполягала Бригіта, змушуючи Беату оцінити те, чим вона ризикує. — Що ти робитимеш тоді?

— Чекатиму, поки він передумає, — сумно відповіла Беата.

— Він не передумає, якщо ти вийдеш заміж за християнина. Можливо, він вибачить, якщо ти просто не вийдеш за Рольфа. Але не тоді, коли одружишся зі своїм французом. Він не вартий того, Беато! І ніхто не вартий такого, — Бригіта була щаслива, що батьки схвалили її нареченого, бо їй ніколи не вистачило б мужності й відваги зробити те, що робить Беата. — Ти хоч не нароби якихось дурниць перед моїм весіллям, — це було єдине, про що вона могла зараз думати, і Беата ствердно кивнула у відповідь.

— Гарзд, — пообіцяла сестра.

Сталось так, що лист від Антуана прийшов за тиждень до весілля. Його родина відреагувала так само, як і її. Вони сказали, що коли він одружиться з німецькою єврейкою, то має піти з дому. Батько заявив, що в такому випадку син нічого не отримає від нього. За французьким законом, він не може позбавити Антуана спадку та права на титул, коли помре, але батько запевнив, що родичі не бачитимуться з ним, якщо він одружиться з Беатою. Антуан був настільки ображений реакцією своїх батьків, що відразу ж від'їхав до Швейцарії, звід-

ки пише зараз і де чекає на неї. Усе, що він може запропонувати їй, це пересидіти війну у Швейцарії, — якщо вона все ще хоче вийти за нього заміж, знаючи напевне, що вони обое залишаться без підтримки їхніх родин. Його родич сказав, що вони можуть жити і працювати разом із ним та з його дружиною на їхній фермі. Антуан добре усвідомлює, що це буде нелегко й вони не матимуть засобів для існування від своїх родин. Сім'я його кузена не заможна, і вони житимуть у них із їхньої ласки. Антуан дуже хотів би, аби Беата прийняла його пропозицію, але вирішувати має вона сама. Він додав, що зрозуміє її і не образиться, якщо залишити свою родину заради нього буде для неї понад силу. Відтак написав, що кохатиме її незалежно від того, яким буде її остаточне рішення, а також завжди піклуватиметься про неї, якщо вона таки вирішить вийти за нього заміж. Він цілком усвідомлює, що не має права ні про що просити її. Остаточне рішення за нею.

Найбільше зворушило Беату те, що Антуан приніс задля неї велику жертву. Він уже залишив свою родину в Дордоні, куди йому сказали більше не вертатися. Після поранення він сам на фермі свого родича у Швейцарії. І зробив він це заради неї. Їхні країни все ще воюють, хоча для нього війна закінчилася. Так, вона б хотіла одного дня повернутись до Німеччини, якщо її батько дозволить, та поки війна триває, в них, здається, немає іншого вибору, крім як чекати її кінця у Швейцарії, а там видно буде. Можливо, тоді його родина також змінить свою думку. Його від'їзд і родинна сварка, яка цьому передувала, були занадто тяжкими й гіркими. Навіть його брат Ніколя не попрощався з ним, коли він ішов з дому, хоч вони завжди були дуже близькими. Це велика втрата для нього.

Весь тиждень перед весіллям сестри Беата дуже страждала й мучилась. Вона знала, що має вибирати. Брала участь в урочистостях, пов'язаних із весіллям, наче вві сні. Іронією долі було те, що Бригіта й її чоловік на медовий місяць їхали до Швейцарії. Як об порадив їм цю країну, бо то було мало

не єдине безпечне місце на всю Європу. Вони збиралися провести три місяці в Альпах, неподалік від Женеви, де Антуан чекав на неї, якщо вона зважиться приїхати. Вона хотіла швидше їхати до нього, але пообіцяла Бригіті не робити цього драматичного кроку до її весілля. І дотримала слова.

Останній акт драми відбувся за два дні, коли батько спитав, чи вона вже забула Антуана. Брати знову повернулись на фронт. Бригіта поїхала в шлюбну подорож. І тоді батько остаточно вирішив з'ясувати стосунки з Беатою. Вона відмовилась присягнути, що ніколи не побачить Антуана, знаючи, що він чекає на неї у Швейцарії. Останній бій був жорстоким і коротким. Мати істерично ридала, намагаючись заспокоїти їх обох, але її ніхто не слухав. Врешті-решт батько сказав дочці, що коли та не хоче відмовитися від свого католика, то нехай їде до нього, але знає: якщо вона залишить батьківський дім, то ніколи не зможе повернутися назад. Як об заявив, що вони з матір'ю відсидять по ній шиву — здійснять обряд, який справляють за померлими. Тільки-но Беата піде з дому, вона буде сприйматися тут як небіжчиця. Батько був такий розгніваний, такий лютий, що Беата таки прийняла остаточне рішення.

Після кількох годин боротьби, протягом яких вона благала батька не бути таким безжальним і хоча б зустрітися з Антуаном, вона нарешті відчула, що не подолає його й повернулася до своєї кімнати. Вона спакувала дві невеличкі валізки речей, які, на її погляд, могли б стати в пригоді на фермі у Швейцарії, а також поклала туди й родинні фото. Вона плакала, поки пакувала валізи, та винесла їх у передпокій. Мати вся в сльозах вийшла до неї.

— Беато, не роби цього... Він ніколи не дозволить тобі повернутись, — вона вперше й, мабуть, востаннє бачила свого чоловіка таким розлюченим. Вона не хотіла втрачати своєї доньки, та, здавалось, нічого не могла вдіяти, щоб ця трагедія не сталася. — Ти завжди шкодуватимеш, що вчинила так.

— Я знаю, — трагічно відповіла Беата, — але я ніколи не кохатиму іншого чоловіка. Я не хочу втрачати Антуана. — Вона

не хотіла втрачати і їх також. — Ти писатимеш мені, мамо? — спитала вона, як дитина, коли мати обійняла її та пригорнула до себе.

Їхні сльози злилися в один потік, коли щоки торкнулись одна одної. Мати нічого не відповіла, й Беата зрозуміла, що це означає. Якщо батько оголосив її забороненою особою і сказав, що вона померла для всієї родини, це означає, що мати змушена підкоритися цьому. Вона не могла порушити законів, що їх він встановив для них усіх, не тільки для неї. Його слово було законом для неї й для них усіх. А він насправді збирався оголосити її небіжчицею.

— Я напишу тобі, — ніжно сказала Беата, пригортаючись до матері, немов дитина, якою вона багато в чому ще була. Тієї весни їй виповнився тільки двадцять один рік.

— Батько не дозволить мені читати твої листи, — відповіла вона, обнімаючи Беату якомога довше. Проводжати її зараз було те саме, що ховати. — Моя люба... Будь щаслива з цим чоловіком... Я сподіваюсь, він буде добрим до тебе, — сказала вона, не в змозі стримати сліз, — гадаю, він вартий того... О, моє дитя, я більше не побачу тебе!..

Беата дужче заплющила очі, міцно обнімаючи матір, коли раптом вгорі на сходах з'явився батько.

— То ти таки йдеш? — сухо запитав він.

Якоб ніби дуже постарів, Беата вперше бачила його таким. Досі вона завжди вважала, ніби її батько молодий, хоч він уже не був таким. Він втрачав свою найулюбленішу дитину, ту, якою найбільше пишався, останню дитину, котра лишалась у його домі.

— Так, іду, — тихо відповіла вона. — Я люблю тебе, тату, — сказала вона, зробивши порух, щоб наблизитись до нього й обійняти, але вираз його обличчя говорив, що краще б їй не робити тієї спроби.

— Ми з твоєю матір'ю сьогодні ввечері відсидимо шиву по тобі. Хай Бог прощає тобі те, що ти робиш!

Дочка не насмілилась, проте хотіла сказати йому те саме.

Востаннє поцілувавши матір, вона взяла свої речі й поволі рушила вниз, а батьки дивились на неї. Вона не могла чути материного плачу, який супроводжував її, поки вона йшла вниз і відчиняла двері на вулицю. Батько мовчав.

— Я люблю вас, — крикнула вона їм на прощання, а вони стояли мовчки, тільки плакала мати.

І вона пішла, зачинивши за собою двері.

Зупинивши таксі, Беата сказала водієві, щоб той відвіз її на залізничний вокзал. Відтак сіла на задне сидіння й заридала. Шофер нічого не сказав їй, коли вона розплачувалася з ним. У ті дні в кожного були свої трагедії, і ніхто нікого ні про що не розпитував. Не всі були готові ділитися своїм горем.

Беата чекала потяг на Лозанну три години. За цей час дівчина цілком могла змінити думку. Але вона знала, що не зробить цього. Усім своїм еством вона відчувала, що її майбутнє з Антуаном. Він уже багато чим пожертвував заради неї. Ніхто не знає, що чекає на них у майбутньому, вона знала лише одне: він — її доля. Ця доля вже визначилася тоді, як вона вперше побачила його. Вона не бачила його з вересня, але нині він став частиною її. Антуан був її життям так само, як її батьки належали одне одному, як Бригіта належала чоловікові, за якого вийшла заміж. І кожен з них мав іти своєю дорогою. І, якщо пощастить, колись вони всі зустрінуться знов. А нині це її дорога. Неможливо було уявити, що батько весь час дотримуватиметься своїх нерозумних переконань. Рано чи пізно він зречеться їх.

Тільки-но Беата сіла в потяг, вона трохи заспокоїлась. Майже всю дорогу до Лозанни сльози котилися по її щоках, поки вона нарешті не заснула. Старенька жінка, яка їхала з нею в одному купе, розбудила її. Вона знала, що Беата їде до Лозанни. Беата чемно подякувала їй, зійшла з потяга й озирнулась навкруги. Дівчина виглядала сиротою. Вона надіслала Антуанові телеграму з вокзалу в Кельні. І ось вона бачить, як він поспішає до неї з іншого краю платформи.

Його рука перев'язана, але, добігши до неї, він обійняв її другою та притис до себе так міцно, що вона ледь могла дихати.

— Я точно не знав, чи ти прийдеш. Я боявся, що не прийдеш... я не міг просити тебе про це... — по його щоках течуть сльози, він говорить, як сильно кохає її, а вона захоплено дивиться на нього. Тепер він є її родиною, її чоловіком, її теперішнім і майбутнім, батьком дітей, що в них народяться. Він був для неї всім, як і вона для нього. Вона ще не знає, які труднощі вони мають витерпіти, поки будуть разом. Яким болісним не був її від'їзд із батьківського дому, але дівчина знала, що вчинила правильно.

Вони просто стояли поруч на платформі, насолоджуючись моментом зустрічі і пригорнувшись одне до одного. Антуан здоровою рукою взяв одну з її валіз, Беата взяла другу, і вони вийшли до його двоюрідного брата з дружиною, що чекали на них. Його брат поклав валізи в багажник машини, й Антуан пригорнув її ближче до себе. Він не смів і сподіватися на її приїзд. А вона приїхала, покинувши все заради нього. Вони сиділи на задньому сидінні авто, він обняв її здоровою рукою й знову поцілував. У нього не було слів, аби висловити, чим вона була для нього. І поки вони повільно їхали по Лозанні, вона мовчки сиділа поруч. Тепер вона вже не могла дивитися назад, тільки вперед.

А тим часом батько записав її ім'я в родинній книзі померлих. Вночі вони відсиділи по ній шиву. Дочка стала для них небіжчицею.

Розділ 4

Ферма, якою володів кузен Ангуана, була невеличкою й небагатою. Природа навкруги була дуже гарною, дім теплим, хоч і не вельми вишуканим. У домі було дві спальні, в одній із яких вирости трое їхніх дітей. Усі вони вже давно перебралися до міста. Ніхто не лишився працювати на фермі. Також у домі були велика зручна кухня та простора вітальня, що нею ніколи не користувались. Усе це навіть віддалено не нагадувало той будинок у Кельні, де мешкала Беата. Ці люди були родичами Ангуана по матері. Як казав сам господар, він був Ангуанові навіть не двоюрідним братом, а значно віддаленим кузеном, але й він, і його дружина були дуже щасливі допомогти молодому чоловікові, а також були б раді отримати допомогу від нього на своїй фермі. У них було двоє робітників, що жили в окремому будиночку й допомагали орати землю, збирати врожай і працювати в корівнику.

Тут, у тихих горах неподалік від Лозанни, було важко собі уявити, що у світі стільки різних тривог. Ферма стояла дуже далеко від будь-яких проявів війни.

Родичі Ангуана — Марія й Вальтер Зубери — були дуже приємні й доброзичливі люди. Добре освічені, проте не дуже заможні, вони обрали те життя, яке їм підходило. Решта членів їхньої родини мешкали в Женеві або Лозанні, а їхні діти переїха-

ли до Італії і Франції. Віком вони були наче як батьки Беати, хоча, поговоривши з ними, вона зрозуміла, що насправді вони старші. Їхній здоровий спосіб життя на свіжому повітрі сприяв тому, що виглядали Марія та Вальтер добре. І те, що вони запропонували Антуанові, коли той розповів їм про свій тяжкий стан, було ідеальним для молодої родини, що опинилася в скруті. Хоч як заважала поранена рука, Антуан збирався допомагати їм, чим міг, аби віддячити за надане житло.

Беата була вражена, як сильно його поранено, вона допомогала йому бинтувати руку й масувала її. Шрапнель пошкодила м'язи й нерви лівої руки, рани ще й досі боліли. Йому сказали, що є надія на те, що він знову володітиме нею, але ніхто не знає, якою мірою. І, звичайно ж, стовідсоткового відновлення годі й чекати. Усе це не змінило почуттів Беати до нього, до того ж, на щастя, він не був шульгою.

Антуан запропонував Вальтеру допомогу з кіннями, оскільки він дуже добре вмів управлятися з ними, і тут йому вистачало однієї здорової руки. Беата й двоє молодих робітників мали виконувати іншу роботу.

Коли вони їли на обід суп і ковбасу в захищеній кухні, Беата запропонувала готувати їжу і щось іще, про що вони попросять. Марія сказала, що навчить її доїти корів, і Беата глянула на неї здивованими очима. Вона ще ніколи не була на фермі і знала, що навчитися треба буде багато чого. Заради Антуана вона не тільки кинула свою родину, а й дім, де народилась, рідне місто й узагалі спосіб життя, до якого звикла. Заради нього вона зреклась усього, як, зрештою, і він заради неї. Обое починали буквально з нуля, і якби не Зубери, вони взагалі не мали б де й на що жити. Після закінчення обіду Беата щиро подякувала їм і допомогла Марії помити тарілки. Це була перша проста їжа в її житті. І, хоча все це було для неї незвичним, вона знала, що в неї на цій фермі немає вибору. Все її життя змінилося за якусь коротку мить.

— Коли ви збираєтесь одружитися? — спитала Марія, дивлячись на них із материнською турботою. Вона дуже переймала-

ся долею Беати від того часу, як Антуан у листі попросив у них притулку для молодого подружжя. Вони з Вальтером були дуже гостинні та милосердні і швидко погодились. Їхні власні діти були далеко, тож вони вирішили допомогти молодим людям.

— Я не знаю, — швидко відповіла Беата. Вони з Антуаном не мали часу поговорити про це. Усе було таким новим, вони мали обміркувати ще багато чого. Вона й досі не відійшла від шоку тих драматичних днів у Кельні.

Вони з Антуаном обговорили все пізно ввечері. Він постелив собі ліжко у вітальні, а Беаті відвів маленьку спальню, що дуже сподобалось Марії. Антуан запевнив родичів, що вони скоро одружаться. Марія не хотіла, щоб молоді люди жили в гріху під її дахом, із чим і Вальтер також погодився. Це питання не обговорювалось. Беата й Антуан також хотіли якомога швидше укласти шлюб. Він почав цікавитися, як це можна буде здійснити, тільки-но приїхав до Швейцарії, і відтак з'ясував, що вони, як іноземці, мають отримати дозвіл. Щоб зібрати всі необхідні документи, він узяв машину Вальтера й наступного дня вирушив разом із Беатою до найближчого міста. Їм були необхідні паспорти, документ, який дозволяв би їм узяти цивільний шлюб, та двоє громадян Швейцарії, котрі поручилися б за них як свідки. Той факт, що дід був швейцарцем, не відігравав ніякої ролі. Мати Антуана була громадянкою Франції по своїй матері, так само як і він. Чинovníк, що розповів їм усе це, сказав, що необхідні папери будуть готові для них за два тижні.

— Ви хочете взяти цивільний шлюб чи бажаєте вінчатися? — поставив чиновник звичне запитання, й Антуан обернувся до неї свій погляд. Ніхто з них раніше й не думав, хто з'єднає їх, і Антуан гадав, що все відбудеться під час короткої цивільної церемонії в мерії. Без будь-яких родичів, окрім Зуберів. У їхній ситуації то був би офіційний акт для отримання необхідних документів та узаконення їхнього союзу, щоб вони могли жити разом у мирі й любові, згідно з правилами пристойності та моралі. Не буде ні врочистостей, ні фанфар, ні прийому — жодних святкувань. Просто настане

та мить, коли вони стануть подружжям. Вони ніколи не думали, де й коли це відбудеться і хто здійснить це для них. Та коли клерк у реєстраційній конторі поставив це питання, Антуан із хвилюванням поглянув на свою майбутню дружину. Коли вони повертались назад під промінням літнього сонця, він обійняв її правою рукою й обережно поцілував. Беата була напрочуд спокійна й посміхнулась йому.

— За два тижні ми одружимося, — ніжно сказала вона. Це не буде весілля, яке вона уявляла собі, коли була дівчинкою, але все одно це буде здійснення мрії. Вони зустрілися десять місяців тому й закохались одне в одного з першого погляду, і все, чого вона хотіла зараз, це бути з ним поряд до кінця своїх днів. Вони не знали, де і навіть як вони житимуть після війни і чи приймуть їх знову до себе їхні родини. Беата сподівалася, що приймуть, але зараз вона найбільше хотіла бути з ним.

— Як саме ти б хотіла, щоб було укладено наш шлюб? — ніжно спитав Антуан.

Клерк поставив правильне запитання. Антуан не знав, чи хотіла б вона, аби це здійснив рабин, хоча він цілком припускав таку думку, і тоді це було б нелегко для нього. Вони можуть одружитись у мерії, у них є така можливість, але Антуан починав розуміти, коли замислювався над цим питанням, що йому найдужче хотілося б вінчатись.

— Я ще не думала про це. Ми не можемо одружитися за єврейським обрядом. Для цього ти маєш прийняти юдаїзм, тобто багато чого вивчити. Це займе роки, — співчутливо промовила Беата. Туг і два тижні видавалися їм вічністю. Жоден з них не хотів чекати роками, особливо тепер, коли вони живуть у Зуберів. Антуан дуже погано спав усю ніч, знаючи, що вона зовсім близько, в сусідній кімнаті, в ліжку, яке вони скоро мають ділити разом. Після всього того, що вони пережили, аби бути разом, йому не терпілося назвати її своєю.

— А що, коли ми вінчатимемось? — чесно спитав її Антуан. Він не збирався змушувати її, хоча стало зрозуміло, чого він бажає найбільше.

— Не знаю. Я ніколи не думала про це. Просто зареєструватись у конторі наче якось ненадійно. Гадаю, це не так важливо, чи укладемо ми шлюб у синагозі чи в костьолі. Я завжди думала, що на світі один Бог, котрий дивиться на нас і дбає про нас. І немає значення, до якої парафії Він належить. — Для Антуана ці ідеї були новими. На відміну від своєї родини, Беата мислила дуже ліберально.

Повертаючись на ферму, вони говорили про те, що Беата, можливо, прийме католицизм. Вона мала дивовижно широкі погляди на це питання й сказала, що зробить так, якщо це багато для нього важить. Вона приймає й любить свою віру, але й Антуана також любить. А якщо прийняття католицизму прискорить їхній шлюб, то вона готова на це. Оскільки розмова стала серйозною, Антуан зупинив машину біля маленької церкви. Біля неї стояв невеличкий будиночок парафіяльного священника, й Антуан вийшов із машини, піднявся старовинними кам'яними сходами й подзвонив у двері. То була капличка десятого сторіччя, камінь на стінах був старий і побитий дощами та вітрами. Вийшов літній священник у сутані й посміхнувся молодим людям. Поки Беата сиділа в машині, вони обмінялися кількома словами, а потім Антуан зробив їй знак підійти. Вона вийшла з авто й тихо підійшла до них. Беата ніколи не розмовляла зі священниками. Жодного з них вона не бачила зблизька, хіба що на вулиці. Обличчя й очі цього святого отця були дуже привітними.

— Ваш паречений сказав, що ви збираєтесь одружитися, — сказав він.

Вони стояли в сонячному ранковому світлі на свіжому гірському повітрі. Неповдалік жовтів квітчастий луг, а відразу за церквою був старовинний цвинтар із надгробками зі старого розкришеного каменю, де й досі ховали померлих. За церквою стояла маленька капличка та криниця, вирита ще в четвертому столітті.

— Так, ми хочемо одружитися, — відповіла Беата, намагаючись не думати, що сказали б її батьки, якби побачили, що

вона розмовляє зі священником. Половина її ества боялася бути ураженою громом, проте друга половина відчувала дивовижний мир і спокій у душі.

— Ви не католичка, як я розумію. Вам потрібно дещо знати, якщо, як я зрозумів, ви хочете хреститись.

Беата кивнула. Їй було дивно чути ці слова. Вона ніколи не думала, що мінятиме свою віру. Але вона й ніколи не думала, що виходитиме за такого чоловіка, як Антуан. І саме вивчення релігії свого народу відкрило їй шлях до інших вірувань. Вона остаточно зрозуміла це, коли усвідомила, що зробить це заради Антуана, що хоче хреститись заради їхнього кохання.

— Ви могли б походити до школи разом із місцевими дітьми, але то група для тих, хто готується до першого причастя, й заняття розпочнуться лише восени. А ви, як я бачу, хочете одружитися за два тижні, — кажучи це, священник глянув на поранену руку Антуана й невинне обличчя Беати. Антуан пояснив, що він француз, а Беата — громадянка Німеччини, що його поранено на війні й вони обоє не мають родин, тільки далеких родичів, у яких і живуть. Він пояснив, що напередодні Беата приїхала з Німеччини, і вони хочуть узаконити свої стосунки й не хочуть жити в гріху. І тепер від панотця залежить, чи зможуть вони все це здійснити. Священик погодився допомогти їм. Він сказав, що зробить усе, що в його силах. Антуан і Беата видалися йому добрими людьми, і він бачив, що їхні наміри чисті, інакше вони б не прийшли до нього.

— Тож зайдіть до мене на хвилинку, і ми поговоримо про все.

Панотець запросив їх до себе, і вони ввійшли до маленької темної кімнати. На стіні висіло величезне розп'яття, кімнату освітлювали свічки, а в кутку був вітгар Божої Матері. Священик присів на маленький ослінчик, а їм запропонував два стільці. Кімната видавалася похмурою, та коли старий добрий священник посміхнувся їм, Антуану й Беаті стало затишно.

— Чи можете ви приходити до мене щодня, Беато?

Дівчина несміливо кивнула у відповідь. Вона ще не знала, що їй доведеться робити на фермі й чи матиме час Антуан щодня возити її до церкви. Якщо ні, вона буде змушена йти пішки довгий шлях, але була готова погодитися й на це.

— Можу, — відповіла вона трохи налякано. Вона не знала, чого він хотів від неї.

— Якщо ви зможете, я розповім вам усе, що необхідно для хрещення. Я вважаю, що це має тривати довше, кілька місяців, аби ви зрозуміли, що саме вивчаєте і чи ви певні, що готові до хрещення. Але в цьому випадку, я так гадаю, ми могли б пройти усе швидше. Ви можете вчитися самостійно, а я підкажу те, що вам необхідно знати. Це важливий крок у вашому житті, навіть важливіший, ніж одруження. Це чудова річ — пізнати Христа.

— Так, — прошепотіла Беата, — я знаю.

Коли Антуан глянув на неї, її очі здавалися величезними на тлі молочно-білого обличчя. Вона ще ніколи не здавалась йому такою гарною, як тут, у цій кімнаті, освітленій свічками.

— А що, як я ще не відчуваю себе готовою? Якщо я ще не готова до... хрещення... — вона ледве знаходила потрібні слова.

— Тоді, звичайно ж, ви маєте почекати. Ви завжди можете почекати з хрещенням, — лагідно сказав священник. — Але ви можете вийти заміж за католика тільки якщо приймете хрещення.

Він не міг навіть припустити думки, що Антуан може прийняти юдаїзм або що вони можуть узяти цивільний шлюб, не церковний. Справжнім одруженням для католика є тільки вінчання в церкві, здійснене католицьким священником. І Беата відчула з тих кількох слів, які вимовив Антуан уранці, що він думає так само. Це був іще один важливий крок, який вона робила заради нього, ще одна жертва, котру треба було принести. Антуан не міг стати юдеєм, про що вони й говорили цього ранку. На те, щоб засвоїти необхідні знання, пішли б роки. Навіть якби Антуан зважився на це, в тих краях не було

рабина, який навчав би його. Але це й не мало сенсу з практичних міркувань.

Запитань було дуже багато. Беата відчула, що в неї немає вибору — треба тільки хреститись, якщо вона хоче вийти за нього заміж і щоб їхній союз був законним та освяченим, принаймні його церквою. І коли вона послухала священника, то відчула, що також хоче цього. Її завжди приваблювала Біблія. Вона любила оповіді про Христа й апостолів. Іноді Беата казала собі: так воно й має бути. Та водночас вона, як ніколи, відчувала свій дуже глибокий зв'язок з юдаїзмом. І все одно була готова заради Антуана зректися його й усією душею прийняти католицизм. Вона відчувала: це є частиною того, що вона зобов'язана зробити заради нього як дружина. Від самого початку їхнє кохання вимагало великих жертв від них обох. І це була ще одна жертва, яку вона приносила для нього.

Вони проговорили зі священником десь півгодини, і Беата пообіцяла прийти до нього наступного дня. Панотець сказав, що за два тижні підготує її до хрещення, і до вінчання. Відтак провів їх і помахав їм рукою, коли молоді люди від'їхали. Антуан вів машину правою рукою і, здавалося, робив це легко, пальці його пораненої лівої руки також лежали на кермі.

— Про що ти думаєш? — спитав Антуан, лагідно дивлячись на неї.

Антуан відчував, що хоче від неї забагато і, якщо вона таки заперече проти хрещення, він погодиться на цивільну церемонію. Адже добре усвідомлював, що вона походить з ортодоксальної родини; саме тому він був аж настільки неприйнятним для них, бо не належав до їхньої віри. Та він не знав, наскільки глибоко вірила вона сама й наскільки болісно було б для неї поступитися вірою заради нього.

— Я думаю, він дуже добрий чоловік і було б дуже цікаво вчитись у нього, — чемно відповіла дівчина, й Антуан із полегшенням відзначив, що Беата не виглядає дуже засмученою. Вона була дивовижно спокійною у своїх намірах, як, власне, й у кожному кроці свого життя.

— І що ти думаєш про хрещення? Ти не повинна робити цього, якщо не хочеш, Беато. Ми можемо укласти шлюб у мерії. Ти вже багато чого зрелася заради мене, — він відчував до неї величезну пошану.

— Але ж і ти також, — справедливо визнала вона. І додала після довгого мовчання, дивлячись на краєвиди крізь вікно автомобіля: — Гадаю, нам треба одружитись у церкві. Хоча б тому, що це так багато важить для тебе, — вона обернулася до нього, й посмішка ледь торкнулася її вуст і очей.

— Це пеймовірно шляхетно з твого боку, — прошепотів Антуан, зняв руку з керма, щоб обійняти її, але не зміг цього зробити. — Я кохаю тебе, — ніжно вимовив він, а потім за кілька хвилин спитав, думаючи вже про інше: — А як щодо наших дітей? Вони будуть католиками чи юдеями?

Якби їхні любовні стосунки розвивалися за нормальних умов, вони б усе це обговорили спокійно та зважено, проте їхнє кохання міцніло за вельми тяжких обставин, тож вони ніколи не мали нагоди поставити одне одному такі питання. Беата трохи замислилася, перш ніж відповіла, серйозно глянувши на нього. Усе те, про що вони говорили цього ранку, вона дуже близько брала до серця. Це було для неї життєво важливим рішенням.

— Гадаю, якщо я буду католичкою, а ти вже є католиком, і це буде те, у що ми обое віритимемо, тоді й наші діти мають бути також католиками. Чи не так?

Це видавалось абсолютно природним для неї. Вона ніколи не поділяла тих глибоких релігійних почуттів, які мали її батьки. Хоча й ходила до синагоги, бо вони цього чекали від неї і то була їхня традиція. До того ж вона завжди дуже захоплювалася Біблією. Тож тепер була переконана, що, вийшовши за Антуана, вона має зміцнювати свій зв'язок із католицтвом, і сподівалася, що так воно й буде.

Антуан вдячно кивнув їй. Було зрозуміло, чому її батьки так шалено опиралися їхньому шлюбу. Вони й у страшному

сні не могли уявити, що в них будуть онуки-католики. Але для Беати ця думка була цілком прийнятною:

— Було б великою помилкою, якби ми повелися по-іншому й залишились кожен у своїй вірі, хоча те, що я читала, змушує мене сумніватися, ніби те, у що кожен з нас вірить, так відрізняється між собою.

Ангуан не сперечався, і коли вони доїхали до ферми та вийшли з машини, між ними панував дух миру та єдності. Він знову поклав їй руку на плече, і вони пішли обідати разом із Зуберами.

За обідом вони розповіли Вальтеру й Марії про свою зустріч зі священником, про те, як ходили до реєстраційної контори та про навчання Беати основ католицизму протягом найближчих двох тижнів. Беата просила вибачення, що має кожного ранку ходити на ці уроки, але Марія сказала, що насправді це чудова новина. Вона спитала, чому постало це питання, й Ангуан пояснив, що Беата єврейка. Марія подумала, що перехід Беати в його віру є виявом любові, про що й захоплено сказала дівчині, коли чоловіки пішли, а дві жінки почали прибирати кухню.

— Це все, мабуть, видається тобі абсолютно чужим, — співчутливо промовила Марія.

Марія Зубер була по-материнському добра жінка, котра всю себе віддала винятково родині й нічого не знала про світ поза нею. Вона вийшла заміж за Вальтера у дев'ятнадцять років і переїхала на ферму, яку чоловік купив за два роки до того і де тяжко працював. Тут вона народила своїх дітей, працювала, дбала про свого чоловіка, ходила до церкви. Хоч вона й багато читала та була досить розумна, проте знала лише своє просте життя, що проходило за багато миль від великого елегантного будинку, де виросла Беата, від розкішних суконь і діамантів, що носили її мати й Бригіта. Тут їх просто не можна було собі уявити. І Беата тільки посміхнулася від думки, наскільки подружнє життя сестри відрізняти-

меться від її життя. Вони з Антуаном не збиралися назавжди лишатись у Швейцарії, вони б хотіли повернутися до Франції чи до Німеччини, залежно від того, котра з їхніх родин пом'якшиться і де будуть кращі умови. Антуан просто не уявляв, що він робитиме, якщо не повернеться до своїх земель у Дордоні. Та після війни багато що дуже зміниться, чимало людей опиняться в тій самій ситуації, що й вони. А наразі вони розпочинали нове життя в новому місці. Новий початок для обох, і Беата раділа з цього.

— Усе це не здається мені чужим, — спокійно відповіла Беата на питання Марії, — просто дуже відрізняється від того, що я знала. Я не звикла перебувати так далеко від моєї родини.

Беата страшенно сумувала за матір'ю. Усе своє життя вона була нерозлучною зі своєю сестрою, але коли та вийшла заміж і перебралася до Берліна, вони б у будь-якому разі жили окремо. Що найбільше мучило її, це те, у яких тяжких умовах залишила вона свою родину. Марія цілком розуміла, що для Беати все це лишатиметься відкритою раною протягом, можливо, багатьох років. Вона сподівалася, що обидві родини — і Беати, й Антуана — одного дня отямляться й вибачать їм їхній вибір. Вони обое були милі молоді люди, і Марія знала: їм буде нелегко, якщо їхні родичі ніколи не приймуть ні їх, ні їхнього шлюбу. Та наразі Марія й Вальтер були цілком щасливі, що могли замінити їм батьків. Мати молоде подружжя у своєму домі вони вважали благословенням долі.

— Чи плануєте ви з Антуаном мати дітей у найближчому майбутньому? — з цікавістю спитала Марія, а Беата почервоніла й не знайшла, що сказати. Вона не знала, чи можливий тут якийсь вибір. Вона завжди думала, що немовлята народжуються, якщо двоє одружені. Беата не знала, чи існує щось, що може запобігти їхній появі, і чи можна змінити хід подій, бо не була обізнана з цим. До того ж вона не була настільки близька з Марією, щоб спитати її про це.

— Я так думаю, — тихо відповіла Беата збентежено, ставлячи останню чисту тарілку до кухонної шафки. І цієї миті

подумала, чи матиме найближчим часом дитину Бригіта. Вона ніяк не могла уявити Бригіту з дітьми, бо та сама ще здавалася дитиною, навіть коли їй виповнилося вісімнадцять. Та й Беата у свої двадцять один ще не відчувала себе достатньо готовою до відповідальності материнства й до подружнього життя. Три роки тому вона б не зважилась на таке. Але, попри болісний початок, вона відчувала, що зможе виконати це призначення. Для них обох то був хвилюючий час.

— Було б добре, якби в моєму домі народилося дитя, — щасливо відповіла Марія, наливаючи їм обом по чашці чаю.

Вона майже не бачила власних онуків, бо діти жили дуже далеко від них, а вони з Вальтером не могли залишити ферму. Її серце сповнювалося теплом, коли вона думала про Антуана й Беату, а також про їхню дитину, якщо молодята ще житимуть у них, коли їхнє дитя народиться. Очі Марії сяяли, коли вона думала про це. Беата ще не могла собі цього уявити, зараз їй просто хотілося відвідувати уроки з катехизису в маленькій церкві неподалік і одружитися з Антуаном за два тижні. Крім цього, вона не знала, чого чекати і про що думати. Проте не шкодувала ні за чим із того, що зробила і від чого відмовилась заради нього. І Вальтер, і Марія — обоє глибоко шанували її за те, що вона повністю прийняла його. Це була дуже мудра й розважлива дівчина. І така закохана. З кожним днем вона подобалась Марії дедалі більше. Родичі завжди любили Антуана, хоча в останні роки мало бачили його, однак відразу погодилися прийняти у своєму домі, коли він попросив їх про це. Вони шкодували, що через громадянство молодята не зможуть лишитись у них назавжди. Рано чи пізно, коли війна закінчиться, уряд Швейцарії запропонує їм залишити країну. Зараз вони можуть просити про притулок у Швейцарії, та коли в їхніх країнах настане мир, вони муситимуть повернутися на батьківщину. Але з огляду на те, як змінився світ протягом двох років війни, хто знає, що буде далі. Тут, у горах, вони знайшли мир і спокій.

Беата була в захваті від занять з отцем Андре. Вони нагадували їй її самостійне читання Біблії. Те, чого він учив її, більшою мірою відповідало саме католицизму. Він вчив її про хрещення, про різні форми одкровень, про Діву Марію та Святу Трійцю, говорив про зміст молитов і про те, як їх треба промовляти. Священик говорив про таїнства і про сенс причастя. І протягом їхніх занять Беата ставила питання, котрі свідчили про те, що вона дуже багато думає про все це. Здавалося, в неї не виникло заперечення проти жодного з положень християнства, проти жодної ідеї. Іноді вона зауважувала, що католицизм схожий із її релігією. То була молода, проте дуже розумна жінка з глибокими схильностями до релігійної філософії, з добрим і люблячим серцем. І вона дуже сподобалась йому за ці два тижні, що вони провели разом, шукуючи зерна істини в інтенсивному вивченні основ віри. І щодня, приходячи до нього, дівчина приносила йому щось із ферми разом із привітаннями від Зуберів. Вона навіть розсміялася йому, коли розповідала, що вчилася доїти корову. А ще голосніше вона сміялася сама, коли уявляла на своєму місці Бригіду. Та просто втратила свідомість від такого! Однак Беата дуже мучилася, коли згадувала свою матір. Вона сумувала й за батьком також, попри вою його нетерпимість до Антуана, і весь час думала, як там її брати. Так, вона пішла з дому, накликавши на себе батьків гнів, та все одно продовжувала любити їх. Беата не тримала на них зла й говорила про них із отцем Андре, на якого справило велике враження її співчуття та всепрощення. Здавалося, дівчина не тримає зла на них, хоча вони фактично вигнали її з дому. І панотець зробив їй найвищий із його позиції комплімент, сказавши, що якби вона народилася в іншій вірі, то з неї б вийшла чудова черниця. Антуан не був у такому захваті від цих слів, коли Беата розповіла йому про їхню розмову.

— О Боже, сподіваюся, він не хоче зманювати тебе! Я збираюся робити з тобою зовсім інші речі! — він раптом рішуче заявив на неї свої права.

— Я також. Але було так приємно почути це від нього! — його слова лестили їй, то була найвища похвала від старого доброго священика, і Марія також погодилась із ним.

— Але як би це не було приємно, — відказав Антуан неохвальним і знервованим тоном, — я не хочу черниць у своїй родині. Я переконаний, це дуже сумне життя. Люди створені для того, щоб одружуватись і мати дітей.

— Очевидно, не всі. Не всім підходить бути одруженими й мати дітей, — слушно зауважила Беата.

— Але я щасливий, що це підходить тобі, — сказав Антуан, пахляючи, щоб поцілувати її, що змусило Марію посміхнутися.

Він старанно працював на фермі разом із Вальтером, і Беата помітила, коли на ніч перебинтовувала його руку, що рана загоюється, хоча рука ще погано ворухилась і не могла робити того, на що він сподівався. Але й однією рукою Антуан працював надзвичайно добре. А для Беати він був таким же красенем. Вона сором'язливо посміхалась, коли він цілував її. Їй ставало ніяково, коли він говорив, що в них незабаром будуть діти й нагадував їй про новий досвід, що чекає на них.

У день хрещення Беати вранці по дорозі до церкви Марія, Антуан і Беата зупинилися біля мерії. Пожмурий клерк здійснив цивільну церемонію, що було необхідно перед церковним шлюбом, який мав бути укладений наступного дня. Беата з благоговінням відчула, що перед законом вона вже стала дружиною Антуана, та перед Господом вона стане нею тільки завтра. Марія й Антуан були в церкві разом із Беатою під час її хрещення. Вальтер не зміг піти, бо в нього було дуже багато роботи на фермі. Церемонія була короткою й простою: дівчина засвідчила свою віру й відданість католицькій церкві. Антуан і Марія стали її хрещеними батьками та пообіцяли допомагати їй зміцнюватись у вірі й жити з нею в майбутньому. Після хрещення Беата прийняла своє перше причастя й розплакалась, коли взяла його з рук отця Андре.

Усе це дало їй значно більше, ніж вона думала: вона досі не відчувала нічого подібного в юдейській вірі. У синагозі їй завжди було дуже нудно. Її родина проводила там багато годин, і їй дуже не подобалося, що чоловіки сидять окремо від жінок. Також їй видавалося вкрай несправедливим те, що не було жінок серед рабинів. Батько дуже розсердився на неї, коли вона спитала його про це, і відповів, що «воно так, бо так воно є». А тепер вона була розчарована, що жінок-священиків також немає. Але принаймні є черниці.

Бригіта також не сприймала ортодоксальних обмежень і перед весіллям заявила, що, тільки-но вона переїде до Берліна з Генріхом, то не дотримуватиметься харчових обмежень, бо її чоловік та його родина цього не роблять. Однак вона ніколи б не насмілилася сказати це батькам, хоча сама вважала, що ортодоксальні правила її родини — просто дурість. Беата ніколи не трактувала їх у такий спосіб, та в юдаїзмі існували такі речі, яких вона не сприймала. І зараз була надзвичайно здивована, коли відчула, що їй подобається бути католичкою. Це ніби ще один шлях до ближчого єднання з Антуаном. Беата відчула себе зовсім іншою, оновленою, коли виходила з церкви католичкою. Вона вся аж сяяла, ідучи назустріч Антуанові. То була особлива дата — день їхнього цивільного шлюбу й день її хрещення!

— Мені й досі шкода, що ви не можете бути черницею, — ніжно сказав отець Андре, — Гадаю, якби ви провчилися трохи більше, ви б одного дня відчули своє покликання, і то був би добрий вибір для вас.

Та Антуана вельми налякала ця пропозиція.

— Я дуже радий, що ти провела в нього тільки два тижні, — рішуче сказав Антуан. Думка про те, що його наречена, за яку він так завзято боровся, може раптом піти в монастир, жала його. Та він розумів, що священник бажав їй найкращої долі.

Коли вони йшли з церкви, то сказали, що прийдуть завтра, аби повінчатися. Цивільний шлюб давав їм право на церковний. Того вечора одразу після святкової вечері на честь при-

йняття нею католицтва Беата рано пішла до себе. То була остання ніч, яку вона мала провести сама в ліжку, де надалі, після весілля, вони будуть удвох з Антуаном. І вона ще мала попрацювати над здійсненням одного таємного плану. Беата не привезла з собою з Німеччини нічого, що могла б одягти на весілля. Усе, що дівчина взяла з собою, було таким, що підходило б для роботи на фермі. Однак Марія дала їй дві скатертини з мереживом, свого часу подаровані їй бабусею, трохи потерті в деяких місцях. Беата сказала, що це не має значення. Коли вона не була зайнята вивченням катехізису, доїнням корів чи не допомагала Марії готувати їжу, вона займалася шиттям. Весільна сукня, яку вона шила з двох скатертин, була майже готова. Дівчина примудрилася зробити з мережива верхню частину сукні й рукави, і ще лишилося трохи мережива для маленького капелюшка з серпанком. І оскільки Беата була невеличка на зріст, сукня мала навіть невеличкий шлейф. Вбрання сиділо просто ідеально на її тоненькій талії, а широка спідниця була прикрашена залишками мережива. Дівчина вирізала пошкоджені частини й замаскувала маленькі дірочки. Сукня була просто витвором мистецтва, і навіть Марія нічого не бачила, та не могла дочекатись. Вона очікувала, що вбрання вийде простим, звичайного крою. «А що можна зробити з двох старих скатертин?» — думала вона. Вона не мала уявлення про надзвичайний талант Беати і те, як вона володіла голкою.

Антуан погодився вирушити до церкви за годину до весілля, тож він не побачив Беати, коли вона вийшла. Дівчина хотіла здивувати його, коли з'явиться на порозі старовинної кам'яної церкви, щоб зустрітися з ним біля вівтаря. Він не знав, що вона робила, коли рано пішла до спальні — зрештою, вона просто могла дуже втомитися після роботи на фермі. Навіть Марія не знала, що вона за шиттям провела не одну ніч до світанку, а наступного дня виконувала всі свої обов'язки, не нарікаючи на втому, бо хотіла завершити сукню вчасно до дня весілля. Її весільна сукня була найкращим

з усього того, що вона колись шила, це вбрання могло б прикрасити паризькі колекції, і якби його було зроблено з шовку чи атласу, а не з льону й саморобного мережива, то воно виглядало б і справді розкішно й підійшло б для весілля будь-якого рівня. Навіть пошита з цього матеріалу, сукня виглядала незрівнянно й у певному сенсі краще пасувала до тієї скромної церкви в горах, ніж весільне вбрання з дорогої крамниці. Марія затамувала подих, коли побачила її.

— О Боже мій, дитя мое! Де ти взяла цю сукню? Антуан возив тебе до Лозанни?

— Звичайно ж, ні, — Беата розсміялася від того ефекту, який вона справила на свою хрещену матір.

Стара жінка довго дивилася на неї, а потім розплакалась.

— Я пошила її зі скатертин, які ви дали мені. Два тижні поспіль я шила її вночі.

— Не може бути! Я б не зробила такого й за два роки! — досі вона не бачила нічого схожого на сукню, яку пошила Беата. Дівчина виглядала як принцеса. Марія ніколи не бачила кращої нареченої. — Де ж ти навчилася так шити?

— Я навчилася самотужки: шила деякі речі для своєї матері й сестри і взагалі, завжди більше любила шити собі сукні, аніж купувати їх, — адже в такий спосіб Беата завжди мала те, чого їй хотілося, замість чийось фасонів.

— Але ж не такі сукні! — жінка обійшла навколо Беати, захоплено розглядаючи її серпанок і шлейф. Це було найкраще вбрання, яке Марія бачила за все своє життя. — Нехай Антуан побачить тебе! Він просто впаде непритомним прямо в церкві!

— Сподіваюся, не впаде, — відповіла Беата, але була схвильована тим враженням, яке справила. Навіть Вальтер був вражений, коли побачив її. Він допоміг Марії обережно розправити складки сукні й шлейфа на задньому сидінні авто. Вони з Марією сіли попереду й поїхали, а Беата відчула себе винною, що відправила Антуана пішки до церкви. Та ж вона не хотіла, щоб він побачив сукню задалегідь. Беата не вихо-

дила зі своєї кімнати, поки він не пішов, отже, вони не бачилися того ранку, що вважалося доброю прикметою. Й усе ще не вірилося, що настав день її весілля. Вона плакала, поки одягалась, бо так сумувала за матір'ю. Беата ніколи не думала, що виходитиме заміж, а матері й батька не буде поряд.

Вальтер і Марія подарували їм обручки. Вони були старі й полерті. Вальтер дав Антуанові обручку свого батька, яку вийняв із шухляди і яка ідеально сиділа на пораненій руці Антуана. Вальтер поклав її до кишені разом із обручкою прабабусі Марії, виповненою з неширокої смужки золота з невеличкими діамантами по колу. Вона була такою маленькою, що жодна жінка з родини не могла її надіти, а Беаті підходила, ніби була зроблена для неї. Усередині обручки були викарбувані слова по-французьки: «*Mon coeur a toi*» — *моє серце для тебе*. Здавалося, що обручку любили й довго носили.

І, як жест благородства, Вальтер і Марія збиралися того дня заночувати у своїх друзів, щоб молодята могли мати весь дім у своєму розпорядженні. Вальтер охолодив пляшку шампанського, яку беріг багато років для весілля свого сина. Марія накрила для них невеличкий шлюбний стіл із делікатесів, які сама приготувала. Це було все, що вони могли для них зробити, але зробили вони все це з ніжністю й любов'ю. Марія хотіла, щоб усе в них було добре, бо кожен з них, якби лишився у власній родині, у своєму світі, мав би не таке весілля. За все, що вони втратили, вони мали тільки одне одного. Для них обох — і для Антуана, і для Беати — цього було досить, однак було дуже важко не думати про тих, кого вони полишили, особливо цього дня.

Місцеві мешканці розходились із церкви, коли прибули Беата й Зубери. Антуан чекав на них у домі священика, як і просила Беата. Люди, що виходили з церкви, були зачаровані незрівняним вбранням нареченої. Дівчина скидалася на принцесу, з її чорнявим волоссям з-під мережаного капелюшка, з молочною шкірою й величезними синіми очима. Ніхто з них не бачив такої нареченої, мабуть, протягом

усіх років існування парафії. Навіть отець Андре був вражений і мусив визнати, що наречена з неї вийшла краща, ніж черниця. В його очах танцювали радісні вогники, коли за кілька хвилин він увів Антуана до церкви і сказав йому, що на нього чекає дивовижний сюрприз. Антуан не міг уявити, що це означає, поки органіст не загравав музику, яку вони з Беатою вибрали, і раптом він побачив, як вона повільно входить у двері з Вальтером під руку. Вона рухалась із грацією юної королеви, і її ноги наче ледь торкалися землі. На ній були вечірні черевички із кремового шовку з носороговими пряжками, які вона привезла з собою. Та її сукня стала справжньою несподіванкою для Антуана. Він міркував, що ж вона одягне, а коли побачив її, то подумав, чи не привезла вона своє весільне вбрання з Кельна. Воно виглядало так, ніби було зроблене в Парижі до війни. Та коли він роздивився сукню, він зміг бачити тільки її саму — Беату. Він вдивлявся в її очі, і сльози котилися по його щоках. Її обличчя закривав серпанок, і коли Марія підняла його, то побачила на обличчі Беати ніжні сльози радості. Вона ніколи не бачила красивішої молодої жінки, як і ніхто з людей, присутніх у церкві.

Беата знову розплакалась, коли вони обмінялись обітницями, і їхні руки жадібно сплелись, коли Антуан надів на її палець обручку, а вона — на його палець обережно, щоб не зробити боляче пораненій руці. Він ніколи у своєму житті не був таким щасливим, як тоді, коли пригорнув її й поцілував і коли священник оголосив їх подружжям. Антуан ледве зміг відірватись від її вуст, коли вже треба було виходити з церкви в сонячне сяйво. Деякі люди із сусідніх ферм залишилися після недільної меси, чекаючи, коли вони вийдуть із церкви, щоб іще раз побачити гарну наречену. Кожен із тих, хто бачив її того дня, навіки запам'ятав, як вона виглядала, а передовсім — сам Антуан.

Разом із Зуберами та священником вони пішли на обід, а потім Вальтер і Марія відвезли святого отця назад до церкви, а самі вирушили в гості до своїх друзів. Беата й Антуан

залишилися на порозі будинку Зуберів, коли ті від'їхали, і на-решті глянули одне на одного, залишившись сам на сам. Це траплялося нечасто, бо Вальтер і Марія завжди були поряд, але тепер у них нарешті буде спільна спальня. А на цю ніч цілий будинок у їхньому розпорядженні — подарунок, який старе подружжя зробило для-них. Ніч у маленькому сільсь-кому будинку в Альпах — то й був увесь їхній медовий місяць, але більшого вони й не хотіли. Усе, чого вони хотіли в цьому житті, — це бути разом. І вони знали, що ніколи не забудуть цього чарівного дня. Антуан захоплено дивився на неї, ося-яну вечірнім сонцем. Беата все ще стояла у своєму весільно-му вбранні, а йому хотілося, щоб вона була в ньому завжди. Вона дуже багато й тяжко працювала, щоб мати сукню лише на кілька годин, як, власне, трапляється з кожною весільною сукнею. Та небагато наречених зуміли б самі собі пошити подібне вбрання. Милуючись тим, як сукня пасує її граційній фігурі, Антуан повів її в дім.

Вони вели тиху розмову у вітальні, а потім Антуан розлив шампанське по келихах. Беата так давно не пила нічого подібного, хіба що пригубила на весіллі сестри кілька тижнів тому, й у неї запаморочилось у голові, коли вони підняли келихи й трохи відпили. Місяць тому вона не могла й пові-рити, що скоро житиме на фермі у Швейцарії й одружиться з Антуаном. То було справдження мрії їх обох, хоча дорога сюди була такою жакливою. Одначе труднощі, через які вона пройшла, почали забуватися. Лишалось їхнє життя, котре вони мали пройти пліч-о-пліч.

Коли сонце вже сідало, Беата сказала, що подасть до столу вечерю, яку Марія лишила для них. Весь вечір молодята любо розмовляли і трималися за руки. Вони не квапилися швидше скористатися тим, що вже одружені, — Антуан не хотів ляка-ти її. Він знав, що для неї це велика подія, і хотів, аби все відбулося в найкращий спосіб. Тож не треба було поспішати. Але їм обом їсти не хотілося. Вечоріло, а вони сиділи у віталь-ні й цілувалися, бо шампанське почало діяти на них, і тут

Антуан і Беата відчували одне до одного пристрась, якій більше не могли опиратися. Вони чекали цієї миті одинадцять місяців. Було перше липня, а вони зустрілися минулого серпня. Здавалось, минуло ціле життя, відтоді як він налетів на неї і вони зустрілися біля озера. А тепер вони одружені. Це те, про що вони обоє мріяли і чого обоє прагнули ще відтоді.

Незважаючи на поранену руку, що потроху загоювалась, він примудрився взяти її на руки в шлюбній сукні й ніжно віднести до їхньої спальні, яка була поряд зі спальнею Вальтера й Марії. Обережно поклав її на ліжко й почав повільно роздягати. Він не знав, чи буде вона такою сором'язливою, що не дозволить йому побачити себе, але вона, здається, зовсім не боялась і не опиралася тому, що він робив. І за кілька хвилин її сукня вже лежала на єдиному в кімнаті стільці, а він обережно пестив шовк і мереживо її білизни, що її вона пошила місяць тому й привезла з собою. У неї перехопило подих, коли він глянув на неї. Беата була схожа на ідеальну порцелянову ляльку, і він ніжно почав цілувати її. І поки він робив це, вона тремтячими пальцями почала роздягати його. Вона не тямилася, що робила і чого він хотів від неї. Вона мала дуже приблизне уявлення про те, як люди кохаються, здебільшого їй щось казала Бригіта, але вона значно менше знала про це, ніж її молодша сестра, яка завжди дуже цікавилася тим, що роблять чоловік і жінка на самоті. Беата прийшла до нього з усією своєю цнотливістю, з усією любов'ю, і коли Антуан обійняв її й почав кохати, вона відчула, що це саме те, чого їй хотілося, але про що навіть і не мріялося. Він був ніжним і люблячим, і коли вони перестали кохатися, то лежали поряд і він обережно торкався її ідеальних вигинів. Тієї ночі вони розмовляли і знову кохались. Здавалось, що на світі немає нічого кращого.

А над ранок обоє відчули, що неймовірно зголодніли й пішли їсти те, що приготувала для них Марія. Антуан казав, що ніколи в житті не був таким голодним, а Беата сміялася, сидячи в халаті, який подарувала їй Марія на весілля. Вони

сиділи на кухні Зуберів у халатах, під якими геть нічого не було. Пристрасно цілуючи її, Антуан стяг халат із її плеча, милуючись її вродою. Він не вірив своєму щастю, і Беата також. Ніщо не розчарувало її під час їхньої шлюбної ночі.

Смакуючи курячу ніжку, вона запитала його:

— Як ти гадаєш, цієї ночі ми зробили дитину? Тепер я знаю, як воно робиться. Чи є щось іще, чого ти мені ще не показав? — вона раптом відчула себе дуже дорослою, пізнавши стільки таємниць, і він посміхнувся їй у відповідь.

— Ми могли зробити. Ти хочеш цього, Беато? Чи не буде це занадто скоро?

— А якщо так? — з цікавістю спитала вона.

— Якщо ти хочеш почекати, то є речі, які можна робити, щоб це не сталося занадто скоро, — Він хотів би, щоб усе було якнайкраще і не хотів робити нічого, що б засмутило її. Якщо вона не хоче завагітніти саме зараз, він може зачекати. Передусім він хотів робити так, щоб вона була щасливою все своє життя.

— Я не хочу чекати, — відповіла Беата, схиляючись до нього й цілуючи його, — чого я найбільше хочу зараз — це мати дитину від тебе.

— Тоді подивимося, що можна зробити, щоб вона з'явилася якомога швидше.

І вони зробили ще одну гарну спробу. Відтак помили посуд і прибрали його. Допили шампанське, якого в пляшці ще трохи лишалося. Потім він знову відніс її до спальні і вони знову кохалися. Для них обох то була ідеальна шлюбна ніч. І коли сонце піднялося над Альпами, вона зітхнула, як дитина, й заснула в його обіймах, кохаючи його дужче, ніж він міг мріяти.

Розділ 5

День весілля Антуана й Беати залишив по собі чарівну пам'ять не лише для них самих, а й для кожного, хто бачив їх. Її весільну сукню обговорювали в селі ще протягом кількох місяців. Марія допомогла їй обережно покласти вбрання на зберігання до скрині з тканиною. Беата засушила кілька квіток зі свого весільного букета. І після кількаденного вагання вона таки написала матері й сестрі. Беата знала, що Бригіта вже на той час має бути в Берліні, й хотіла поділитись із нею, як чудово відбулося її весілля, а також сказати, що вона пам'ятає її й любить. А також хотіла сказати своїй матері, що в неї все гаразд і що їй дуже шкода, що її від'їзд був таким жахливим, і що вона дуже сумувала за нею в день свого весілля.

За два тижні по тому, як вона їм написала, її листи повернулись назад нерозпечатаними. Лист, адресований Бригіті, не містив ніяких написів. Його просто було відіслано назад зі штампелем «Адресат відсутній». Із цього Беата зрозуміла, що, навіть живучи в Берліні, Бригіта слухалася їхнього батька. А лист до матері було повернено з допискою, зробленою рукою батька, що наказував повернути лист відправникові. Її родина не хотіла підтримувати з нею жодних зв'язків. Вона два дні мовчки плакала, поки Антуан не здогадався, в чому річ.

— Для них це досі свіжа рана, — тихо промовив він. — Хай мине час. Ти можеш знову написати їм за кілька місяців. До того все якось владнається, — впевнено повторив чоловік. Антуан не писав своїм батькам, бо сердився на них за те, що вони його змусили до такої ситуації. Так само не хотів спілкуватися з братом. Але він був старшим за Беату й не таким милосердним.

— Ти не знаєш мого батька, — сумно сказала Беата. — Він ніколи не вибачить мені. Він сказав, що вони з матір'ю збираються відсидіти шиву по мені, — і вона пояснила йому, що це обряд неспання по мертвому, що глибоко вразило його. — А я тільки хотіла розповісти матері й Бригіті про весілля й сказати, що люблю їх.

Беата не насмілилась написати батькові, бо навіть листи, написані жінкам з їхньої родини, повернулися нечитані. Усі дуже шанували батька й водночас боялися його розсердити. Тільки Беата наважилася так учинити. І вона знала, що батько ніколи не вибачить їй, проте сподівалася, що це зроблять інші.

Антуан, як міг, заспокоював її, і вони кохалися щоночі, як і годиться молодому подружжю. Вони робили все, щоб Зубери нічого не чули, але їхні спальні були настільки близько одна від одної, що Марія почула, як одного дня вранці через шість тижнів після весілля Беату знудило.

— З тобою все гаразд? — спитала Марія з-за дверей, у її голосі чулося занепокоєння. Чоловіки пішли з дому на світанку, тож жінки лишилися самі. Беата збиралась іти доїти корів, коли її спинив напад нудоти. Вона була просто зелена, коли зайшла до кухні через десять хвилин по тому й сіла.

— Я дуже перепрошую. Я, певне, щось не те з'їла. Вчора Антуан нарвав для мене смородини. Здається, я її вчора переїла, — припустила Беата, сидячи на стільці в кухні і почувшись просто жажливо. — Не хочу турбувати його й казати, що заслабла.

— Ти певна, що це через смородину? — лагідно спитала Марія. Вона не здивувалася, побачивши Беату такою слабою. Навпаки — це сповнило її надії.

— Я так думаю.

Марія поставила молодій жінці кілька питань по суті справи і розсміялася від її невинності.

— Якщо пам'ять не зраджує мене, моя люба, то я гадаю, ти вагітна.

— Правда? — Беата виглядала такою здивованою, що змусила Марію посміхнутися ще ширше.

— Мабуть, так. Тобі треба ще трохи зачекати, поки ти не будеш зовсім упевнена, а потім розповісти про це своєму чоловікові. Немає потреби давати йому непевні надії. Чоловіки досить дивні в цьому питанні. — Марія знала це. Треба говорити їм тільки тоді, коли немає ніяких сумнівів.

— А коли це буде? Коли не буде ніяких сумнівів, щоб я могла сказати йому про все?

— За тиждень чи два, як нічого не станеться, а ти почуватимешся так само. Скоро ти сама все зрозумієш.

Беата посміхнулася сама собі й пішла дойти корів і так утомилася того дня, що повернулася додому після тяжкої роботи й проспала дві години перед вечерею.

— З Беатою все гаразд? — занепокоєно спитав Антуан Марію, коли повернувся додому. Його молода дружина завжди була така жвава й весела, а тепер їй весь час хочеться спати. Він думав, чи це не тому, що він не дає їй виспатись, бо вони багато кохаються, але ж коли вона поряд, він просто ніяк не може стриматись.

— З нею все гаразд. Вона задовго перебувала на сонці. Я попросила її зібрати ягоди, — загадково відповіла Марія. Однак, незважаючи на нудоту й бажання поспати, Марія бачила, що молода жінка дуже працьовита і справді дуже допомагає їй.

За два тижні Беата була певна, що таки вагітна, адже нічого такого не трапилось, що б змусило її думати по-іншому, і,

хоч минуло зовсім мало часу, вона вже не могла застібнути пояса своєї спідниці. До того ж її весь час нудило. І коли в полудень у неділю вони з Антуаном ішли додому з церкви, вона таємниче посміхнулася йому. Чоловік нахилився до неї, питаючи, про що вона зараз думає. Життя поряд із нею було для нього суцільною солодкою таємницею.

— Ти виглядаєш як жінка, котра знає якусь таємницю, — сказав він, посміхаючись до неї. Йому дуже подобалося жити подружнім життям і дивитися разом із нею в майбутнє.

— Я поділюся з тобою цією таємницею, — лагідно вимовила вона, беручи його під руку. Вони того дня вирішили сходити до церкви пішки, не їхати автомобілем. Погода все ще стояла добра, був кінець серпня, і, як підраховали вони з Марією, Беата була на другому місяці вагітності. Вона була певна, що завагітніла прямо в шлюбну ніч, а Антуан нічого не помітив. — У нас буде дитина, — сказала вона, глянувши на нього, і раптом в її очах відбилосся здивування, коли він зупинився, наче громом вражений.

— Ти не помиляєшся? І як це могло статися? — вражено спитав він, а вона розсміялася.

— Гарзд, коли ми прийдемо додому, я поясню тобі, як це сталося, або, ще краще, покажу тобі, як це робиться, щоб нагадати, — пожартувала вона, і він розсміявся також, почувачись дурнем через своє питання.

— Я не те хотів сказати, але буду вдячний за нагадування, мадам де Вальран, — йому подобалось так називати її, і їй також подобалося нове прізвище. Воно дуже пасувало їй. — Я хотів сказати, звідки ти знаєш і чи знаєш напевне? А також коли все це станеться? — і раптом перепитав стурбовано: — А тобі можна ходити?

— То ти збираєшся нести мене додому? — ніжно відповіла вона, а потім розреготалася: — Зі мною все гарзд, хоча потім буде трохи гірше, але Марія каже, що це нормально. Я пам'ятаю, чула від дівчат, що в такому стані дехто почувачється вкрай погано протягом місяців і навіть не встає з ліжка.

Однак Беата була певна, що в тій здоровій атмосфері, у якій вони жили своїм спокійним життям, її нудота швидко минеться. Їй уже ставало краще. Перші тижні були й справді жахливими. Але тепер те, що трапилось із нею, викликало в неї таку хвилюючу радість, що вона легко зносила свій стан.

— Гадаю, це трапилось в нашу шлюбну ніч, а це означає, що наше миле дитя з'явиться на початку квітня. Можливо, на Великдень.

За звичкою, вона мало не вимовила єврейське слово «Пасовер», але все-таки сказала «Великдень». У католицькій вірі це свято воскресіння й відродження до нового життя, тож воно видавалося їй ідеальним днем, і було так чудово народити дитину перед літом. Це значно краще, ніж замотувати її й тримати в домі взимку. Для неї цей час був чудовим. Антуан також почувався схвильованим. Він змусив її сповільнити ходу й не робити різких рухів. Якби вона дозволила йому, він поніс би її на плечах. Але вона помітила, що чоловік наче трохи стурбований. Він не знав, чи можна їм тепер кохатися, він не хотів робити їй нічого неприємного. Вона запевнила його, що все буде добре і що вони продовжуватимуть робити те, що робили.

Протягом подальших місяців Антуан дуже піклувався про неї. Він забігав додому якомога частіше, аби переконатися, що з нею все гаразд, до того ж робив за неї чимало роботи, хоча вона й переконувала його, що в цьому немає потреби.

— Антуане, не варто тобі цього робити, зі мною все гаразд. Мені корисно рухатись і виконувати деякі навантаження.

— Хто тобі це сказав?

Врешті-решт Антуан повів її до лікаря в Лозанні, аби заспокоїти себе, що все йде нормально. Лікар запевнив їх обох, що все йде так, як і має бути. Єдине, що засмучувало Беату, це те, що вона не могла поділитися своєю радістю з матір'ю. Вона надіслала ще одного листа, який повернувся до неї цього разу навіть іще швидше. Жінка була повністю відрізана від

своєї родини. Тепер її родиною були тільки Зубери, Антуан та, за кілька місяців, їхня дитина.

Перед Різдвом, на шостому місяці вагітності, Беата стала просто величезною. Зазвичай вона була такою маленькою, що коли до її невеличкої постаті додалася майбутня дитина, яка весь час росла, то Беата виглядала, ніби термін її вагітності був значно більшим. Наприкінці січня вона виглядала так, наче от-от має народжувати, і Антуан взагалі не випускав її з дому. Він боявся, що вона послизнеться, впаде на сніг і втратить дитину. А вночі він любив лежати поряд із нею й відчувати, як дитя ворухиться всередині. Він думав, що там хлопчик, і Беата також сподівалася на це, але Антуан запевняв її, що для нього це не має жодного значення. Вони сприймали свою майбутню дитину як хлопчика, оскільки плід був величезний. Беата була цілком здорова і в доброму гуморі, проте ледь могла рухатись. Вона пошила собі одяг, який підходив до її стану, і Марія вкотре була вражена її талантом швачки. Беата шила сукні й спідниці зі старої одежі, яка валялася по дому, і навіть пошила собі стильне пальто з кінської попони, яку їй дав Вальтер. Жінка виглядала молодою, гарною, здоровою. І коли в неділю вона приходила до церкви, отець Андре був щасливий бачити її.

Антуан найбільше був стурбований тим, хто прийматиме пологи. Він думав відвезти її до шпиталю в Лозанні чи Женеві, але ситуація була така, що в нього не вистачало на це коштів. За тридцять миль від них жив один лікар, але в нього не було телефону, так само як і в Зуберів, і він не зміг би доїхати до них у належний час. Їхати ж по нього могло б забрати більше часу, ніж тривалість пологів. Беата повторювала, що її це не турбує. Марія народила своїх дітей вдома і їздила до Франції, коли народжувала одна з її дочок. Вона мала багаторічний досвід і навіть без відповідної освіти була вправною акушеркою. Обидві жінки були переконані, що вони дадуть раду собі самі, що б не трапилось. Принаймні Беата так говорила. Вона не хотіла турбувати Антуана, але Марії

зізнавалася, що їй таки страшноувато. Вона нічого не знала про народження дитини, і чим більшим ставало дитя, тим дужче вона непокоїлася.

— Це не станеться раніше, ніж треба, — запевнила її Марія. — Немовлята знають самі, коли їм іти у світ. Вони не просяться, коли ти втомлена, хвора чи в поганому гуморі. Вони чекають, коли ти будеш готова до радісної зустрічі.

Для Беати це звучало більш ніж оптимістично, але у відповідь на доброту та спокій Марії їй хотілося поділитися з нею своїми сумнівами, щоб, зрештою, повірити їй.

Беата й сама не чекала такого, але наприкінці березня вона відчула новий приплив енергії. Одного дня вона навіть пішла подоїти корів, і коли Антуан довідався про це, то на-сварив її:

— Як ти можеш бути такою нерозумною? А що, як одна з них штовхнула б тебе й пошкодила дитину? Я хочу, щоб ти сиділа вдома, і нічого тут поганого нема!

Чоловік був певною мірою стурбований, що не зможе забезпечити їй комфорту й безпеки під час пологів. Він нічим не міг полегшити її стану, і хоча Беата була цілком здоровою молодого жінкою, проте вона не була селянкою. Вона росла в достатку, була пещеною міською дитиною. Як він розумів, якщо вона колись застуджувалась, то до неї кликали лікаря. А тут їй доведеться народжувати дитину в сільському будинку в Альпах без лікаря й узагалі без будь-якої медичної допомоги.

Антуан написав своєму другові до Женеви й попросив у нього книгу з акушерства. Крадькома читав її вночі, коли Беата засинала, сподіваючись, що зможе навчитися чогось, що допоможе їй. І коли її вагітність добігала кінця, він дедалі більше нервував. Якщо навіть усе буде гаразд, його непокоїла її делікатна статура. А що, як дитина не зможе народитися через те, що вона завелика? У книзі був розділ про кесарів розтин, який може зробити тільки лікар. І навіть тоді й мати, і дитина перебувають у дуже ризикованому стані, і народження такого типу можуть закінчитися трагедією. Антуан

не міг собі уявити нічого жахливішого, ніж втрата Беати. І так само він боявся втратити їхню дитину. Було дуже важко уявити, що дитина великих розмірів може успішно народитись у такої тендітної матері. Беата, здавалося, ставала дедалі меншою, а дитина виростала з кожною годиною.

Він спав неспокійно вночі 31 березня, коли почув, що Беата підвелась і пішла до ванни. Вона стала такою величезною, що одягала на себе гігантські нічні сорочки Марії, які вмщали і її, і дитину. За кілька хвилин вона повернулася до ліжка, стогнучи.

— Що з тобою? — стурбовано прошепотів він. Йому не хотілося будити Зуберів.

— Усе гаразд, — посміхнулася Беата крізь сон і знову лягла на свою половину ліжка, спиною до нього. Вона більше не могла лежати на спині. Дитина була такою важкою, що їй здавалося, ніби вона втрачає рівновагу. Вона обійняла обома руками свій величезний живіт і відчула, як дитина ворухиться.

Ангуан більше не міг заснути, і Беаті також не спалося. Вона лягала то на один бік, то на другий, нарешті лягла обличчям до нього, і він поцілував її.

— Я кохаю тебе, — знову прошепотів він.

— І я тебе кохаю, — щасливо відповіла вона. Молода жінка була така гарна з довгим волоссям, що розсипалося по подушці, вона знову повернулася спиною до нього, а потім зізналася, що в неї болить поперек і попросила потерти його. Чоловік радо зробив це для неї, як завжди, милуючись її тендітним тілом. Живіт був єдиною величезною її частиною. А коли він потер її спину, вона голосно застогнала, що було дуже несхоже на неї.

— Я зробив тобі боляче? — ніжно спитав він.

— Ні... Усе гаразд... нічого страшного.

Їй не хотілося говорити йому, що болі розпочались іще ввечері. Вони їй видалися нестрашними — ніби з'їла щось не те, а тепер почала боліти спина. Вона ніби знову заснула,

а він устав за годину перед світанком. Їм із Вальтером треба було виконати багато роботи, тож вони збиралися почати раніше. Беата все ще дрімала, коли він пішов із дому разом із Вальтером, а Марія стала поратись у кухні.

Беата вийшла зі спальні тільки за дві години й налякано звернулася до Марії:

— Мені здається, щось сталося, — прошепотіла вона.

Марія задоволено посміхнулася їй:

— Ти саме вчасно. Сьогодні дев'ять місяців від дня вашого весілля. Схоже, сьогодні ти народиш дитину.

— Я почуваюся жажливо, — зізналася Беата. Поперек болів страшенно, її стан був просто огидний, вона відчувала тиск унизу живота. Такі самі дикі болі в спині й унизу живота вона відчувала й напередодні, але тепер це вже не нагадувало звичайне отруєння. — Що зі мною відбувається? — Беата виглядала наляканою, як дитина, і Марія піжно обійняла її й відвела назад до спальні.

— У нашому домі скоро буде гарна дитинка, Беато. Ось що зараз відбудеться. Я хочу, щоб ти лягла й думала тільки про це. Я прийду за хвилину. — Вона вже давно приготувала для пологів рушники й старі простирадла, а також кілька мисок і збиралася принести їх, провівши назад до ліжка Беату, що перелякано дивилась на неї своїми величезними очима.

— Не кидайте мене.

— Я просто йду до комори. За хвилинку повернуся.

— Де Антуан? — Беата почала панікувати, коли перші серйозні напади болі стали накочуватись на неї. Це було абсолютним відкриттям для неї — ніхто не говорив їй, що пологи відбуваються саме так. Наче її грубо краляв ніж м'ясника. Її живіт став твердий, як камінь, і вона почала задихатися, коли Марія тримала її.

— Добре, все йде добре. Я повернуся за секунду.

Марія побігла до кухні, взяла одне з відер і поставила гріти воду, дістала рушники та простирадла й побігла назад до Беати. Та лежала на ліжку й була напівпритомна. І знов пе-

рейми схопили її, коли Марія входила у двері, і Беата закричала від жаху, простягаючи руки до жінки. Марія схопила її руки і звеліла не штовхати занадто швидко. Їм іще треба було пройти довгий шлях, перш ніж дитя буде готове вийти. Якщо вона зарапо почне виштовхувати його, то надто швидко виснажитьсь. Дитини ще не було видно. Болі, які розпочалися ще вночі, робили свою справу, але все ще було попереду. Марія передбачала, що мине ще багато годин, поки Беата побачить своє дитя. Вона тільки сподівалася, що все пройде легко для неї. Іноді, коли все відбувається швидко, це гірше, але тоді принаймні все швидше закінчується. Однак це перші пологи Беати, до того ж дитина велика, і Марія здогадувалася, що все йтиме повільно.

Із наступним нападом переймів у Беати відійшли води й намочили рушники, які Марія підстелила під неї. Вона віднесла їх до кухні й принесла інші. Марія знала: тепер, коли води відійшли, перейми йтимуть на повну силу. За годину Беата просто помирала; біль залишав її хіба що на якусь мить, коли вона могла перевести подих. І коли Антуан прийшов на обід, то почув її крики ще до того, як відчинив двері. Він одразу побіг нагору.

— Усе гаразд? — спитав він Марію з жахом.

— У неї все гаразд, — спокійно відповіла Марія. Вона вважала, що чоловікові не варто перебувати в цій кімнаті, та він увірвався й кинувся до Беати, обіймаючи її.

— Люба моя... що я можу зробити для тебе?

Побачивши його, Беата почала плакати. Вона була нажахана, але Марія вперто не виявляла стурбованості. Єдине, що вона знала, це те, що дитина велика, та сила переймів мала допомогти. Беата відчувала такі ж страждання, які бувають майже в усіх жінок, що народжують дитину. Але дитина все ще не з'являлася.

— Антуане, я більше не можу... не можу... О Господи... це так жахливо... — у перервах між переймами вона хапала повітря, а Антуан сидів поряд і дивився на неї.

— Піди поїж разом із Вальтером, — спокійно сказала йому Марія, але Антуан не йшов.

— Я нікуди не піду, — твердо сказав він.

Це ж і його дитина, тож він не збирався залишати дружину саму, і така позиція здивувала Марію. Проте коли він з'явився, це трохи заспокоїло Марію. Беата намагалася не кричати, коли підходили наступні перейми, а він дивився, як напружувався її живіт. Коли він торкнувся його, той був твердий, наче камінь. Марія на хвилюк покинула їх і пішла до Вальтера на кухню, і Антуан попросив її переказати йому, що він лишатиметься з Беатою, поки дитина не народиться. Жінка повернулася зі шматком полотна. Біль продовжував краяти тіло породілі.

Це тривало кілька годин, і Беата весь час кричала. Сонце вже майже сідало, коли Марія переможно вигукнула. Вона нарешті побачила голівку дитини. Тепер щоразу з кожними переймами ця голівка з волоссячком просувалася щоразу ближче й ближче. Марія з Антуаном і надалі підбадьорювали її, але Беата вже більше ні на що не зважала. Їй здавалося, ніби вона помирає. Тепер не було ніякого перепочинку, і Марія наказувала їй штовхати дитя з усієї сили. Обличчя Беати стало багряним, поки вона штовхала, але нічого не відбувалось. Антуан не міг повірити тому, що бачив: це були пекельні муки, і він уже клявся сам собі та їй, що в них більше ніколи не буде дітей. Він ніколи б не штовхав її на цей шлях, якби знав, чого це коштуватиме для неї. Це тривало цілий день до самого вечора. І о сьомій годині Антуан був у повному відчаї. Беата більше не могла штовхати, вона просто лежала й кричала, що не має змоги.

— Ти мусиш! — кричала на неї зазвичай лагідна Марія. Вона бачила, як виходить голівка, і знала, що коли це триватиме задовго, то вони можуть утратити дитину.

— Штовхай! — крикнула вона так рішуче, що Беата послухалася. — Так, іще раз! Штовхай!

Вона наказала Антуанові тримати її за плечі, і звеліла Беаті спертися на задню спинку ліжка. Крики в кімнаті були прос-

то жажливими, Беата кричала так, ніби її катували. Але коли Антуан почав тримати її, голівка дитини нарешті наполовину вийшла з неї, і Марія знову наказала їй штовхати, і цього разу в кімнаті залунав особливий крик, який вразив їх усіх. Беата й далі кричала, але коли пролунав крик їхньої дитини, вона вражено глянула на Антуана. Марія наказала їй і далі штовхати, і коли плічка дитини вийшла, ще через два поштовхи вона вже лежала на ліжку, вся в крові, й голосно плакала. Народилася дівчинка.

Простирадла навколо Беати були геть просочені кров'ю, Марія побачила, що вона втратила чимало крові, але не настільки багато, щоб панікувати. Дитина вродилася величенька, як вони й очікували. І Антуан з Беатою побачили, як вправно Марія обрізала пуповину у двох місцях та перев'язала її. Вона швидко помила дитину, сповила її в пелюшки і вручила матері, а Антуан мстувився біля них, не стримуючи сліз, що текли по його щоках. Ніколи він не бачив нічого кращого в цьому світі за його дружину та їхню донечку.

— Мені дуже шкода, — сказав він їй, і в його голосі звучав безмежний відчай, — мені дуже шкода, що це було так жажливо...

А вона притулила дитину до грудей і посміхнулася чоловікові.

— Це було варто того, — посміхнулася Беата, все ще виснажена та слабка, але щаслива. Важко було повірити, що це та сама жінка, яка так дико кричала від самого ранку. Беата була страшенно втомлена, але сповнена миру та спокою. — Наша донечка така гарна.

— Як і ти, — додав він, із безмежною ніжністю торкнувшись її щоки, а потім щічки дитини, що дивилась на них обох із цікавістю і, здавалося, раділа зустрічі з ними. Беата притулила її до грудей і, втомлена, опустила на подушки. Ніхто не розповідав їй, якими бувають пологи. Вона виявилася зовсім не підготовленою до мук народження дитини і не розуміла, чому ніхто не розповів їй про це. Жінки завжди гово-

рили про ці речі пошепки, крадькома, і тепер вона знала чому. Можливо, якби жінки були чесними з нею, їй забракло б мужності зважитись на це. Антуан також був приголомшений.

Вони лежали поряд у ліжку й вуркотливо розмовляли про свою дитину, але зайшла Марія й наказала Антуанові піти з кімнати й повечеряти. Він виглядав цілком готовим до цього. Було вже більше десятої вечора, і Марія хотіла обмити Беату, дитину, прибрати ліжко, та й усю кімнату. Вона запросила його за годину. Коли він зайшов, перед ним постала чудова картина: Беата лежала на чистих простирадлах, зачесана, з чистим обличчям, а дитя спало в її обіймах. Сцена жахливих мук, свідком якої він був протягом усього дня, відійшла в небуття. Антуан вдячно посміхнувся Марії.

— Дякую. Ти така чудова, — сказав він, обіймаючи її.

— Не я, а ви. Ви обое. Я вами просто пишаюся. Ваша дочка важить майже п'ять кілограмів, — гордо сказала Марія, ніби вона сама народила ту дитину, якій вона допомогла з'явитися на світ.

Марія ще ні в кого не бачила такої великої дитини. А в порівнянні з тим, якою невеличкою була Беата, це було ще дивовижніше. Протягом положів були один чи два моменти, коли Марія злякалася, що може втратити їх, але жінка не виявила свого переляку. Майже п'ять кілограмів — десять фунтів! Лежачи в обіймах матері, вона виглядала більшою, ніж повонароджена дитина.

Марія, здавалося, ще не бачила таких щасливих батьків.

— Як ви збираєтесь назвати її? — спитала вона, коли Вальтер піднявся нагору й став у дверях, із посмішкою дивлячись на молоде подружжя, яке тримало своє новонароджене дитя.

Беата й Антуан презирнулися. Кілька місяців вони говорили про це, але ніяк не могли дійти згоди щодо імені дівчинки. Та коли Беата побачила її, то зрозуміла: серед обговорюваних варіантів є одне підхоже.

— Як тобі ім'я Амадея? — спитала вона Антуана, й він на мить замислився, бо думав назвати дівчинку Франсуазою — на честь його матері. Але той факт, як нетерпимо поставилась мати до його шлюбу з Беатою, змінив його рішення.

Вони обое знали, що Амадея означає «улюблениця Господа», і, звичайно ж, дівчинка буде улюбленицею своїх батьків.

— Мені подобається. Їй пасує це ім'я. Це така велика, гарна дівчинка, що в неї має бути особливе ім'я. Амадея де Вальран, — вимовив він, пробуючи, як воно звучатиме, й Беата посміхнулася. Дитя тим часом заворушилось і видало тихий звук — напівсміх, напівзітхання, і всі навкруги захоплено розсміялись. — Бачиш, їй також подобається.

— Отже, хай так і буде, — підсумувала Беата.

Після мук народження вона знову стала собою. Їй захотілося встати з ліжка й пройтися кімнатою, але Антуан просив її не робити цього. «Амадея...» — прошепотіла вона, посміхаючись до своєї донечки, і щасливо глянула на чоловіка. Вони пишалися собою. І тієї ночі, міцніше стискаючи Беату у своїх обіймах, Антуан вражено подумав про те, скільки пережили вони разом задля цього дня. І коли Беата поринула в сон, а дитя спало в люльці поряд, Антуан прошепотів тиху молитву подяки за те диво, котре дала йому дружина. Улюблениця Бога... Він молився за те, щоб їхня донечка і справді була такою.

Розділ 6

Амадеї де Вальран було дев'ятнадцять місяців і десять днів, коли 1918 року нарешті скінчилась війна. Вона росла білявою, синьоокою й величенькою, як для свого віку, на радість батькам і Зуберам. Марія знала, що, тільки-но війна скінчиться, молода родина, що мешкала з ними два роки, поїде від них, і вони сумуватимуть за ними. Але вони не могли залишитись у Швейцарії назавжди. Їхні власні країни піднімалися на ноги, і Швейцарія більше не надаватиме їм притулку.

До Різдва 1918 року Антуан і Беата вели нескінченні дискусії, куди їм вертатися — до Німеччини чи до Франції. Його родина категорично не хотіла визнавати його дружини-еврейки та напів'еврейки-дочки. Родичі виявляли в цьому питанні грубу нетерпимість. Не мало значення, що Беата охрестилась і стала католичкою — для них вона все одно залишалась єврейкою, незалежно від того, хрещена вона чи ні. Двері їхнього будинку були зачинені і для Антуана. І в Беати все було так само. Листи, що їх вона надсилала окремо кожному з батьків, поверталися назад. Той самий результат був, коли вона писала Бригіті. Їй було цікаво, чи є вже в сестри дитина. Сама Беата захотіла мати ще одну, і вони не використовували жодних запобіжних засобів. Її дивувало, що вона досі не завагітніла, тоді як Амадею було зачато дуже швидко. Проте

вони були дуже щасливі й із Амадсею. Дівчинка всюди гасала й весь час щось базікала своєю власною мовою. Зубери любили її, як власну онуку, й відчували, що сумуватимуть за нею, коли молода сім'я від'їде.

У лютому Антуан отримав листа, який нарешті вирішив їхню подальшу долю. Його друг по кавалерійській академії в Сомюрі, де чоловік стажувався перед тим, як потрапив на фронт, написав йому, що за безцінь купив у Німеччині чудовий замок, де є й напівзруйновані стайні. Ім'я того друга було Жерар Добіньї. Він збирався реставрувати прибудови і відбудувати сам замок для себе та своєї родини. Жерар запропонував Антуанові відбудувати стайні й заповнити їх найкращими кінями, яких тільки можна купити, найняти наїзників і грумів. Він знав, що Антуан — незрівнянний наїзник і чудовий знавець кінської породи. Друг знав про неповноцінність його руки, та Антуан переконав його, що це не заважатиме йому в роботі. Він цілком міг робити лівицею майже все, проте повністю вона не відновилася. Згодом Антуан більшою мірою розвинув свою праву руку, що компенсувало вади лівої.

Так сталося, що замок Жерара був неподалік від Кельна, й хоча родина Беати не подавала жодних ознак того, що готова до примирення, проте якщо жити поблизу, то ймовірність налагодження стосунків збільшувалась. І, можливо, згодом це сприятиме певному зближенню. Однак на рішення Антуана вплинула не так близькість до Вітгенштейнів, як дуже добра платня, яку йому запропонував Добіньї. До того ж то була справа, котру він знав і любив. Також Жерар пропонував йому добрий будиночок, достатньо великий для них трьох, навіть якщо вони зберуться ще мати дітей. Антуан прийняв пропозицію наприкінці лютого й погодився прибути до замку на початку квітня. Це давало йому певний час закінчити деякі справи на фермі й допомогти Зуберам. Дім, який їм запропонували Зубери більш ніж на два роки, буквально врятував їх. Без Вальтера й Марії Антуан і Беата не пережили б війни або не змогли б бути разом. Вони обоє ли-

пилися без копійки, коли родини зреклися їх. А тепер їх рятувала робота, яку Антуанові пропонували в Німеччині.

Багато вечорів поспіль Беата витратила на те, щоб навчити Антуана говорити по-німецьки, хоч господар був француз. Та групи й паїзники, що їх він повинен буде наймати, а також будівельники, котрі вестимуть реставраційні роботи, — усі будуть німцями. Він мусив знати мову, хоч і не був дуже здібним до цього. Проте, коли вони їхали, він говорив німецькою майже вільно. І вони вже давно домовились, що Антуан говоритиме з Амадеєю по-французьки, а Беата по-німецьки. Вони хотіли, щоб їхня дочка була повністю двомовною. А в певний час Беата збиралася додати й англійську. Якщо вони матимуть на це кошти в Німеччині, Беата хотіла б найняти англійську дівчину, яка допомагала б їй по господарству, щоб Амадея добре вивчила англійську мову. Вони з Антуаном погоджувалися, що знання кількох мов завжди було і є надзвичайно важливим.

Їхню фінансову ситуацію важко було назвати задовільною, хоча платня, яку запропонували чоловікові, була гідною. І робота була пов'язана з тим, що Антуан і любив, і добре знав. Цей шанс можна було вважати великою удачею. Беата ж збиралася спробувати щось шити для дам, якщо будуть такі замовлення. Вона сподівалася, що в такий непрякий спосіб зможе потрапити до своєї матері.

Антуан говорив, що в мадам Добіньї грошей більш ніж достатньо. Звичайно ж, реставруючи замок, Жерар розраховує на її гроші, бо своїх власних у нього небагато. Він був з аристократичної родини, що збідніла ще до війни. А родина Вероніки мала чималий капітал. І Жерар пообіцяв Антуанові, що той зможе купувати яких завгодно коней. Вони розпочинали нове життя.

Подружжя Добіньї ніколи не бачило Беати й не знало, ким вона була до того, як вийшла заміж за Антуана. Беата ж обговорила це питання з Антуаном, і вони вирішили, що буде ліпше, якщо господарі не знатимуть, що вона єврейка. То був момент її долі, їхньої спільної долі, і вони вирішили залишити це своєю

приватною справою. Нехай ті труднощі, яких вони зазнали перед одруженням, не стають «загальним надбанням». Якщо вже вони не спілкувалися з Вітгенштейнами, то й не варто когось пояснювати, що Беата народилася в єврейській родині. До того ж вона була й не дуже схожою на єврейку, а Амадея й поготів. Їхня донька була білявою й синьоокою, як і більшість дітей, і мала вишукані риси обличчя, як і її мати. Те, що родина відмовилась від неї, було для Беати й досі джерелом великих страждань і сорому, і вона не хотіла, щоб хтось про це знав.

Усі п'ятеро плакали, коли Вальрани їхали від Зуберів. Навіть Амадея голосно розплакалася, коли її забрали з рук Марії. Зубери відвезли їх до Лозанни й посадили на потяг, і Беата плакала без упину, обіймаючи їх обох. Їй мимоволі згадався день майже три роки тому, коли вона йшла від батьків. Родина прибула до Кельна, коли Амадеї виповнилося два роки. І коли вони приїхали до замку, — хоч Антуан і був радий побачити старого друга, — він мусив зізнатися Беаті, що доведеться робити мало не безнадійну справу.

Споруда була в жакливному стані й продовжувала руйнуватися. Шляхетна родина, що володіла замком протягом сторіч, уже давно не мала грошей, щоб утримувати його, і там дуже давно ніхто не жив, тож усе поволі руйнувалося як під час війни, так і в довоєнні часи. А стайні перебували в іще гіршому стані. Місяці підуть тільки на те, щоб розчистити це місце, відновити забудови й зробити їх придатними до використання. Та за місяць чи два Антуан побачив, що справа просувається успішно. І не міг дочекатися, коли вже почне купувати коней. Беата любила вечорами слухати про його плани.

Врешті-решт усе почало рухатися швидше, ніж передбачалося. До Різдва вже працювала ціла армія теслярів, малярів, архітекторів, будівельників, каменярів, садівників, склярів та інших майстрів. Вероніка й Жерар Добіньї не знали спокою. Як здавалось Антуанові, Вероніка будувала палац. І його тішило те, що вони не шкодували коштів на реставрацію. Стайні збудували теплі, бездоганно чисті, сучасні, гарно оснащені, вони

могли вмістити до шістдесяти коней. До наступної весни Антуан по всій Європі купував для них коней за шалені гроші. Він здійснив кілька подорожей до Англії, Шотландії, Ірландії і брав Беату з собою. Їй це дуже подобалось. Він також кілька разів бував у Франції і купив троє прекрасних скакунів у Дордоні, за десять миль від будинку, де виріс і де й досі мешкала його родина, яка не хотіла чути про нього. Він намагався виглядати спокійним, коли вони проїхали в машині біля його будинку по дорозі до аукціону в Перигорі, та Беата помітила, як це засмутило його. Вона бачила, як сумно вдивлявся він крізь ґрати огорожі. Їхні родини не хотіли нічого знати про них.

Беата пережила те саме, коли вони приїздили до Кельна. Вона не змогла стримати бажання одного дня взяти таксі й проїхати повз свій старий будинок. Відтак довго плакала, поки вони стояли на тій вулиці, бо знала, що люди, котрих вона колись любила, були там, але вона не може побачитись із ними. Беата знову писала їм, коли вони повернулись до Кельна, і її листи так само повертались нерозпечатаними. Її батько не здавався. Беата й Антуан мали жити з цим, але це ще боліло, як щемить рубець, що ніяк не загоюється, або як ние ампутована кінцівка. Беата була вдячна долі, що має Антуана й Амадею, але непокоїлася тим, що в них досі немає другої дитини. Амадеї вже було три роки, а Беата ніяк не могла завагітніти, хоча вони хотіли того. Життя було не таким спокійним і врівноваженим, як це було у Швейцарії. Іноді жінка міркувала над причинами такого життя. Згодом дійшла до думки, що в неї мабуть, ніколи не буде другої дитини. Та все одно вона була щаслива з Антуаном і Амадеєю в їхньому новому домі. Жерар був для Антуана не тільки добрим роботодавцем, а й добрим другом.

Протягом усього наступного року Антуан заповнював стайні. Він придбав для Добиньї п'ятдесят вісім чистокровних скакунів, зокрема й кількох арабської породи, і коли Амадеї виповнилося п'ять років, він придбав для неї поні. Дівчинка була чудовою вершницею. І нерідко батьки, їдучи на тривалу прогулянку, брали й Амадею з собою. Антуан хотів, щоб вона

бездоганно трималася в сідлі. Вони дарували їй усю свою любов і увагу. І в ті роки вона вже досить добре говорила різними мовами, як того й хотіла Беата. Дитина вільно говорила французькою, німецькою й англійською. Наступного року дівчинка пішла до школи.

Вероніка й Беата небагато часу проводили разом, бо обидві були дуже зайняті, але завжди підтримували добрі стосунки. Беата за розумну ціну шила вечірні сукні їй та кільком її подругам. Вони з Антуаном не були заможними, але й не бідували, за що дякували подружжю Добіньї, яке дало Антуанові не лише роботу, а й гарний затишний будинок. Це було приємне життя серед гарних краєвидів, що було дуже важливо для Беати. Вона була щаслива та спокійна зі своїм чоловіком та дочкою.

І тільки пам'ять про минуле та про втрачений світ засмучували її. Одного разу вона побачила свою сестру серед вулиці в Кельні й відразу подумала, що вона тут живе. Бригіта була з чоловіком і двома маленькими дітками, одне з яких було того самого віку, що й Амадея, і було дуже схоже на неї. Беата була сама, і її наче громом вразило, коли вона побачила сестру. Жінка поїхала до міста електричкою, щоб купити тканини. Раптом побачивши сестру, без вагань вигукнула її ім'я й підбігла до неї. Бригіта спинилася лише на мить, швидко глянула на Беату й пішла геть від неї, щось сказавши своєму чоловікові. Відтак хутко сіла в лімузин, що чекав на неї, поки чоловік посадив туди дітей. І за хвилину вони відїхали, ніби не впізнавши Беати. То було спустошливе відчуття, вона навіть нічою не купила того дня й поїхала додому, гірко плачучи в електричці. Увечері вона розповіла про це Антуанові, і він пожалів її. Їхні родини не вибачали їм, хоч від дня одруження минуло вже сім років. Батьки були безнадійно жорстокі.

Якось іншого разу вона зустріла своїх братів, котрі виходили з ресторану з двома жінками (як вона подумала, зі своїми дружинами). Ульм дивився прямо на неї, і вона зрозуміла, що він упізнав її. Їхні очі зустрілись, але він відвів погляд і пройшов повз неї з обличчям, перекривленим від болю. А Хорст

відвернувся й пішов слідом за своєю жінкою, яка сідала в машину. Уночі Беата також плакала, але цього разу від люті. Яке вони мають право поводитись у такий спосіб? Як вони можуть? Але врешті її лють пододало відчуття втрати — таке саме, яке охопило її того дня, коли вона йшла з батьківського дому, щоб вийти заміж за Антуана. То була рана, яка ніколи не загоїться, і Беата знала це.

Та найгіршим був той день, коли за два роки до того, як зустріти Бригіту, вона побачила свою матір. Це було через два роки після того, як вони повернулись до Кельна. З нею була Амадея, вона взяла її з собою на прогулянку містом. Беата не могла опиратись бажанню бодай ненадовго підійти до свого старого будинку. Амадея спитала її, що вони тут роблять.

— Нічого, люба. Я просто хочу щось побачити.

— Ти знаєш людей, які живуть у цьому домі?

Було холодно, Амадея вже зголоділа, а Беата сумно дивилась на вікна своєї колишньої кімнати, а також кімнати матері, а потім раптом побачила її у вікні. Не подумавши, що робить, вона підняла руку й помахала матері, а та затрималась біля вікна й помітила її. Тоді Беата почала песамовито махати рукою, і дочка звернула на це увагу. Моніка затрималася лише на мить, кивнула їй головою, ніби долаючи біль, а потім нічого не відповіла та спокійно завісила фіранку. То був знак, що Беаті нема на що сподіватися. Вона знала, що більше не побачить її. І навіть присутність маленької Амадеї, що стояла поряд із нею, не пом'якшила серця матері й не дала їй мужності не послухатися чоловіка. Беата і справді була для них мертвою. Нею оволоділо відчуття самоти й порожнечі, її серце боліло, коли вона повела Амадею погодувати, а потім, уже в потязі, дорогою додому, дитина спитала її про те, що відбулося.

— Хто була та пані, якій ти махала рукою? — дівчинка бачила засмучене обличчя матері й не знала, що це означає, але могла зрозуміти, що матері зле.

Беата виглядала дуже збентеженою. Їй хотілося сказати, що то була її мати, але вона не змогла:

— То моя стара знайома. Мабуть, вона не впізнала мене. Ми не бачились багато років.

— Можливо, вона не бачила тебе, мамо, — співчутливо сказала Амадея, а мати сумно кивнула у відповідь.

Антуану вона розповість про це нескоро. Йому так само не щастило відновити стосунки з батьками та братом. За законом, він колись успадкує батьківський титул та землі і свою частку капіталу. Але й знаючи це, його родина не хотіла бачити його. Отже, їхнє минуле урвалося. Вони обоє мали лише теперішнє й майбутнє і були позбавлені історії.

Але, крім болісної втрати родинних зв'язків, в усьому іншому його життя було щасливим. Справи Антуана й Жерара велися добре. І стайні процвітали. Антуан періодично купував йому нових коней. Організовував для нього полювання, тренував п'ятьох кращих коней для перегонів і годував найліпших жеребців. За короткий час стайні Жерара Добіньї стали відомими на всю Європу, і значною мірою завдяки Антуанові, котрий розумівся на конях значно краще, ніж Жерар.

Справи йшли цілком добре, коли одного дня Беата пішла до Вероніки, щоб приміряти їй вечірню сукню, яку вона шила для неї. І раптом без будь-якої розумної причини під час примірки, коли вони розмовляли між собою, Беата знепритомніла. Вероніка потурбувалася про неї, поклала її на шезлонг у своїй роздягальні, а потім провела додому. Антуан саме побачив, як дві жінки проходили повз стайні. Беата все ще була страшенно блідою й рухалася похитуючись. Він саме вчив Амадею кататися верхи й попросив одного з грумів хвилинку приглянути за нею. А сам поквапився до дружини, яка йшла додому в супроводі стурбованої Вероніки: Беата ублагала Вероніку нічого не розповідати її чоловікові, бо не хотіла тривожити Антуана, який підбіг довідатися, що з нею. Беата відповіла, що, певне, заслабла на грип, або, може, в неї напад мігрені, що зазвичай із нею траплялося вкрай рідко.

— З тобою все гаразд? — знову перепитав Антуан, — ти виглядаєш не дуже добре.

Він звернув занепокоєний погляд на Вероніку, яка нічого йому не сказала, оскільки Беата просила про це. Одначе вона також непокоїлась.

— Здається, я заслабла на якусь недугу, — Беата не сказала йому, що знепритомніла в будуарі Вероніки прямо під час примірки. Вона навіть забула забрати з собою сукню. — Як справи в Амадеї? — спитала Беата, щоб відвернути його увагу. — Ти маєш стримувати її, щоб вона не була такою відчайдушною.

Дівчинці було сім років, і вона зовсім не боялася коней. Вона любила скакати через струмки й огорожі, що жахало її матір.

— Сумніваюся, що зможу стримати її від чогось, — відповів Антуан із сумною посмішкою. — Вона, здається, має власний погляд на більшість речей.

У дівчинки й справді був гострий розум її матері й цікавість до багатьох речей, але вона мала й відчайдушну вдачу, що непокоїло обох батьків. Їй здавалося, ніби вона зможе робити все, що тільки захоче, й нічого не боялася. У певному сенсі то була добра риса, але з іншого боку — просто жахлива. Беата весь час боялася, що з донькою щось може трапитись. І оскільки вона була єдиною дитиною, то вся любов батьків була зосереджена на ній одній. Беата навіть забагато думала про неї: дівчинці було вже сім років, і їй неодмінно треба було мати братика або сестричку. Через це непокоїлись і Беата, й Антуан.

— Ти хочеш, щоб я провів тебе додому? — занепокоєно спитав Антуан, чию увагу вона не змогла перевести в інший напрямок. У Беати був завжди винятково здоровий колір обличчя, але коли їй бувало зле, то вона ставала білою як сніг. А тепер, розмовляючи з ним, вона стала просто зеленою, що й Вероніка помітила також. Здавалося, Беата от-от знову знепритомніє.

— Мені добре. Я тільки трохи полежу. Іди до нашої маленької розбіїниці, — вони обмінялися швидким поцілунком, і Беата дійшла коротку відстань додому з Веронікою, яка за кілька хвилин поклатала її в ліжку й пішла до себе.

Коли Антуан увечері повернувся додому, то був радий побачити, що їй краще. Але знову занепокоївся, коли наступно-

го дня вранці побачив, що їй знову погано. Її обличчя знову буквально позеленіло, і вона ледве підвелася вранці, виряджаючи Амадею до школи, а він ішов до своїх стаєнь. В обід чоловік забіг до неї, аби довідатись, як справи.

— Як ти себе почуваєш? — спитав він. Він дуже тяжко переживав, коли вона хворіла, бо мав у цьому світі лише дружину й дочку, і тільки це мало для нього справжній сенс. А тут іще від минулої зими триває епідемія тяжких форм грипу, від якого іноді й помирають.

— Мені вже краще, — казала Беата, намагаючись надати своєму голосу бадьорого тону. Вона не була цілком щирою з ним, і він це відчував, бо знав її краще, ніж вона сама.

— Я хочу, щоб тебе оглянув лікар, — твердо сказав Антуан.

— У цьому немає потреби. Я трохи подрімаю в обід, перш ніж Амадея прийде додому зі школи. До вечора мені стане краще.

Беата все-таки приготувала для нього обід і поставила його на стіл перед ним, сама сіла поруч, та чоловік помітив, що вона нічого не їсть. Вона не могла дочекатись тієї хвилини, коли він уже піде до своїх стаєнь, а вона знову зможе лягти.

Минув тиждень, але Антуан продовжував тривожитися за дружину, бо причини занепокоєння не зникали. Хоч вона й повторювала, що з нею все гаразд, він помічав, що краще їй не стає, і почав панікувати.

— Якщо ти не підеш до лікаря, я відведу тебе сам. Беато, чому, заради Бога, ти не підеш до нього? Не розумію, чого ти боїшся?

Насправді вона боялася розчарування. Вона почала підозрювати причини свого поганого стану й хотіла трохи зачекати, поки не буде певна, і тоді все сказати Антуанові. Але нарешті вона перестала опиратись і погодилася піти до лікаря. Він підтвердив її підозри, і того вечора, коли Антуан прийшов додому, Беата зустріла його посмішкою, хоча досі почувала себе досить кепсько.

— Що сказав лікар? — занепокоєно спитав Антуан, коли Амадея пішла нагору перевдягатися на ніч.

— Він сказав, що я здорова, як коняка... і що я кохаю тебе... — вона була така щаслива, що ледь стримувала своє збудження.

— Лікар сказав, що ти кохаєш мене? — Антуан розсміявся з цієї відповіді. — Дуже мило з його боку, але я це й без нього знаю. Ну, то як він вважає, чому ти так погано почувашся? — Хоча тепер вона була в значно кращому гуморі й була дуже веселою, навіть легковажною.

— Все мине через певний проміжок часу, — вона ніби ухилилась від прямої відповіді.

— Тобто він гадає, що це легка форма грипу? Якщо це так, моя люба, ти маєш бути обережною. — Вони обоє знали кількох людей, які минулої зими померли.

— Ні, в мене зовсім інший випадок, — запевнила вона його. — Тут спостерігається цілком безсумнівний випадок вагітності. — Її посмішка випромінювала радість. — У нас буде дитина!

Нарешті! Опісля всіх молитов, коли дитя народиться, між їхніми двома дітьми буде різниця вісім років.

— Правда? — Так само, як і вона, Антуан давно втратив надію на другу дитину: після першого легкого зачаття й швидкої вагітності дружина не могла завагітніти. — Як це чудово, моя люба! Як це неймовірно чудово! — вигукнув він, так само щасливий, як і вона.

— Що чудово? — спитала Амадея, прийшовши в нічній сорочці. — Що трапилось? — спитала вона.

Амадея завжди хотіла знати, що радісного відбувається в родині. Вона була емоційною, проте водночас і розумною дитиною, яка обожнювала батьків, як і вони її. На якусь мить Антуан злякався, що вона ревнуватиме. Він поглянув на Беату, й та кивнула: вона дозволила йому розповісти дочці.

— Твоя мама повідомила мені дуже добру новину, — гордо сказав він. — У тебе скоро буде братик або сестричка! — Антуан увесь аж сявав від радості.

— Правда? — вона здивовано глянула на батька й матір, і раптом вони обоє злякались, що вона ревнуватиме. Так дов-

го Амадея була в центрі їхньої уваги, що могла не дуже зрадіти поповненню в родині, хоча й часто казала, що хотіла б цього. — І коли це буде?

— Десь за два тижні після твого дня народження наступного року. Тобі вже буде вісім, — відповіла мати.

— Чому ми маємо так довго чекати? — вона виглядала розчарованою. — А ми можемо отримати її раніше? Спитайте в лікаря.

— Боюся, ми не можемо прискорювати такі речі, — посміхнулася Беата.

Дівчинка думала, що дітей замовляють у лікарів. Беату не турбувало, коли з'явиться дитя, вона просто тремтіла від радості, що дитя таки з'явиться. Йй самій уже буде тридцять, коли народиться дитина. А Антуанові цього літа виповниться сорок два. Та головне, що Амадея також радіє з цього, від чого Беата відчула полегшення.

— Ви замовили хлопчика чи дівчинку? — рішуче спитала Амадея.

— Це не можна замовляти. Ми маємо приймати те, що посилає Господь. Хоча я сподіваюсь, що то буде хлопчик для твого тата, — тепло посміхнулася Беата.

— Навіщо татові хлопчики? Дівчатка — це значно краще. Я хочу сестричку!

— Гаразд, ми побачимо, що в нас вийде, — Антуан і Беата обмінялися ніжними поглядами над головою своєї доньки, а потім посміхнулися їй. Антуанові було все одно, буде хлопчик чи дівчинка, аби дитя було здорове.

— Буде дівчинка! — впевнено сказала Амадея. — І це буде ніби моя дитина. Я хочу бавити її. Можна?

— Буде чудово, якщо ти допомагатимеш своїй мамі, — ніжно промовив Антуан.

— А як ми її назвемо? — Амадея дуже по-діловому підійшла до ситуації.

— Ми всі разом обговоримо це питання, — сказала Беата, почувуючись утомленою, проте радісно схвильованою. Вона

так давно мріяла про це, і тепер усе нарешті сталося, коли вона вже облишила всі сподівання. — Ми підберемо імена для хлопчика та для дівчинки.

— Ні. Тільки для дівчинки. І я вважаю, це дуже погано, що ми маємо так довго чекати.

У Беати був майже третій місяць вагітності, і дитя мало народитися в середині квітня. Амадеї здавалося, що це буде дуже нескоро, і їй ще довго доведеться чекати.

Друга вагітність була не такою легкою, як попередня, але, як сказав лікар, Беата тепер на вісім років старша. Їй не раз бувало погано, і протягом останніх місяців кілька разів їй здавалося, ніби вона народить передчасно. Лікар сказав не звертати уваги на це. Як і слід було чекати, Антуан чудово дбав про неї, і коли не працював, то багато уваги приділяв Амадеї, щоб дати спокій дружині. Беата дуже багато плела, й Амадея допомагала їй. Вони сіли дитячі капелюшки й черевички, кофтинки й ковдрочки, а також Беата пошила маленькі сорочечки, які можна було б одягти на дитину будь-якої статі, хоч Амадея весь час повторювала, що хоче сестричку. Вона була дуже щаслива, коли з'ясувала, що дитя росте в мамі в животу, чого вона раніше зовсім не розуміла, бо не бачила вагітності ні в кого з їхніх знайомих. Дівчинка й раніше бачила вагітних жінок, але гадала, що вони просто такі гладкі. А тепер думала, ніби кожна гладка жінка, яку вона бачила на вулиці, збиралась народжувати дитину, та Беата просила її не розпитувати їх про це.

Останній місяць своєї вагітності Беата провела вдома, і їй хотілося б, щоб поряд із нею знову була Марія. Цього разу до неї навідувались лікар і акушерка. Антуана це заспокоювало, проте Беата мимоволі відчувала розчарування, про що й казала чоловікові. Лікар уже повідомив її, що Антуан не повинен бути поряд. Він вважав, що це буде для нього неприємним, бо огляд проводиться без чоловіків. А Беата віддала б перевагу Марії й Антуанові в простому сільському будинку.

— Послухай, люба, мені було б легше знати, що ти в добрих руках. Я не хочу, щоб ти мучилась, як минулого разу. — Беата

забула ті муки, та Антуан не забув. Він і досі здригався від спогадів про її нескінченні крики. — Можливо, вони знають якісь засоби, щоб прискорити це.

Однак склалося так, що все вирішила природа-мати. Лікар попередив її, що все триватиме довго, так само, як і минулого разу. За вісім років її тіло забуло попередні пологи. Згідно з його досвідом, ті жінки, у яких різниця між дітьми складає кілька років, часто мають такі самі тривалі пологи, або й ще довші, ніж першого разу. Беату це засмутило. Крім того, Беаті не дуже сподобалась її акушерка. Їй захотілося, щоб вони сіли на потяг і поїхали до Марії. Упродовж цих років вони підтримували зв'язок, і тільки-но Беата написала їй, вона відповіла, що дуже рада довідатися, що в неї знову буде дитина. Вони багатò разів збиралися провідати їх, але Антуан, здавалось, ніколи не міг залишити свої стайні. Там завжди щось відбувалося.

Того дня Беата повернулася з прогулянки разом із Амадеєю, коли вже стемніло. Вона почувалася краще, ніж це було протягом минулого тижня, і була енергійнішою. Вони з Амадеєю спекли якесь печиво, і після цього Беата почала готувати особливу вечерю. Вона задумала її як сюрприз для Антуана. Вже й збиралася перевдягтись до обіду, коли раптом відчула знайомий біль унизу живота. Подібні, але не такі сильні, болі мучили її протягом тижня, тож вона вирішила не звертати уваги. Вона переодяглася до обіду, зачесала волосся, підмалювала губи і знову спустилася вниз, щоб переконатися, що в кухні нічого не пригоріло. Вона лишила в печі смажитись невелику індичку. Коли Антуан повернувся додому, то застав її у винятково доброму гуморі, хоча вона дуже клопоталася біля вечері. Цілий вечір їй трохи боліло, але не так сильно, щоб кликати лікаря, і вона не хотіла турбувати Антуана. За вечерю Амадея скаржилась, що ця дитина ніяк не йде до них, її батьки сміялися з неї й просили бути терплячою. Тільки коли Беата все поприбирала й пішла вгору до Антуана, болі стали сильнішими.

— З тобою все гаразд? — спитав він її. Антуан вирішив побалувати себе нечастим бренді й подякував дружині за відмінну вечерю. — Ти майже не присідала весь вечір.

— Я й так дуже багато сиджу. Гадаю, я забагато відпочиваю. Відучора в мене багато енергії. Мені значно ліпше.

— Добре. Отже, радій із того. І не перевтомлюйся, бо дитя збереться до нас, не попередивши.

— Бідолашна Амадея втомилася чекати, — мати подумала про доньку з теплою, і раптом відчула гострий біль, але не хотіла говорити про це Антуанові. Йому було так добре розслабитися з бренді, бо останнім часом він дуже втомлювався на стайнях. Саме прибуло кілька нових жеребців.

Антуан милувався нею, попиваючи бренді. Беата була для нього красунею, хоча перебувала на останньому місяці вагітності. Та коли чоловік допив склянку, він раптом здригнувся, бо дружина зігнулася. Вона не могла вимовити ні слова, біль був таким нестерпним, і раптом облишив її так само несподівано, як і прийшов.

— Господи, що трапилося? З тобою все нормально? Давай краще покличемо лікаря. — Але вони обоє знали з минулого разу, що це триватиме дуже довго. Це був тільки початок. Беата згадала, що тоді, першого разу, в неї це тривало багато годин. Перейми почались на світанку, а Амадея з'явилася на світ за п'ятнадцять годин. А лікар попереджав, що цього разу все може бути й довше. Вона хотіла спокійно посидіти з Антуаном, перш ніж прийдуть лікар і акушерка. Хотіла, щоб хоч зараз із нею був тільки чоловік, бо вони сказали, що не дозволять йому бути з нею, коли прийде акушерка. Тепер Беата хотіла побути тільки з ним.

— Я ляжу на хвилю. Навіть якщо це вже почалось, дитина до завтра не народиться.

Була десята вечора, коли вони з Антуаном поволі піднялися нагору. Він запропонував понести її, і вона розсміялася. Але, коли вони ввійшли до спальні, Беата перестала сміятись. Останній напад болю вразив її, наче вибух, і вона відчула рапто-

вий поштовх унизу живота й у попереку. Антуан тихенько підвів її до ліжка, коли її знову схопив напад болю, ніби нагадуючи про себе. Усе знову починалося так, як було тоді. Тільки тепер, із першими болями вона згадала, як усе відбувалося. Бо ж досі спогади про ті муки не тривожили її. Було важко повірити, що все те забулося, але воно було саме так.

Беата лягла в їхнє ліжка, Антуан був поряд, і вона наполягала, щоб він не поспішав кликати лікаря:

— Вони не дозволять тобі лишитися зі мною, — сказала вона, і в її голосі чувся переляк.

Так само, як Марія вісім років тому, Беата приготувала купу старих простирадл і рушників, але її турбувало, що Амадея злякається, почувши крики з сусідньої кімнати під час пологів. На щастя, вона буде в школі, коли дитя народжуватиметься, тобто найгіршого вона не почує. Беата знала, що попереду на неї чекає довге випробування. Їй знову чітко пригадалося те, що з нею відбувалося тоді. Знову її здолали два гострих напади, але відчуття страшенного тиску було їй незнайомим. Їй здавалося, ніби по ній їде трактор, а з наступним нападом вона раптом серйозно налякалась і глянула на Антуана дикими очима:

— О Боже... дитя вже близько...

— Я знаю, — промовив він спокійно. Бренді допомагало йому. Антуан упізнав усі ознаки того, що пологи йдуть повним ходом, але цього разу він знав, що робити, і не дуже хвилювався. — Я зателефоную лікареві. Де номер?

— Ні, ти не зрозумів, — сказала вона, хапаючи повітря ротом і чіпляючись за нього, — я не можу... не можу... дитя виходить... — і раптом жакливо закричала, її обличчя спочатку зблідло, а потім почервоніло. Вона почала штовхати, уже не могла спинитися. Якесь могутня сила змушувала її це робити.

— Перестань... ти виснажиш себе... — Він згадав, як попереджала її Марія ще тоді, вперше. У неї попереду було багато годин, але він усе-таки хотів покликати лікаря. Та дружина не давала йому відійти. Вона чіплялася за його руку, і він розумів, що напади болю мучать її без упину.

— Антуане... допоможи мені зняти одяг... — вона примудрилася сама скинути з себе більшість одягу, а він чимдуж намагався допомогти їй звільнитися, і раптом збагнув, що саме відбувається. Вона вже не готувалася народжувати, а народжувала дитину саме в той момент. Це було зовсім не те, до чого він готувався. І бренді, яке він випив, трохи вдарило йому в голову, коли він побачив, що дитя вже виходить між її ніг. Вона народжує якісь п'ять хвилин, але фактично все розпочалося рано вранці, та вона не хотіла звертати на це увагу.

— Лягай, — наказав він їй, абсолютно не знаючи, що робити далі. Усе, що він знав у цій сфері, це те, що він колись побачив, як робила Марія протягом незліченних годин під час народження Амадеї. — Ти не повинна цього робити сама, Беато, ти можеш зачекати, поки ми зателефонуємо лікаріві?

Антуан не наважився залишити її, щоб їти шукати номер лікаря, і поряд не було нікого, хто б міг їм допомогти. Він навіть подумав зателефонувати Вероніці, але підозрював, що вона розуміється на народженні немовлят іще менше, ніж він сам. Він зробив рух, щоб усе-таки піти пошукати телефонну книжку, але вона не відпустила його.

— Ти мені потрібен... не йди... О Господи! Антуане... будь ласка... О ні, хоч хтось допоможіть мені...

— Усе гаразд, люба, все гаразд... Я тут... Я не залишу тебе... Ти можеш штовхати тепер? — Він абсолютно не розумів, що треба зробити для неї, окрім як бути поруч, єдине, чого вона, власне, й хотіла.

— Дай сюди рушники! — кричала вона. Він побіг до ванни, приніс їх і постелив навколо неї й під нею. Він бачив, що б'є хапає її, і тримав її за плечі, як робив це й минулого разу. Але цього разу вона не повинна була штовхати, бо дитя зробило цю роботу за неї. Беата видала один гучний крик, і за секунду з'явилося маленьке личко й почувся дитячий плач. Нічого дивовижнішого Антуан ніколи не бачив. Він сказав Беаті,

щоб вона штовхала, і з наступною болючою потугою жінка виштовхнула з себе дитячі плічка, а потім і все тільце. Дитя лежало й голосно плакало. Це була ще одна дівчинка, й він обережно взяв її, загорнув у рушник і подав матері. Він нахилився й поцілував їх обох, і Беата розсміялася крізь сльози. Весь процес забрав не більш як півгодини. Антуан усе ще був у стані шоку, коли знайшов номер телефону й подзвонив лікареві. Той сказав йому не перерізати пуповини, а зачекати п'ять хвилин, поки він прибуде. Лікар мешкав зовсім поряд із замком і знав, куди йти. Антуан сів поряд із породіллею й ніжно поцілував і матір, і дитину.

— Я дуже кохаю тебе, Беато, але якщо ти ще раз улаштуєш мені щось подібне, я тебе можу вбити... Я не знав, як допомогти тобі... чому ти не дозволила покликати лікаря?

— Я не знала, що дитя з'явиться так швидко, і я так хотіла бути з тобою... Мені дуже шкода... Я не хотіла лякати тебе.

Беата й сама налякалася. Усе це сталося так швидко, вона й подумати не могла, що дитина народиться майже без попереджень. У неї було лише кілька тяжких нападів болю, а все інше відбулося напрочуд легко.

Лікар прибув за кілька хвилин, перерізав пуповину, оглянув матір і доньку і вирішив, що їхній стан дуже добрий.

— Цього разу ви обійшлися без мене, моя люба. З наступним, очевидно, все йтиме навіть іще швидше.

— Після народження цієї дитини я сам маю лягти до лікарні, — сказав Антуан лікареві, досі відчуваючи шок.

Лікар зателефонував акушерці й попросив її прийти обмити матір і дитя й допомогти їй в усьому. І опівночі мати з донькою вже були в ліжку в чистоті та спокої. Ця дитина зовсім відрізнялася від Амадеї. Вона була значно менша, ніж свого часу була Амадея, і, можливо, саме тому пологи пройшли значно легше. Вона була така тендітна й виглядала крихітною копією своєї матері. Амадея росла високою й довготелесою, як її батько, а це дитя мало довге темне волосся Беати, а про колір її очей ще зарано було говорити. Коли

Беата взяла її на руки, дівчинка була напрочуд спокійною й розслабленою.

Амадея, прийшовши до них уранці, одразу закричала від радості. Вона нічого не чула минулої ночі, і Беата була вдячна долі, що старша дочка міцно спить уночі.

— Вона вже тут! Вона вже тут! — закричала Амадея, танцюючи по кімнаті, а потім наблизилась до неї й уважно розглянула дигину. — Як ми її назвемо? Я можу взяти її на руки? — Беата й Антуан обговорювали різні імена, поки не заснули, але вони хотіли дочекатися ранку, щоб почути думку Амадеї.

— Як тобі ім'я Дафна? — запропонувала Беата, й Амадея серйозно подивилась на немовля, замислилася, ніби приміряла це ім'я до дівчинки, а потім кивнула.

— Мені подобається, — Беата полегшено зітхнула, Антуан також. Усі дійшли згоди. — Отже, Дафна. Це те, що треба.

Амадея полізла в ліжко до матері, Беата ніжно поклала дівчинку в руки старшої дочки, і з її очей потекли сльози. Вона не народила сина, якого сподівалась подарувати Антуанові, але її серце сповнилося радістю, коли вона глянула на своїх двох дочок: одна велика й білява, друга чорнява й така маленька. І коли Беата підвела очі, то побачила Антуана, котрий посміхався їм, стоячи на порозі спальні. Вони обмінялися довгими виразними поглядами. То була мить, якої вони чекали вісім років.

— Я люблю тебе, — урочисто сказала дружина Антуанові, кохаючи його тієї миті більше, ніж будь-коли. Він кивнув їй, і сльози наповнили його очі. Не мало значення те, як багато втратили вони обоє в минулому, бо зараз мали все, чого завжди прагли.

Розділ 7

Коли Дафні виповнилося два роки, Амадеї було вже десять, і ніхто ніби й не сумнівався, що Дафна — це дитина Амадеї, як старша сестра того й хотіла. Вона завжди метушилася коло неї, бавила її і всюди брала з собою. То була ніби жива лялька Амадеї, з якою та гралася завжди. Амадея була дуже турботливою маленькою мамою. Беаті не було чого робити, коли Амадея була поряд. Дівчинка залишала свою маленьку сестричку, тільки коли ходила до батькових стаєнь. У десять років Амадея вже була незрівнянно вправною вершницею. Вона виграла кілька кінних змагань і дуже багато знала про коней. Антуан заслужено пишався нею й обожнював обох своїх дочок, як і Беата. Він був винятковим батьком і чоловіком. Беата цілком усвідомлювала, якою щасливою жінкою є.

У квітні дівчатам виповнилось десять і два роки, а за два місяці Антуан отримав телеграму, а потім і лист. Так і не сказавши синові ні слова й не побачивши йому того, що він вважав за злочин, його батько раптово помер. І, незалежно від того, як ставився до нього батько, Антуан як старший син успадкував його землі й капітал, а також і титул. І ось того вечора вражений Антуан увійшов у дім, тримаючи в руках телеграму.

— Щось сталося? — Вони знали одне одного досить добре, щоб Беата відразу відчула занепокоєння.

— Ти стала графинею.

Беата не відразу збагнула, про що він, але потім зрозуміла. Вона знала, що насправді означало для нього відчуження від родини. Тепер цього вже ніщо не компенсує. Для Антуана то була непоправна втрата.

— Я співчуваю тобі, — ніжно вимовила вона, підійшла й обійняла його.

Чоловік пригорнув її, і вони довго стояли так, обійнявшись, потім він зітхнув і сів. У телеграмі було сказано, що похорон відбувся тиждень тому. Родичі навіть не мали шляхетності запросити його на похорон. Телеграма була від батькового адвоката.

— Я повинен зустрітися з братом, — пригнічено сказав він. — Це справи дуже далеких днів. Ми маємо домовитися про все. Я поїду в Дордонь, щоб побачитися з адвокатами. — Треба було владнати багато справ із майном. Антуан не може бути землевласником, живучи далеко від своєї землі. Він успадкував замок і все, що в ньому. І, наскільки йому було відомо, був ще солідний капітал, невелика частина якого мала перейти його братові Ніколя. Буквально в перші ж хвилини, тільки-но довідавшись про цю новину, він вирішив порівну поділити капітал між ними. Титул і землі належали Антуанові. Але, не дотримуючись традиції, він вирішив поділитися грошима. Тепер у нього було більше, ніж достатньо, щоб дозволити собі повестися з ним шляхетно. — Завтра я поговорю з Жераром. Я хочу найближчим часом поїхати до Франції. Не знаю, як довго я там пробуду.

Однак вони обоє знали, що частина їхнього життя в замку Добиньї добігла кінця. Вони прожили тут вісім щасливих років, та, як граф де Вальран, Антуан має низку обов'язків. Його було вигнано на одинадцять років, а тепер блудному сину настав час повертатися додому. А Беата за одну ніч ста-

ла графинсю. Це все треба було «перетравити», й Антуан знав, що має багато що пояснити Амадеї.

Спочатку Антуан поговорив із Жераром. Наступного ранку вони снідали разом і мали тривалу розмову. Антуан погодився затриматись на кілька тижнів і, зв'язавшись із адвокатами у Франції, пообіцяв повернутись до Німеччини принаймні на місяць, щоб знайти й належним чином підготувати собі заміну. Він зробив Жерарові кілька пропозицій, що його влаштували. Та він однаково дуже шкодував, що втрачає друга. Протягом цих років вони були друзями, й Антуан дуже добре доглядав його стайні. Він створив для Жерара найкращий кінний завод у Європі, його коні здобували престижні призи на змаганнях.

За два дні, відчуваючи, що їхня тривала співпраця завершується, Антуан запропонував Жерарові випробувати нових жеребців. Антуан щойно купив їх на аукціоні. Це були незрівнянно гарні скакуні. Амадея побачила, як вони виїхали зі стаєнь і поскаржилась, що батько не взяв її з собою. А потім повернулася додому погратись із маленькою сестричкою. Вона гралася з нею у спальні, коли раптом у двері подзвонили, і мати когось впустила в дім. Дівчинка не звернула на це особливої уваги, граючись у ляльки з Дафною, а потім спустилася вниз узяти печива для маленької. Вона побачила Жерара й одного з батькових грумів, що сиділи у вітальні й говорили щось матері. Обличчя Беати було кам'яним. Приголомшена мати враз побачила Амадею.

— Іди назад нагору, — сказала вона різко, що було дуже не схоже на неї.

Амадея була настільки приголомшена тоном матері, що машинально зробила так, як та наказала, але, тільки-но повернувшись до Дафни, відчула великий переляк. Дівчинка відчувала, що трапилось щось жахливе, ще до того, як їй про це сказали.

Здається, спливли довгі години, перш ніж мати прийшла до неї нагору. Беата плакала й ледь могла говорити, та, коли

обняла Амадею й пригорнула її до себе, сказала, що батька скинув додолу новий жеребець.

— Він забився? — перелякано спитала Амадея.

Хоч одна його рука й була неповноцінною, він усе одно був бездоганим вершником. Беата змогла тільки розплакатись і похитати головою. Минула вічність, перш ніж вона спромоглася вимовити ті слова. У них неможливо було повірити:

— Тато загинув, Амадеє, тато... — сказавши це, вона більше не змогла говорити, й Амадея розридалася в її обіймах. Трохи згодом прийшла Вероніка, щоб побути з дівчатами, а Беата пішла до стаєнь до чоловіка. Він зламав шийний хребець і загинув миттєво. Він помер — чоловік, за якого Беата віддала б і власне життя. У це було неможливо повірити.

Похорон був суцільною мукою, у церкві всі ридали. Кожен, хто знав його та працював із ним, любив його. Жерар виказав промову над труною, а Вероніка обнімала Беату за плечі. Потім у замку відбувся поминальний обід, і головна зала була заповнена його друзями. Беата, одягнена в жалобу, була схожа на привид, коли йшла по залі, обнімаючи своїх дочок.

А потім треба було обміркувати безліч справ. Цей чоловік, якого вона так любила, заради якого кинула свою родину, який кохав її й ніколи не підвів і не розчарував, раптово загинув. Вона не знала, що робити далі, до кого звернутись. Жерар зробив для неї все, що було в його силах, і Вероніка також завжди підтримувала її. Вона ніяк не могла дати собі раду, і Жерар відрядив до Франції своїх власних адвокатів, щоб допомогти їй. Капітал, який Антуан успадкував від свого батька кілька тижнів тому, тепер належав їй. Чоловік устиг погодити зі своїм братом Ніколя розділити гроші порівну. Але й тієї половини, яку Антуан залишив собі, було більш ніж достатньо, щоб добре жити Беаті й дівчатам. Цього, певне, забракло б, щоб жити з великим шиком, але їх майбутнє було забезпечене. Беата могла купити будинок і утримувати себе

й дочок до кінця своїх днів. У неї не буде потреби економити на всьому, хоч вона й не зможе дозволити собі надмірностей. Але, зрештою, її фінансовий стан мало непокоїв її. Найгірше було те, що Антуана немає і вона в тридцять два роки лишилася вдовою. Йї Амадея ніколи не забуде того дня, коли загинув її батько. Вони мали якомога швидше залишити будинок, де вона виросла. Їхнє життя докорінно змінювалося. Цього не розуміла тільки Дафна, бо була зовсім маленькою. Амадея з матір'ю розуміли все занадто добре. Беата виглядала й почувалася так, ніби її власне життя скінчилося.

Титул і землі перейшли до Ніколя. Замок тепер також належав йому. Граф Ніколя де Вальран став тим багатим чоловіком, яким мав би стати Антуан, якби прожив довше. Він пережив свого батька менш ніж на два тижні. Беата не могла й уявити, що все так станеться. Вона не оплакувала втрату того, чого ніколи не мала. Вона оплакувала тільки Антуана.

Настав час, і чоловік, якого Антуан знав і цінував, зайняв його місце в стайнях. Жерар і Вероніка допомогли Беаті купити дім у Кельні. Беата з дівчатами переїхали туди влітку. Вона отримала чемного листа від брата свого покійного чоловіка, що висловлював їй співчуття, але не висловлював бажання зустрітися з нею чи побачити дітей Антуана. Лист був сухим, ввічливим і формальним. Беата ненавиділа його за те, що Антуан страждав через нього. Так само, як і її родина, його родичі також були жорстокими протягом усього їхнього шлюбу. Єдиними справжніми друзями було подружжя Добіньї. Беата вже й не хотіла зустрічатися зі своїм діверем, та він і не пропонував. Здавалося, він був задоволений, що все сталося саме так, особливо тепер, коли Антуана немає. А також вона не могла позбутися відчуття, ніби Ніколя й досі звинувачує її в тому, що його брат пішов із родини, хоча він звертався до неї чемно й вишукано — «мадам графиня». Чи міг той титул замінити їй чоловіка? Вона так і не відповіла на лист чоловікового брата й не пояснювала Амадеї причин своєї ворожості до нього. Вона вирішила не робити цього.

Протягом усього наступного року Беата блукала по їхньому новому будинку, наче примара, й була дуже вдячна Амадеї, котра повністю взяла на себе турботу про свою молодшу сестричку. Вона купала її, одягала, гралася з нею, водила гуляти, робила все, що могла, коли не була в школі. Сестра стала Дафні тією матір'ю, якою Беата більше не могла бути. Коли Антуан помер, він ніби забрав її з собою. Вона не хотіла жити без нього, й Амадею тривожило, що її мати стала глибоко релігійною. Більшість часу вона проводила в церкві. Нерідко, коли Амадея приходила зі школи, то не заставала матері вдома, а Дафна була з економкою, котра не знала, що відповісти, коли Амадея питала її про матір. Їй було тільки одинадцять років, але дівчинка була єдиним свідомим членом родини. Не знаходячи собі іншої справи, вона іноді проводила багато годин у церкві, тихо сидючи поряд із матір'ю, просто щоб побути поруч. Це було єдине місце, де Беаті було добре і де їй хотілося бути. І замість того, щоб жахатись, Амадея це поступово прийняла. Їй подобалось бувати з матір'ю в церкві. Близька подруга Амадеї походила з великої католицької родини, і, коли Амадеї було тринадцять років, старша сестра тієї подружки стала черницею, що для Амадеї було загадковим та інтригуючим. Вони багато говорили про покликання сестри подруги Амадеї, якій було дуже цікаво, як та відчула його. У цьому було щось привабливе.

Та раптом вона зовсім перестала розуміти свою матір. Беата не тільки щодня ходила до церкви, іноді й по кілька разів, але, бувало, ще й заходила до синагоги. Це приміщення справляло на неї велике враження й було заповнене людьми, що видавалися заможними. Одного разу вона взяла з собою Амадею — саме було свято Йом-Кітур. Видовище зачарувало дівчинку, однак здавалося їй трохи моторошним. Мати сиділа, не відводячи очей від якоїсь старшої жінки. Жінка, здавалось, не бачила її. І того ж вечора Амадея побачила матір у вітальні з купою старих побляклих фото на колінах.

— Хто ці люди, мамо? — ніжно спитала Амадея.

Дівчинка так любила свою матір, але тепер, коли минуло три роки, їй здалося, ніби вона втрачає її. У певному сенсі та мати, яку вона знала й любила, зникла разом із батьком. Відтоді, як він загинув, у їхньому домі не чулося сміху, окрім тих годин, коли Амадея гралася з Дафною.

— Це мої батьки, сестра й брати, — просто відповіла Беата. До цього дня Амадея ніколи не чула про їх існування. Батько одного разу казав їй, що коли вони з матір'ю зустрілися, то обоє були сиротами. Вона любила, коли їй розповідали, як вони познайомились, і як закохались, і якою гарною була її мати, коли виходила заміж. Вона знала, що вони познайомились у Швейцарії й жили там у родичів, поки їй не виповнилося два роки, а потім переїхали до будинку, який вона знала й де росла. Амадея й зараз іноді ходила покататись на конях, але це завдавало їй смутку й суму за батьком. Мати вже давно продала її поні. Жерар і Вероніка казали, що завжди будуть раді їй, але вона знала, що матері не подобається, коли вона буває в них. Беата боялася, що з донькою може трапитися те саме, що й із батьком. Амадея перестала ходити до них, щоб не засмучувати матір, хоча й сумувала за ними.

— Вони всі померли? — спитала Амадея, коли побачила, як мати дивиться на побляклі фотокартки.

І раптом Беата дивно глянула на неї.

— Ні. Померла я, — вона більше нічого не сказала, й Амадея пішла до Дафни. То було весела дитина п'яти років, для якої старша сестра була всім життям. Амадея і справді була для неї матір'ю.

Побувавши з Амадеею в синагозі, Беата стала ходити туди на кожен Йом-Кіпур. То був день посту, час каяття за гріхи й поставання перед Божим судом. Беата виховувала своїх дітей у католицькій вірі й глибоко вірила в те, чого вчила їх. Але вона все ще раз на рік ходила до синагоги, і щоразу там бачила їх — усю її родину. Вони всі завжди були там, чоловіки сиділи окремо від жінок. І щороку вона брала з собою Амадею. Беата ніколи не пояснювала їй, чому саме. Усе це

було дуже складно, вона й сама не розуміла, що відчувала. Вони з Аїгуаном завжди говорили, що їхні родини померли. Беата не хотіла визнавати, що досі говорила неправду. Крім того, частиною плутанини було те, що протягом усіх цих років Беата ніколи не говорила жодній зі своїх дочок, що вона єврейка.

— Чому тобі хочеться ходити туди? — питала заінтригована Амадея.

— Я думаю, це цікаво, чи не так? — Беата ніколи більше нічого не пояснювала, й Амадея, коли їй було п'ятнадцять, зізналась у розмові зі своєю найліпшою подругою, що має підозри, ніби її мати трохи несповна розуму. До того протягом попередніх п'яти років, що минули від дня загибелі її батька, в неї не виникало сумнівів щодо психічного здоров'я її матері. Просто то був для неї занадто сильний удар, і, як відчувала Амадея, матері хотілося скоріше до батька. Їй було тільки тридцять вісім років, і вона все ще була гарна, але найдужче їй хотілося померти, й Амадея знала про це.

Коли Амадеї виповнилося шістнадцять, а Дафні вісім, вона пообіцяла молодшій сестрі повести її на балет, і то був саме той день, коли мати збиралась до синагоги на Йом-Кіпур. Дочка відчула полегшення, що в неї з'явилася поважна причина не йти з нею. Вона й сама не знала чому, але завжди все це наганяло на неї депресію. Їй значно більше подобалося ходити з матір'ю до церкви. Амадея молилася, щоб збагнути, чи є в неї таке саме покликання, як і в сестри її подруги. Вона ще нікому нічого не казала, але вже починала думати про це.

Беата, як завжди, сиділа в синагозі з густою вуаллю на обличчі. І, як і в попередні роки, вона побачила їх. Вона знала, що могла б ходити і в інші дні, але саме цей здавався їй тим днем, щоб попросити в них прощення й вибачити самій. Вона думала, що коли побачила матір, та виглядала хворобливою. І якимось дивом вийшло так, що мати сиділа прямо перед нею. Якби вона насмілилась, то могла б торкнутися її рукою. І знов-таки, ніби силою якогось чуда відчуваючи, що

Беата не відводить від неї очей, стара обернулась і глянула на жінку в неї за спиною. Моніка могла бачити тільки капелюшок із вуаллю, але відчула щось рідне. І перш ніж вона обернулась назад, Беата підняла вуаль, і мати побачила її. Їхні очі зустрілись, і вони дивились одна на одну цілу вічність, а потім мати кивнула їй і обернулась назад. Вона сиділа сама серед жінок. І коли люди йшли з синагоги, Беата пішла слідом за нею. Цього разу в неї не було такого відчуття, ніби мати хоче швидше піти від неї. Безмежний сум в очах дочки змусив Моніку затриматись і не поспішати. Дві жінки вийшли з синагоги, і раптом їхні руки зустрілись. Беата ніжно взяла материну руку й стиснула її, і Моніка не висмикнула руки. А потім, не вимовивши ні слова, мати пішла до батька. Він усе ще був високий і гордовитий, але Беата бачила, що він дуже постарів. Якобу було вже шістдесят вісім років, матері — шістдесят три. Беата бачила, як вони йшли з синагоги, а потім взяла таксі й поїхала додому до своїх доньок.

— Як свято? — спитала її Амадея за вечерею.

— Яке свято? — перепитала Беата байдуже.

Вона рідко розмовляла за вечерею, але того вечора виглядала особливо відчуженою. Вони не спілкувалися сімнадцять років, і стільки всього сталося протягом цього часу. Народилися її доньки, загинув чоловік, усе в її житті змінилося, і вона стала графинею, що для неї нічого не важило, хоча, як їй здавалося, це могло б справити враження на її сестру.

— Сьогодні ж той день, коли ти щороку ходиш до синагоги. Навіщо ти туди ходиш, мамо? — вона знала, що її мати була дуже освіченою жінкою та захоплювалась богослов'ям. Можливо, цікавість до чужої віри спонукає її ходити туди, а може, це знак поваги до людей іншої віри. Вона знала, якою відданою католичкою була її мати.

— Мені це подобається.

Беата не сказала своїй старшій дочці, що ходить туди побачити матір і що сьогодні торкнулась її руки. Вони не сказали одна одній жодного слова, але якусь мить трималися за

руки, що падало їй сили. Відтоді, як Антуан загинув, Беата глибоко потребувала іноді бачити свою матір. У цьому був сенс існування від минулого до майбутнього. Моніка була тим зв'язком, як і вона була ланкою ланцюга між нею та її доньками.

— Я думаю, це дуже погано, що євреям тепер заборонено видавати газети їхньою мовою. А деяких із них навіть відправлено до трудових таборів, — першою з обуренням заговорила Амадея.

Гітлер став канцлером у січні, і відтоді було ухвалено закони, що дискримінували євреїв. Беата знала про це, однак, як би це не було огидно, ніхто нічого не міг удіяти, щоб це зупинити. Як і більшість людей, Амадея мала свої турботи й клопоти, але тодішній антисемітизм дуже непокоїв її з багатьох причин.

— Що ти ще знаєш про це? — вражено спитала Беата.

— Чесно кажучи, я знаю про це багато. Я ходила на лекцію однієї жінки, на ім'я Едіт Стайн. Вона казала, що жінки мають цікавитися справами своєї громади, свого народу, своєї країни. Вона написала папі римському листа, у якому засудила антисемітизм. Я читала її книгу «Життя в єврейській родині». Вона за походженням єврейка, недавно стала черницею. Ця жінка стала католичкою одинадцять років тому, але нацисти досі вважають її єврейкою. Вони хочуть, щоб вона перестала читати лекції й викладати. Зараз вона в монастирі кармеліток у Кельні і стала дуже знаменитою.

— Я знаю. Я читала про неї. Мені вона видалася цікавою.

Це був перший контакт Беати з дочкою на дорослому рівні, перша серйозна розмова між ними за багато років. Амадею це дуже порадувало, і вона вирішила відкрити матері своє серце. На неї справило враження те, що мати також знає про Едіт Стайн.

— Іноді мені здається, що я б хотіла стати черницею. Одного разу я навіть говорила про це зі священником. Він сказав, що це було б непогано.

Беата дуже засмутилася від слів дочки. Вперше вона зрозуміла, як мало приділяла їй уваги і якою самотньою була Амадея. Крім товаришів по школі, її єдиним другом удома була дитина, вдвічі молодша за неї. То був сигнал для Беати більше спілкуватися з дочкою. Антуана немає вже шість років, а Беата все ще почувалася так, ніби померла разом із ним.

— Твоєму батькові це сподобалось би, якби ти стала черницею.

Вона пам'ятала, що він сказав панотцю, який вінчав їх, коли той зауважив, що з неї вийшла б добра черниця. Антуан дуже не схвалював такого, і не тільки щодо Беати: він вважав, що то взагалі пропаще життя для жінки. Він гадав, що жінка повинна виходити заміж і народжувати дітей.

— Коли ти станеш старшою, ти маєш вийти заміж і мати малюків. — Їй хотілось оживити слова Антуана так, ніби вона поговорила з ним, фактично тепер це її обов'язок, оскільки він більше не може цього зробити сам.

— Можливо, не кожна жінка створена для народження дітей. Сестра Гретхен стала черницею три роки тому. Їй це подобається. Минулого року вона прийняла свою першу обітницю.

Чим більше Беата слухала її, тим більше розуміла, наскільки слабким був їхній зв'язок. Амадея говорила так, ніби вже спрямувала свої кроки до найближчого монастиря, й Беата усвідомила, що мусить більше спілкуватися з дочкою і розмовляти з нею не тільки про те, хто поведе Дафну на балет або забере її зі школи, але й про речі, які мають для неї значення. Вона сподівалась, іще не пізно знову зробити цей зв'язок міцнішим. Також Беату вразила та думка, що після смерті Антуана її існування не мало жодної мети, і вона таки втратила зв'язок зі своїми дітьми. Її тіло було туг, а її дух ніби літав невідомо де.

— Я б не хотіла, Амадеє, щоб ти ходила на лекції типу тих, що читає Едіт Стайн, або на збори, які організують радикали, чим ти займаєшся останнім часом. І ти маєш бути обе-

режною, коли висловлюєшся про Гітлера в присутності когонебудь, крім мене.

— Ти погоджуєшся з ним, мамо? — вражено спитала Амадея.

— Ні, не погоджуюсь. — Беаті здавалося, що її думки стають яснішими, так цікаво було їй розмовляти з Амадеєю. То була винятково яскрава дівчина. Усе це нагадувало їй власні запитання в цьому віці і її пристрасть до філософії та політичних дискусій. Тоді вона могла годинами сперечатися зі своїми братами та їхніми друзями. Амадея не мала з ким говорити про такі речі, хіба що з матір'ю. — Та бути в опозиції до цього режиму дуже небезпечно. У гітлерівській політиці все замішано на антисемітизмі. І навіть у твоєму віці варто зважати на те, що ти говориш. Це може бути для тебе небезпечно.

Амадея бачила, що мати говорить серйозно, та їй і самій було огидно, коли вона дізналася про спаловання книжок. Їй дуже не подобалися ті речі, які вона спостерігала і які говорилися публічно, і, на відміну від своєї матері, вона звертала на це увагу.

— Навіщо вони палять книжки? — втруtilась у розмову Дафна, а потім ураз засоромилась.

— Бо вони намагаються залякати людей, — рішуче відповіла Амадея. — А також вони посилають людей до трудових таборів тільки за те, що вони євреї. У мій день народження цього року нацисти навіть агітували не ходити до єврейських крамниць.

— А що, ти туди ходиш? — Дафна була вражена тим, що Амадея сказала їй, і старша сестра посміхнулася.

— Ні. Це просто збіг, але все одно підло говорити таке.

— А чи відрізняються євреї від інших людей? — зацікавлено спитала Дафна, й Амадея була вражена цим запитанням.

— Звичайно ж, ні. Як ти можеш про таке питати?

— А наша вчителька сказала, що у євреїв є хвости, — невинно відповіла Дафна, і її мати й сестра відчували жах від цих слів.

— Це неправда, — відповіла Беата, думаючи про те, чи варто сказати їм, що й вона єврейка, однак говорити про це зараз

було б більш ніж дивно. Вона так багато років була католичкою. Із трибун говорилося, що керівництво Німеччини виступає лише проти бідних євреїв, бездомних і кримінальних елементів, і зовсім нічого не має проти таких, як її родина. Нацисти хочуть очистити Німеччину від кримінальних елементів. Вони ніколи не переслідуватимуть респектабельних євреїв. Вона була переконана в цьому. Однак не настільки, щоб сказати своїм дітям про своє єврейське походження.

То була цікава розмова за вечерею, і сім'я сиділа за столом довше, ніж зазвичай. До того Беата не усвідомлювала, як глибоко цікавилась Амадея політикою, наскільки вона була соціально свідомою та наскільки незалежні погляди мала. Проте вона ще не збагнула, що дочка хотіла поринути в політичну боротьбу, аби збагнути, чи є в неї духовне покликання, що її тривожило значно більше, ніж радикальні погляди. Вона не могла стримати свого здивування, коли зрозуміла, наскільки дочка перебуває під впливом лекцій та книжок Едіт Стайн. Але найгірше було те, що Стайн стала черницею. Ці речі надзвичайно впливали на молоду дівчину. Вже не кажучи про старшу сестру її найкращої подруги. Вимальовувався той спосіб життя, якого Беата не хотіла б. Проте за останні роки вона сама не могла запропонувати їй нічого привабливого в цьому житті. У неї не було ніякого громадського життя, жодних друзів, вона бачилася лише з Добиньї, та й то нечасто. Протягом тих одинадцяти років, які Беата прожила з Антуаном, вона повністю присвятила себе йому та їхнім дітям. А коли Антуан помер, вона стала самотницею. І зараз не бачила, як могла б змінити своє життя, та й не мала бажання. Та принаймні вона могла б приділяти більше уваги тому, що відбувається у світі. Виявилось, що Амадея все це знає краще за неї. Її непокоїло непримиренне ставлення дочки до нацизму, і вона сподівалася, що та не говорить про таке вголос у школі. Мати закликала дочку бути обережною, коли наступного дня проводжала її до школи. Конфлікт із нацизмом ставав небезпечним у будь-якому віці.

Наступного тижня Беата знову пішла до синагоги. Вона не хотіла чекати ще рік, перш ніж побачить свою матір. Цього разу вона навмисне сіла в неї за спиною, і вже не було потреби піднімати вуаль. Мати впізнала її одразу, і, виходячи після служби, Беата всунула записку в руку матері в рукавичці. Там були її адреса й телефон, і тільки-но вона побачила, як мати стиснула папірець пальцями, нараз зникла в натовпі. Цього разу вона не хотіла бачити свого батька. Вона могла тільки молитися, щоб мати знайшла в собі мужність зателефонувати їй. Беата несамовито хотіла побачитися з нею, взяти її за руку й поговорити. Найдужче їй хотілося, щоб мати побачила її дівчат.

Минуло два пекельних дні. Так сталося, що Амадея підійшла до телефону. Вони саме повечеряли, і Беата спитала Дафну, чи не хоче та зіграти з нею в якусь гру. Амадея помітила, що мати цього разу виглядає значно краще, більше розмовляє з ними й чимдуж намагається позбутися тривалої депресії після смерті Антуана.

— Хтось тебе питає по телефону, — сказала Амадея.

— Хто це? — спитала вона, забувши про той можливий дзвінок, на який вона найбільше чекала, і подумала, що це Вероніка, котра саме просила Беату пошити їй сукню до різдвяної вечірки. Жінка подумала, що то була б для Беати добра розвага. Однак Беата уникала цього. Після смерті Антуана вона вже багато років нічого не шила, хіба щось простеньке для дівчат. Вона не хотіла шити вечірні або ділові сукні. До того ж у неї більше не було потреби шити за гроші.

— Вона не назвалася, — відповіла Амадея, ведучи Дафну нагору, а Беата підійшла до телефону.

— Слухаю, — сказала вона, і її серце завмерло, коли вона почула знайомий голос, що нітрохи не змінився.

— Беато... — прошепотіла мати, боячись, щоб хтось не підслухав її. Якоба не було вдома, але всі знали, що їй не дозволялося розмовляти з дочкою. Вона померла.

— О Боже, дякую, що подзвонила. Ти була в синагозі така гарна, ніби не змінилася. — Після сімнадцяти років вони оби-

дві знали, що все змінилось. Але для Беати вона була тією самою.

— Ти виглядала такою засмученою. З тобою все гаразд? Ти здорова?

— Антуан помер.

— Мені дуже шкода, — материне співчуття було щире. Її дочка перебувала в жалобі. Саме тому вона й зателефонувала. Вона більше не могла не спілкуватися з нею, байдуже, що Якоб забороняє. — І коли?

— Шість років тому. У мене дві гарні донечки, Амадея та Дафна.

— Вони схожі на тебе? — в голосі матері звучала посмішка.

— Маленька — так. А старша схожа на свого батька. Мамо, ти хочеш побачити їх?

Запанувала тривала мовчанка, а потім вона відповіла, зітхнувши. Її голос був утомлений. Настали важкі дні.

— Так, хотіла б.

— Це було б так чудово! — голос Беати знову звучав подівоочому. — Коли б ти хотіла прийти?

— Чи можливо завтра після обіду, на чашку чаю? Дівчата вже, певне, прийдуть зі школи?

— Так, ми всі будемо вдома! — по щоках Беати текли сльози. Це було те, про що вона довгі роки просила у своїх молитвах. Прощення. Відпущення гріхів. Знову обійняти матір. Узяти її за руку. Завмерти в її обіймах. Хоча б один раз.

— Що ти скажеш їм?

— Не знаю. Щось придумаю.

— Вони зненавидять мене, якщо ти скажеш їм правду, — сумно вимовила Моніка. Але якщо Беата знову хоче бачити її, то Моніка також хоче бачити свою дочку. Однак настали погані часи. Якоб боявся, що одного дня це може статись і з ними також, хоча Хорст і Ульм казали, що з ними цього трапитися не може. Вони громадяни Німеччини, а не якісь єврейські прибудди, що швендіють по вулицях. Вони казали, що нацисти переслідують кримінальні елементи, а не таких

респектабельних людей, як вони. Якоб не погоджувався. Крім того, вони старіють. Їй просто необхідно знову побачити дочку. Просто необхідно. Інакше вона може захворіти. Це як частина серця, яку в неї забрали, а тепер треба знов прищепити.

— Вони не повинні знати правду. Ми можемо все звалити на тата, — посміхнулась Беата. Вони обидві знали, що батько ніколи не зміниться. Він ніколи нізащо не прийде побачити Амадею й Дафну. Але Моніка відчувала, що більше не може слухатися його, не може, щоб їхня трагедія тривала. — Не хвилюйся. Я все влаштую. Вони будуть раді зустрітися з тобою. Мамо... — її голос мало не урвався від цього слова. — Я не можу дочекатись, коли вже побачу тебе.

— Я так само, — її мати була схвильована, як і вона.

Беата думала про це всю ніч, а вранці за сніданком сказала, що хтось дуже хоче познайомитись із ними і прийде до них сьогодні після обіду.

— Хто це? — спитала Амадея, не виявивши особливого зацікавлення. У неї в школі була контрольна робота, вона довго сиділа над підручниками напередодні й дуже втомилася. Вона вчилася дуже добре.

Беата якусь мить вагалася.

— Твоя бабуся, — сказала вона, й обидві дівчинки широко розкрили очі.

— Я думала, вона померла, — підозріло відповіла Амадея, не знаючи, яка версія є правдивою.

— Я говорила неправду, — зізналася Беата. — Коли я виходила заміж за вашого батька, Франція й Німеччина перебували в стані війни, і люди різних країн ненавиділи одне одного. Це стосувалось і наших родин. Ми з татом зустрілись у Швейцарії, куди ми їздили на літо з батьками. А мій батько хотів видати мене заміж за іншого. Я навіть не знала того чоловіка. — Усе це дуже важко було зараз пояснити, тепер життя дуже змінилось. Але їм було цікаво слухати те, що казала мати. Важко було знайти слова, щоб пояснити те, що

трапилося так давно. — Ніхто з наших родин не хотів нашого шлюбу, бо тато був французом, а я німкенею. Ми знали, що мали б почекати до закінчення війни, та навіть тоді вони могли не дозволити. Ми були молоді й божевільні, і я сказала своєму батькові, що хочу заміж за вашого тата, і мені байдуже, що станеться тоді. Тата було поранено, й він чекав на мене у Швейцарії, а його родичі запропонували нам жити в них, якщо ми одружимося. Отже, я пішла з дому, що було дуже відчайдушним учинком, проте знала, що вчинила правильно. Я знала, якою чудовою людиною був ваш батько, і жодної хвилини не шкодувала про те, що зробила. Але мій батько більше не хотів мене бачити й не дозволяв це нікому з інших членів родини. Ні матері, ні сестрі, ні братам. Усі мої листи до них поверталися нерозпечатаними. Він так і не дозволив моїй матері бачитися чи розмовляти зі мною. Одного разу я таки зустріла її в одному місці. — Вона не сказала дівчатам, що тим місцем була синагога, бо вважала, що їм не потрібні додаткові ускладнення, коли вони довідаються, що є напів'єврейками. Це лише налякає їх. Або, можливо, навіть зробить їхнє життя небезпечним, зважаючи на ставлення Гітлера до євреїв. — Коли я побачила свою матір, то дала їй наш телефонний номер і адресу. Вона зателефонувала вчора ввечері, а сьогодні хоче прийти побачитися з вами. Вона прийде сьогодні, коли ви повернетесь зі школи.

Усе відбулося простіше, ніж вона чекала. Та обидві дочки з недоволю дивилися на матір.

— Як можна бути таким підлим? — ображено спитала Амадея. — І родина тата зробила те саме, правда?

— Так. Вони ненавиділи німців, так само як моя родина ненавиділа французів.

— Яюсь по-ідіотському. І як підло! — серце Амадеї закипіло. — А ти зможеш зробити те саме з нами? — Амадея знала відповідь ще до того, як поставила запитання.

— Ні, я такого ніколи не зроблю. Однак це було дуже давно, і тоді точилася та огидна війна.

— Тоді чому він не став бачитися з тобою, коли війна скінчилася? — слухливо спитала Дафна. Так само, як і її сестра, це була дуже розумна дитина.

— Тому що він упертий дід, — гнівно відповіла замість матері Амадея, досі вражена тим, що почула. — А решта родичів повелися так само? — Беата похитала головою. — То чому ж вони й далі не хотіли бачити тебе?

— Вони боялися не послухатись нашого батька, — просто відповіла Беата. Вона не сказала їй, що батько наказав їм усім вважати її померлою.

— Певне, дід дуже жажливий, якщо всі його так бояться, — зауважила Амадея. Вона не могла й уявити, що до людей можна ставитись у такий спосіб. Адже її власний батько був зовсім іншим. — І родина тата така сама!

— Твоя мама, певне, дуже відважна жінка, якщо хоче зараз прийти до нас. Дід битиме її, коли вона повернеться додому? — стурбовано спитала Дафна.

— Звичайно ж, ні, — посміхнулась Беата. — Та вона й не скаже йому, що приходила сюди. Бо він тоді дуже розлютиться. А тепер він старий. Як і вона. Я дуже рада, що вона прийде до нас, — щиро зізналася Беата зі слізьми на очах, що зворушило обох дівчат. — Я так сумувала за нею. Особливо, коли тато помер. — І раптом Амадея подумала, чи не пов'язані з цим її щорічні відвідини синагоги, але не схотіла питати про це. Мати й без того розповіла дуже багато. — Я б хотіла, щоб ви дізналися про це до того, як вона сьогодні прийде.

Стосовно матері в неї добре спрацювала інтуїція, й обидві дівчини були ошелешені тим, що почули вранці перед школою. Було дуже дивно враз дізнатися про бабусю, котра, як виявилось, усі ці роки була жива і з котрою вони ніколи не бачилися. І не лише з бабусею, а й із дідом, тіткою та двома дядьками.

— Я рада за маму, що бабуся прийде, — спокійно сказала сестрі Амадея. — Але то було просто жахливо з їхнього боку, правда? Уяви, якби таке вчинили з нами, — припустила Ама-

дея, і серце її наповнилося скорботою та співчуттям до матері. Як це жахливо — позбавити її всього тільки за те, що вона покохала чоловіка. Однак, як збагнула Амадея, коли б мати не повелася саме так, то ні її, ні Дафни не було б на світі.

— Якби таке вчинили зі мною, я б дуже багато плакала, — сказала Дафна, яку вразило все це.

— Я так само, — посміхнулась Амадея, беручи її за руку, щоб перейти через дорогу. — Ти краще ніколи не розривай зі мною стосунків, бо я тебе за таке можу й набити, — застерегла її Амадея, й Дафна розсміялася.

— Гарзд. Обіцяю, не буду.

Решту дороги до школи дівчата йшли, взявшись за руки, кожна думаючи про своє. Вони думали про матір і бабусю, яку сьогодні мали побачити. Амадея наразі забула своє припущення, що батьки її матері євреї. Для неї це не мало значення. Вона знала, що її мати католичка, отже, вона подумала щось не те. Якщо її мати католичка, значить, і її батьки теж.

Розділ 8

Коли о четвертій у двері подзвонили, Беата на якусь мить завмерла, потім поправила одяг і зачіску. На ній була проста чорна сукня й низка перлів, яку Антуан подарував їй на десятиріччя їхнього одруження. Її обличчя було мертвотно блідим. У неї буквально зупинялося серце, поки вона відчиняла двері, а потім побачила на порозі свою матір в елегантному чорному пальті, одягненому поверх пурпурової сукні. Як завжди, мати була одягнена дуже вишукано, на ній були чорні замшеві черевички й сумочка в тон. Було видно, що чорні замшеві рукавички зроблено на замовлення. Крім того, на ній були величезні перли. Її очі зустрілися з очима дочки, і, не вимовивши ні слова, вони кинулись одна одній в обійми. Беата раптом відчула себе дитиною, що загубила маму й нарешті знайшла її. Їй захотілося притулитися до неї лицем, торкнутись її обличчя, волосся. Вона й зараз користувалася тими ж парфумами, що й тоді, коли Беата була дівчинкою. Їй пригадався весь жах того дня, коли вона йшла з дому, ніби то було вчора. Але нарешті все це минулося. Вони знову знайшли одна одну. Ті роки вмить забулися. Жінка відвела матір до вітальні, вони сіли поряд на софу й обидві заридали. Беата ще довго не могла говорити.

— Спасибі, що ти прийшла, мамо. Я так сумувала за тобою. — Сумувала більше, ніж вона до-

зволяла собі відчувати й говорити. Стільки було їх, тих днів, коли їй так хотілося, щоб мати була поряд... День її весілля... День, коли народилась Амадея... і Дафна... Родинні свята й дні народження, річниці весілля... День смерті Антуана. І всі звичайні дні її життя. І ось вона була поряд. Беата не сердилась на неї за ті втрачені роки, тільки журилася. Та зараз вона відчула певне полегшення.

— Ти ніколи не зрозумієш, як я страждала всі ті роки, — сказала Моніка, і сльози текли по її щоках. — Я пообіцяла батькові, що не буду бачитися з тобою. Я боялась не послухатись його. Проте я щодня, щодня сумувала за тобою. — Вона ніколи не могла забути її. Потім це перетворилося на смертельну муку.

— Усі мої листи верталися назад, — сказала Беата, схлипуючи.

— А я й не знала, що ти писала. Очевидно, тато відсилав їх назад, не показавши мені.

— Розумію... — сумно відповіла Беата, пригадуючи батьків почерк на повернених листах. — Але й ті, які я писала Бригіті, також вертались. Одного разу я зустріла її на вулиці, й вона не схотіла зі мною розмовляти. Так само й Ульм, і Хорст.

— Ми відсиділи шиву по тобі, — промовила мати. То був найжахливіший день у її житті, — він не дозволяв нам навіть говорити про тебе. І, я думаю, Бригіта боялась засмутити мене, тому й нічого не сказала мені.

— Вона щаслива?

Мати похитала головою.

— Вона розлучилася. Знову хоче заміж. Татові це не подобається. А твої діти юдейської віри? — з надією спитала мати, але Беата похитала головою.

— Ні, — вона не розповіла матері, що охрестилася, коли виходила заміж за Антуана. Можливо, то буде забагато для неї, якщо вона довідається про це. З неї досить.

Але мати здивувала її тим, що сказала. Вона цілком могла здогадатися, що Беата змінила віру, коли виходила заміж за Антуана.

— Може, це й на краще; враховуючи все, що робиться в наші дні. Нацисти чинять жакливі речі. Тато каже, що з нами вони такого не зроблять. Але хто знає? Нікому не кажи, що ти народилась у єврейській родині. Вони ще не скоро звернуться до реєстраційних записів. Якщо ти християнка, нею й лишайся, Беато. Так буде значно безпечніше, — мати зробила велике зусилля над собою, вимовляючи ці слова. А потім стурбовано подивилася на дочку: — Що ти сказала дітям про мене?

— Що я люблю тебе і що тато не хотів мого шлюбу з Антуаном, бо він був французом, а в той час точилася війна. Сказала, що його родина поставилася до мене так само. Дівчата були шоковані, але, гадаю, вони все зрозуміють. — Їм буде вельми нелегко все перетравити, але, як гадала Беата, вони дадуть цьому раду.

— А його родина колись бачилася з тобою?

Беата похитала головою.

— Як він помер?

— Упав із коня. Його батько помер за два тижні до того. Тепер я графиня, — посміхнулася Беата, і мати також їй у відповідь.

— Це вражає, — на мить повеселішала вона, і в її очах засяяли вогники. Цієї миті дівчата повернулися зі школи й обережно зазирали до вітальні. Вони дивилися на жінку, котра, як їм сказали, була їхньою бабусею, й бачили, як сяє обличчя матері. Вона познайомила її з Амадеєю, а потім із Дафною. По щоках Моніки потекли сльози, і вона простягла до них обидві руки зі словами:

— Будь ласка, пробачте мені, що я була такою нерозумною. Я така рада познайомитись із вами. Я так пишаюся вами. Ви такі гарні, — промовила вона, прикладаючи до очей мережану хусточку, коли дівчата поволі підійшли до неї. Дафні вона дуже сподобалася. А Амадеї передусім хотілося спитати її, чому вона дозволила своєму чоловікові так підло повестися з їхньою матір'ю, але не наслідилася. Їй вона також видалася доброю жінкою. Стара багато плакала, так само, як і їхня

мати. І, коли всі сіли пити чай і повели розмову, вони побачили, як мати схожа на неї. Навіть голос був дуже схожий. Вони дуже приємно поговорили, і коли Моніка нарешті підвелася, Дафна спитала її з цікавістю:

— Як нам до вас звертатися? -- то було слушне питання від восьмирічної дівчинки. Амадею це цікавило також.

— Чи Ома буде нормально? — невпевнено спитала Моніка, спершу глянувши на Беату. Вона не заслужила цього імені, яким іменували бабусю. — Ви зробите мені честь, якщо називатимете мене так.

Обидві дівчинки кивнули, і вона обійняла їх обох на прощання, а потім довго стискала Беату у своїх обіймах. Вони ніяк не могли розпрощатися.

— Ти прийдеш іще? — ніжно спитала Беата, стоячи на порозі.

— Звичайно! — відповіла Моніка. — Коли ти захочеш. Я зателефоную тобі за кілька днів, — пообіцяла вона, і Беата знала, що мати зробить це. Вона завжди дотримувала своїх обіцянок, і Беата відчула, що й зараз так буде.

— Спасибі тобі, мамо, — сказала Беата, обіймаючи її востаннє.

— Люба моя Беато... — прошепотіла мати, цілуючи її в щок, перш ніж піти.

То був надзвичайний день для них усіх. Коли бабуся пішла, Амадея вирішила поговорити з матір'ю. Беата тихо сиділа у вітальні, поринувши в спогади.

— Мамо...

Беата посміхнулася їй:

— Що, сонечко? Що ти думаєш про все це?

— Я думаю, вона дуже шкодує, що ви так довго не бачились. Видно, що бабуся дуже любить тебе.

— Я також люблю її. Я дуже рада, що ми поновили стосунки і що ви всі познайомились.

— Я непавиджу твого батька за те, що він зробив із тобою, — сказала Амадея крижаним голосом, і мати кивнула. Вона

не могла не погодитись із нею, хоча й не відчувала до нього ненависті. Вона не знала цього почуття до батька, хоч він і приніс їй невимовне горе. Його заборона дуже травмувала їх усіх, і, вочевидь, його самого також, та він ніколи цього не визнавав. Однак мати з Беатою завжди були дуже близькими. Коли вона пішла з дому, це був для батька величезний удар. У його очах то була найбільша зрада. Беата не могла й передбачити, що її не прийматимуть до кінця їхнього життя. Та навіть якби вона напевне знала це, вона б усе одно вийшла заміж за Антуана.

— Не варто нікого ненавидіти, — тихо сказала Беата, — це дуже обтяжує життя й отруєє тебе. Я давно це зрозуміла.

Амадея кивнула у відповідь. У неї було таке відчуття, що мати мала рацію. І вона вважала, що відсутність ненависті до батька робить її матір надзвичайною особистістю. Амадеї здавалося, що на материному місці вона б точно ненавиділа.

Амадея сіла на софу, де недавно сиділа її бабуся, й обійняла матір, так само, як щойно Беата обіймала свою матір, дякуючи долі за те, що змогла це зробити після стількох років.

— Я люблю тебе, мамо, — прошепотіла Амадея так само, як і Беата. То був нескінченний ланцюг відлунь і зв'язків, що тривав і не уривався. І зрештою, незважаючи на відстані, й роки, і невимовні відмінності, той зв'язок не урвався. Цього дня її мати підтвердила це.

Розділ 9

Протягом наступних двох років мати Беати приходила до них раз на тиждень. Це стало традицією й ритуалом, який Беата прийняла, якого дотримувалась і який вони всі дуже цінували. Беата й Моніка довідалися одна про одну багато такого, чого не знали, коли Беата була молодого дівчиною. Тепер вона була зрілою жінкою, матір'ю двох дітей, і вони обидві дуже багато страждали і з часом стали мудрішими. Моніка навіть одного разу заговорила з Якобом і спробувала вплинути на нього, щоб він змінив рішення щодо дочки. Жінка сказала, ніби зустріла її на вулиці разом із двома дівчатками, та він розлючено глянув на неї:

— Не знаю, про що ти говориш, Моніко. Наша дочка померла 1916 року. — Усе, тему було вичерпано.

Якоб був людиною з каменю. Моніка більше не порушувала цього питання, але була дуже рада, що сама регулярно навідується до своїх дівчат, так само як раділа й Беата. Остання не сподівалася відновити стосунки з іншими родичами. Їй було досить того, що в її життя знову прийшла мати. Вона була вдячна долі вже й за це.

Мати принесла їй фотокартки. Бригіта все ще була гарна, вона повернулася в дім батьків разом зі своїми дітьми. Вона дуже непокоїла матір, оскільки весь час ходила на вечірки, решту дня про-

води́ла в ліжку, багато пи́ла й не цікавила́сь дітьми. Вона хоті́ла тільки́ нового́ чолові́ка, та більші́сть чолові́ків, із яки́ми вона́ знайо́милася, бу́ли одру́жені. У Хорста́ й Ульма́ спра́ви йшли́ добре, тільки́ одна́ дитина́ Ульма́ бу́ла дуже́ хворобли́вою, що́ дуже́ непоко́їло Моні́ку. У дитинки́ бу́ли пробле́ми з серце́м.

Протя́гом оста́нніх ро́ків Моні́ка дуже́ прив'язала́ся до дівча́т Беати́. Амаде́ї її́ бабу́ся видавала́ся і ціка́вою, і розумно́ю, проте́ вона́ так до́ кінця́ і не ви́бачила́ їй, що́ дозволи́ла Яко́бу заборони́ти спілкува́тися з і́хньою ма́тір'ю. Дівчи́на вва́жала це́ жорстокі́стю, і її́ почуття́ до ба́бусі бу́ло двої́стим. А Да́фна бу́ла ще́ маленько́ю й без «за́дньої́ думки́» полюби́ла ба́бусю. Ї́й подобало́ся, що́ в не́ї, крім ма́тері й се́стри, з'яви́лася ще́ й ба́буся. Вона́ не пам'ята́ла сво́го ба́тька й ви́роста́ла в су́цільно жіно́чому сві́ті. Так само́жила́ й Беа́та. Відто́ді, як Анту́ана не́ стало, вона́ не дивила́ся на і́нших чолові́ків, хоч і́ бу́ла все́ ще́ гарна́. Вона́ говори́ла, що́ спога́дів про́ ті́ ро́ка, що́ прожи́ла з ним, ї́й ви́стачить до́ кінця́ днів і́ що́ вона́ біль́ше ні́кого не́ хоче. 1935 ро́ку, коли́ вона́ підтримува́ла стосунки́ з ма́тір'ю вже́ протя́гом дво́х ро́ків, ї́й ви́повнило́ся соро́к, а її́ ма́тері́ ші́стдесят п'я́ть. Ї́м бу́ло дуже́ добре́ разом. А сві́т навкру́ги ста́вав стра́шним, хоча́ і́х усе́ це́ не за́чіпало. По́ки що́.

Амаде́я нері́дко гні́вно засуджува́ла розкві́т антисе́мітизму́ в Німе́ччині. Євре́їв бу́ло ви́ключено́ з профспі́лок, ї́м бу́ло забороне́но користува́тися ме́дичним страхува́нням. Також́ не́ дозволя́лося здо́бувати́ правни́чу осві́ту, вони́ бу́ли звільне́ні з армі́ї. І́ це́ бу́ли тільки́ перші́ проя́ви. Беа́та боя́лася, що́ да́лі ста́не ще́ гі́рше. Наві́ть актори́ й постано́вники́ мали́ об'є́днувати́ся в осо́бливі́ спі́лки й рідко́ отримували́ робо́ту. Грі́зні́ при́кмети́ часу́ ля́кали.

Моні́ка спо́кійно́ заговори́ла про́ це́ з Беато́ю наоди́нці, коли́ дівча́та́ ще́ не́ при́йшли́ зі́ школи. Ї́ї́ турбува́ли докумен́ти Беати́ й наві́ть дівча́т. Хоча́ вона́ й зна́ла, що́ Беа́та вже́ де́в'ятна́дцять ро́ків бу́ла като́личко́ю, одна́че́ вона́ наро́ди-

лася юдейкою, й дівчата були наполовину єврейками. Жінка боялася, що це може створити для них проблеми, якщо справи погіршаться. Протягом останніх двох років бідніших євреїв і тих, хто не мав жодних зв'язків, відправляли до трудових таборів. Нацисти називали їх «маргіналами» або чимось подібним. Засуджені, злочинці, особи без певного заняття, цигани, безробітні, неблагонадійні, комуністи, радикали та люди, котрі не могли себе утримувати. Потроху люди, яких вони знали, стали підпадати під ці категорії. У Моніки була прибиральниця, брата якої відправили до табору Дахау, і згодом усю її родину було вислано. Це можна було пояснити тим, що чоловік був політично активним, друкував антинацистські листівки — отже, сам накликав біду на себе й свою родину. Та однаково Моніка була дуже занепокоєна. Євреїв потроху виганяли з усіх продуктивних сфер, ізолювали і цькували на кожному кроці. Якщо так триватиме й далі, вона б не хотіла, щоб Беата й дівчата постраждали. Беата й сама думала про це. Вона не мала нікого, хто б захистив її, не мала, до кого звернутися, якби сталося лихо.

— Не думаю, щоб вони цікавилися такими людьми, як ми, мамо, — тихо промовила Беата.

Моніка завжди була стурбована, як виглядає дочка. Беата й раніше була дуже тендітною, але в останні роки зовсім змарніла, і без косметики її обличчя було мертво-блідим. Відтоді, як Антуан помер, вона носила тільки чорне. І раптом дуже постаріла. Вона зачинила двері свого дому для світу, жила тільки для своїх дітей. І нарешті в її житті знову з'явилася мати.

— А як щодо документів твоїх дітей? — занепокоєно питала Моніка.

— У них немає жодних документів. Є тільки учнівські квитки, де написано прізвище де Вальран, вони народилися католичками. Наша церковна громада добре нас знає. Не думаю, що бодай комусь спаде на думку, що я народилася не католичкою. І, оскільки ми приїхали сюди зі Швейцарії, думаю,

багато хто вважає, ніби ми швейцарці. І навіть наше з Антуаном свідоцтво про шлюб показує, що ми обоє були католиками на момент одруження. Термін дії мого паспорта закінчився рік тому, а дівчата ніколи не мали паспортів. Амадея була зовсім маленькою, коли ми сюди приїхали, і була вписана в мій. Ніхто не зверне уваги на вдову з двома доньками зі шляхетним французьким ім'ям. Я всюди числюся як графиня де Вальран. Гадаю, ми в безпеці, принаймні поки що ми не привертаємо уваги до себе. Я більше непокоюся за вас.

Кожен у Кельні знав Вітгенштейнів і знав, що вони євреї. Той факт, що вони зреклися Беати два десятиріччя тому й занесли її до списків померлих, мав захистити її, і мати тепер була вдячна долі за це. Решта родини була значно більшою мірою на видноті, що було й добре, й погано. Вони вважали, що нацисти не будуть цькувати таку респектабельну родину, як їхня. Як і багато хто в ті часи, вони були переконані, що переслідують покидьків суспільства, до яких, як повторював Якоб, вони не належали. Та антисемітизм дедалі поширювався, й обидва його сини цілком припускали, що в них є причини для тривоги. І Хорст, і Ульм працювали в банку Якоба, який уже думав про те, щоб облишити справи. Йому вже було сімдесят. Беата дивилася на його теперішні фотознімки, де він виглядав хоч і статечним, проте старим чоловіком. Вона думала, що, розчарувавши його своїм учинком, вона сприяла тому, що батько так постарів. На відміну від матері, батько виглядав старше за свої роки. Амадея не схотіла навіть дивитися на його фото. А Дафна сказала, що дід дуже страшний. Їхня Ома такою не була. Вона завжди приносила їм невеликі подарунки, які радували їх. Час від часу Моніка дарувала Беаті щось зі своїх коштовностей. Мати не могла подарувати їй нічого сугтевого, оскільки боялася, що помітить Якоб. Вона казала йому, що загубила якісь невеличкі речі, і він сварив її за неухважність. Але тепер Якоб став дуже забудькуватим, ото ж і лаяв її нечасто. Вони обоє старіли.

Тільки одного разу Беата відчула занепокоєння щодо їхнього єврейського походження, коли Амадею захотіла вступити до університету. Їй дуже хотілося вивчати філософію й психологію, а також літературу так само, як її мати свого часу хотіла того, але їй не дозволив батько. Тепер Амадеї цього не дозволяв нацизм. Беата знала, що коли Амадею спробує вступити до університету, вони розкопають те, що вона наполовину єврейка. Ризик був завеликий. Дівчина мала пред'явити не лише своє свідцтво про народження, за яке можна було не турбуватись, оскільки на момент її народження у Швейцарії обоє її батьків були зазначені як католики, вона також мала подати документи про расове походження обох батьків. З Антуаном проблем не було, але то був саме той момент, коли могло вплинути єврейське походження Беати, і мати не могла дозволити, щоб це сталося. Вона ніколи не говорила з Амадеєю на цю тему, але була незламною, не дозволяючи доньці вступати до університету. Це було б занадто небезпечно для них усіх, надто ризиковано. Навіть фігуруючи як напів'єврейка, Амадею мала б серйозні проблеми, як це впливало з розмов Беати із матір'ю. Отже, Беата була в цьому питанні абсолютно твердою. Вона говорила Амадеї, що в смутні часи університети є тим місцем, яке краще обходити, особливо жінкам. Там багато радикалів і комуністів, і всі, хто не догодить нацистам, потраплять до таборів праці. Її навіть можуть схопити як бунтарку, тож мати не може цього допустити.

— Це просто смішно, мамо. Ми ж не комуністи. Я просто хочу вчитися. Ніхто не відправить мене до виправних таборів. — Амадеї аж не вірилося, що її мати така нерозумна. Беата тепер нагадувала свого батька.

— Звичайно ж, ні, — твердо відказувала Беата, — та я не хочу, щоб ти тісно спілкувалась із людьми цього штибу. Тобі варто зачекати кілька років, якщо це й правда те, чого ти хочеш, поки часи зміняться. А зараз у Німеччині так неспокійно. Я не хочу, щоб ти наражалась на небезпеку, навіть у непрямий спосіб.

Отже, це питання було закрито, вступ до коледжу також наразить її на велику небезпеку, хоча й не на ту, що називала вголос її мати, яка не збиралась розповідати, що сама вона єврейка, а Амадея та її сестра — єврейки наполовину. Цього ніхто не повинен знати. Навіть вони самі. Вона була твердо переконана, що дівчата не повинні знати цього. Беата вважала: чим менше людей знає, тим безпечніше. Ніхто з їхнього оточення не знав про єврейське походження Беати. Те, що вона походить із родини, що зреклася її дев'ятнадцять років тому й так і не прийняла згодом, трималось у таємниці. До того ж ніхто з них не мав яскраво виражених рис єврейської зовнішності. Амадея — та взагалі була високою синьоокою білявкою арійського типу. І навіть Беата й Дафна, хоч і були чорнявими, цілком виглядали європейками. Вони мали правильні риси й сині очі — тобто все те, що асоціюють із християнською цивілізацією, а не зі стереотипним уявленням про єврейську зовнішність.

Амадея протягом місяців багато разів заводила розмови про навчання в університеті, але мати лишалася незламною, чим дуже тишила бабусю. З неї було досить переживань за решту дітей та онуків, які були неприхованими євреями, щоб їще й мучитись про долю Беати та її дочок. Та з іншого боку, після смерті Антуана в Беати й дівчат не було нікого, хто б захистив їх і подбав про них. Жінка з дітьми були самотні в цьому світі, почасти через горе Беати, котра дуже сумувала за чоловіком, а почасти через те, що за десять років до того їхні родини зреклися їх. У неї не було жодних зв'язків, окрім дівчат і Добіньї, з якими вона зрідка бачилась. Беата вела вкрай відлюдне життя. І її боротьба з Амадеєю за те, щоб не дозволити їй вступати до університету, була жорстокою. Це зробило Амадею та її матір запеклими ворогами, та Беата була невблаганна. В Амадеї не було коштів, щоб просто не послухатись матері, оскільки всі гроші перебували в її руках. Беата пропонувала доньці зайнятися самоосвітою, поки ситуація в університетах не змінилася. Вона

закінчить школу в червні, через два місяці після того, як їй виповниться вісімнадцять. А Дафні буде тільки десять, і вона все ще видавалась дитиною для своєї матері й сестри. Дівчинка просто ненавиділа, коли Амадея з мамою сперечались і скаржилися на її Ому, яку вона обожнювала. Дафна сприймала її як дуже гарну жінку, їй дуже подобалися її прикраси й елегантне вбрання. Ома завжди дозволяла Дафні розкривати її сумочку й гратися всім тим, що вона там знаходила, наприклад пудрою й губною помадою. Вона дозволяла їй носити свої намиста, поки гостувала в них, і міряти капелюшки. Моніка була елегантна, як завжди. Беата більше не дбала про це, і Дафна просто ненавиділа старомодні сукні своєї мами, які, до того ж, завжди були чорні. Це було так сумно!

Амадеї виповнилося вісімнадцять, коли бабуся більше не змогла приходити до них кожні два тижні. Спочатку вона примудрялася телефонувати їм і повідомляти Беату, що погано почувається. Потім вона не прийшла без попередження. Беата надзвичайно переживала, що з нею щось сталося, й нарешті насмілилася зателефонувати сама. Слухавку взяла якась жіночка, чийого голосу вона не впізнала (певне, це був хтось із прислуги). Вона попросила зачекати, а потім сказала, що пані Вітгенштейн настільки хвора, що не може підійти до телефону. Наступний тиждень Беата промучилась, не знаючи, що з матір'ю, і відчула неймовірне полегшення, коли мати прийшла до них. Та виглядала вона вкрай погано: була смертельно бліда, її обличчя мало навіть сіруватий відтінок, їй було важко рухатись і настільки тяжко дихалося, що це просто лякало. Беата була змушена вестися її до вітальні й допомогти сісти. Спочатку Моніка ледве дихала, а потім, після чашки чаю, їй ніби стало ліпше.

— Мамо, що з тобою? Що каже лікар? — занепокоєно спитала Беата.

— Нічого страшного, — посміхнулася Моніка відважно, проте непереконливо. — Зі мною таке вже було кілька років

тому, але згодом минулося. Це щось із серцем. Я так думаю, це вже старість. А стара машина погано працює.

Проте шістдесят п'ять років — це не так і багато, і Беата подумала, що мати виглядає просто жахливо як на свій вік. Якби ситуація була іншою, вона б поговорила про це з батьком. Моніка сказала, що Якоб стурбований її станом. Вона завтра знову піде до лікаря, щоб далі обстежитись. Відтак додала, що не дуже переймається через свій стан, це просто якесь непорозуміння. Але все це виглядало як серйозна хвороба, а не якесь непорозуміння. Цього разу, коли Моніка йшла від них, Беата провела її на вулицю, аби бути певною, що мати нормально сіла в таксі. Вона завжди брала таксі, щоб їхній водій не знав, куди вона їздить і нічого не міг сказати Якобу. Вона не довірила нікому їхню таємницю, боячись, що її візити до дочки урвуться, якщо чоловік довідається про них і розгнівається на неї. Їй було заборонено бачитись із Беатою, і він вважав, що його дружина й діти мають беззастережно слухатися його.

— Мамо, пообіцяй мені, що ти завтра підеш до лікаря, — стурбовано сказала Беата, коли мати сідала в таксі, — не роби дурниць, піди до лікаря. — Вона знала свою матір.

— Звичайно ж, я піду, — посміхнулася Моніка, й Беата полегшено відзначила, що мати дихає легше, ніж тоді, коли приїхала до них. Дафіна довго цілувала її, коли прощалася з нею, і Амадея міцно обняла бабусю. Моніка довго дивилася на дочку, сідаючи в таксі. — Люба моя Беато, бережи себе. Я весь час думаю про тебе.

Вона говорила це зі слізьми на очах. Їй було прикро, що вже дев'ятнадцять років дочку не приймають у домі, наче кримінального злочинця, якого карають за страшні злочини. Моніка вважала, що коли люди покохали одне одного, то це не може бути злочином. До того ж Беата завжди така сумна. Коли Ангуан помер, вона втратила дуже багато — мало не все.

— Не турбуйся за нас, мамо. У нас усе гаразд. — Беата знала, що вони обидві дуже стурбовані своїм походженням і до-

кументами дівчат. Досі ще ніхто їх не питав про це. — Будь обережною. — Беата знову обняла матір. — І пам'ятай, як сильно я люблю тебе. Спасибі, що прийшла.

Вона завжди була вдячна матері за те, що та приходила до них, особливо тепер, коли недобре почувалася.

— Моя люба, — прошепотіла Моніка знову, вкладаючи щось Беаті в руку.

Беата не знала, що то було, поки мати сідала в таксі. Вона зачинила дверцята машини й помахала їй, коли таксі рушило. А потім довго стояла на вулиці й дивилась услід, поки таксі не зникло серед інших автомобілів, відтак подивилась, що ж мати дала їй. То була каблучка з маленьким діамантиком, яку мати носила все своє життя і яку отримала в подарунок від своєї матері, а та від своєї. Це був зв'язок між поколіннями, і коли Беата згадувала руку матері, то мимоволі згадувала й цей перстень. Її дуже зворушив подарунок, і коли вона наділа його собі на палець поряд зі шлюбною обручкою, то на якусь мить відчула дивний трем. Чому мати дала їй той перстень саме зараз? Можливо, вона почувалася ще слабшою, ніж могла сказати Беаті, або, можливо, так висловила свою турботу. Вона сказала, що з нею вже було таке, і це минулося. Але Беата думала про матір цілу ніч.

Наступного дня, тільки-но жінка встала, то вирішила одразу зателефонувати матері, щоб просто переконатися, що з нею все гаразд і вона збирається до лікаря. Донька боялася, що мати може знову відмовитися від консультації. Вона знала, як мати не любила лікарів і якою була незалежною. Беаті завжди було незручно телефонувати в той дім, і вона робила це за останні два роки лише кілька разів. Та вона знала, що батько зараз на роботі. До того ж за дев'ятнадцять років у домі не лишилося прислуги, яка б упізнала її голос.

Вона нервово набрала номер і помітила, що її руки тремтять. Вона завжди дуже нервувала, коли телефонувала туди, і цього разу на тому кінці дроту озвався чоловічий голос. Скоріш за все, то був дворецький, і Беата попросила до теле-

фогу матір, намагаючись говорити нейтральним тоном. У відповідь запанувало довге мовчання, а потім її спитали, хто телефонує. Не знаючи, що відповісти, вона назвалась Амадеєю де Вальран, як уже й робила раніше.

— Мені дуже шкода, не знаю, як це вам сказати, але пані Віттенштейн у лікарні... Вчора ввечері їй було дуже погано.

— О Боже, як це жахливо... Але їй краще? Куди її відвезли?

Тепер її голос звучав стурбовано, далеко не нейтрально. Дворецький назвав лікарню, де вона перебувала, і лише тому, що Беата заговорила з таким відчаєм у голосі, він дійшов висновку: хто б це була та жінка, вона хоче послати квіти його господині.

— До неї пускають тільки членів родини, — застеріг він, аби бути певним, що вона не намагатиметься провідати її, на що Беата погодилася:

— Звичайно.

Беата поклатла слухавку, дивлячись в одну точку, сидячи біля телефону в холі свого дому. Вона знала, що хоче побачити її, хоча й гадки не мала, як це здійснити. А що, як вона померла? Може, батько не заборонятиме їй прийти до матері в такій екстремальній ситуації. Просто не зможе. Вона навіть належним чином не зібралася. Хутко одягла чорне пальто поверх чорної сукні, у якій була, одягла капелюшок, схопила сумку й побігла до дверей. За хвилину була в таксі, яке мчало її до лікарні, де лежала мати. І коли вони підїхали туди, Беата торкнулася персня, що його мати дала їй напередодні. Слава Богу, вона побачила її, думала вона, молячись, щоб мати одужала.

Коли вона ввійшла в приміщення лікарні, санітарка біля входу сказала їй, на який поверх іти і до якої палати. То була найкраща клініка в Кельні, тут працювали висококваліфіковані медичні сестри й лікарі. Беата збагнула, що на цьому тлі вона виглядає далеко не такою елегантною, але їй було байдуже. Вона хотіла одного: побачити свою матір і бути з нею поряд. І тільки-но вона вийшла з ліфта й увійшла в потрібний

коридор, як побачила їх — обох братів, сестру й батька, що стояли коло дверей. З ними були дві жінки, яких вона не знала (вони швидше за все були дружинами братів). Серце її несамовито калатало, коли вона наблизилася до них. Беата була на відстані фути від них, коли Бригіта обернулась, побачила сестру і її очі стали величезними. Сестра не промовила ні слова, коли всі інші побачили її здивоване обличчя й поволі обернулися до Беати. Потім так зробив і батько. Він глянув просто на Беату й нічого не сказав. Абсолютно нічого, навіть не поворухнувся.

— Я прийшла до мами, — пояснила Беата, і її голос урвався, як у тієї дитини, яка, вагаючись, хоче бігти до батька, щоб обійняти його, і навіть, якщо це потрібно, просити вибачення.

Але він, здається був людиною з каменю. Решта, дивлячись на неї, вражено мовчали.

— Ти померла, Беато. І твоя мати помирає, — у його очах стояли сльози, і плакав він за дружиною, а не за дочкою, на яку було кинуте крижаний погляд.

— Я хочу побачити її.

— Мертві не приходять до тих, хто помирає. Ми відсиділи по тобі шиву.

— Я дуже, дуже перепрошую, але ти не можеш не пустити мене до неї, — її голос знов зірвався, коли вона говорила.

— Можу і зроблю це. Шок від твого вигляду вб'є її.

Раптом вона зрозуміла, якою жалюгідною виглядає у своїй старій сукні й пальті, у збитому набік капелюсі. Вона думала тільки про те, як швидше дістатися сюди, а не про те, як виглядатиме. На обличчях сестри, братів і навіть тих жінок, які були з ними, відбилосся співчуття до неї. Беата виглядала тим, чим вона була для них — вигнанницею, одягненою по-жебращьки. Батько не питав її, як вона довідалася, що мати в цій лікарні. Він не хотів цього знати. Єдине, що він знав, — що та жінка, яка була його дочкою, померла, бо так вирішив він. А та, що стоїть зараз перед ним, — незнайомка, і він не хоче знати її.

— Ти не можеш учинити так, тату. Я повинна побачити її, — Беата заплакала, проте його обличчя залишалося незворушним, таким, як тоді, коли вона йшла від нього, якщо не ще твердішим.

— Ти мала думати про це дев'ятнадцять років тому. Якщо ти не підеш звідси, я вижену тебе з лікарні. — Стоячи перед ними, вона виглядала й почувалася божевільною, тож легко могла уявити, як батько вижене її. — Ми не хочемо бачити тебе. І твоя мати не хоче. Ти тут чужа.

— Вона моя мати, — промовила Беата, здригаючись від сліз.

— Вона була твоєю матір'ю. Тепер ти ніщо для неї.

На щастя, Беата знала, що це неправда. Два роки щотижневих побачень довели протилежне, і вона була така вдячна долі, що її мати приходила й полюбила її дітей, а вони її.

— Ти не мав тоді рації, тату. Вона не вибачила цього тобі. І я також. — Тепер вона знала, що таки не вибачить. Те, що він чинив, було занадто жорстоким.

— Це ти не мала рації, коли робила те, що відбулося. Тобі немає прощення, — відрізав батько без жалю.

— Але я люблю тебе, — ніжно відповіла Беата й поглянула на всіх інших.

Ніхто з них не поворухнувся й не вимовив ані слова. Вона побачила, що Ульм відвернувся, а Бригіта тихо заплакала, хоч і намагалася триматись подалі від неї. І ніхто з них не намагався спробувати переконати батька дозволити Беаті побачити матір. Вони були занадто залякані. — Я так люблю маму. Я завжди любила її. І мама любить мене так само, — рішуче сказала Беата.

— Іди звідси! — батько буквально вивергав на неї прокляття, і здавалося, він ненавидів її за те, що вона розбила його серце. Було неможливо збагнути, що він відчував тоді. — Геть! — крикнув він їй, показуючи на коридор, яким вона прийшла сюди. — Ти померла для нас і завжди будеш такою.

Якусь довгу мить вона стояла перед ним, здригаючись від голови до ніг, кидаючи йому виклик, як уже одного разу зробила. Беата була єдиною, хто це зміг. Тоді вона зробила це заради Антуана, а тепер чинить так заради матері. Але вона зрозуміла, що Якоб не дасть їй увійти до палати матері. Вона мала йти, у неї не було вибору, він міг просто виштовхати її. Беата ще раз поглянула на нього, а потім на них усіх, і тихо пішла по коридору, низько схиливши голову. Вона обернулася, глянувши на них востаннє, перш ніж зайти за ріг коридору, й побачила, що їх уже нема. Усі вони зайшли до палати матері без неї.

Беата плакала, їдучи назад ліфтом, вона плакала й по дорозі додому. Щогодини телефонувала до лікарні, питаючи про стан здоров'я матері, і о п'ятій вечора їй сказали, що мати померла. То був кінець. Урвався її останній зв'язок із родиною: її мати, яку вона так любила, відійшла у вічність. Вона й досі могла чути відлуння матиного голосу: «Я так люблю тебе, Беато». Тоді вона міцніше обійняла матір і прошепотіла: «Я також люблю тебе, мамо». І вона знала ціну тих слів.

Розділ 10

Наступного дня Беата пішла на похорон своєї матері й дивилася здаля. Вона одягнула шубку, красиву чорну сукню й гарний чорний капелюх, що його їй купив Ангуан незадовго до своєї загибелі. Беата знала, що мати пишалась би тим, як вона виглядає. На її пальці був мамин перстень. Вона тепер ніколи не зніме його. Ніколи.

Беата завмерла, слухаючи поховальні молитви й молячись сама разом з іншими. Згідно з єврейською традицією, Моніка мала бути похована протягом доби від моменту смерті, і так усе й було зроблено. Беата прийшла за ними на цвинтар і стала осторонь. Родичі навіть не знали, що вона була там. Вона була як привид, а кожен із них кидав жменю землі на труну матері, коли її опустили в землю. Усі пішли, тоді підійшла вона, стала на коліна поряд із могилою й поклала коло неї маленький камінець, що за традицією означало вияв поваги. Вона й сама не усвідомлювала, що говорить, поки враз не почувла саму себе: вона промовляла над своєю матір'ю «Отче наш». Беата знала, що її мати нічого б не мала проти. Вона багато часу провела біля могили, а потім повернулася додому, і сама почувалася мертвою. Мертвою, як її оголосив батько.

Коли мати повернулася додому, Амадея зустріла її сумним поглядом і обійняла її, сказавши, що

вона також дуже сумує. Беата розповіла про все дівчатам напередодні, і вони заплакали. Кожна з них по-своєму любила бабусю, хоч почуття й були суперечливими, особливо в Амадеї, котра засуджувала своїх діда й бабусю за те, як вони поставилися до матері, коли вона виходила заміж за батька. Це видалося дівчині неправильним, і Беата погоджувалася з дочкою, хоча все одно любила свою матір. І навіть батька. Адже вони були її батьками.

Того вечора Беата пішла до себе рано й, лежачи в ліжку, думала про все, що трапилось, і про свої перші дні з Антуаном. Було багато про що подумати й осмислити — це життя, яке варто було прожити, хоч воно й було важке. За своє кохання Беата сплатила дуже високу ціну. Втрата матері нагадала, що в неї немає нікого, крім дочок. Її батько чітко дав про це зрозуміти. Усе її життя належало їм. Власного в неї не було.

Минув місяць, і наприкінці червня тепер уже Амадея довела її мало не до серцевого нападу. Коли Беата почула ту новину, то сприйняла її як чергову смерть. У певному сенсі то було щось на зразок утрати матері, хоч Амадея лишалася живою.

— Я йду в монастир, мамо, — спокійно повідомила Амадея у свій останній день навчання в школі.

Ніхто не підготував Беату до тієї новини, що піднесла їй старша дочка. Жінка була приголомшена, Амадея ж — тверда і спокійна. Протягом місяців вона чекала нагоди оголосити про своє рішення й нарешті вибрала день. У її виборі не було нічого нерозважливого чи несерйозного.

— Ти не підеш, — сказала Беата так, ніби тим самим закриваючи питання. Тепер вона говорила, як колись її чоловік, бо нізачо не хотіла, щоб це сталося. Навіть Антуанові це б не сподобалось, а він був відданим католиком. — Я не дозволю тобі цього.

— Ти не можеш зупинити мене, — вперше голос Амадеї звучав настільки по-дорослому.

Її голос був твердим, як скеля. Це рішення було для неї дуже вистражданим, усі сумніви вже давно були в минулому. Дівчина була абсолютно певна, що в неї є покликання, і ніхто не міг похитнути її віри, навіть мати, яку вона любила. Це вже був не бій за навчання в університеті. Це було рішення дорослої жінки, котра знала, чого хоче і що збирається робити. Беату палякав і тон Амадеї, і вираз її очей.

— Твоєму батькові це б не сподобалось, — промовила вона, сподіваючись зупинити доньку, й навмисно згадуючи ім'я її батька. Проте не допомогло.

— Ти не знаєш цього життя, мамо. Ти кинула все, аби вийти за нього заміж, бо ти вірила в те, що робила. А я вірю в це. У мене є покликання, — Амадея говорила так, ніби йшлося про Святий Грааль. Вона й насправді знайшла все, чого хотіла й чого потребувала. Вимовляючи впродовж місяців слова молитов, вона вже не мала сумнівів, і це ніби було написано в неї на чолі.

— О Господи, — Беата заледве сіла, не відводячи очей від своєї дочки. — Ти занадто молода, щоб буги такою впевненою. Тобі нудно, тож і здається, ніби це звучить романтично. — Беата знала, що зразком для наслідування для доньки стала Едіт Стайн, яка перебувала в монастирі вже два роки.

— Ти сама не знаєш, що кажеш, — спокійно відповіла Амадея. — Я йду в монастир кармеліток. Я вже говорила з ними. Ти не можеш зупинити мене, мамо, — вона весь час повторювала те, з чого почала, й говорила не як вередлива дитина, а як жінка, що має вищу мету.

— Але ж уяви собі цей монастирський порядок! Ти житимеш, наче у в'язниці, до кінця своїх днів відмежована від усього світу. Ти гарна дівчина, у тебе мають бути чоловік і діти.

— Я хочу бути черницею, — чітко відповіла Амадея. Беата здригнулася. На щастя, Дафна була в гостях у друзів і не чула їхньої розмови.

— Ти робиш це під впливом Едіт Стайн. Вона зробила це в сорок два роки і вже прожила життя. Вона знала, що

робить. А ти ні. Ти занадто молода, щоб приймати такі рішення.

— Я матиму доволі часу, аби переконатися, чи правильно я вчинила, — обтічно відповіла Амадея. — Кінцеву обітницю приймають через вісім років. — Вона вже знала про це все. Мамо, це моє життя. Я хочу цього.

Амадея весь час дивилась на матір очима, у яких світилася та спокійна приреченість, що жахала Беату.

— Але чому? Чому? — питала Беата, і по її щоках котилися сльози. — Ти молода й гарна, у тебе все життя попереду. Чому ти це робиш?

— Я хочу служити Господу, а це найкращий шлях, де я знатиму, що робити. Він хоче цього. Я хочу бути Христовою нареченою, це так само, як ти любила тата. Ти віриш у Бога, мамо. Ти ходиш до церкви. Як ти можеш цього не розуміти? — Амадея побачила, що її мати дуже мучиться від такого рішення. Щось в очах доньки нагадало Беаті той момент, коли вона говорила своїй матері про Антуана. Її мати тоді відчула себе зрадженою. А тепер це саме відчуває Беата. Вона згадала свого твердого, невблаганного батька, і сама не хотіла такою бути. Водночас вона не хотіла, щоб її дочка йшла в монастир. Беаті це видавалося ненормальним.

— Я в захваті від твоєї відданості, — спокійно сказала Беата, — але ж це нелегке життя. Я хочу для тебе чогось кращого. Чоловік, що піклувався б про тебе, діти, які б тебе любили. — І раптом вона подумала про Дафну. — А що ж твої сестра й мати робитимуть без тебе? — її жахало невідоме прийдешнє.

— Я молитимуся за вас. Це значно більше, ніж я можу зробити, сидячи тут. Набагато краще молитися за цей світ, ніж дивитися на жажливі речі, які люди чинять, убиваючи одне одного, або на жажливу лють до свого ближнього. — Амадея раніше серйозно не сприймала теперішньої несправедливості стосовно євреїв. Та в цьому була глибока незгода з тим, у що вона вірила, а віра її була міцною. За це Беата й так любила її. Однак — тільки не це. Тільки не занапащати

життя в чернецтві, в монастирі, який є чимось на кшталт в'язниці. — Що ти думаєш про все це, мамо? Прошу тебе. Це все, чого я хочу... Ти не можеш спинити мене, і я хочу, щоб ти благословила мене. — Саме цього просила Беата у своїх батьків, коли виходила заміж за Антуана. Тепер Амадея просить благословити її піти за Христом. То був жадливий вибір для Беати. — Я люблю тебе, — ніжно промовила Амадея й обійняла матір за шию, а Беата зітхнула крізь сльози.

— Як це сталося? Коли ти прийняла таке рішення?

— Я говорила про це з сестрою Ели ще до того, як вона це зробила. Я завжди думала, що маю покликання, але не була певна. Протягом місяців я багато разів говорила з нашим священником. Тепер я знаю: це саме те, що мені потрібно, мамо. Я впевнена, — говорячи ці слова, вона була такою гарною, і це справило на Беату надзвичайне враження.

— Але як ти можеш бути впевненою?

— Просто відчуваю. Я абсолютна переконана.

Коли мати глянула на неї, то побачила мир у її очах. Наче в юної святої. Однак Беата не могла від того бути щасливою. Їй це здавалося жадливим марнуванням молодості і великою трагедією. А для Амадеї то був дар. Єдине, чого вона хотіла, це благословення від матері.

— Коли ти хочеш це зробити? — Беата сподівалася, що поки має час відрадити доньку від цього. Хоч би ще рік.

— Збираюся наступного тижня. Мені немає сенсу чекати. Я вже закінчила школу.

Вона чекала саме цього дня, щоб сказати матері, а тепер усе відбудеться дуже швидко.

— А Дафна знає про це? — спитала Беата, й Амадея похитала головою. Дафні було тільки десять років, та дівчата були близькими подругами.

— Я хотіла сказати тобі першій. Я сподівалася, ти порадієш за мене, коли звикнеш до цієї думки.

Саме цього чекала вона з Антуаном від своїх батьків. Моніка навіть вимовляла ті самі слова, хіба що не погрожувала

своїй дочці. Вона благала її подумати ще, і тепер Беата каже те саме. Мати думала, що дорога, яку Амадею обрала, заважка для неї, й точнісінько те саме Моніка колись думала про свою дочку. Знову звучало відлуння минулого. Історія повторювалася. Та сама ланка суцільних повторень.

Серед ночі Беата прокинулася у своєму ліжку, чуючи відгомони минувшини, переживаючи знов усі жахливі суперечки зі своїми батьками, коли вона знала, що має рацію. Пригадала той болісний день, коли пішла з дому й поїхала до Антуана у Швейцарію, і як добре їй там було. Як добре було їй. У тому й уся сутність. Єдиний аргумент. Кожен має йти своїм власним шляхом, яким би він не був. Для неї то був Антуан. Можливо, для Амадеї це храм. Чому вони назвали її саме так, ніби піддавшись якійсь жахливій інтуїції? Улюблениця Бога... Беата хотіла б, щоб Він не любив її дочку так сильно, що аж покликав її до себе. Одначе полюбив. Хто вона така, щоб знати це? Хто вона така, щоб судити про це? Хто дав їй право намагатися змінити призначення своєї дочки й приймати рішення за неї? Вона не має права робити те, що тоді зробив її батько. Напевне, любов і передбачає жертвувати саме тим, чого ти найбільше хочеш для того, кого любиш, щоб дозволити йому йти за своєю мрією. І коли настав ранок, Беата знала, що не має права спиняти Амадею, якщо це саме те, чого вона хоче. Якщо ж не те, дочка збагне це сама. У неї попереду ще вісім років, вона ще може змінити своє рішення, хоча Беата відчувала, що цього не станеться. Її батьки також могли сподіватися, що Беата піде від Антуана. Та вона була такою щасливою. Він був її долею. Так само, як церква є долею Амадеї. Беата ніколи не чекала, що її дочка буде черницею, і, певне, Антуан також. Та в неї з'явилося таке відчуття, що він також дозволив би їй зробити це. Яке вона має право не дозволяти?

Мати була повністю спустошена, коли перед сніданком увійшла до кімнати Амадеї. Навіть до того, як мати заговори-

6*

ла, дочка змогла побачити по її обличчю, що перемогла, й за-
тамувала подих, чекаючи, що скаже мати.

— Не буду спиняти тебе. Я хочу, щоб ти була щасливою, —
безсило промовила Беата, дивлячись на неї очима, сповне-
ними любові. — Не робитиму тобі того, що мої батьки колись
зробили мені. Я тебе благословляю, бо люблю тебе й зичу
тобі щастя, що б воно не означало для тебе.

То був найвищий дар для дочки і найбільша жертва з бо-
ку матері, в чому, мабуть, і мало полягати материнство. Це
був важкий крок. Важливі речі ніколи не даються легко. Чи же
не це й робить їх важливими?

— Дякую тобі, мамо... Дякую тобі... Дякую! — Очі Амадеї
наповнилися світлом, коли вона обійняла свою матір. Дів-
чина виглядала справді піднесено, і здавалося, вони з матір'ю
ніколи не були ближчими одна до одної. Було зрозуміло, як
сильно і як глибоко вони любили одна одну.

Важче було сказати це Дафні, котра жажливо розплакала-
ся, почувши новину. Вона, так само як і Беата, не хотіла, щоб
Амадея йшла від них.

— Ми ніколи не побачимо тебе, — жалібно плакала Даф-
на, — Ела ніколи не бачить своєї сестри, вони їй не дозво-
ляють. Вона не може ні обійняти її, ні навіть торкнутися її.

Від цих слів у Беати заболіло серце.

— Зовсім ні, двічі на рік ви зможете бачити мене, і я змо-
жу торкнутися вас крізь маленьке віконце. Крім того, ми
можемо багато наобніматися зараз, і цього нам вистачить
надовго.

Амадеї було шкода сестри, та це не змінило її переконань.
А Дафна протягом наступного тижня ніяк не могла заспо-
коїтися. Хоч Амадеї було важко залишати їх, проте вона
виглядала щасливішою з кожним днем, що наближав її до
вступу в монастир. Сподіваючись полегшити стан Дафни,
Беата попросила Амадею почекати ще кілька тижнів, але та
відмовилась:

— Це буде тільки гірше, мамо. Вона звикне. У неї є ти.

Однак то було зовсім не те. Амадея було головною радістю життя Дафни, та й Беати також. Жінка занадто глибоко поринула у своє горе після смерті чоловіка.

— І тобі буде корисно приділяти їй більше уваги. Ти будеш ходити з нею в кіно, до парку, в музеї. Тобі треба більше виходити з дому.

Усі ці речі для своєї сестрички протягом років робила Амадея. Беата виходила кудись із молодшою донькою дуже мало. Вона занадто багато журилася й більшість часу проводила у своїй кімнаті. Вона не була до кінця певна, що робить саме те, що треба. Та хтось має робити й це. Антуана немає. Матері немає. А тепер і Амадеї не буде. У Беати було відчуття, ніби Амадея для них помре, якщо вони не бачитимуть її щоднини, якщо не обніматимуть її кожного дня. І це було так жорстоко.

— Ти зможеш писати нам? — спитала Беата, відчуваючи панічний жах.

— Звичайно ж, я буду завантажена, але писатиму вам так часто, як тільки зможу.

Складалося таке враження, ніби вона вирушає в подорож до кінця своїх днів. Наче вирушає на небо. Чи принаймні на першу зупинку по дорозі туди. Беата не могла цього уявити, та й не хотіла. Вона була відданою католичкою, та не могла уявити себе в католицькому ордені. Таке життя видавалося їй повним жадливих обмежень, однак Амадея не могла дочекатися, коли вже воно розпочнеться.

Беата й Дафна проводжали її. Дівчина одягла просту темно-синю сукню й капелюшок, у якому ходила до церкви.

Стояла ясна сонячна днина, а Беаті давно вже не було так погано. Усю дорогу до монастиря Дафна плакала, й Амадея тримала її за руку. Коли вони втрьох вийшли з машини, Беата зупинилась і довго дивилася на дочку, ніби намагаючись на прощання ввібрати в себе її образ і закарбувати

його у своїй пам'яті та серці. Коли вона побачить її наступного разу, дочка виглядатиме по-іншому. І буде вже кимось іншим.

— Завжди знай, що я дуже люблю тебе. Ти багато важиш для мене, і я пишаюся тобою. Ти мій Божий дар, Амадеє. Щастя й миру тобі. А якщо це виявиться не тим, чого ти хочеш, ти ще можеш усе змінити. Чесрез те ніхто не змінить думку про тебе, — Беата сподівалася, що дочка все-таки передумає.

— Дякую тобі, мамо, — тихо відповіла Амадея, знаючи, що не передумає. Вона сама глибоко в серці знала, що чинить правильно, і не мала сумнівів ні на секунду. Амадея обняла матір і довго тримала її в обіймах. Вона обіймала її, як доросла жінка, котра знає, що робить, і не шкодує про це. Так само як Беата, коли одного дня пішла від своєї матері, щоб з'єднатися з Антуаном. — Іди з миром... — прошепотіла Амадея, обнімаючи її, і сльози потекли по щоках Беати.

Мати кивнула. Тепер Амадея була дорослою, а вона дитиною.

— Ти також... — прошепотіла Беата, коли Амадея поцілувала свою молодшу сестру й посміхнулася їй згори вниз. Амадеї було сумно лишати її, та водночас її переповнювало відчуття миру й радості.

Амадея не привезла з собою ніяких речей, крім тих, що були на ній. Та незабаром і ці речі віддадуть бідним. Вона не бере з собою ніякого майна, бо вочевидь дасть обітницю бідності, цноти й покірності, проте все це не лякало її. Вона не боялася того, що робила. Ще ніколи у своєму житті вона не була щасливішою, і це ніби було написано на її обличчі. Таке саме обличчя було в Беати, коли вона зустріла Антуана на вокзалі в Лозанні, і їхнє життя розпочалося. Таке саме обличчя було в неї, коли Амадея народилася. Це був початок для Амадеї. Не кінець, як боялася її мати.

Вони ще раз обнялися, відтак Амадея простягла руку до дзвоника на дверях. Вона була готова. За дверима швидко

відгукнулися, й молоденька черничка відчинила вічко, а потім і двері, хоча її видно не було. На якусь мить Амадея затрималась у дверях, але не озирнулася назад. Коли двері зачинилися, Беата й Дафна стояли на вулиці самі, дивлячись одна на одну та пригортаючись одна до одної. Це все, що в них тепер лишалося, все, що вони мають. Вдова й маленька дівчинка. В Амадеї було попереду ціле життя, життя, яке триватиме далеко, далеко від них.

Розділ 11

Коли Амадея ввійшла до монастиря, молоденька черничка, що відчиняла їй двері, відвела її прямо до роздягальні. Вона не сказала Амадеї ні слова, але дівчину вітали її мирна посмішка та теплий погляд. Амадея все зрозуміла. Був якийсь особливий спокій у тому, щоб нічого не говорити. Дівчина вмить відчула, що прибула в безпечне місце — саме те, якого вона потребувала.

Черниця глянула на неї, оцінила її високу струнку постать і кивнула, витягаючи чорне пряме вбрання, що мало сягати її щиколоток, і біле бавовняне покривало, котре повинно накрити її волосся. То не було вбрання ордену, та Амадея знала, що повинно минути аж шість місяців, перш ніж їй буде дозволено носити його, якщо черниці відчують, що вона на це заслужила. Це може забрати й набагато більше часу, як пояснила їй абатиса раніше, і старші черниці будуть голосувати за це. Одяг, що його Амадея носитиме до того, вказуватиме, що вона послушниця. А чорне покривало ордену вона отримає тільки після урочистої обітниці, що дається після восьми років перебування в монастирі.

Черниця ненадовго залишила її саму, щоб вона змінила весь свій одяг і навіть білизну. На неї чекала пара грубих сандалій — єдине взуття, яке вона віднині мала носити на босу ногу. Це був

«босоногий орден»: черниці ніколи не носили справжнього взуття, що було частиною того дискомфорту, який вони мусили терпіти.

Амадея схвильовано одягла на себе те, що їй залишили. Вона була щасливою, як наречена, що одягає весільне вбрання. У неї були ті самі відчуття, як у її матері того дня, коли вона одягала білу лляну сукню, що її сама пошила з мережаних скатертин до дня свого весілля. Це був початок нового життя Амадеї — у певному сенсі вона заручалася з Христом. Вісім років вона мала готуватися до весілля. Та навіть зараз дівчина ледве могла чекати.

Черниця повернулася за кілька хвилин, і все, в чому Амадея прийшла, зникло в кошику для бідних, включаючи її добре взуття. Мати сказала, що берегтиме одяг, який вона носила, на випадок, якщо Амадея змінить свою думку. Проте це буде більше схоже на те, як бережуть одяг та інші речі померлої дитини, не маючи сил розлучитися з ними. Однак для Амадеї ті речі не мали жодного значення. Її життя було тут.

Тільки-но вона перевдяглася, як її відвели до каплиці на молитву разом з іншими черницями. Там запало тривале мовчання, протягом якого вся громада перевіряла чистоту своєї совісті, як це робилося щодня, коли сестри пригадували свої гріхи, недобрі думки, маленькі ревності, бажання їжі, комфорту, якого б їм запраглося, і вони повинні були вміти відверто аналізувати все це. То був добрий початок для Амадеї, котра, заглибившись у себе, відчула, що любить матір і сестру більше, ніж самого Христа. Ніхто не пояснив їй, що означала та тиша, вона знала про це раніше й зараз добре використала цей час.

Поки інші сестри обідали, її запросили до келії абатиси. Цього дня вона мала постити до самої вечері, що мало бути її першою жертвою.

— Усе йде добре, дитя моє? — лагідно спитала абатиса, привітавши її словами: «Слава Ісусу Христу».

Амадея повторила вітання, перш ніж розмова почалася.

— Так, дякую, матінко.

— Ми щасливі, що ти прийшла до нас.

У ці дні громада збільшилася. Едіт Стайн приєдналася до них два роки тому, і це зовсім не зашкодило їм. Про це говорили більше, ніж їй того хотілось би, однак це пробудило покликання в інших, навіть зовсім юних дівчат. Рік тому Едіт Стайн отримала ім'я Тереза-Бенедикта, й Амадея може скоро зустріти її, хоч особисте захоплення тут суворо забороняється. Кармелітки є громадою сестер, а не об'єднанням особистостей, інакше це відвернуло б їх від високого покликання. Вони прийшли сюди, щоб служити Христу й молитися за весь світ, не більше й не менше, нагадала Амадеї абатиса, й дівчина сказала, що цілком розуміє це.

— Ти ділитимеш келію з іншими сестрами. Ми зберігаємо мовчання, порушуючи його тільки під час трапези й відпочинку, коли можна поговорити про справи громади, та більше ні про що. Тут у тебе не буде близьких друзів. Усі ми подруги в Христі.

Амадея знову кивнула, сповнена благоговіння.

Абатиса була високою худорливою жінкою з гострими очима й добрим обличчям. Було неможливо вгадати її вік, та й недоречно було б це робити. Вона мати, котра веде їх, оберігає, якій вони мають підкорятися, як підкорялися б. Отцю, що привів їх сюди. Вступ до ордену кармеліток означав набуття нової родини. Інша рідня для Амадеї не повинна була існувати. Протягом вісімнадцяти років вона тимчасово належала Беаті, Дафні, своєму батькові. Її час із ними вичерпався, зв'язки з родичами послабились, тепер лишаються тільки молитви за них та нечасті листи як знак поваги до них. Їй сказали, що можна писати додому раз на тиждень, як вона й обіцяла своїй матері. Та робота й обов'язки дівчини мають стояти на першому місці.

Їй доручили роботу в пральні, а у вільний час вона мала чистити кухню. Коли ще лишиться час, Амадея має працювати в саду, що вважалося почесною працею й навіть при-

вілеєм. Абатиса нагадала дівчині слова Святої Терези Авільської: Бог приходить, коли ти на самоті. Тож вона має якомога більше працювати в усамітненні й весь час молитися. Головним осердям усіх днів її життя має бути постійна жертва.

— Пам'ятай, як Тереза Авільська вчила нас, що сутність молитви не в тому, щоб багато думати, а в тому, щоб багато любити. Ти маєш любити своїх сестер і весь світ. А в той час, коли на тебе зійде благословенне покликання, ти станеш нареченою Господа.

То була величезна відповідальність і водночас така честь, якої Амадея й уявити собі не могла. Саме тому вона й прийшла сюди. Вона вже думала про своє нове ім'я. Вона хотіла стати сестрою Терезою Кармельською. А до того, у своєму нижчому стані послушниці, вона лишатиметься сестрою Амадеєю. Абатиса сказала, що вона побачить келію сьогодні ввечері після трапези. Вона вже знала, що одним із правил ордену є цілковите утримання від уживання м'яса, крім тих випадків, коли черниця захворіє і лікар призначить його як необхідну для здоров'я річ. Та навіть і тоді вона могла продовжувати жертвувати цим, що й робила більшість. Щороку кармелітки постилися від 14 вересня до Великодня. Але їжа ніколи не була важливою для Амадеї, і це її не лякало.

Коли абатиса закінчила розмову з нею, обід і післяобідній відпочинок уже закінчились, і вона приєдналася до інших сестер на літання Пресвятої Діви й намагалася зосередитись на ній, а не на тому, що їй сказала абатиса. Багато чого треба було ще досягнути. Потім було читання, а відтак її послали мити кухню перед вечерею. Мало не весь післяобідний час вона простояла на колінах, і весь час молилася. А потім вона допомагала готувати вечерю. Черниці весь час були дуже зайняті то молитвами, то роботою, до того ж і під час роботи вони молилися, тому так важливо було, щоб стояла тиша. Амадея вже страшенно втомилася, коли сестри пішли на вечірню молитву, та коли розпочалася служба, вона відчула

радість. І нарешті після молитви до Пресвятої Богородиці пішли вечеряти. Вона не їла від сніданку, тож вечеря дуже звеселила її, і вона добре попоїла. Вечеряли бобами з картоплею та іншими овочами, також плодами з саду; черниці вели між собою неспішну розмову. Серед них було чимало дівчат віку Амадеї, деякі носили одяг послушниць, інші вже одягли вбрання новообраних. Декотрі з них були навіть молодшими за Амадею або принаймні виглядали такими. Черниці, які вже одягли чорні покривала ордену, здавалися дівчині просто святими: з янгольськими лицами, мирними рисами обличчя й теплими, люблячими очима. Амадея ніколи й ніде не була щасливішою, ніж тут. Багато черниць лагідно говорили з нею під час вечері. А вона звернула увагу, що деякі молоді черниці піклуються про старших, котрих на вечерю привезли у візках, а ті розмовляли між собою, як бабусі, поряд зі своїми молодшими помічницями.

Після вечері й короткого відпочинку, коли сестри показували одна одній, як пошитий монастирський одяг, настав час спільної молитви, і протягом півгодини черниці молились усі разом, потім молилися мовчки протягом двох годин, відтак востаннє помолилися вкупі і пішли спати. Їм треба було встати о пів на шосту, щоб о шостій знову почати молитися. Черниці молитимуться дві години перед месою, що відбудеться о восьмій, після неї буде сніданок і робота до щоденної перевірки совісті, а потім обід. Амадею це не лякало й не пригнічувало. Вона знала, на що йде, і це було те, чого вона хотіла. Тепер її дні будуть безперервно заповнені сенсом і осяяні благодаттю в лоні церкви.

Коли о десятій дівчина ввійшла до келії, то побачила черниць, із якими ділитиме її. Дві з них були послушницями, а ще одна — новоприбула, як і вона. Вони тихо привіталися, посміхнулись одна одній і вимкнули світло, щоб одягти нічні сорочки, пошиті з грубої тканини, яка вже багато разів пралася, однаково була дуже жорсткою. У келіях не було опалення, грубі сорочки дряпали їхні тіла, але то була добровіль-

на жертва. Вони стали нареченими розп'ятого Христа, що помер на хресті за них усіх. І це була та дещиця, яку вони могли зробити для Нього. Амадея знала, що поступово звикне до всього. На певну мить вона згадала нічні сорочки з шовку й ніжної бавовни, що для неї замовляла її мати, а потім подумала, що саме за цей спогад вона має покаятися завтра під час перевірки сумління. Сюди вона не повинна приносити такі спогади. А коли вони вриватимуться в її життя, Амадея муситиме картати себе за них і виправляти їх відразу. У неї немає часу, щоб гаяти його на оплакування комфорту минулого життя.

Дівчина лежала в ліжку, думаючи про свою матір і Дафню й молилася за них. Вона просила Господа, щоб Він добре подбав про них, даруючи їм здоров'я та щастя. За мить відчула сльози на очах і нагадала собі, що й це їй треба буде замолити. Вона мала контролювати власне сумління і стояти на сторожі власних думок. Вона могла думати тільки про Христа, як сказала їй сьогодні абатиса. Амадея згадала її у своїх молитвах, засинаючи, а також помолилася за свою бабусю, що померла два місяці тому й зараз була на небесах.

А Беата тієї ночі лягла разом із Дафною й весь час плакала. Міркувала про свою матір і про свою дитину, що її нині віддала Богові. Вона молилася, так само як Амадея, щоб усі були щасливі й у безпеці. А потім, без жодної видимої причини, прочитала молитву за всіх євреїв.

Розділ 12

Для Амадеї дні летіли надзвичайно швидко, й були сповнені молитов і роботи. Здебільшого вона працювала на кухні, у пральні, та одного разу працювала й у саду разом з Едіт Стайн. Вони працювали пліч-о-пліч, Амадея була щаслива бути поряд із нею й інколи посміхалася їй. Пізніше, під час перевірки сумління того дня, до неї прийшла думка, що вона не повинна була б мати до Едіт якийсь особистий інтерес. Тому наступного дня дівчина уникала її, намагаючись очистити думки від того, що знала про неї, як захоплювалася нею в минулому. Сестра Тереза-Бенедикта а Крус була не більше ніж її сестра-кармелітка, і вона мала думати про неї тільки так, а не інакше.

Амадея регулярно отримувала листи від матері й Дафни, і через це мала певне уявлення про те, що відбувається у світі. У вересні було видано Нюрнберзький расовий закон проти євреїв, що ще більше ускладнило їхнє становище. Отже, Амадея тепер мала ще більше підстав для молитви. На Різдво її мати послала помаранчів на весь монастир, що було дивовижним подарунком. І в січні сестри проголосували за те, щоб дозволити Амадеї розпочати її навернення, й одягли на неї святе покривало Кармели, що стало найважливішою подією в житті Амадеї. Після цього їй дозволили коротку зустріч із матір'ю та Даф-

ною. Вона дивилася з посмішкою крізь маленьке гратчасте віконце, мати плакала, коли побачила її в одягу послушниці, а Дафна мовчки дивилася на сестру.

— Ти не схожа на себе, — благоговійно сказала Дафна. Вона мало не злякалася її, та все-таки переляк минув. А Беата вмить збагнула, яка її дочка щаслива, і це мало не розбило її серце.

— Я — це вже не я, а черниця, — посміхнулася їм Амадея. Вона не могла дочекатися, коли вже наступного року прийме своє нове ім'я. — Ви обидві виглядаєте чудово.

— Ти так само, — відповіла Беата, не відводячи від неї очей, ніби обіймаючи її своїм поглядом.

Вони всі трое простягали свої пальці крізь маленькі ґратки, щоб торкнутись одна одної, але це більше розпалювало бажання, ніж задовольняло його. Беата до болю прагла обійняти свою дочку, та знала, що це вже ніколи не станеться.

— Ти прийдеш додому? — спитала Дафна з надією у величезних очах, на що Амадея посміхнулася.

— Я вдома, сонечко. Як твої справи в школі?

— Усе гаразд, — відповіла Дафна безнадійно.

Без Амадеї життя було зовсім не таким. І дім тепер став спокійним, наче мертвим, хоч Беата й намагалася проводити з дочкою більше часу. Однак вони обидві весь час сумували. З Амадеєю з їхнього дому пішов сам сенс життя. Той дух, що давав їм життя й наповнював його сонячним світлом, тепер перебував тут.

Візит дуже скоро завершився — тепер вони побачать її аж наприкінці року. Дафні тоді буде одинадцять з половиною. Беата брала її того літа на Олімпійські ігри, враження від яких було жахливе. Дафна любила плавати й писала про це сестрі.

Коли вони побачать Амадею вдруге, вона вже стане сестрою Терезою Кармельською. Амадеї де Вальран більше не буде.

Наступного літа сестра Тереза Кармельська просила дати їй випробування, яке б наблизило її до прийняття обітниць

бідності, цноти й покорі. Черниці проголосували, і сестру допустили до випробування. До прийняття остаточної обітниць у неї було ще шість років. А після тимчасового випробування в неї з'явилося відчуття, ніби вона була черницею все своє життя, а не лише два роки.

Тривав 1937 рік.

Світські новини того року були особливо тривожними. Євреям було заборонено працювати в багатьох галузях, наприклад, вони не могли бути вчителями, дантистами. Їм також було заборонено працювати бухгалтерами. Складалося таке враження, що гітлерівський режим хотів вигнати їх з усіх сфер життя. Євреїв методично поодиноці видаляли з усіх галузей. Сестрам-кармеліткам було за що молитися. У ті дні їм узагалі було кого згадувати у своїх молитвах.

У березні 1938 року фашистські війська ввійшли до Австрії, і її приєднали до Німеччини. Розв'язання єврейського питання було доручене силам СС, і було наказано вислати сотні тисяч євреїв із Відня.

У наступні місяці євреям у Німеччині наказали зареєструвати свої капітали й нерухомість. Беата весь час думала, як це вплине на справи її батька та братів. Наскільки їй було відомо, вони й досі володіли банком.

Улітку справи пішли ще гірше, а тим часом Амадея взялася за своє нове випробування. У цей час вона постійно працювала в саду, а вечорами шила монастирське вбрання, про що їй писала матері.

У липні всі громадяни єврейської національності старше за п'ятнадцять років мали отримати в поліції ідентифікаційну картку, що їм мусили показувати на першу ж вимогу в будь-який час. Єврейським лікарям заборонили працювати. Унаслідок таких обмежень багато німців не мали змоги одержати кваліфіковану медичну допомогу, а величезна кількість євреїв багатьох професій лишилися безробітними.

Коли наприкінці року вони з Дафною приїхали до Амадеї, Беата виглядала дуже стурбованою. Амадея була вражена, як

виросла Дафна. Їй виповнилося вже тринадцять, і з кожним роком вона ставала дедалі гарнішою. Дівчинка була такою ж мініатюрною красунею, як і її мати, і дуже відрізнялася від своєї високої старшої сестри, котра привітно посміхалася їй і через загразоване віконце поцілувала її в щічку.

Амадея пожартувала з Дафни щодо її успіху серед хлопців. Мати писала доньці про це. Дафна була закохана у свого однокласника, і сама подобалася йому. І це можна було легко зрозуміти: то було дуже миле дитя, і таке невинне, що дуже зворушило Амадею.

Коли Беата з Дафною писали їй листи, то все ще сподівались утримати її біля себе. У це важко було повірити, однак Амадея жила в монастирі вже три роки. Беата відчувала, ніби дочка пішла від них назавжди, й іноді їй здавалося, що все це сталося кілька місяців тому. Вони все ще страшенно сумували за нею, та, оскільки навкруги відбувалися такі жахливі речі, Беата відчувала щось на зразок полегшення через те, що її дочка перебувала в безпеці. Її саму ще поки не чіпали і нібито й не збиралися. Усі навкруги знали, що вони з Дафною католички. Беата була бідною вдовою з дитиною, не брала участі в громадському житті, не привертала до себе уваги й уникала офіційних перевірок. Та по-іншому складалася доля Вітгенштейнів, яких усі знали як євреїв. Беата щодня переглядала газети, шукаючи новин про свою родину та про їхній банк, чи не забрали його в них. Але досі не бачила про них нічого.

У жовтні 1938 року у Німеччині було заарештовано сімнадцять тисяч польських євреїв, після чого їх вислано до Польщі. Потім уночі з 9 на 10 листопада — Кристалнахт — сумнозвісна «Кришталева ніч». І весь світ перевернувся. Йозеф Геббельс зорганізував ніч терору, котра нескоро забудеться. І вона розв'язала руки всім. То була кульмінація: прихований антисемітизм останніх п'яти років розгорівся яскравим полум'ям і став неконтрольованим вогнищем. По всій Німеччині горіли синагоги, з них сімдесят шість згоріло

вщент. Сім тисяч єврейських офісів і будинків було зруйновано й пограбовано, тисячі євреїв було вбито, тридцять тисяч — заарештовано й вислано до концентраційних таборів. Усю єврейську комерцію передали в руки арійців. І за один день усіх єврейських учнів виключили з громадських шкіл. Якщо до цього додати всі образи, кинуті в обличчя євреям, — мовляв, тепер вони мають оплатити ремонт після руйнацій, що сталися протягом Крісталнахт, — то стане зрозуміло, чому ненависть запалала в Німеччині яскравим полум'ям.

Почувши новини про ніч терору, Беата сиділа у вітальні в стані шоку.

Минуло цілих два дні, поки вона зважилася вийти з дому на неспокійні вулиці. Вона взяла таксі й попросила водія проїхати біля банку свого батька та біля їхнього будинку. Навколо банку стояли кордони поліції, крізь які було видно, що будівлю пошкоджено ззовні. У будинку її батька було вбито всі вікна. Отже, обидві споруди зазнали руйнувань. Беата не могла навіть уявити, куди поділася її родина, та не наважилася спитати когось із сусідів. Навіть просто поцікавившись долею євреїв, вона могла привернути до себе увагу й цим зашкодити собі або Дафні.

Наступного тижня вона ніби випадково згадала у своєму банку, що ним повністю керували арійці, що дуже рада, бо забрала свої внески з банку Вітгенштейна кілька років тому, адже зараз вона просто втратила б їх.

— Вони закрилися, — різко відповів банківський службовець.

Беата не могла навіть уявити, що сталося із вкладами клієнтів банку Вітгенштейнів, і подумала, чи не потрапили ті гроші в руки нацистів, бо більшість клієнтів були євреями.

— Це не дивно, — пригнічено відповіла Беата. — Як ви гадаєте, що трапилося з ними? — спитала Беата, намагаючись виглядати такою собі цікавою домогосподаркою, котра вирішила потеревенити зі своїм банкіром про смутні часи. Адже вся країна говорить про Крісталнахт. Як і весь світ.

Вимовляючи ці слова, банківський службовець знизив голос мало не до шепоту:

— Мій начальник знає цю родину. Минулого четверга їх депортували.

Тобто наступного дня після Кристалнахт...

— Це сумно, — сказала Беата, відчуваючи, що може от-от знепритомніти, і намагаючись з усієї сили не показувати цього.

— Так, звичайно. Але, зрештою, вони євреї і заслужили це. Більшість із них злочинці. Очевидно, вони намагалися вкрасити чийсь гроші.

Беата мовчки кивнула.

— Вони забрали всіх?

— Гадаю, що так. Зазвичай вони роблять саме так. Принаймні зараз. Бо вони нарешті зрозуміли, що жінки так само небезпечні, як і чоловіки. І від них усіх тхне злом.

Беаті стало погано, коли вона почула ці слова.

— Це досить поважна родина, — промовила вона, кладучи свої гроші в гаманець. Вона вирішила взяти в банку якусь суму грошей з єдиною метою — з'ясувати щось про рідню. Отже, всю її родину було депортовано.

— Радійте, що забрали свої гроші з того банку. Бо вони могли запросто пограбувати й вас.

Беата посміхнулася, подякувала службовцю й пішла, скута жахом, міркуючи, як би їй довідатись, куди їх вислали. У неї не було іншого способу зробити це, крім як ризикнути собою, бо кожен, хто намагався про таке дізнатися, наражався на небезпеку. І вона зробила останню спробу: взяла таксі й попросила проїхати біля батьківського будинку. Він виглядав незвично темним, і Беата помітила, що дім пограбовано. Надворі лежали уламки меблів та інших старовинних предметів, які її мати так любила. Було зрозуміло, що дім зруйнували в Кристалнахт, а мешканців вигнали з нього. Жінка подумала, чи не ховаються вони десь і чи мали взагалі бодай якийсь шанс десь сховатися. По дорозі додому вона

у відчаї зайшла до церкви, до якої завжди ходила, і звернулася до священника. Сказала йому, що колись давно знала одну єврейську родину й має побоювання, що ця сім'я постраждала під час Кристалнахт.

— Я так думаю, це дуже ймовірно, — похмуро відповів священник. Католики за правління Гітлера також не почувалися в безпеці. Він не мав ні любові, ні поваги до католицької церкви. — Ми повинні молитися за них.

— А як ви гадаєте... Чи є якийсь спосіб, аби довідатися, що з ними сталося? Я чула, що їх депортовано. Але ж не могли вони депортувати жінок і дітей?

— Усе зараз можливо, — тихо промовив священник. — Ми живемо в жахливий час.

— Я не хочу завдавати вам клопоту, — сказала Беата, ніби вибачаючись. — Мені просто стало зовсім погано, коли я почула ці новини в банку. Якщо ви щось почуете, дайте мені знати.

— Як їх звали?

— Вітгенштейн. У них був банк.

Він кивнув. Усі в Кельні знали це ім'я. Якщо і їх депортували, то це була велика подія. Та зараз усе можливо. Кристалнахт відчинила браму до пекла й повипускала звідти таких демонів, які перевершили всі найгірші побоювання. Нелюдяність людини у її найбільш шокуючих проявах.

— Якщо про щось довідаюся, я повідомлю вас. Я знаю священника з тієї парафії. Він має щось знати про них, хоч вони і євреї. Хтось неодмінно щось чув. Люди знають, навіть якщо бояться говорити.

Зараз усі боялися. Навіть католики.

— Будьте обережною, — попередив її панотець, коли вона йшла. — Не намагайтеся про щось довідатися власними силами.

Він знав, що то була добросерда вдова з дитиною, котра могла наробити дурниць. А він ставився до неї по-особливому через Амадею. Мати кармелітки може бути тільки доброю жінкою, і панотець знав, що Беата була саме такою.

Був кінець листопада, коли він зустрів її неподалік від церкви. Дафна відійшла, розмовляючи з подружкою. До цього часу Беата нічого не писала Амадеї про своє занепокоєння.

— Ви мали рацію, — тихо сказав священник, ідучи поряд із нею. — Їх усіх депортовано.

— Кого? — спитала вона, нічого не розуміючи. Вона пам'ятала, про що питала його, але він заговорив до неї так таємничо, що Беата не була певна, ніби то була відповідь на її питання.

— Родину, про яку ви питали. Вони забрали їх усіх. Наступного дня. Усю родину. Здається, той чоловік, що був власником банку, мав дочку та двох синів, його друга дочка померла багато років тому. Мій друг добре знав їх. Він часто зустрічав їх, вони іноді зупинялися поговорити. Друг казав, що то був добрий чоловік. Удівець. Вони забрали їх усіх. Того вдівця, його дітей і навіть онуків. Імовірно, їх відправили в Дахау, але про це вже неможливо довідатись. У будь-якому разі їх забрали. Їхній будинок, скоріш за все, віддадуть офіцерові Рейху. Я молитимуся за них, — сказав він і пішов своєю дорогою.

У ті дні було багато таких історій. Беата відчула, що страшенно приголомшена почутим, і, коли повернулася додому, ні слова не сказала Дафні.

— Тобі погано, мамо? Щось сталося? — тихо спитала дівчина.

Останніми днями мати виглядала дуже знервованою, а втім, усі тоді були такими. Кількох дітей забрали зі школи, і всі плакали за ними. Учителька вилаяла учнів, сказавши, що то лише євреї, таких не варто вчити в школі, однак Дафна все одно дуже засмутилася через це: всіх варто вчити в школі. Так завжди казала їй мати.

— Ні, все гаразд, — коротко відповіла Беата, відчувши несподівану вдячність до священника, який сказав, що Вітгенштейн мав дочку, котра померла багато років тому. Отже, на щастя, всі вважатимуть, що вона померла. І ніхто не турбуватиме її. Вона — католицька вдова, що має одну неповнолітню дитину, а друга її дочка — черниця. Дяка Богові й Ангуанові. —

Просто я почула сумні новину про сім'ю, яку знала, її депортували після Кристалнахт, — спокійно відповіла Беата.

Усю її родину забрали. Її батька, братів, сестру, їхніх дітей, дружин братів. Тільки Богові відомо, де вони, якщо живі. Про табори розповідали жахливі речі. То були так звані «трудові» табори, але здебільшого там помирали. А її батько вже немолодий. Йому сімдесят три роки. Її матері було б шістдесят вісім, і Беата раптом відчула полегшення від того, що Моніка не розділила їхньої долі. Мати принаймні померла спокійно, хоч Беата й не була поряд із нею в її останні хвилини. Навіть тепер вона не тримала зла проти свого батька. Те, що трапилось, було значно гірше, ніж вона могла собі уявити, ніхто з них не заслуговував на таке. Ніхто. І вона перелякалася. Проте була переконана, що перебуває в безпеці.

— Це жахливо, — відповіла Дафна, думаючи про те, що сказала їй мати.

— Нікому не кажи про це, — наказала їй Беата. — Якщо ти виявиш свою симпатію до євреїв, матимеш неприємності, — сказала мати, коли вони вже були вдома. Там було тепло, комфортно й безпечно. Це було зараз головне. Її переслідував вигляд зруйнованого фасаду її старого будинку, вибитих вікон та уламків меблів, розкиданих по вулиці.

— Але ж ти жалієш євреїв, правда, мамо? — Дафна глянула на неї своїми невинними очима.

— Так, — чесно зізналася Беата. — Та про це зараз небезпечно говорити вголос. Поглянь, що діється. Люди осканені й нічого не розуміють. Вони самі не знають, що роблять. Краще сидіти тихо. Я хочу, щоб ти це пам'ятала, Дафно.

— Добре, обіцяю.

Усе це було так підло. Так жорстоко. І так несправедливо. Жінка не могла не думати про те, як це жахливо бути євреєм. Втратити власний дім, із якого вигнали тебе якісь люди, втратити батьків. Вона вся здригалася, коли думала про це. Дафна була рада, що вони з мамою в безпеці. Навіть якщо з ними немає батька. Ніхто не збирався тривожити їх.

Вони обидві мовчали тієї ночі, поринувши у власні думки. І Дафна була вражена, коли ввійшла до маминої кімнати й побачила, що та стояла на колінах і молилася. Якусь хвилину вона дивилася на неї, а потім тихо вийшла з кімнати. Дівчина подумала, чи її мати молиться за ту родину, про яку розповідала сьогодні; їй здавалося, так воно й було, і вона мала рацію. Проте Дафна не знала, що мати робила насправді. Вона чинила те, чого ніколи не було — про це вона тільки чула від свого батька. Беата промовляла кадиш — єврейську молитву за померлими. І просила в Бога, щоб вони вижили. Але якщо ні, хтось принаймні має помолитися за них. Жінка вимовила все, що пам'ятала, а потім опустилася на коліна біля свого ліжка, і по її щоках покотилися сльози. Багато років тому родичі зачинили перед нею і двері, і серця, а також оголосили її померлою. Однаково вона любила їх. А тепер усі вони загинули, всі до одного. Бригіта, Ульм, Хорст, тато. Люди, з якими вона росла, котрих ніколи не переставала любити. Уночі вона відсиділа шиву по них так само, як багато років тому вони зробили це по ній.

Розділ 13

Беата зателефонувала абатисі на початку грудня й попросила дозволу відвідати свою дочку. Вона сказала, що це дуже важливо, й абатиса ласкаво попросила її зачекати. У ті дні черниці були дуже завантажені. Вони були дуже занепокоєні тим, що відбувається, крім того, мали власні проблеми. Абатиса надала Беаті час для відвідин п'ятнадцятого грудня, сподіваючись, що доти все заспокоїться.

До того часу Беата не знаходила собі місця. Вона й сама не знала чому, але відчувала потребу побачитися з Амадеєю й розповісти їй про все, що трапилось. Донька має все знати. Вона має на це право. Мати сказала б про це й Дафні, але та ще зовсім маленька й може вибовкати про це комусь у школі. Їй іще немає й чотирнадцяти, тож не варто збурювати її такими глибинними таємницями. Таємницями, що можуть коштувати життя, навіть її власного. Принаймні Амадея перебуває в безпеці, і її мати потребує доччиної поради. Вона не може сама приймати рішення. Беата думає про те, щоб вирушити до Швейцарії. Та родичі Антуана давно померли, а більше їй не було куди їхати. У Швейцарії вона могла б винайняти дім і жити в ньому. Беата не любить приймати рішення в стані паніки й страху. Їй нема чого боятися, проте вона відчуває страх. Великий страх.

Тільки-но вона ввійшла, як Амадея відразу відчула: щось не так. Щось сталося. Її мати прийшла сама. Дафна в школі. Беаті дуже не хотілося використовувати час побачень без неї й позбавляти її можливості побачитися з сестрою, та в неї не було іншого вибору. Вона знала, що в її думках хаос. Зрештою, всі вони громадяни Німеччини. Вона була католичка. Ніхто не знає, хто вона. Ніхто її не потурбує. Та ні в чому не можна бути певними. Її батько, мабуть, також думав, що з ним нічого не станеться. Беата не знала, з чого почати.

— Слава Ісусу, — лагідно промовила Амадея, посміхаючись матері. Для них цей тиждень був сумним. Сестра Тереза-Бенедикта а Крус — Едіт Стайн — три дні тому пішла від них. Вона вирушила до монастиря в Голландії: друзі довезуть її до кордону. Сестра Роза поїхала з нею і збиралася також лишитися в тому монастирі. Едіт боялася наразити на небезпеку інших черниць. Будучи єврейкою за походженням, вона попросила абатису відіслати її, щоб інші були в безпеці. В усіх боліло серце, коли сестра йшла від них. Вони не хотіли цього, та знали, що це повинно статися для її ж блага, так само як і для їхнього. Усі плакали за нею, коли вона йшла, і молилися за неї щодня. Без її посмішки монастир ніби став іншим.

— Мамо, чи все гаразд? Де Дафна?

— У школі. Я хотіла побачитися з тобою наодинці. — Беата говорила швидко, бо знала: в них обмаль часу, а сказати вона має багато. — Амадее, мою родину депортували.

— Яку родину? — Амадея дивилася на матір і нічого не розуміла, і їхні пальці торкалися через ґратки. Вони розмовляли пошепки. — Ти маєш на увазі родину Оми?

Беата кивнула.

— Їх усіх. Мого батька, сестру, обох братів, їхніх дітей, дружин... — коли Беата говорила це, в її очах стояли сльози, і вона витирала їх, коли вони котилися по її щоках.

— Мені дуже жаль, — відповіла Амадея, яка й досі нічого не розуміла. — Але чому?

Беата зітхнула й рішуче вимовила:

— Вони євреї. Вірніше, були ними. Зараз їх скоріше за все немає серед живих. І я єврейка. Я народилася в єврейській родині. Я хрестилася, коли виходила заміж за твого батька.

— Я ніколи не знала цього, — сказала Амадея, дивлячись на матір зі співчуттям. Проте вона не виглядала переляканою, хоча, здавалося, їй усвідомлювала, що все це означає або може означати для неї і для них усіх.

— Я ніколи не говорила тобі про це. Ми вважали, це не так і важливо. А тепер це має надзвичайне значення. Можливо, я боялась... або соромилась. Не знаю. Ніхто не турбував нас, ніхто про нас нічого не говорив, а мої документи свідчать, що я католичка. У мене й правда немає інших документів, окрім ідентифікаційної картки, що її я отримала, коли твій батько помер. Нібито немає жодних ознак, у твоєму свідоцтві про народження сказано, що тато і я обое були католиками, коли ти народилася. Навіть у нашому свідоцтві про шлюб зазначено, що я католичка. Це все, що про мене відомо. Мій батько всім говорив, що я померла. Він записав моє ім'я до книги померлих. Людини, якою я була, більше не існує. Я народилася наново, коли вийшла заміж за твого батька, як християнка-католичка. Та істина полягає в тому, що ти напів'єврейка, так само як і Дафна. А я повністю єврейка, принаймні з точки зору нацистів. Якщо вони довідаються про це, ти будеш у небезпеці. Ти маєш це знати. Я хочу, аби ти знала про це, щоб ти могла себе захистити.

Й інших... Амадея вмить згадала, що Едіт Стайн пішла від них, аби захистити їх усіх. Але та була чистою єврейкою, і всі знали, хто вона така. Амадея не була такою, вона тут ніхто. Ніхто не знав і не переймався тим, ким вона є. А мати сказала, що до них ніхто нічого не висував, у них не було жодних зв'язків із їхніми єврейськими родичами. Однаково добре, що вона про це знає.

— Дякую, що ти сказала мені про це, мамо. Я нічого не боюся, — спокійно відповіла Амадея, дивлячись на матір і цілуючи її пальці. А потім вона мимоволі згадала те, що Едіт

Стайн, сестра Тереза-Бенедикта а Крус сказала, коли йшла, про потенційний ризик для інших. — А як Дафна, мамо?

— Зі мною Дафна у безпеці. Вона ще просто дитина.

Проте так само були просто дітьми інші, кого депортували й вислали до таборів. Різниця полягала тільки в тому, що вони були чистими євреями. Дафна не була такою. Однаково існував невеликий ризик. Поки ніхто не тривожитиме їх і не цікавитиметься їхнім корінням, усе буде добре. Але чого б це раптом таке трапилося? Навіть можливий переїзд до Швейцарії видався Беаті істеричним. Їм нема чого тікати. Просто дуже страшно, що таке трапляється з іншими.

— Мамо, сестра Тереза-Бенедикта, перш ніж піти від нас, сказала нам дещо. Це дуже добра звістка. Є британський потяг, що вивозить єврейських дітей до того, як вони потраплять кудись до концентраційних таборів. Перший уже поїхав у грудні, але будуть ще інші. Вони переправляють єврейських дітей до Англії, поки не скінчиться це божевілля. Беруть лише дітей віком до сімнадцяти років. А німці дозволяють це. Це все легально. Вони не хочуть, щоб тут були єврейські діти. Як щодо того, щоб відправити й Дафну, аби бути впевненими, що вона в безпеці? Ти завжди можеш потім забрати її додому.

Беата вмить похитала головою. Вона нікуди не відправлятиме своєї дочки. У цьому немає потреби. А дорога й перебування з незнайомими людьми в Англії також може бути небезпечними.

— Вона не єврейка, Амадее. Тільки наполовину. І про це навіть ніхто не знає. Я не відправлю її без супроводу до чужої країни разом із хтось-ким, як худобу, потягом. Це буде небезпечно для неї. Дафна ще дитина.

— Та вона буде разом з іншими. Їх візьмуть до себе добрі люди й піклуватимуться про них, — спокійно відповіла Амадее. Їй це видавалося гарною ідеєю, але не Беаті.

— Ти нічого не знаєш про це. Її може згвалтувати якийсь іноземець. Усе може статися. А що, як ці діти потраплять до поганих рук?

— Вони в поганих руках тут. Ти сама це сказала.

І тут Амадея зітхнула. Можливо, її мати має рацію. Зараз їм нічого не загрожує, а там видно буде. Ще буде час відправити її пізніше, якщо щось трапиться. Може, вона й має рацію. Можливо, зараз краще зачатися, нікуди не висуватися й перечекати бурю. Рано чи пізно це скінчиться.

— Я нічого не розумію, — сказала Беата тривожно.

Було дуже важко збагнути, що, власне, робити, аби було добре. У повітрі стояв запах крові, та поки не їхньої. Мати хотіла тільки одного: поспредити Амадею, розказати їй усе. У монастирі вона в безпеці. Випадок Едіт Стайн зовсім інший. Вона — стовідсоткова єврейка, котра не так давно була відомою активісткою радикального штибу, і про це всі знали. Вона була саме тією особою, на яку полювали нацисти. Вона з тих, хто створює проблеми. Без сумніву, Амадея не належить до таких людей. Поки дві жінки дивились одна на одну, у двері постукала черниця й дала Амадеї знак, що її час висипався.

— Мамо, я маю йти.

Минуть місяці, перш ніж вони зможуть побачити одна одну.

— Не пиши Дафні про те, що я була тут. Вона дуже переживатиме, що не побачилася з тобою, а я мала поговорити з тобою наодинці.

— Розумію, — відповіла Амадея, цілуючи пальці матері. Їй ішов двадцять перший рік, але вона виглядала значно старшою. Вона дуже подорослішала за ті три з половиною роки, що провела в монастирі, і мати зараз це побачила. — Я люблю тебе, мамо. Будь обережною. Не роби дурниць, — попередила вона, і мати посміхнулася. — Я так тебе люблю.

— І я так само, моя люба, — а потім зізналась із сумною посмішкою: — Я все ще хотіла б, щоб ти була вдома, доню.

— Мені дуже добре тут, — запевнила її Амадея, відчуваючи камінь на серці. Бувало, вона сумувала за ними обома, та все ще була певна щодо свого покликання. За чотири з половиною роки вона мала прийняти остаточну обітницю. Тоді

взагалі питання не стоятиме. Вона ніколи не сумнівалася в цьому відтоді, як потрапила сюди. І коли її мати вже йшла, донька кинула їй навздогін: — Щасливого Різдва, мамо!

— І тобі щасливого Різдва! — привітно відповіла мати, йдучи з крихітної кімнати для побачень, розділеної стіною з загратованим віконцем.

Амадею поквапилося назад до роботи, а коли настав час перевірки сумління, вона думала про те, що сказала їй мати. Дівчині треба було обміркувати багато речей, але вона не мала сумніву щодо того, що робитиме далі. Відразу після обіду вона рушила прямо до кабінету абатиси: то був саме той час, коли вони відпочивали. Дівчина відчула полегшення, коли застала матір Терезу-Марію на самоті за письмовим столом. Черниця уважно глянула на Амадею, що явно вагалася. Вона саме писала листа абатисі монастиря в Голландії, куди вирушила сестра Тереза-Бенедикта, дякуючи їй за участь у їхніх справах.

— Заходьте, сестро. Що сталося?

— Слава Христу, матінко. Чи можу я поговорити з вами? Абатиса зробила знак увійти й присісти.

— Чи мали ви приємну зустріч із вашою матір'ю, сестро?

На Амадею дивилися мудрі очі старшої жінки, котра відразу відчула, що молода черниця чимось дуже стурбована: дівчина виглядала збентеженою.

— Так, дякую вам, ми бачились. — Амадею зачинила двері за собою, тільки-но ввійшла до кімнати. — Я хочу сказати вам щось таке, чого не знала, коли йшла сюди. — Абатиса чекала. Вона могла бачити, що тут було щось серйозне. Молода черниця виглядала занепокоєною. — Я ніколи не знала, що моя мати не є католичкою від народження. Сьогодні вона сказала мені, що прийняла католицизм, коли виходила заміж за мого батька. Вона за походженням юдейка. Її родину депортували наступного дня після Крісталнахт. Я ніколи не знала їх, оскільки вони зреклися моєї матері, коли вони з батьком одружились, і вони більше ніколи не бачились. Моя бабуся

почала бачитися з нами за два роки до того, як я прийшла сюди. Але дід ніколи не дозволяв моїй матері бачитися з іншими родичами. Вони вважали її померлою. — Амадея уважно глянула на абатису й зітхнула. — Мама каже, що ця історію ніде не зафіксовано. Вона ніде не реєструвалась, і в неї немає паспорта. Мої батьки жили у Швейцарії три роки, поки не повернулися сюди. Я народилася там. У її шлюбному свідоцтві вона зазначена як католичка. У моєму свідоцтві про народження зазначено, що обое батьки католики. Та я наполовину єврейка, матінко. Раніше я про це не знала. І я боюся, що коли залишуся тут, то накличу небезпеку на всіх.

Саме з цієї причини тільки-но від'їхала сестра Тереза-Бенедикта.

— Ми нічим не ризикуємо, дитя моє, і ти так само. Із твоїх же слів випливає, що ніхто не знає обставин життя твоєї матері. Чи збирається вона реєструватися в поліції як єврейка?

Амадея похитала головою.

— Ні, не збирається. Вона провадить дуже тихе життя, яке нікого не повинно цікавити.

Можливо, то було нечесно, та на карту ставилося життя. І Дафни, і її, Амадеї. І, можливо, інших черниць. Абатиса, здавалося, не заперечувала цього.

— Ситуація сестри Терези-Бенедикти дуже відрізняється від твоєї. Вона стовідсоткова єврейка і привернула до себе увагу як активістка ще до того, як прийшла сюди. Вона міняла віру. Ти ж ні. Вона привернула до себе дуже багато уваги, перш ніж стала черницею. Ти ж молода дівчина, вихована як католичка. І, якщо пощастить, ніхто ніколи не довідається, що твоя мати не була католичкою від народження. Якщо вона сидітиме тихо, є надія, що ніхто ні про що не довідається. Як станеться щось таке, що змінить ситуацію, я певна, вона повідомить нас. У цьому разі ми зможемо десь заховати тебе. Це те, що мені не подобається в ситуації з сестрою Бенедиктою — створення паніки навкруги. У твоєму випадку немає потреби тривожитись. Ти прийшла сюди як цнотлива дівчи-

на, а не як доросла жінка, про яку всі знають, що вона міняла віру, чим привернула до себе увагу. У її ситуації мудріше було піти. У твоїй — напевне краще лишитися. Це те, що я можу сказати тобі, якщо ти хочеш залишитися, — вона питально глянула на неї, й Амадея відчула полегшення.

— Так, я лишуся. Але я боялася, що ви захочете, аби я пішла. Я зроблю це, якщо таким буде ваше бажання.

Тоді то була б найбільша жертва з боку Амадеї для добра інших. І самозречення задля них. Шлях святої Терези і полягає в самозреченні в ім'я Господа.

— Ні, я не хочу цього. І, сестро... — вона глянула на неї суворо, як мати застерігає дитину, — дуже важливо, щоб ти не обговорювала цього ні з ким. Ні з ким. Нехай це залишиться між нами. — Відтак занепокоєно подивилась на неї. — Тобі відомо, що трапилося з родиною твоєї матері? Вона щось чула про це?

— Вона гадає, що їх відправили в Дахау.

Абатиса нічого не сказала, тільки стиснула губи. Вона не навиділа те, що відбувалося з євреями, як і всі в монастирі.

— Прошу тебе, коли ти писатимеш додому, напиши, що я дуже співчуваю. Але зроби це обережно, — додала вона, й Амадея кивнула, вдячна за її доброту.

— Матінко, я не хочу йти звідси. Я хочу прийняти обітницю.

— Якщо це те, чого хоче Бог, тоді це станеться. — Одначе вони обидві знали, що попереду в них чотири з половиною роки. Цей час видавався молодій черниці вічністю. За останні півгодини вони подолали величезну перешкоду. — Не плутай свою ситуацію з сестрою Терезою-Бенедиктою. Це дуже різні випадки. — У першому всі наражалися на великий ризик. У другому, на думку абатиси, цього не було.

— Дякую вам, матінко.

Амадея знову подякувала їй і за хвилину пішла, абатиса ж знову сіла до свого письмового столу й надовго замислилася. Вона думала, як багато всього відбувається за стінами монас-

тиря. Багато діється такого, про що вона не має й уявлення, і решта черниць нічого не знають так само, як Амадея. Може, краще й не знати?

До кінця дня Амадея відчувала велике полегшення, хоча весь час думала про своїх матір і сестру. Однак, напевне, її мати має рацію, і правда про її походження ніколи не впливе. Не було жодних причин копирсатися в їхній історії. Весь вечір дівчина молилася за своїх родичів, яких ніколи не знала, котрих депортували і, цілком можливо, навіть убили. Вона згадала, як колись мати брала її з собою до синагоги і тоді Амадея не могла втямити, чому саме. Потім вона забула про це, та зараз, міркуючи про це, розуміла, що то була якась туга за минулим.

Розділ 14

Переслідування євреїв тривало і, з огляду на все, триватиме й наступного року. У січні 1939 року Гітлер виголосив промову, у якій відкрито заявив про свою ворожість до них. Вони втрачали права як громадяни власної держави, а Гітлер обіцяв зробити умови їхнього життя ще суворішими, і це сталося. Наступного місяця їм наказали здати всі золоті й срібні речі. У квітні вони втратили свої права як орендарі й були зобов'язані перебраться до винятково єврейських будинків, і не мали права жити поряд з арійцями.

Унаслідок такої політики євреї намагались емігрувати, що було зовсім нелегко. У багатьох випадках їх не брали ті країни, куди вони хотіли перебраться. Вони мусили мати родичів і спонсорів за кордоном, чого часто в них не було. Крім того, повинні були мати професію, а також дозвіл і від Німеччини, і від країни, куди збиралися їхати, та їм нерідко відмовляли в обох місцях. І вони змушені були оплачувати всі ці процедури, а більшість уже не мали грошей. Мало хто міг успішно пройти всі ці інстанції в належний час. Багато німецьких євреїв досі вперто вірили, що все владнається. Бо в те, що відбувалося, було важко повірити. Це був абсурд, адже всі євреї були громадянами Німеччини. Чим вони могли зашкодити їй? Та вже так багато з них було депортовано й ви-

слано на роботи в табори, і звістки, що доходили звідти, ставали дедалі тривожнішими. Люди там помирали від поганого ставлення, надмірної праці, недоїдання та хвороб. Деякі просто зникали. Ті, хто бачив написи на стінах таборів, упали в паніку. Але й виїхати з Німеччини було майже неможливою справою.

Протягом усього року дитячий поїзд, так званий Кіндер-транспорт, про який Амадея розповідала матері, продовжував збирати дітей і вивозити їх до Англії. Його було організовано британцями, і в цьому брали участь квакери. Вони вивозили дітей із Німеччини, Австрії та Чехословаччини. Деякі з дівчорі були християнами, але більшість — юдеями. Британці погоджувалися приймати їх без паспортів за умови, що їм не більше сімнадцяти років, аби не поставити під загрозу ринок праці в Британії. Нацисти погодилися випускати дітей за умови, що вони не вивозитимуть із собою ніяких цінностей, візьмуть тільки невеличку валізу, яку самі зможуть нести. В усіх, хто бачив, як батьки вели своїх дітей і як прощалися з ними на вокзалах, просто краялося серце. Але то було єдине, що давало батькам бодай якусь надію, що їхні діти будуть у безпеці і зможуть уникнути тієї долі, на яку нацисти прирекли євреїв. На залізничних платформах батьки обіцяли своїм дітям, що скоро приїдуть до них в Англію. Батьки й діти вірили, що так воно й буде. Деякі благали дітей знайти й для них в Англії спонсорів і роботу, і це лягало на маленькі плечі непосильним тягарем: діти не могли допомогти батькам, але від'їздили з думкою, що коли вони цього не зроблять, то життя батьків буде у великій небезпеці. Якимось дивом кільком таки пощастило справдити батьківське прохання.

А британці брали їх до своїх осель як у сімейний дитячий будинок, іноді цілими групами. Вони зобов'язалися тримати їх у себе, поки справи євреїв у їхніх країнах не поліпшаться, хоч ніхто й не знав, коли це станеться. Навіть немовлята були серед тих дітей, кого британці називали «кіндерами». Траплялися випадки виняткового милосердя: один із Ротшильдів узяв

двадцять вісім таких дітей і відвів спеціально для них цілий будинок. Інші не мали змоги на таку шляхетність, та британці перевершили самих себе у своїх бажаннях надати цим дітям притулок і піклуватися про них. А ті, хто не знайшли прийомних батьків, жили в дитячих таборах, де також мали підтримку й турботу.

Із фронту продовжували надходити тривожні звістки, деякі з них навіть просочились у монастир, здебільшого завдяки контактам із зовнішнім світом. У березні фашисти захопили Чехословаччину, а влітку вони звернули свої хижі погляди до Польщі.

Амадея вдруге проходила випробування. Мати з Дафною ще раз відвідали її і мали з нею нетривалу зустріч. Поки в них не було жодних проблем, ніхто не питав їхніх документів, і Амадея відчула полегшення. Дафні виповнилося чотирнадцять, і вона ще й досі не мала жодних підозр щодо таємниці своєї матері. Амадея була рада, що мати виглядає добре і тримається спокійною. Та Беата сказала, що атмосфера в місті дуже неспокійна, багато євреїв лишилися безробітними, навіть тих, хто мав дуже почесні професії, а багатьох із них вислали в трудові табори. Кількість хворих серед євреїв у таборах не зменшується. Багатьох тримають у тимчасових таборах за містом, де вони чекають, що їх перешлють іще кудись далі — чоловіків, жінок, дітей.

У цей час мати й сама почула про Кіндертранспорт і про те, що він робить. Однак вона й не думала відправляти Дафну. Беата весь час повторювала, що в цьому немає потреби. Двое з колишніх однокласників Дафни вже поїхали до Англії, і вона чула, що й інші також збираються в дорогу. Усі вони чекали на дозвіл. Беата вважала, що це надзвичайно тяжко — їхати кудись без батьків. Проте альтернатива була набагато гіршою, і всі погоджувалися на це.

Беата була рада, що Амадея добре виглядала. Вона була дуже щаслива стати сестрою Терезою Кармельською, їй це надзвичайно подобалось. Усвідомлення цього змусило Беа-

ту потроху змиритися з вибором Амадеї. Як завжди, час побачення пролетів дуже швидко. Коли Беата йшла, вона сказала, що бачилася з Добіньї і що в них усе гаразд.

Через два тижні після цієї зустрічі фашисти ввійшли до Польщі, того ж дня для євреїв Німеччини було введено комендантську годину. Вони мали бути вдома до дев'ятої години вечора, у зимовий час іще раніше — о восьмій. За два дні Франція й Англія оголосили війну Німеччині. Того ранку вирушив останній Кіндерттранспорт. То справді був останній потяг такого типу. Оголосивши війну, британці вже не зможуть ввозити до себе єврейських дітей. Вони діяли рівно дев'ять місяців і два дні й урятували десять тисяч дітей, що вже було дивом. Саме тоді, коли останні «кіндери» виїхали з Європи до Англії, поляки почали запеклу, проте, як виявилось, безрезультатну боротьбу за свою свободу. Приблизно за чотири тижні вони здалися. Коли Беата чула варшавську історію, то не могла стримати сліз.

А ще за місяць усім євреям було наказано залишити Варшаву, а всіх польських євреїв від чотирнадцяти до шістдесяти років було відправлено на примусові роботи. Жах зростав і здавався нескінченним.

Через жахіття війни, яку вела Німеччина, Різдво було невеселе, навіть у монастирі, куди прийшло кілька підбадьорюючих листів від Терези-Бенедикти з Голландії. Сестра Роза була разом із нею в монастирі, і вони обидві відчували себе в безпеці, хоча сестра Тереза-Бенедикта писала, що сумує за своїми сестрами в Кельні й молилась за них щодня.

У квітні 1940 року Амадеї виповнилося двадцять три роки. Мачи й сестра прийшли провідати її. Дафні мало виповнитися п'ятнадцять, у що було важко повірити навіть Амадеї. Молодша сестра була справді гарною й виглядала точнісінько так само, як її мати на фото в цьому віці. За вісім днів усіх вжахнула звістка про те, що нацисти окупували Данію й Норвегію. За місяць, у травні, вони захопили Голландію й Бельгію, чого ніхто не очікував, і сестра Тереза-Бенедикта знов

опинилась у небезпеці. Обговорюючи цю тему пошепки за обідом, сестри боялися за неї. Було неможливо передбачити, що ще може статися. Гітлер, здавалося, підпорядковував собі всю Європу. У червні його війська окупували Францію. І в цей час Амадея знову взяла нове випробування. Їй лишалося три роки до прийняття обітниці, що мало навіки пов'язати її з орденом. Її наміри були тверді, як завжди — вона не могла собі уявити якесь інше життя. Вона вже провела тут п'ять років.

У жовтні нацисти окупували Румунію — відразу після того, як Дафна закінчила школу. А в листопаді Краківське гетто з сімнадцятьма тисячами євреїв усередині стало недосяжним для будь-кого ззовні, так само, як і Варшавське гетто з сорока тисячами євреїв. Те, що коїлося, було немислимим. Та водночас спостерігалось й певне послаблення нацистської політики в знищенні євреїв на будь-якому соціальному рівні, і Беата запевняла Амадею, коли вони бачилися на Різдво, що в неї немає жодних проблем. Ніхто жодного разу ні про що не спитав її, не вимагав показати документи, які могли б щось розповісти про неї. Здавалося, всі забули, що вона живе на світі, а точніше, ніколи й не знали про це. Це начебто нікого не турбувало. Беата де Вальран була просто вдовою-католичкою, що живе з сама з дочкою й займається своїми справами. Фактично, її просто недогледіли. Амадея завжди відчувала полегшення, коли чула, що в них усе гаразд.

Навесні 1941 року, коли Дафні виповнилося шістнадцять, а Амадеї двадцять чотири, Беата була у своєму банку, коли побачила жінку, котра чомусь здалася їй знайомою. Та довго дивилася на неї, хоч вони обидві стояли біля різних віконечок. Проте як довго Беата не дивилася на неї, але так і не могла впізнати її. Того дня Беата знімала досить велику суму, що робила нечасто. Того разу вона вирішила так зробити, бо їй наснився тривожний сон. Вона поговорила про це з Жераром Добіньї, і той погодився. Жінка хотіла залишити частину своїх грошей у нього на випадок, якщо з нею щось трапиться, щоб він міг підтримати її дівчат. Він не бачив причини, чому вона

не могла залишити всі свої гроші в банку, та після смерті Антуана Беата завжди була такою знервованою в побутових справах. Тож якщо від цього вона почуватиметься краще, він був готовий зробити їй приемність і підтримати її. Жерар був радий зробити все, що в його силах, для дружини свого старого друга. Це було правилом для нього та Вероніки усі ці роки, протягом яких Беата так і не прийшла до тями. Ці роки забрали в неї так багато, що у свої сорок шість жінка виглядала на десять років старшою. Вона збиралася того дня виїхати до замку, щоб віддати готівку, яку Жерар обіцяв узяти на зберігання. Це була не така вже й велика сума, та вона могла підтримати дівчат, якщо раптом щось станеться. Беата навіть написала про це Амадеї і повідомила її, що в Жерара Добіньї зберігатимуться гроші для них. Амадея терпіти не могла, коли мати міркувала в такий спосіб, проте знала, що вона вже багато років занепокоєна: а що, як вона раптом захворіє, що тоді буде з Дафною, котра ще така молода? А тепер тим легше запанікувати, коли навкруги так тривожно, фашисти чинять такі речі й мало не на вулиці точиться війна.

Жінка, яку Беата побачила в банку, закінчила свої справи одночасно з нею, й вони зіштовхнулись у дверях на виході. Беата мало не знепритомніла, коли жінка вигукнула: «Пані Вітгенштейн!» Вона відчула, що її ноги підгинаються, й рішуче пришвидшила ходу. Їй зараз хотілося тільки одного: вийти звідси якомога швидше й узяти таксі. Вона не виявила жодних ознак, ніби її впізнали, й підняла руку, коли таксі підїхало. Та жінка затримала її й подивилася прямо в обличчя з широкою посмішкою. Незважаючи на те, що сплигло дуже багато часу, пам'ять нагадала Беаті, хто це є. Близько тридцяти років тому в домі її батька працювала покоївкою молода чеська дівчина. Вона служила в них саме в той час, коли Беата йшла з дому.

— Я знала, що це ви! — переможно вигукнула вона. — Мені здалося, ніби я побачила привида. Ваш батько сказав мам, що ви померли у Швейцарії.

— Мені дуже шкода... Я не знаю, про що ви... Я... — Беата намагалася з усієї сили не показувати, що впізнала її, щоб та подумала, ніби трапилася помилка. Але жінка поводитися впевнено, впізнавши Беату, і не давала їй іти. — Я не знаю, про що ви, — холодно повторила Беата, здригаючись від самої думки, що хтось міг почути, як ця жінка звернулася до неї, називаючи її на дівоче прізвище. Беата не могла собі дозволити визнавати своє колишнє ім'я. Це могло коштувати їй життя.

— Невже ви не пам'ятаєте мене? Я Міна... Я працювала у ваших батьків.

Власне, Беата згадала, що тридцять років тому ця дівчина вийшла заміж за водія її батька. Проте спогади вкрила хвиля жаху: її минуле зараз може коштувати їй життя.

— Мені дуже шкода, — Беата ледь посміхнулася, намагаючись бути чемною і маючи на меті одне: якомога швидше сісти в таксі, яке люб'язно чекало на неї поблизу.

— Я знаю, хто ви! — наполегливо повторювала жінка, поки Беата сідала в машину й від'їздила від неї.

Беата могла сподіватись лише на одне: Міна повірить у те, що таки помилилася. Можливо, все складеться так, що ця нещаслива зустріч забудеться. Жінка не мала на меті зашкодити Беаті, навпаки — намагалася повестися по-дружньому. То була мила дівчина, колись дуже закохана у водія. Вона вийшла заміж незадовго до того, як Беата пішла з дому, і Міна в той час була вагітною. Беата розуміла, що Міна мала бути дуже здивованою, коли побачила її, бо батько казав, що повідомлятиме абсолютно всіх, що дочка померла. А вона була абсолютно живою. Мабуть, саме тому Міна так швидко впізнала її. Та в ці жахливі часи Беата не хотіла й не могла визнати себе Вітгенштейн, навіть якщо виявила себе грубою стосовно своєї колишньої покоївки.

У кабіні таксі Беата вражено відчула, що вся тремтить. То був один із тих випадків, які лише псуєть нерви й нічого не важать, але якщо хтось у банку чув, як колишня покоївка звернулася до неї, то це могло бути дуже небезпечним. Добре, якщо Міна про-

сто забуде про це. Беата тут нічого не могла вдіяти. Це був досить страшний момент, але він минувся. І Беата не зізналася їй, що то таки вона. Зовні вона лишалася спокійною, хоча всередині в неї все здригалось. Можливо, вона більше не зустрінє її. По дорозі до замку Жерара й Вероніки, вона відкинула ці думки, налаштувавшись на те, що панікувати не буде.

Подружжю Добіні пощастило зберегти свою власність у цілості, незважаючи на війну. Багато років тому Жерар і Вероніка завбачливо прийняли німецьке громадянство, хоча Беата знала з розмов, що він не схвалює того, що Гітлер робить із євреями. Жерар говорив, що не терпить цього, проте не перепитав, чому вона хоче лишити гроші в нього. Він думав, що то через її велику вразливість, а не з якоїсь іншої причини. Беата була нещасною самотньою жінкою з дитиною, її ніхто не підтримував у цьому житті. Цілком зрозуміло, що вона дуже знервована. Коли в усій Європі точилася війна, багато хто не переймався долею євреїв, бо й без того часи були жахливі, і весь світ видавався нестабільним. Жерар підозрював, що Беата просто занепокоєна тим, що банки можуть збанкрутувати. То для нього було єдине пояснення, чому вона дала йому таку велику суму. Беата дала йому конверт із грошима, які в еквіваленті становили двадцять тисяч доларів і які мали виручити її дівчат, якщо з нею щось трапиться, поки вони зможуть отримати решту грошей. Жерар запевнив її, що надійно збереже цей капітал, і поклав гроші в сейф. Потім запросив жінку випити з ним чашку чаю, поки прийде Вероніка.

Їхні стайні й досі були дуже гарні, вона це побачила, коли приїхала до них. Господар сказав їй, що в них зараз менше коней, ніж він мав, коли Антуан був живий. Він не знайшов нікого, хто міг би дорівнятися до нього в його вмінні доглядати коней. Антуана не було вже чотирнадцять років. Вони деякий час згадували його, а потім Жерар викликав для Беати таксі, щоб вона поїхала додому.

Коли вона повернулася, Дафна вже була вдома. Дівчина захопилася новим хлопцем, який з'явився в них у школі. Його

батько воював в Австрії. Дафна сказала, що хлопець дуже гарний, із блиском в очах, що дуже насмішило її матір. Вони обидві спокійно повечеряли. Дафна сказала, що хотіла б навідатись до Амадеї. Вони не бачили її вже кілька місяців. Сестра знову, вже вчетверте, проходила своє випробування. Дафна вже сприймала Амадею як кармелітку. Важче було Беаті, котра й досі сподівалася, що Амадея все-таки передумає. Їй залишалося ще два роки до остаточної обітниці.

Стояла весна 1941 року.

Наступного тижня Беата знову пішла до банку взяти гроші для своїх скромних поточних витрат. Вона хотіла купити тканину Дафні на літні сукенки, оскільки було легше платити готівкою, аніж виписувати чеки, до того ж у ті дні було небагато місць, де можна було купити тканину. Майже всі крамниці, до яких вона ходила раніше, були єврейськими, а отже, зараз були зачинені. Беата якраз міркувала про покупки, коли раптом банківський службовець повернув назад її чекову книжку замість готівки.

— Мені дуже шкода, мадам, — холодно сказав він, — але я не можу видати грошей за цим чеком.

То була якась помилка.

— Перепрошую? Звичайно, ви можете. Я маю достатньо грошей на рахунок, щоб узяти готівку за цим чеком, — вона посміхнулася йому й попросила перевірити ще раз.

Він повернув їй чек, нічого не перевіряючи. Він знав, що з першого ж разу все прочитав правильно. Він не міг помилитися. Менеджер власноруч зробив цю нотатку, і він не сумнівався в правильності напису.

— Ваш рахунок закрито.

— Це смішно. Цього ніяк не може бути. — Її дратувала ця помилка, й вона збиралася вже кликати менеджера, коли раптом побачила щось в очах молодого чоловіка. — І хто його закрив?

— Це зроблено за наказом Третього Рейху, — бадьоро відповів він, коли вона глянула на нього, здивовано розкрив-

ни рога. Вона поклала чек назад до сумки й вийшла з приміщення якомога швидше. Вона напевне знала, що все це означає. Хтось доніс на неї. Вона цілком могла припустити, що то була Міна, покоївка її батьків. Тільки вона й знала. Або, можливо, тут почули, як вона вигукнула «пані Вітгенштейн» і перевірили все. Як би там не було, але це сталося, і вони закрили її рахунок саме тому, що вона єврейка. Інших причин заарештовувати її рахунок не було. Знала тільки Міна, хоча Беата могла припустити, що донесла й не вона.

Беата швидко пішла в напрямку від банку, зупинила таксі на вулиці й за п'ять хвилин була вдома. Вона не знала, що робити: просто сидіти й чекати, що трапиться, чи негайно тікати геть. І якщо так, то куди їм іти? Вона подумала про Добіньї, але не хотіла наражати їх на небезпеку — немає значення, з якою симпатією, за його словами, Жерар ставиться до євреїв. Одна річ жаліти їх, а зовсім інша — ховати їх у себе. Та, можливо, вони зможуть перебути в них одну ніч, і він порадить їй, куди їхати. У неї немає паспорта, а отже, ні вона, ні Дафна не зможуть перетнути кордон. Крім усього іншого, в нього зараз немає грошей, крім тих, які вона дала йому раніше, і вона не хоче ними користуватися. Дівчатам вони ще зможуть знадобитися. Беата намагалася подолати напад паніки, коли витягла дві валізи й почала пакувати їх. В одну з них вона поклала свої коштовності й одяг. А потім пішла до кімнати Дафни й почала кидати речі до валізи, коли Дафна повернулася зі школи. Коли дівчина побачила обличчя матері, вона збагнула, що трапилося щось жахливе.

— Мамо, що ти робиш? — спитала вона перелякано. Вона ще ніколи не бачила свою матір такою. На її обличчі відбився дикий жах. Беата завжди боялася цього дня, і ось він настав.

— Ми їдемо. Давай мені все, що ти хочеш узяти з собою.

Поки вони пакувалися, її руки тремтіли.

— Що сталося? Мамо, прошу тебе...

Сама не знаючи чому, Дафна почала плакати. Мати обернулася, глянула на неї, і в її очах блиснуло давнє горе двадцятип'ятирічної давнини.

— Я народилася в єврейській родині. Я хрестилася, коли виходила заміж за твого батька. Ніхто про це не знав. Я зберігала цю таємницю протягом усіх цих років. Я не соромилася цього, та почалися переслідування євреїв, і я була змушена. Минулого тижня в банку я зустріла жінку, котра знала мене молодою. Вона звернулася до мене прямо в приміщенні банку, назвавши моє дівоче прізвище. Коли я сьогодні була в банку, мені повідомили, що мої рахунки заарештовано. Зараз ми маємо тікати. Гадаю, вони збираються заарештувати нас.

— О мамо, вони не можуть... — в очах Дафни палав панічний жах.

— Вони можуть. Поквапся. Пакуйся. Ми маємо їхати сьогодні.

У її голосі звучав відчай, а Дафна намагалася все це осмислити. Всього було забагато, щоб проковтнути за один раз.

— Куди ми підемо? — вона витерла очі, намагаючись триматися.

— Я не знаю. Я про це ще не думала. Можливо, ми зможемо одну ніч побути в Добінї, якщо вони нас пустять. А потім подумаємо. Можливо, доведеться ховатися роками. Але це краще, ніж бути впійманими.

— А як щодо монастиря? Чи ми можемо піти туди? — Очі Дафни розширилися, вона почала кидати до валізи випадкові предмети. Усе це було безглуздо — забагато для дівчини шістнадцяти років. Вони мали от-от залишити рідний дім, можливо, це їх урятує. Дафна знала тільки цей будинок. Вони жили тут від її двох років.

— Я не хочу ризикувати життям Амадеї або інших черниць, — коротко відповіла Беата.

— А вона знає? Я маю на увазі про тебе.

— Я сказала їй після Крісталнахт. Тоді вони забрали всю мою родину, і я вирішила, що Амадея має знати.

— Але чому ти не сказала мені?

— Я подумала, що ти ще маленька. Тобі було лише тринадцять, — коли вона вимовила ці слова, удвері постукали. Вони з жахом глянули одна на одну, й Беата раптом подивилася в очі дочки з несподіваною мужністю. — Я люблю тебе. Пам'ятай про це. Тепер тільки це має значення. Що б не трапилось, ми маємо одна одну.

Беата хотіла сказати доньці, щоб вона ховалася, але не була певна, що це було б правильно. У двері знову почали несамовито стукати, й Дафна заплакала. То був найгірший день у її житті.

Беата намагалася повернути силу духу й пішла до східних дверей. Коли вона відчинила, на порозі стояли двоє солдат і офіцер СС. Тепер вона могла б наказати Дафні ховатися, але вже було запізно. Дівчина стояла на порозі спальні й дивилася на них.

— Вас заарештовано! — сказав офіцер грізним голосом. — Вас обох, як євреїв. Ваш банк повідомив про вас. Ідьте за нами.

Беата тремтіла від голови до ніг, а Дафна заголосила.

— Дафно, замовкни, — крикнула на неї Беата. — З нами буде все гаразд. — Відтак звернулась до офіцера: — Чи ми можемо щось взяти з собою?

— Кожна з вас може взяти по одній валізі. Вас буде депортовано.

Беата вже спакувала валізи. Вона пішла по свою і сказала Дафні принести валізу, яку вони щойно пакували в її кімнати. Дафна виглядала страшенно наляканою, коли мати обняла її й пригорнула до себе.

— Ми повинні йти. Будь мужньою. Пам'ятай те, що я тобі сказала. Я люблю тебе. Ми маємо одна одну.

— Мамо, я так боюся!

— Давайте швидше! — вигукнув офіцер і послав по них солдатів. За хвилину Дафну й Беату вивели з дому з їхніми валізами й повели в невідомому напрямку.

Розділ 15

За два дні священник із парафії Беати прийшов у монастир до абатиси. Він довідався про все від покоївки Беати, котра прийшла до нього в сльозах. Її не було на місці, коли все сталося. Сусіди розповіли їй про те, що бачили. Панотець вважав, що Амадея повинна знати. Він не знав, чому їх забрали, але напевне знав, що сталося саме це. Перш ніж іти сюди, він тайкома зібрав певні відомості. Згідно з його джерелами, Беату та її молодшу дочку було відправлено на тимчасовий пункт за межами Кельна. Людей тримали там тижнями, а то й місяцями. Але саме того дня підійшов потяг на Равенсбрюк, у жіночий табір, і їх уже відвезли.

Абатиса слухала його мовчки, і його вразило її мовчання. Та вона знала, що дуже скоро про це довідаються інші. У їхній парафії були люди, які знали, що шість років тому Амадея стала кармеліткою. Черниця відразу збагнула, що ситуація дуже серйозна, й, обміркувавши її, тільки-но священник пішов, вона відсунула шухлядку, дістала звітти лист і зробила один телефонний дзвінок. Місяць тому Беата надіслала їй листа з іменем і номером телефону. І ось настав час цим скористатися. Без надмірної паніки, без упадання в істеріку, Беата намагалася передбачити найгірше. І от найгірше сталося. Було важко повіри-

ти в те, як довго їм щастило все це обминати і як раптом не поталанило.

Поклавши слухавку, абатиса схилила голову в молитві, а потім послала по Амадею. Та працювала в саду й увійшла до неї зі щасливим обличчям.

— Слухаю вас, преподобна матінко. — Вона не могла й уявити, чому та покликала її до свого кабінету. Дівчина все ще виглядала дещо збудженою після роботи в саду.

— Сідай, сестро Терезо, прошу. — Абатиса зітхнула з надією, що Бог допоможе їй знайти правильні слова. То було нелегке завдання. — Як тобі відомо, зараз важкі часи. Для всіх. І Бог обирає такі дороги для нас, яких ми не можемо збагнути. Ми просто маємо йти Його дорогою, не ставлячи запитань.

Амадея раптом відчула велику тривогу.

— Я зробила щось не так?

— Зовсім ні, — заперечила абатиса, простягаючи руку над столом і беручи руку Амадеї у свою. — Я маю для тебе дуже тяжкі новини. Хтось доніс на твою матір. Вона і твоя сестра були заарештовані два дні тому. Вчора їх відправили до Равенсбрюка. Це все, що мені відомо. Коли їх бачили востаннє, з ними було все гаразд. — Проте вони обое знали, що Беата й Дафна навряд чи зможуть усе це пережити. Равенсбрюк був жіночим табором, де жінок змушували працювати до смерті і де вони помирали, як muži. Звідти ніхто не повертався. Коли Амадея почула про це, в неї зупинилося серце. Її рот відкрився, та вона не могла вимовити жодного слова. — Мені дуже шкода. Дуже. Але тепер ми маємо вирішити, що робити з тобою. Ті, хто донесли на неї, знають і про тебе. А якщо ще ні, то скоро довідаються. Ти ризикуєш, залишаючись тут. — Амадея мовчки кивнула, згадавши й про інших черниць. Але єдині, про кого вона могла зараз думати, — це мати і сестра. Як зле має бути їм зараз і як вони налякані! Дафні лише шістнадцять. Амадея ростила її від народження. Сльози тихо потекли по її щоках, вона схопила абатису за руки, а та обійшла навколо столу й обійняла

її. Амадея зайшлася від ридань. Вона не могла збагнути того, що сталося, настільки це було жахливо.

— Вони в Божих руках, — прошепотіла абатиса, — ми можемо тільки молитися за них.

— Я більше не побачу їх. О матінко... Я цього не переживу... — Вона плакала без упину, а стара черниця обіймала її.

— Багато хто виживає...

Вони обидві знали, що більшість гине, і нікому не дано знати, чи Беата й Дафна будуть серед тих, кому пощастить. А Дафна така гарненька, і хто знає, що вони можуть зробити з нею. Не було сили думати про це.

Тепер абатиса думала про Амадею. Вона відповідала за неї. Її вже не можна вислати до Голландії, як сестру Терезу-Бенедикту. Голландія окупована, і її присутність у тому монастирі наражатиме на ризик інших сестер. Вони не могли ставити їх знову під загрозу. Крім усього іншого, Амадея ніяк не зможе перетнути кордон. Сестра Тереза-Бенедикта від'їхала до Голландії ще до того, як розпочалася війна. Зараз усе не так. Тепер немає жодного способу вивезти Амадею, саме тому вона зробила вранці той телефонний дзвінок. У неї не було вибору. Той, кому вона телефонувала, погодився приїхати за годину.

— Я збираюся попросити тебе про щось дуже важке для тебе, — сумно вимовила абатиса, — для твоєї ж безпеки, так само, як і для нашої. В мене немає вибору. — Амадея була все ще надто збуджена після всього того, що почула про своїх матір і сестру, щоб сприймати ще щось, але кивнула та глянула на старшу черницю. — Я збираюся попросити тебе залишити нас прямо зараз. Якщо ти лишишся тут, то можеш поставити під загрозу весь монастир. Коли все це скінчиться і коли життя стабілізується, ти повернешся назад. Я знаю, ти повернешся. Я ніколи не мала сумнівів щодо твого покликання. І в ім'я цього я прошу тебе зробити це. Ти й надалі будеш однією з нас, навіть у миру, де б ти не була. Нічого не зміниться.

Амадея вже чотири рази проходила випробування. Вона збиралася знову зробити це за два місяці. Їй лишалось два роки до остаточної обігниці. І то був ще один удар. Вона втратила матір і сестру, можливо назавжди, а тепер її висилають звідси. Та, навіть перебуваючи в цьому стані сум'яття почуттів, вона знала, що це правильне рішення. Це жертва, яку вона може принести для них. Як сказала абатиса, в них усіх немає іншого вибору. Амадея ствердно кивнула.

— Куди ж я поїду? — спитала Амадея, і її голос затремтів. Вона не бувала поза стінами монастиря шість років, тож не мала, куди йти і де зупинитися.

— Кілька місяців тому твоя мати надіслала мені листа з іменем друга. Щойно я зателефонувала йому. Він сказав, що буде тут протягом години.

— Так швидко? — У неї не було потреби питати, хто це. Це був єдиний друг її матері, котра також радила Амадеї, коли рангом щось трапиться, не втрачати зв'язків із Жераром Добільї. Вона навіть сказала, що в нього є гроші для неї. Та вона не може наражати їх на небезпеку, яка тепер загрожувала всім, і їм також.

— Чи можу я попроситися з усіма?

Абатиса вагалась, але потім кивнула. Інакше це було б занадто жорстоко стосовно неї та інших. Черниця подзвонила у дзвоник — це сигналізувало сестрам про те, що сталося щось важливе, й закликало їх зібратися в трапезній. Усі вже були там, коли ввійшла Амадея в супроводі абатиси. Усі знайомі обличчя, всі черниці, з якими вона працювала, з якими жила, кого вже віддавна любила. Молоді й старші, навіть ті, хто пересувався у візках. Їй було надзвичайно боляче залишати їх. Однак абатиса мала рацію: в Амадеї не було вибору. Куди б вона не вирушила, до якого б монастиря не пішла, вона наразила б на небезпеку інших. Амадея занадто любила їх, щоб зробити їм таке. Вона має залишити їх. Проте, як сказала абатиса, вона знає, що одного дня повернеться. Це те життя, якого вона хотіла. Тут її дім. Вона була абсолютно

переконана, що народилася для того, аби стати кармеліткою, служити Господу тим шляхом, який Він оберє для неї.

Тереза-Марія-Матер-Доміні не давала жодних пояснень. Вона нічого не сказала. Вона знала, що самі лише обставини від'їзду Амадеї можуть стати для неї небезпечними. Якщо потім прийде поліція, вони ні про що не довідаються. Той факт, що вона пішла, виправдовував їх. Амадея мовчки рухалася вздовж зали, обіймалочи й цілуючи кожну з черниць із лагідними словами: «Благослови тебе Боже, сестро». Вона казала тільки це, але, глянувши на неї, всі розуміли, що вона збирається йти від них так само, як сестра Тереза-Бенедикта йшла від них три роки тому.

Прощання з усіма забрало півгодини, та їй не треба було йти до своєї келії по речі. Їй не було чого взяти з собою. Вона прийшла сюди з порожніми руками, з ними ж і піде звідси. І зараз має йти назад у мир, якого вона вже не розуміла, якого так давно не бачила. Мир, у якому вже не було її матері й сестри, де в неї не було домівки, не було нічого й нікого. Усе, що в неї є, — це друг її батька, на приїзд якого вона чекала в кабінеті абатиси. Він таки скоро прибув. Його обличчя було сумне. Жерар Добіньї ввійшов до кабінету й ніжно обійняв Амадею.

— Мені дуже шкода, Амадее, — прошепотів він.

Було неможливо уявити, що Беату й Дафну забрали. І знаючи ті чутки про табори, Жерар розумів, що вони навряд чи виживуть. Та зараз він не сказав їй про це.

— Що я робитиму? — лагідно спитала вона, коли він глянув на неї. Він забув, якою вона була гарною, хоча зараз стала ще кращою. Навіть у скорботі її погляд сяяв дивовижним світлом, у якому відбивалася вся її душа. Дівчина, здавалося, сяяла зсередини, і чоловік відзначив, що вона справді схожа на святу. Було видно, що трагедію, якою став для неї від'їзд із монастиря, вона пододала. Він не знав, як Амадея пристосується до світу після такої великої перерви. Абатиса також була стурбована цим.

— Ми поговоримо про це сьогодні ввечері, — тихо відповів він.

Їм є про що поговорити. Для нього відкрили браму, і він завів своє авто всередину монастирських стін. Він запропонував їй лягти на ковдру, постелену на дні авто, щоб ніхто не побачив, що вона їде звідти. Тоді ніхто не запідозрить, що він поїхав з монастиря разом з однією з черниць. А якщо хтось прийде по неї прямо зараз, абатиса просто скаже, що вона вже пішла. Вона не дасть їм жодних пояснень, бо й сама нічого не знатиме. Не знатиме, куди поділась Амадея. А сестри весь час згадуватимуть її у своїх молитвах, поки вона не повернеться.

— Тепер ти маєш перевдягтися, — нагадала їй абатиса. За мить Амадея зникла в роздягальні. Коли вона знімала своє чернече вбрання, їй здалося, ніби з неї здирають шкіру. Кожна річ була ніби частиною її самої, і вона сумно дивилася на одіж, охайно складену на столі. Для неї залишили пальто, черевики й сукню, маленький пегарний капелюшок, а також білизну.

Коли вона одягла ці речі, вони не підходили їй за розміром, та це не турбувало її. Зовсім не турбувало. Її мати й Дафна зникли, якщо вони живі, то перебувають у руках Божих, а вона має залишити те місце, де був її прихисток протягом шести років, де вона жила, працювала і зростала. То було однаково, що залишати утробу, коли вона одягала закоротку сукню й узувала черевички, що мулили їй. Шість років дівчина носила сандалії, і було так дивно знову взути черевички. Коли вона знову вдягла мирський одяг, то була здивована, як схудла. У цьому одязі вона не мала жодного сенсу, а її волосся коротко підстригалось вже протягом шести років. Після простої краси її вбрання в мирському одязі Амадея сама собі видалася просто чудовиськом. Вона прагла знову одягти свою одіж і думала, коли вже зможе знову повернутися до сестер. Вона могла тільки молитися, щоб це сталося якомога швидше. Амадея не хотіла вертатися до мирського життя, але ніяк не могла уникнути цього.

Жерар чекав на неї на монастирському подвір'ї, стоячи біля свого авто. Він хотів якомога швидше повернутися до замку. Він уже поговорив про це з Веронікою, і вона повністю підтримала його. Вони можуть щось зробити для Беати й Антуана, які були їхніми добрими друзями, хоча це виходило за межі дружніх зв'язків. Та йшлося не лише про це. Ішлося про те, як найліпше повестися. Однак вибору не було.

Жерар спокійно розмовляв з абатисою, а сестри повернулися до роботи. Ніхто не бачив, як Амадея потрапила до машини, лягла на підлогу заднього сидіння, як Жерар накрив її попоною з запахом стайні, який для неї був добрим спогадом. Коли чоловік накривав її, Амадея востаннє глянула на абатису, й дві пари жіночих очей довго не відривалися одна від одної.

— Хай благословить тебе Бог, дитя мое. Не турбуйся. Ти скоро будеш удома. Ми чекатимемо на тебе.

— І вас нехай благословить Господь, матінко... Я люблю вас...

— Я також люблю тебе, — прошепотіла абатиса, а Жерар обережно накрив дівчину, подякував похмурій черниці, що дивилася на них, коли вони виїздили з монастирського подвір'я, і поїхав до замку, ніде не зупиняючись. Він їхав із нормальною швидкістю, ніби не віз нічого особливого, дивлячись весь час у дзеркало заднього ряду. Черниці дали йому великий кошик із фруктами й овочами, аби він міг пояснити, що робив у монастирі. Та за ним ніхто не їхав. Вони не пойдуть так далеко в пошуках молоді черниці. І навіть якщо поліція поцікавиться нею, вони скоро забудуть про неї. Вона не становитиме для них великої небезпеки, вони це знають. А втім, і Беата, і Дафна теж були нібито в безпеці, та одного дня на них донесли в гестапо, яке зробило свою справу. У випадку Беати йшлося про гроші й будинок, який вони забрали. В Амадеї ж не було нічого, крім речей, що були на ній, а також чоток, які дала абатиса, коли дівчина йшла з монастиря.

Жерар заїхав на подвір'я замку й обїхав будинок. Був час обїду, і поблизу нікого не було. Усі або їли, або займалися якоюсь справою, коли він відвів Амадею до спальні. Там на неї чекала Веронїка, яка обїйняла молоду жінку, й вони обидві заплакали за тим, що було втрачено, коли стався весь той жах. Жерар уже сказав покоївкам, що в його дружини болить голова, тож хай ніхто її не турбує. Вони мали багато про що поговорити. Але поки Амадея мусила перепочити від численних потрясїнь, що їй пережила цього ранку. Вона втратила все. Матір. Сестру. І монастир. Вона втратила той єдиний спосіб життя, який вела протягом останніх шести років, усіх своїх знайомих і все, що мала в дитинстві. В обїймах Веронїки Добїньї дївчина плакала так, що розривалося серце.

Розділ 16

Жерар і Вероніка проговорили з Амадеєю цілу ніч. Вони дочекалися, щоб слуги ввечері пішли до своїх власних помешкань, а потім Вероніка спустилася до кухні, щоб власноруч приготувати Амадеї вечерю. Вона ледь могла їсти. Протягом шести років дівчина не торкалася м'яса й відчула себе вельми зле, коли побачила перед собою ячню з ковбасою, що для неї приготувала Вероніка. Крім того, вона почувалася ніби голою без свого чернечого вбрання. На ній усе ще були одягнені речі, що не підходили за розміром, — те, що їй дали в монастирі. Та ці проблеми не видавалися їй аж такими страшними. Жерар весь вечір думав, куди її подіти.

Вони з Веронікою прийшли до цілковитої згоди: вони не зможуть весь час тримати її в себе, але ховатимуть стільки, скільки буде змога. В одній із веж їхнього замку містилася комора, що замикалася, з невеличким віконцем угорі, і Жерар був певен, що там дівчину ніхто не знайде. Вночі вона може спускатися до них трохи подихати свіжим повітрям і походити, але решту часу протягом усього дня муситиме лишатися там. Там була навіть невеличка туалетна кімната.

— А що буде з вами, як вони знайдуть мене?

— Вони тебе не знайдуть, — просто відповів Жерар.

Наразі то був найкращий план, який вони могли придумати, і дівчина була вдячна їм за все.

Тієї ночі вона помилась у ванні Вероніки й була дуже здивована, коли побачила себе в дзеркалі. Амадея не бачила власного обличчя шість років і була здивована, що виглядає набагато старшою. За шість років дівчина стала дорослою жінкою. Її світле біляве волосся було коротке. Щомісяця вона сама підрізала його, не заглядаючи в дзеркало й не переймаючись цим. Вона сприймала за збочення своє перебування в миру. Усім своїм еством Амадея відчувала, що належить монастирю. Та вона жертвувала цим заради сестер і пішла від них, щоб не паражати їх на небезпеку. То була невелика ціна, котру вона платила за їхню безпеку, жертва, яку вона радо приносила. І подружжя Добіньї також багато чим жертвувало заради неї.

Вероніка стала перебирати свій гардероб, щоб знайти для Амадеї якийсь одяг. Знайшла довгу синю спідницю, білу кофтинку й светр. Вони майже ідеально підходили дівчині за розміром. Також Вероніка витягла білизну й пару червоних сандалій. Амадея відчула себе грішною, коли одягла ті речі. У цьому одязі вона виглядала занадто гарненькою. Проте, одягаючи на себе все це, вона виконувала свою обітницю. Черниця робила те, що їй звеліла абатиса. Це вона наказала їй іти в мир і перебути там, доки вона не матиме змоги повернутися, не ризикуючи своїми сестрами. Але їй стало тяжко на серці, коли Жерар притяг їй матрац із іншої комори, поклав його на підлогу разом із подушкою й кількома ковдрами.

— До завтра, — лагідно сказав він їй, замикаючи двері.

Амадея лягла на матрац. Вони були такі добрі до неї. Амадея лежала без спу й молилася за свою матір і сестру. І весь наступний день дівчина провела в молитвах, ніби була в монастирі. Одного разу до неї приходили, приносили їжу й воду. Вночі Жерар відімкнув двері й відвів її до їхньої з дружиною спальні, де вона знову мала змогу помитись, а Вероніка погодувала її. Протягом усього літа то було для них звичним ритуалом.

На вересень її волосся виросло до плечей. Амадею виглядала такою, якою була, коли йшла до монастиря, тільки трохи старшою. Від матері з сестрою новин не було. Дівчина чула, що іноді звідти дозволялося надсилати листівку, аби заспокоїти родичів і друзів, але ні від Беати, ні від Дафни не було нічого. Жерар зв'язувався з монастирем. Для Амадеї не було ніякої пошти. І, дякувати Богові, влада й досі не цікавилася нею. Амадею просто зникла, і про неї забули.

Щодо подій у світі, то нацисти того літа напали на Радянський Союз. В окупованих країнах відбувалися масові знищення євреїв, будувалися й відкривалися нові концентраційні табори. Жерар розповів дівчині під час їхніх вечірніх розмов, що від вересня всім німецьким євреям було наказано посити на руці пов'язки з жовтими зірками. Почалася масова депортація євреїв до всіх існуючих концентраційних таборів, які було створено раніше.

Добінь переховували Амадею вже п'ять місяців, і, здавалося, ніхто не помічав цього. Усе в замку було, як завжди. Жерар і Вероніка не бачили причин щось змінювати, хоча й усі троє знали: якщо про це довідаються, їх розстріляють або депортують. А коли Амадею запропонувала піти від них, вони наполягли, щоб вона лишилася. У них не було власних дітей. Коли вони прийняли рішення взяти її до себе, вони наражались на небезпеку, та робили це в пам'ять про її батьків.

Амадею знала, що напевне десь у різних місцях мали бути єврейські схованки, і вона казала, що як виникне необхідність, то вона їх знайде. Жерар і Вероніка наполягали, щоб вона й не думала про це, оскільки ж дівчина не знала, як іще можна діяти, то погодилася залишитися в них. Зрештою, їй не було куди йти.

Ще кілька місяців усе тривало так само. Одного разу Жерар випустив на ніч Амадею й розповів їй про Перл-Харбор. Вона була вражена. Сполучені Штати оголосили війну Японії, а через чотири дні й Гітлеру, тільки-но той оголосив війну їм. На той момент Амадею не виходила з будинку вже вісім місяців,

і було дуже дивно думати, що скоро Різдво. Їй не було що святкувати того року, хіба що доброту подружжя Добіньї до неї.

За два дні до Різдва Жерар, випускаючи її з комори, виглядав дуже стурбованим. Вона сказала йому, що має таке відчуття, ніби щось сталося. Вдень вона чула шум на вулиці й іржання коней. Жерар розповів дівчині, що гестапо приходило до його стаєнь і звеліло віддати більшість коней. Він боїться, що вони намагатимуться ввійти й до замку. Комендант сказав, що відразу після Різдва він хоче оглянути всі їхні приміщення. Наразі вони були зайняті. Усі троє дійшли висновку, що Амадея тут більше не буде в безпеці. Вона має знайти собі іншу схованку ще до того, як фашисти почнуть нищпорити по будинку. Жерар обережно розпитав знайомих і довідався, що неподалік є ферма з великим льохом, де переховуються євреї. Але дівчині буде нелегко дістатися туди. Досі їй дуже щастило, та коли німецька частина розташувалася просто перед їхнім будинком, вона знову опинилась у великій небезпеці.

— Ви були такі добрі до мене, — сказала Амадея подружжю, коли напередодні Різдва на кухні вони їли разом різдвяну гуску. Зрештою, вона могла думати тільки про одне: чи ще й досі живі її мати й сестра. Не було жодних звісток про них відтоді, як їх у квітні забрали до Равенсбрюка. Іноді новопривелим до табору дозволялося надіслати одну листівку, й Бетата надіслала б щось Добіньї, аби ті зв'язалися з Амадеєю. Та ніяких звісток не було.

Наступного дня після Різдва, на світанку, Жерар відчинив її двері з похмурим обличчям. Комендант сказав йому напередодні, що на завтра він хоче повністю оглянути будинок. З цього Жерар зробив висновок, що наразі ніяких підозр у нього нема. Та вранці він зазиратиме в кожні двері — від винних погребів до веж. Вони вже кілька разів брали в господарів і вино, і коньяк.

Жерар надав Амадеї необхідну інформацію. Він знав, де розташовувався той сільський будинок із тунелем, і сказав, що на неї там чекають. Чоловік дав їй невеличку карту й пояснив, як дістатися туди.

— А як я знайду той будинок? — розгублено спитала Амадея, розуміючи, як їй пощастило переховуватися тут від самого квітня. А тепер вона має давати собі раду сама.

Ферма знаходилася за п'ятнадцять миль звідти в глухому селі. Якщо вона зуміє дістатися туди, там їй допоможуть. Спочатку їй треба буде обминати солдатів біля стаєнь. Жерар сказав, що везти її туди на машині небезпечно. Якщо він їхатиме машиною, це може привернути увагу до ферми, а його просили не робити цього.

— Я заховав для тебе на стайні одного з коней, — тихо сказав він їй. — Їдь прямо на північ. На твоїй карті є орієнтири. На тебе чекатимуть. Коня ти можеш просто відпустити, і він піде назад, тільки-но ти туди дістанешся.

Жерар хотів, щоб дівчина виїхала до світанку. Вони сиділи в темряві у своїй спальні й тихо розмовляли, бо не хотіли, щоб солдати побачили світло у вікнах. За півгодини Жерар і Вероніка звели її вниз по сходах. Востаннє обняли. Вероніка пригорнула її й ніжно поцілувала, як дочку.

— Дякую вам, — прошепотіла Амадея востаннє, й востаннє пригорнулася до них, а потім Жерар знову обійняв її.

— Дістанься туди якомога швидше. Кінь, якого я тобі даю, їхатиме дуже добре.

То був один із найшвидших коней. Їй відчинили двері, й Амадея вийшла в темряву. Їй стало нестерпно холодно. Вона не виходила з дому вісім місяців, і холодне повітря травмувало її легені, поки вона швидко йшла до стайні. Попестила коня, якого лишили для неї, навпомацки наділа на нього сідло. Карту вона запхала у свою кишеню.

Вона вивела коня надвір, і з його ніздрів пішла пара. Вартових не було, Жерар сказав, що всі солдати сплять. Тільки-но вона виїде з замку, їй уже більше нічого не слід боятися. Треба буде просто проїхати п'ятнадцять миль на північ до фермерського будинку доти, як зійде сонце. Дівчина легко сіла верхи. Тільки-но вона скочила в сідло, їй згадалося, як вона каталася верхи разом зі своїм батьком. То була її друга нату-

ра, і, як раніше, вона погнала коня галопом. Об'їхала навколо замку й почула, як у стайнях іржуть коні. Вони почули її, але, на щастя, ніхто з людей не звернув на це уваги. Вона легко втекла звідти й їхала, вперше насолоджуючись свободою.

Проїхавши з півгодини, вона витягла з кишені карту. Амадея могла легко читати при світлі місяця й побачила перші орієнтири. Небо було світло-сірим; вона вже проїхала кілька миль і мала шанс доїхати до того, як зійде сонце.

Коли їй лишилося проїхати якусь милю, вона раптом побачила ліворуч яскраве світло й зрозуміла, що то автомобіль у кущак, і почула постріл. Якусь мить вона вагалася, їхати їй уперед чи назад, а потім швидко проскакала останню милю, а машина на повній швидкості їхала за нею. Вона була вже майже біля своєї мети, але раптом збагнула, що вона, власне, робить — веде гестапо саме до того сільського будинку! Вона ніяк не зможе обігнати їх. І раптом її об'їхала вантажівка, а машина, що їхала за нею, різко загальмувала. Вона була в оточенні.

— Хальт! — гукнуло двоє чоловіків, поки кінь гарцював і випускав пару з ніздрів. Останні півгодини вона гнала його з усієї сили. — Хто їде? — вона завмерла в сідлі, а кінь тим часом нервово тупцяв.

Амадея мовчала.

На неї спрямували яскраве світло й були здивовані, що перед ними жінка. Вона їхала в чоловічому сідлі й спритно гнала коня по поганих дорогах. Один із чоловіків наблизився до неї, й вона спочатку вирішила тікати, проте вони напевне стріляли б у неї або в коня. Вона вже зігнала, що не зможе дістатися до потрібного сільського будинку, і вранці Жерар точно про це знатиме. Але, що ще гірше, вони могли довідатися, що вона їде на одному з його коней. У неї промайнула думка: що б не трапилося з нею, не варто втягати і його.

— Документи! — гукнув на неї солдат, простягаючи до неї руку, а другою наводячи на неї револьвер. — Документи!

— У мене нема!

У монастирі документів не видають. І коли вона покинула його, в неї не було ніяких паперів. Шість років вона жила поза миром.

— Як ваше ім'я?

Вона подумала, що можна було б вигадати якесь ім'я, але в тому не було жодного сенсу. Амадея цілком могла сказати їм правду.

— Амадея де Вальран! — чітко вимовила вона.

— На чиему коні ви їдете? — питали вони, продовжуючи цілитися в неї, якщо раптом вона вирішить тікати. Кінь був сильний, баский, і вони легко могли помітити, що ця дівчина — дуже добра вершниця. Навіть після всіх цих років вона легко давала раду одному з кращих коней Жерара.

— Я вкрала його, — безстрашно відповіла вона, хоч уся тремтіла. Вона не уявляла, що вони можуть зробити з нею. — Мій батько працював на стайнях. Я вкрала коня. — Вона знала, що за будь-яку ціну має захищати Жерара й Вероніку. Вони не повинні здогадатися, що коня їй дали Добіньї.

— Куди ви їдете?

— До друзів.

Вони не повірять їй, але це не обов'язково. Вона молилася, щоб вони не знайшли в її кишені карту, що показувала, як доїхати до сільського будинку. То був маленький клаптик паперу, й вона не зробила жодного руху, аби видати його наявність.

— Злазь із коня! — наказали вони, й вона легко зіскочила з сідла, тримаючи віжки, поки один із солдатів не взяв їх у неї. Він відвів коня, поки другий тримав її на прицілі.

Амадея думала, чи стрілятимуть вони прямо зараз. Вона й сама дивувалася своїй відвазі. Проте відчула, що їй нема чого втрачати. Хіба що власне життя, яке належить Богів. І якщо Він покличе її до себе — хай буде на те Його воля.

Вони заштовхали її на заднє сидіння автомобіля, і, коли авто від'їздило, Амадея встигла побачити, що один із солдатів сів на Жерарового коня й рушив верхи до стаєнь.

— Скільки коней ти вкрала? — спитав її солдат, який вів машину. Поряд з'явився інший, котрий їхав верхи.

— Тільки одного, — коротко відповіла вона.

Вона не була схожа на викрадачку коней, але чоловіки помітили, що вона була чудовою вершницею й гарною молододою жінкою.

Її привезли до якогось будинку й залишили саму в невеличкій кімнаті. Тільки-но вона лишилася сама, як порвала карту на дрібні клаптики й розсипала її серед пороху на підлозі по кутках і під килимок. Вони повернулися за дві години й наказали назвати по літерах своє ім'я, а потім зателефонували до Кельна. Там були дані про неї, точніше, про її матір. Тепер вони добре знали, хто вона така, що стало відомо відразу після випадку в банку.

— Твоя мати — жидівка! — заревли вони. Амадея не відповіла. — Її та твою сестру заарештували у квітні.

Амадея кивнула. Вона трималася з гідністю людини, яка знає, що її береже Бог. Вона стояла перед ними й говорила собі, що вона під Його захистом. У ній було щось потойбічне, і навіть вони це відчували, коли вона спокійно глянула на них.

Того ж дня вони відвезли її назад до Кельна, прямо до того сховища, де тримали євреїв перед депортацією. Вона ніколи не могла собі уявити нічого подібного. Тисячі людей було загнано до тісного приміщення, як худобу. Люди кричали, плакали, штовхалися, чіплялися за стіни й одне за одного. Деякі втрачали свідомість, але не було місця, куди вони могли б упасти, і вони так і висіли в тому просторі. Її також почали грубо штовхати, а вона й досі була в старих черевиках Вероніки для їзди верхи і в тому ж старому одязі, у якому виїхала вранці. Вона подумала, чи було все так само, коли забрали її матір і сестру, коли відправили їх на тимчасовий пункт, а потім завантажили в потяг, що йшов на Равенсбрюк. Амадея просто стояла й молилася, міркуючи, куди її далі повезуть. Їй не сказали нічого, в цьому сховищі вона була тільки ще однією єврейкою, яку мали вислати.

Вона провела в тому приміщенні два дні в страшному холоді, серед смороду, який ішов від людських тіл. Стояв запах блювоти, сечі, поту й випорожнень. Вона могла робити тільки одне: стояти й молитися. А потім їх нарешті завантажили до потяга й не сказали, куди везуть. Це вже не мало жодного значення. Вони були просто тілами, не людьми. Її закинули до євреїв, яких зігнали й кудись везли. Коли їх заштовхали до потяга, люди почали божевільно запитувати, куди їх везуть; Амадея мовчала й молилася. Вона намагалася допомогти жінці, що тримала на руках маленьку дитину. А чоловік поряд був настільки хворий, що, здавалося, помирав. Стоячи поряд із ними, вона знала: якщо Господь закинув її сюди, то це для того, щоб вона розділила все це з ними і щоб допомогти їм, можливо, лише молитвою.

Вона згадала, як абатиса сказала їй, що коли вона прийме останню обітницю, то стане нареченою розп'ятого Христа. Вона перебуває тут, щоб розділити розп'яття з Ним і з ними усіма. Коли за два дні потяг нарешті кудись привіз їх, вона непритомніла від голоду й виснаження, але чула голос матері, котра говорила, що любить її, а також голос абатиси, яка говорила те саме.

Чоловік поряд із нею помер на третій день, а дитина тієї жінки померла в неї на руках невдовзі після того. У потязі були старі й діти, чоловіки, жінки; мертві лежали поряд із живими. Але весь час вони зупинялися, відчинялися двері, й заштовхували нових людей. Амадея не знала, куди їх везуть, однак і не переймалася тим, поки вони рухалися через усю Німеччину на схід. Ніхто не знав, у якому напрямку вони їдуть, це нікого не цікавило. Ким би вони не були раніше, тепер їх більше не було. Вони їхали потягом до пекла.

Розділ 17

Потяг зупинився за тридцять шість миль на північ від Праги, в Чехословаччині через п'ять днів по тому, як вони виїхали з Кельна. Було третє січня 1942 року. Амадея не уявляла, скільки людей було разом із нею в потязі, та, коли їм наказали вийти з вагонів, люди буквально випадали з дверей. Вони вже не могли стояти на ногах. Амадея примудрилася знайти таке місце, де можна було ненадовго присісти. Коли вона виходила з вагона, то її ноги ледь згиналися в колінах. А коли вона озирнулася, виходячи, то побачила, що в потязі лишаються тіла кількох дітей і старих. Жінка поряд із нею протягом двох днів тримала на руках мертву дитину. Дехто зі старих нерішуче хитався, а охоронці кричали, щоб вони ворушилися швидше. Амадея помітила, що нашіс навкруги зроблено чеською мовою, і це була єдина прикмета того, де вони знаходяться. Та подорож була нескінченною. За наказом солдатів утворилася величезна черга. Кілька людей усе ще стискали в руках свої валізи. Тих, хто рухався занадто повільно, грубо штовхали гвинтівками. Вона помітила, що черги з людей простягалися на милю, отже, в потязі було кілька тисяч людей.

Амадея стояла поряд із двома жінками й молодим чоловіком. Вони мовчки дивились одне на одного. І, поки вони підходили, Амадея молилася.

Вона могла думати тільки про одне: її сестра й мати теж пройшли цей шлях. І якщо вони змогли, то й вона зможе. Вона думала про розп'ятого Христа та Його наречених у монастирі й не дозволяла собі замислюватися над тим, що станеться з нею та з усіма цими людьми. Вони ще живі, і коли прийдуть туди, куди їх ведуть, то побачать те, що чекає на них. Як і протягом усіх цих днів, вона мовчки молилася, щоб усе обійшлося для Жерара й Вероніки. Немає прямих доказів, що вони переховували її, отже, вона сподівалася, що з ними все буде гаразд. Здавалося, відтоді минула ціла вічність.

— Віддай мені це, — наказав молодий солдат чоловікові, зриваючи з його руки золотий годинник, який прогледіли в Кельні. Вона й чоловік поряд із нею презирнулися, а потім відвели очі.

На Амадеї й досі були взуті чоботи Вероніки для їзди верхи, і, поки вони йшли ще годину, вона була вдячна долі, що добре взута. Деякі жінки загубили своє взуття в потязі, тож були змушені йти, ступаючи по мерзлій землі пораненими закритими ногами, й кричали від болю.

— Тобі пощастило, — сказав один із солдатів старій жінці, яка ледве пройшла десять хвилин, відтоді як вони вирушили. — Ти йдеш до зразкового міста, — нахабно говорив він, — ти не заслуговуєш на таке.

Коли вона спіткнулась, Амадея побачила, що люди по обидва боки від тієї жінки взяли її під руки, аби підтримати, і вона відчула вдячність до них і протягом наступних миль молилася за ту жінку. Вона молилася за всіх, включаючи й себе.

Минуло більше години, коли вони побачили, куди йшли. То була старовинна фортеця, яку десь дві сотні років тому побудували австрійці. Напівстертими літерами було написано по-чеськи ТЕРЕЗИН, а трохи нижче був новий напис німецькою: ТЕРЕЗИЕНШТАДТ. Власне, то було ціле містечко, оточене мурами, куди вони ввійшли через головну браму, де їм було наказано вишикуватися для «оформлення». Там вони побачили людей, що товпилися вузькими вуличками, вкри-

тими бруківкою. То було радше гетто, ніж в'язниця, де ті люди, здавалося, вільно переміщалися. Видно було нескінченні черги людей, які тримали маленькі чашки й ложки. І посеред цього всього стояла будівля з вивіскою «КАВ'ЯРНЯ», що здалося вкрай дивним. Усюди велося будівництво, люди стукали молотками, працювали пилками, зводили якісь конструкції. Амадея краєм ока помітила, що люди не носили одягу в'язнів, були у своєму. То був зразковий табір такого типу, де євреї, що туди потрапляли, мали самі про себе дбати й виживати, хто як може. Там було близько двохсот триповерхових будинків і кільканадцять величезних кам'яних бараків. Табір було розраховано на три тисячі в'язнів, але в ньому мешкало понад сімдесят тисяч осіб. Здебільшого вони виглядали голодними, виснаженими, промерзлими, здавалося, ніхто з них не мав теплого одягу. За півмилі звідти розташовувалась інша, менша фортеця, де була в'язниця для тих, хто тут створював проблеми.

Амадея чекала сім годин, поки її «оформили», і за цей час їм дали тільки чашку рідкого супу. Вона не їла п'ять днів. У поїзді давали хліб і воду, але свій хліб вона віддала дітям, а від води всім ставало погано, отож її вона також не торкалася. Однаково ослабла на дизентерію.

Люди, яких вона бачила на вулицях Терезієнштадта, являли собою дивовижну суміш. Було дуже багато старих людей, яким, як вона довідалася згодом, було сказано, що Терезієнштадт — це щось на зразок притулку для старих євреїв, їм навіть показували відповідні буклети, щоб вони їхали добровільно; крім того, було чимало виснажених молодших людей, що були будівельниками, котрі споруджували усі ці конструкції. У таборі жила навіть певна кількість дітей. Усе це більше нагадувало гетто, а не табір праці, а конструкції всередині стін фортеці скидалися на сільські. Люди, що жили там, на відміну від солдатів та охоронців, виглядали дуже обідраними. У їхніх очах не було життя, їхні обличчя були виснаженими — схоже, їх били до того й по тому, як вони потрапили туди.

Коли черга нарешті дійшла до Амадеї, її разом із десятком інших жінок відправили до бараків. За дверима стояли ще сотні чоловіків і жінок. Амадею відправили до приміщен'я, яке спочатку будувалося для п'ятдесяти солдатів, а нині в ньому перебувало п'ятсот душ. Не було ні бодай якогось власного життєвого простору, ні тепла, ні їжі, ні теплового одягу. В'язні мали самі собі організувати спальні місця, спорудивши триповерхові нари й розмістивши їх так близько одні від одних, що люди весь час були змушені торкатись одне одного. Подружжя займали одні нари, якщо, звичайно, їм пощастило лишитися разом і якщо їх не розлучили до того, як вони потрапили сюди. Дітей тримали в окремому приміщенні, яке охороняли й вартові, й інші в'язні. А на найвищому поверсі, на горищі, де було вибито майже всі вікна, розмістилися хворі. Стара жінка пошепки сказала їй, що тут щодня помирають від холоду й хвороб. І старі, і хворі мусили по шість годин стояти в черзі за їжею, що складалася з водянистого супу й гнилої картоплі. А туалетна кімната була одна на тисячу чоловік.

Амадея мовчки впала, коли їй показали її нари. Оскільки вона вважалася молодою й сильною, їй відвели третю полицю. Слабшим, старшим людям відвели нижні. На дівчині були дерев'яні сабо, які їй дали під час оформлення, коли забрали черевики й видали табірне посвідчення. Їй звеліли зняти шкіряні черевики Вероніки для їзди верхи, і вони вмить зникли. Інший охоронець забрав її теплий жакет, сказавши, що їй це не знадобиться, хоча й стояли морози. То було жахливе «привітання» — позбавлення всього, приниження, що знову нагадало Амадеї те, що вона була нареченою розп'ятого Христа і що в перебуванні тут є вищий сенс. Чого вона не могла собі уявити, це щоб її мати й сестра витерпіли щось подібне й лишилися живими. Вона змушувала себе не думати про це, споглядаючи людей навколо себе. Уже спочіло, і всі повернулися від своїх турбот, хоча багато хто ще чекав їжі. На кухні готувалося для п'ятнадцяти тисяч осіб, але, певне, цього було замало, щоб нагодувати всіх.

— Ти щойно прибула цим потягом із Кельна? — спитала її худорлява жінка, яка дуже кашляла.

Амадея побачила, що на її руці витатуйовано номер і що її обличчя й волосся чимось вимашчено. Її нігті були поламани й брудні. На ній була тільки бавовняна сукня й дерев'яні сабо, її шкіра аж посиніла. У бараках було дуже холодно.

— Так, я звідти, — спокійно відповіла Амадея, намагаючись весь час думати про те, що вона кармелітка, а не просто жінка. Зараз тільки це могло дати їй сили й захистити її.

Жінка розпитувала про людей, які могли б бути в потязі, але Амадея не знала жодних імен, крім того, люди за таких умов не мали жодних особливих прикмет. Вона не пам'ятала нікого, хто відповів би тим описам, які надала жінка.

Хтось іще з новоприбулих спитав Амадею, чи була вона в лікаря. Багато лікарів і дантистів, яких раніше позбавили практики, працювали тут, намагаючись допомогти своїм товаришам у біді всім, чим тільки могли, не маючи у своєму розпорядженні нічого з медичного обладнання. Табір відкрито лише два місяці тому, і, як її попереджали, очікувався спалах тифу. Їй сказали пити суп, але не воду. Ті, хто жили тут із табірними номерами, не мали сил помитись, і в бараках, навіть не зважаючи на морозний холод, стояв страшний сморід.

Амадея допомогла старій жінці дістатися до її ліжка, а потім побачила своїх сусідок — трьох жінок на нарах обабіч. У бараку, куди її направили, жили жінки й дівчаткадесь дванадцяти років. Хлопчики такого ж віку жили окремо з чоловіками. Менших дітей тримали окремо, там були й діти, чиїх матерів було вбито або вислано до інших таборів. Не було ні простору, ні тепла, ні елементарних вигод. Та, попри все це, подекуди лунав сміх і жарти. Амадея почула віддалену музику. Поміж ними весь час ходили вартові, грубо штовхаючи в'язнів чоботами або гвинтівками. Вони весь час вишукували якісь заборонені або вкрадені речі. Як їй сказали, за викрадену картоплину тут карали на смерть. Тих, хто не дотримувався тутешніх

правил, тяжко били. Треба було не сердити охоронців, щоб не наразитися на додаткові репресії.

— Ти їла сьогодні? — спитала жінка, тяжко кашляючи.

Амадея кивнула.

— А ти?

Амадея відчула вдячність монастирському життю, яке привчило її до постів. Та навіть під час постів у монастирі споживали здорову їжу, овочі й фрукти з їхнього саду. А тут люди просто голодували. Амадея помітила, що дехто не має табірних номерів, вона не знала, яка різниця між тими, хто їх має і хто не має, й вагалася, чи варто питати. Усі тут уже так настраждалися, що вона не хотіла більше непокоїти їх.

— Я стояла за їжею чотири години. Давати починають іще з самого ранку. А коли підійшла моя черга, картоплі вже не стало, тільки суп, якщо це можна так назвати. Однаково я підчепила дизентерію. Від тутешньої їжі захворієш дуже швидко, — попередила її жінка, — якщо ти ще не хвора. — Амадея й сама вже побачила, який жахливий тут туалет. — Мене звуть Роза. А тебе?

— Тереза, — відповіла Амадея, і це якось вихопилося в неї само собою. Це ім'я вже так довго було частиною її самої, що навіть у ті місяці переховування в Жерара й Вероніки вона не стала знову Амадеєю.

— Ти дуже гарна, — сказала жінка, не відводячи від неї погляду. — Скільки тобі років?

— Двадцять чотири, — у квітні Амадеї мало виповнитися двадцять п'ять.

— І мені так само, — сказала Роза, однак Амадея намагалася зараз не дивитись на неї, бо жінка виглядала на всі сорок. — Вони вбили мого чоловіка в Крісталнахт. Досі я була в іншому таборі. Цей кращий.

Амадея не наважилася спитати її, чи є в неї дитина. Для більшості то було болоче питання, особливо якщо діти були невідомо де, можливо, в іншому таборі, або ще гірше, якщо

їх було вбито до того, як матері потрапили сюди. Нацистів цікавили тільки діти, які могли працювати. Зовсім маленькі їм не підходили.

— А ти одружена? — спитала вона з цікавістю, витягаючи свої довгі виснажені ноги й лягаючи на матрац. У неї було якесь драгтя зі старого одягу, яким вона накривалася. В багатьох не було й того.

— Ні, — Амадея похитала головою й посміхнулася їй. — Я кармелітка.

— Ти черниця? — Роза спочатку була вражена й шокована тим, що почула. — Вони забрали тебе прямо з монастиря?

— Я пішла з монастиря у квітні. Досі я ховалася в друзів.

— Ти єврейка? — спитала вона здивовано.

— Моя мати була. Вона хрестилася... Я й не знала про це.

— А її також забрали? — лагідно спитала Роза.

Амадея кивнула. Тієї миті Амадея не могла говорити. Тепер вона напевне знала, що воно таке й чим це виявилось для матері й Дафні. Якби вона могла, то зробила би що завгодно, аби звільнити їх, навіть ціною ще більших власних страждань. Вона була певна, що опинилася тут, аби комусь допомогти. Амадея була готова померти тут. Вона тільки сподівалася, що матері й Дафні пощастить вижити там, де вони є. Дівчина мала надію, що вони ще будуть усі разом і вона ще побачить їх живими. Однак Жерар говорив Амадеї саме перед тим, як вона йшла від них, що від матері й сестри немає жодних звісток від самого квітня, а це не є опнадійливим. Від них не було ні листівки, ні новин, передає через когось.

— Мені дуже шкода твоєї матері, — прошепотіла Роза. — Вони сказали, коли тобі йти на роботу?

— Я маю завтра піти щодо призначення на роботу.

Амадея подумала, чи тоді їй мають витатуювати номер, набралася мужності й спитала про це Розу, коли вони вляглися поряд на своїх парах, лежачи достатньо близько одна від одної, щоб розмовляти пошепки й чути одна одну. В тій кімнаті з кам'яними стінами стояв страшений гомін.

— Мені надали номер на тимчасовому пункті ще до того, як я потрапила сюди. Але нас так багато, та й табір зовсім новий, тож вони всім говорять, щоб прийшли завтра, бо приїде більше тих, хто ставить номер. Вони роблять це відразу, коли потрапляєш сюди. Очевидно, вони й тобі поставлять його завтра, коли призначатимуть роботу.

Амадеї не подобалась ідея бути проштампованою, але вона була певна, що й Христу також не подобалася ідея бути розіп'ятим. То була ще одна її маленька жертва, яку вона мусила принести Отцеві на своєму життєвому шляху.

Потім вони мовчки лежали на своїх ліжках. Більшість людей, які там знаходилися, були занадто слабкі й виснажені, щоб розмовляти, хоча серед молодих були дуже жваві, незважаючи на тяжку працю, яку вони виконували, й мало не повну відсутність їжі.

Пізно вночі, коли більшість в'язнів полягали спати, зазвучала самотня гармоніка. Якийсь музикант награвав віденські мелодії й старовинні німецькі пісні. У багатьох на очах з'явилися сльози. Амадея вже чула, що в таборі організовано цілу оперу, і дехто з тих музикантів грав у кав'ярні, бо серед в'язнів було багато таких, хто до того, як потрапити сюди, працював музикантом, співаком, актором. Попри всі труднощі, які вони відчували тут, люди намагалися підбадьорювати одне одного, й найбільшим жахом для них усіх була загроза, що їх звідси вишлють. Інші табори вважалися ще гіршими, там помирало ще більше людей. Терезієнштадт був зразковим табором, який нацисти мали намір показувати світові: мовляв, хоч вони й депортували євреїв та ізолювали їх, проте ставляться до них гуманно. Відкриті рани на ногах в'язнів, відморожені кінцівки й дизентерія, хворобливі обличчя, постійне биття, часті смерті від поганих умов життя спричинили зовсім інший ефект. Над входом до табору був напис: «Труд робить вільним». Смерть була тут остаточним звільненням.

Лежачи на нарах, Амадея прочитала молитви під звуки гармоніки. В'язнів будили о п'ятій, ще раніше, ніж у монастирі.

Стояла черга за теплою водою й рідкою кашею, але це тривало так довго, що люди йшли до роботи з порожнім шлунком. Амадея вирушила до адміністративного центру, де була напередодні, по призначення на роботу. Там знов-таки стояла довжелезна черга, але їй сказали: якщо вона піде звідти, її буде покарано. Охоронець, який їй це сказав, приставив свою рушницю до її горла, аби зробити зрозумілішою свою погрозу. У такий спосіб він простояв перед нею кілька довгих митей, а потім перевів рушницю на наступного. Невдовзі вона почула шум знадвору й побачила, як троє солдатів палицями б'ють молодого хлопця, і старий чоловік у черзі за нею прошепотів:

— Це через куріння, — тихо вимовив він, похитавши головою.

То був злочин, який карався суворим побиттям, однак в'язні однаково вважали рідкісним щастям знайти бодай невеличкий недопалок. Вони мали пильно ховати його, як і крадену їжу.

Коли Амадея нарешті дісталася до офіцера, що розподіляв роботи, він виглядав дуже втомленим після довгого робочого дня. Він зупинився на мить, оглянув Амадею, кивнув і простяг руку до купки паперів. Поряд стояло ще кілька подібних столів, і на кожному з них були офіційні папери й печатки. Їй видали табірне посвідчення напередодні, вона простягла його, намагаючись виглядати спокійніше, ніж почувалася насправді. Не мало значення, як сильно хотіла вона пожертвувати собою заради Господа, але стояти перед нацистським офіцером у таборі праці було страхітливим випробуванням.

— Що ти вмієш робити? — коротко спитав він, даючи зрозуміти, що це, загалом, його не цікавить. Він намагався виокремити лікарів, медичних сестер, дантистів, людей із навичками будівельників та теслярів, від яких могла бути якась користь. Їм були потрібні інженери, будівельники, каменярі, кухарі, чорнороби й тисячі, тисячі рабів.

— Я можу працювати в саду, кувоварити й шити. Можу доглядати хворих, хоча спеціально не навчалася цього. —

Амадея доглядала старших хворих черниць у монастирі в Кельні. — Певне, найкраще я б працювала в саду, — додала вона. Хоч мати навчила її тримати в руках голку, та черниці, з якими вона працювала, казали, що все, посаджене нею, неодмінно виросте.

— Тобто ти була б комусь доброю дружиною, якби не була єврейкою, — пожартував він, знову глянувши на неї. Вона виглядала краще, ніж більшість в'язнів, яких він бачив до того, до того ж видавалася здоровою й сильною, хоч і трохи худорлявою.

— Я черниця, — тихо вимовила Амадея.

Тільки-но вона промовила це, він знову зиркнув на неї, а потім зазирнув до її паперів, які свідчили про те, що її мати була єврейкою. Також він побачив, що в неї французьке прізвище.

— Якого ордену? — спитав він підозріло, коли вона спитала, чи є тут черниці з її ордену.

— Я кармелітка, — дівчина посміхнулась, і він побачив у ній те саме внутрішнє світло, яке помічали й інші.

— Тут немає часу на ці дурниці, — чоловік роздратовано щось записав до її паперів. — Гаразд, — він глянув на неї похмуро. — Ти можеш працювати в саду. Якщо вкрадеш бодай щось, будеш розстріляна, — сказав він прямо. — Будеш там завтра о четвертій ранку, працюватимеш до сьомої.

У неї мав бути п'ятнадцятигодинний робочий день, але їй було байдуже. Було багато інших, кого направили до інших бараків, інших будівель, і вона думала, чи їм випалили номери, та, здається, про неї забули. Вона відчула: офіцера стурбувало те, що вона черниця. Можливо, навіть нацисти усвідомлювали, що бувають ситуації, коли черниць не варто чіпати.

Того дня вона стояла в черзі за їжею й отримала одну чорну гнилу картоплину й скоринку хліба. Жінці, яка стояла перед нею, дали морквину. Але вона була вдячна за те, що отримала. Вона швидко об'їдала гнилу середину картоплини, ковтала хліб. І весь час обдумувала свої дії по дорозі назад,

до бараку, думала про свою ненажерливість, про те, як жадібно їсть. Але ж вона була така голодна! Усі тут були такими.

Коли Амадея повернулася до бараку, Роза вже лежала на своєму матраці. Її кашель став іще гіршим. Цілий день вона мерзла.

— Як справи? Тобі дали номер?

Амадея похитала головою.

— Думаю, вони забули. Мабуть, я роздратувала їх, коли сказала, що я черниця, — вона весело посміхнулася й знову стала схожою на молоду дівчину. Усі вони виглядали такими похмурими і старими. — Ти, Розо, маєш піти до одного з тих лікарів зі своїм кашлем, — сказала Амадея їй стурбовано.

Відтак запхала свої ноги під матрац, бо вони дуже змерзли у дерев'яних сабо — її стопи були голими, — а штани для їзди верхи на морозі стали, як папір. Протягом усього тижня вона не знімала цих брудних штанів. Вона вирішила завтра піти до пральні й подивитися, чи зможе вона взяти там якісь чисті речі, але на це не було часу.

— Лікарі нічого не можуть зробити, — сказала Роза, — у них немає ліків. — Вона знизала плечима, а потім озирнулася навкруги. По-змовницьки глянула на Амадею. — Поглянь, що в мене є, — прошепотіла вона й витягла щось із кишені.

Амадея вгледіла шматок яблука, який мав такий вигляд, ніби тисячі ніг походили по ньому, і, певне, так воно й було.

— Де ти взяла? — прошепотіла Амадея, якій дуже не хотілося брати його від неї, однак в її роті з'явилася слина, коли вона побачила той шматок, який можна було вкусити один чи два рази.

— Мені дав охоронець, — відповіла Роза, ламаючи його навпіл і простягаючи Амадеї.

Вона вже знала, що за крадіжку їжі тут карають на смерть. Роза хутко запхала свою половинку собі до рота й заплющила очі. Амадея зробила те саме. Вони були схожі на дітлахів, котрі ділять на двох одну цукерочку.

Дівчата мовчали кілька хвилин, а потім до бараку стали сходитись інші в'язні. Усі вони виглядали вкрай виснаженіми, глянули на двох жінок і нічого не сказали.

Ніхто з чоловіків, яких Амадея зустрічала по дорозі, ніхто з будівельників не зачіпав її, але, простоявши весь день у черзі, вона почула кілька історій інших жінок, яких згвалтували. Нацисти вважали, що євреї є нижчими з нижчих, покидьками людського роду, та це не зупиняло їх від того, щоб гвалтувати їх, коли в них виникало бажання. Жінки попереджали її бути обережною. Тим паче, Амадея занадто примітна й надто гарна, а до того ж білява й синьоока, як і вони. Тому вони радили їй ходити брудною, і щоб пахло від неї якомога гірше, а також триматися від них подалі. То була єдина можливість захиститись, та навіть це не завжди допомагало, особливо якщо охоронці були п'яними, що траплялося з ними часто, мало не щовечора. Вони були молоді й хотіли жінок, яких у таборі було повно. І навіть старих охоронців варто було остерігатися.

Того вечора Амадея намагалася заснути раніше. Та коли навколо так багато людей, заснути дуже важко. Їй навіть було важко молитися. Вона намагалась уявляти себе в монастирі, як робила це, поки переховувалася в замку. Там робити це було легше, ніж тут. А коли вона підвелась о пів на четверту, було вже тихо. Дівчина спала прямо в одязі, а черга в туалет складалася всього десь із тридцяти душ. Вона все-таки змогла потрапити туди, перш ніж пішла на роботу.

Амадея пішла туди, куди їй сказали. Коли вона прийшла, там уже було близько сотні людей, кого направили туди ж, — здебільшого дівчата й хлопці та кілька старших жінок. Нічне повітря віяло морозом, ґрунт замерз. Було незрозуміло, що вони можуть тут робити, коли охоронці видали їм лопати. Вони мали садити картоплю. То була виснажлива робота. Вони працювали вісім годин поспіль до обіду. Поки люди довбали землю лопатами, їхні руки померзли та вкрилися пухирями, а вартові ходили поміж них і погрожували своїми рушницями. Потім їм дозволили зробити півгодинну перерву, поїсти хліба й супу.

І, як завжди, суп був рідкий, а хліб несвіжий, та порції були трохи більшими. Далі вони працювали ще сім годин. Коли вони йшли з роботи, їх обшуквали. За крадіжку з саду могли покарати або биттям, або на смерть — залежило від настрою охоронців. Вони обшуквали одяг Амадеї, обмацали її, змусили відкрити рота. Коли один з вартових, обшукуючи її, схопив її за груди, вона нічого не сказала — дивилася прямо. Вона нічого не сказала про це й Розі, бо була певна, що та терпіла й гірше.

Наступного тижня Розу перевели до іншого бараку. Охоронець побачив, як вони весело розмовляли й сміялися і доніс на них: мовляв, ці дівчата створюють проблеми й мають бути роз'єднані. Потім Амадею не бачила її кілька місяців, а коли побачила знову, в Розі не було зубів. Її впіймали на крадіжці шматка хліба, й охоронець вибив їй зуби й зламав носа. Відтоді життя стало залишати її. Навесні вона померла, як казали, від пневмонії.

Амадею тяжко працювала в саду, робила все, що могла, але те, що вони робили, навряд чи могло дати якісь результати. Навіть черниця не могла творити дива на мерзлій землі поламаними інструментами, проте вона саджала картоплю ряд за рядом для своїх товаришів по нещастю. А навесні саджала картоплю й ріпу. Вона сумувала за помідорами, салатом та іншими овочами, які садила й доглядала в монастирі, але то були завеликі делікатеси в порівнянні з тим, що тут вимагалось. Протягом багатьох днів підряд Амадею мала на їжу тільки одну ріпу на день, тож не раз відчувала спокусу вкрасти картоплину, але займала думки тим, що читала молитви. Проте в цілому в її житті не відбувалося жодних подій, і вартіві не чіпали її. Вона ставилася до них чемно, виконувала свою роботу й допомагала іншим в'язням. Вечорами вона почала навідуватись до старих і хворих, а коли йшов сильний дощ і працювати в саду було неможливо, допомагала доглядати дітей, що завжди піднімало їй настрій, хоча багато з них були хворі. Більшість із них були такі милі й жваві, що, працюючи з ними, дівчина відчувала себе надзвичайно ко-

рисною. Але й там траплялися трагедії. У лютому до Клемно було відправлено цілий потяг із дітьми. Матері стояли біля вантажівок, які везли малечу до потяга, а ті, хто занадто довго тримався за малюків або намагався боротися з охоронцями, були розстріляні. Тут щодня траплялися стражітливі події.

У квітні Амадеї виповнилося двадцять п'ять років. Погода стала кращою, й вона перейшла до іншого бараку ближче до саду. Коли дні стали довшими, вони стали працювати довше, й іноді вона не верталася до бараку раніше дев'ятої вечора. Незважаючи на вбогий пайок і тривалу дизентерію, Амадея, хоч і була худа, як жердина, проте робота в саду додавала їй сил. І, що варто відзначити, як і декому ще, їй не витатуювали номери. Можливо, вони просто забули про неї. Весь час питали її документи, але жодного разу не спитали її номери, й вона завбачливо носила довгі рукави. Її волосся відросло й було довгим і білим, а на сонці вигоріло ще більше, тож Амадея заплітала його в довгу косу. Усі, хто був знайомий із нею, знали, що вона черниця. В'язні любили її й шанували, але так ставилися зовсім не до кожного. Навколо були хворі люди, які бачили щораз нові й нові трагедії, котрих били й принижували вартові, іноді навіть провокуючи їхні бійки між собою за якусь морквину, або петрушку, або за кусень черствого хліба. Та здебільшого люди виявляли одне до одного величезне співчуття, і навіть охоронці, бувало, показували свою порядність.

Там був молодий солдат, який став працювати вартовим у травні, він був буквально загіпногизований Амадеєю. То був німець із Мюнхена, й одного дня він зізнався їй, що перестав спілкуватися з нею, бо зненавидів своє нинішнє заняття. Він усвідомив увесь жах свого становища й сподівався перевестися до Берліна, про що й просив від самого прибуття.

— Чому ти виглядаєш такою щасливою, коли працюєш? — питав він, запалюючи цигарку, а тим часом деякі жінки поглядали на нього із заздрістю. Він, бувало, пропонував Амадеї кілька зтяжок, та вона завжди відмовлялася. Командний офіцер того дня пішов рано на якісь збори, і молоді солдати

дещо розслабилися. Той, який закурив, уже кілька тижнів чекав нагоди поговорити з Амадеєю.

— Це ти про мене? — привітно спитала вона, продовжуючи свою роботу. Того дня вони посадили більше моркви, ніж завжди. Та, яку саджала вона, завжди росла добре.

— Про тебе. Ти завжди виглядаєш так, ніби в тебе є якась таємниця. У тебе є коханець? — грубо спитав він. Деякі з молодих ув'язнених практикували такі речі. То був ніби невеличкий промінчик світла серед мороку життя. Остання надія.

— Нема, — відповіла Амадея й відвернулася.

Вона не хотіла заохочувати його й пам'ятала застереження інших жінок.

То був молодий чоловік приємної зовнішності, з різкими рисами обличчя, блакитними очима й темним волоссям. Зовсім як її мати. Він був значно вищий за Амадею, і вона йому дуже сподобалася, маючи сині очі й біляве волоссям. Він цілком міг здогадатися, що коли її добре відмити, то вона буде дуже ефектною жінкою. Її ж можна було побачити здебільшого з немитим волоссям. Та, незважаючи на все це, багато жінок у таборі лишалися гарними, і Амадея належала до таких жінок.

— У тебе вдома хтось був? — спитав він, запалюючи нову цигарку. Мати надіслала їх йому з дому, і солдатів усі заздрили. Він нерідко продавав їх за якісь послуги.

— Не було, — відповіла Амадея, подумки відсторонюючись від нього. Їй не подобався поворот розмови, і вона не хотіла рухатися в подібному напрямку.

— А чому?

Амадея зупинилася й безстрашно глянула йому в вічі.

— Я черниця, — просто сказала вона, ніби попереджаючи його, що не є жінкою, аби він відвернув від неї свою увагу. Як їй було відомо, для більшості то була священна територія, а її погляд говорив про те, що це треба шанувати, навіть тут.

— Неправда, — солдат виглядав вкрай здивованим. Він ніколи не бачив, щоб черниця була такою гарненькою. Коли він бачив їх, вони всі були ніякими.

— Правда. Я сестра Тереза Кармельська, — промовила Амадея з гордістю, а він похитав головою.

— Який сором! Ти колись шкодувала про це?.. Я маю на увазі, до того, як потрапила сюди. — Він так і подумав, що в неї є єврейська кров, інакше б вона сюди ніколи б не потрапила. Вона не схожа на циганку, комуністку чи злочинницю. Скоріш за все, ця дівчина на якусь частку єврейка.

— Ні. Це чудове життя. Я до нього ще колись повернуся.

— Тобі краще знайти чоловіка й мати дітей, — твердо сказав він, ніби вона була його молодшою сестрою, яку він сварив за дурість, та вона розсміялася.

— Я маю чоловіка. Цей чоловік Господь. А це все мої діти і Його, — сказала вона, роблячи широкий жест у саду, і він подумав, чи не божевільна вона, а потім збагнув, що вона нормальна. Вона так і думала. Її віра була непохитною.

— Це дурне життя, — заревів солдат на неї й рушив до інших. Коли робота скінчилася, вона знову побачила його й відчула полегшення, що обшукувати її буде не він. Їй дуже не подобалося, як він дивився на неї.

Наступного дня той солдат знову був там, і коли вона проходила повз нього, він, не кажучи ні слова й не дивлячись на неї, сунув у її кишеню шматок шоколаду. То був неймовірний подарунок, але поганий знак, і до того ж небезпечний. Вона не знала, що з тим робити. Якщо його знайдуть у неї, її можуть розстріляти, до того ж їй видавалося винятково нечемним їсти шоколад, коли інші голодують. Вона дочекалася, поки він наблизився до неї, і сказала, що дуже вдячна йому, але нехай він краще дасть це комусь із дітей, і сунула шоколад йому, коли ніхто не бачив.

— Чому ти це робиш? — ображено спитав він.

— Тому що це неправильно. У мене не повинно бути нічого кращого, ніж в інших. Хтось інший потребує цього більше: дитина, стара людина або хтось із хворих.

— То віддай це їм, — коротко відказав він, поклавши це назад у її кишеню, та вона могла потрапити в біду. Вона

не знала, що робити, а отже, з'їла шоколад із почуттям провини, яке не відпускало її весь день. Вона просила в Бога вибачення за свою жадібність і печесність. Але той чудовий смак непокоїв її протягом усього дня. До кінця дня вона могла думати тільки про це. Та коли вона з'їла той шоколад, хлопець посміхнувся їй. І вона, сама того не бажаючи, посміхнулася йому. Солдат був схожий на великого грайливого хлопчика, хоча й був одного віку з нею. Наступного дня він знову заговорив до неї. Він сказав, що начальство вирішило зробити її старшою по групі, бо вона дуже добре працює. Але те, що він робив, було спробою привернути її до себе, зробити своєю боржницею, що було вкрай небезпечним. Амадея не знала, чого саме солдат хоче від неї, але про це не важко було здогадатися. Потім вона протягом тижнів уникала його. Стояла тепла погода, коли він знову зупинив її. Вона саме доїла суп із хлібом і збиралася знову до роботи.

— Ти боїшся розмовляти зі мною, правда? — лагідно спитав він її, проводжаючи до того місця, де вона лишила свою лопату.

Вона обернулася до нього.

— Я ув'язнена, а ти охоронець. Це важко для спілкування, — сказала вона чесно, намагаючись підібрати такі слова, щоб не образити його.

— Можливо, не так важко, як ти думаєш. Якщо ти дозволиш мені, я можу полегшити твоє життя. Ми можемо бути друзями.

— Не тут, — сумно відповіла вона, маючи віру, що він добра людина, та про це важко говорити в цих місцях.

За день до того було відправлено ще один потяг із в'язнями. Вона знала одного з тих, хто робив списки. Досі її імені там не значилося, але це могло трапитися будь-якого дня. Терезієнштадт був чимось на кшталт брами до інших таборів, у більшості з яких було ще гірше. Аушвіц, Берген-Бельцен, Клемно. То все були назви, що вселяли неймовірний жах в усіх, навіть у неї.

— Я хочу бути твоїм другом, — наполягав він.

Солдат іще двічі давав їй шоколад, коли випадала нагода, але то була небезпечна прихильність, і вона про це знала. Вона не хотіла відверто відкидати його залищання. Це могло бути ще небезпечнішим. Та в неї не було ніякого досвіду спілкування з чоловіками. У свої двадцять п'ять вона була невиннішою, ніж деякі дівчата в п'ятнадцять років.

— Коли я бачу тебе, до мене приходять різні думки. У мене є сестра твого віку. Вона одружена, має трое дітей. У тебе також колись можуть бути діти.

— У черниць не буває дітей, — вона привітно посміхнулася йому. У його очах стояв сум. Вона подумала, що, певне, він сумує за домівкою, як і багато хто. Охоронці тяжко напивалися вечорами, щоб забути, а вдень бачили суцільний жах. — Коли все це скінчиться, я повернуся до свого ордену, щоб прийняти обітницю.

— О, — вигукнув він із надією в голосі. — То ти ще не черниця!

— Я черниця! Я пробула в монастирі шість років!

По тому, як вона пішла з монастиря, минув цілий рік. Якби все йшло добре й вона не була б змушена покидати монастир, їй лишався б рік до остаточної обітниці.

— Але тепер ти ще можеш передумати, — щасливо відповів він, ніби вона дала йому надію. — Скільки в тебе єврейської крові?

Амадея відчула, ніби її опитують як наречену. Він самої думки їй стало зле.

— Половина.

— Ти зовсім не схожа.

Вона виглядала арійкою навіть більше, ніж усі його знайомі жінки, включаючи й матір, яка була чорнява. Його батько був високий і білявий, як Амадея, такою ж була й сестра. Та Амадея зовсім не була схожою на єврейку. І ніхто не побажить у ній нічого єврейського. Йому божевільно запраглося за будь-яку ціну захистити її, зберегти їй життя.

Амадея пішла до роботи, і їхня бесіда увалася, але він щодня намагався втягти її до розмови і щодня пробував щось покласти в її кишеню: шматочок в'яленого м'яса, цукерочку, щось таке, що виявляло б його прихильність до неї. Він хотів, щоб вона довіряла йому. Він був не такий, як інші, і не збирався затягати її в темний куток або в куці та брати гвалтом. Він хотів, щоб вона захотіла його. Але й сам усвідомлював, що з ним кояться дивні речі. Амадея була гарна, розумна й абсолютно певинна, адже все своє доросле життя провела в монастирі. Він хотів її більше, ніж бажав жінку будь-коли. Йому було двадцять шість років, і він хотів би, щоб і вона бажала того самого. Та вони обоє мали бути пильними. Через їхній зв'язок він міг мати такі самі неприємності, як і вона. Ніхто б нічого не зробив йому, якби він просто згвалтував її, він знав, що більшість чоловіків учинили б саме так і були б подивовані, чого, йому, власне, зараз треба. А закохуватися в неї було небезпечно. Тут він ризикував бути вбитим або депортованим. То було небезпечно, і він добре знав це. Та й Амадея це розуміла. Вона ризикувала значно більше, ніж він. Проходячи повз нього, коли він щось клав їй у кишеню, вона завжди пам'ятала: якщо хтось це побачить, вона може накласти за це головою. Це були винятково небезпечні подарунки.

— Ти не повинен цього робити, — сварила вона солдата, проходячи повз нього. Він саме поклав їй у кишеню кілька цукерок, які, хоч вона й не хотіла цього визнавати, додавали їй сил. Вона навіть не наважувалася пригощати ними дітей, до яких навідувалася, бо була б покарана, та й діти могли постраждати також, бо вони б дуже зраділи цукеркам і могли про це комусь сказати, а потім усі потрапили б у біду. Отже, вона їла їх сама й нікому про це не казала.

Солдата звали Вільгельм.

— Я б хотів принести тобі й інші речі. Наприклад, теплий жакет, — казав він їй ссрйозним тоном, — і теплі черевики... і тепле ліжко.

— Мені добре, в мене все є, — відповіла дівчина з вірою в те, що каже.

Амадея була звичною до дискомфорту і в дитинстві, і в монастирі. Для неї були природними жертви в ім'я розіп'ятого Христа. Так їй було легше все це сприймати. Єдине, до чого вона не могла звикнути, це до повсякчасних смертей навкруги. А їх було так багато з різних причин: хвороби, насильство, голод... Хоча Терезієнштадт був найменш страшним місцем, як повторювали люди. Усі боялися потрапити до Аушвіца. Терезієнштадт являв собою курорт у порівнянні з ним, там помирало незрівнянно більше людей. Тут навіть були розмови про те, щоб запросити представників громадськості, аби продемонструвати їм зразковий табір і те, як добре тут ставляться до євреїв. Зрештою, в них є навіть кав'ярня та театр. Що їм треба ще? У них є медична допомога та їжа. Вільгельм знав про все це, так само, як і вона.

— Ти не повинна була потрапити сюди, — сумно казав Вільгельм, і вона погодилась. Але нічого не вдієш. Ніхто з них нічого не міг змінити. Ні він, ні вона. — У тебедесь є родичі... християнські?

Дівчина похитала головою.

— Мій батько помер, коли мені було десять років. Він був французом. Я ніколи не бачилася з його ріднею, — сказала вона, ніби це могло зараз мати якийсь сенс. Але треба було щось відповідати на його запитання.

Відтак солдат понизив голос і перейшов на ледь чутний шепіт.

— Тут, у горах, є чеські партизани. Нам весь час про них розповідають. Вони можуть допомогти тобі втекти звідси.

Амадея уважно глянула на нього, чи це не пастка. Чи не збирається він допомогти їй утекти, а потім застрелити її як ту дівчину, котра вчинила спробу втечі? Може, він перевіряє її? Чи він божевільний? Як, на його думку, можна звідси втекти?

— Це неможливо, — відповіла дівчина, замислюючись над тим, що він сказав, одначе не довіряючи йому.

— Іноді це можливо. Біля задньої брами вночі часто немає вартових. Вони її замикають. Якщо знайти ключ, можна через неї вийти.

— І дістати кулю, — серйозно додала вона.

— Не обов'язково. Я можу там зустріти тебе. Я ненавиджу це місце.

Вона дивилася на нього й не знала, що відповісти, а також не знала, що робитиме, якщо такі зможе втекти. У Чехословаччині вона нікого не знає, а до Німеччині повертатися не може. Уся Європа окупована нацистами. Надії не було, вона це знала. Але то була цікава ідея.

— Я можу піти з тобою.

— Куди? — їх обох могли розстріляти, якби хтось підслухав, про що вони розмовляють.

— Я маю подумати про це, — сказав він, але тут з'явився його командний офіцер і покликав до себе.

Амадея злякалася, що він ускочив у халепу, бо розмовляв із нею. Але офіцер показав йому якісь папери й обурено розреготався, а Вільгельм усміхнувся. На щастя, все обійшлося. Однак вона не могла забути його слів.

Вона чула історію про чоловіків-утікачів, але не про жінок.

Так сталося, що група чоловіків проходила біля воріт, коли прозвучав сигнал розпочинати роботу, а вартові не звернули уваги, коли кілька чоловіків вийшли за браму, подумавши, що ті мають працювати за межами табору. Вони пояснили, що йдуть до сусідньої фортеці працювати у в'язниці, й утекли. Просто вийшли за територію табору. Більшість із них спіймали й розстріляли. Але дехто втік. У гори, як казав Вільгельм. То була неймовірна ідея. І, звичайно ж, вона має піти разом з ним, що створить нові проблеми. Амадея не збиралася ставати його коханкою чи дружиною, навіть якщо він допоможе їй втекти. І, якщо він на якомусь етапі кине її, вона потрапить до Аушвіца чи буде розстріляна на місці. Вона не може довіряти нікому, хоча Вільгельм видається порядним чоловіком і, без сумніву, закохався в неї. Вона ще ніколи не відчувала, що може мати владу над чоловіком просто завдяки своїй зовнішності.

А в цьому випадку все було по-іншому. Він вважав її не просто гарною, але й розумною, і доброю. То була жінка, про яку

він мріяв кілька років і не міг зустріти. І ось знайшов її тут. Напів'єврейка з концентраційного табору Терезієнштадт, а до того ж іще й черниця. Як усе складно в цьому житті...

Тієї ночі, лежачи на своєму матраці, Амадея могла думати тільки про втечу та про те, що вона робитиме далі, коли опиниться за ворітьми? Куди йти? Вільгельм говорив про чеських партизанів у горах, але як їх можна знайти? Просто прийти в гори й вивісити білий прапор? Дурниці. Проте ця думка не полишала її. А Вільгельм щодня ставав дедалі добрішим до неї й проводив із нею щораз більше часу. Йому хотілося невинної романтичної пригоди, але то було не те місце, де таке могло розпочатися, та й вона була не тією жінкою. Можливо, вони зможуть жити разом, як друзі. То була надзвичайна ідея. Вона розуміла, що немає такого місця на землі, де вони могли б перебувати в безпеці. Він дезертир, вона єврейка. А вдвох вони будуть у подвійній небезпеці.

По таборі поповзли чутки, ніби наприкінці травня щось сталося. Спочатку в'язні не розуміли, в чому справа, та охоронці пошепки розповідали про це. Двоє чеських патріотів за підтримки британської армії висадилися на парашутах неподалік від Праги. Двадцять сьомого травня вони зробили спробу замаху на групенфюрера Рейнхарда Гейдріха, намісника від Рейху. Те, що відтак сталося в Празі, було справжнісіньким пеклом. Смертельно поранений, Гейдріх помер четвертого червня. Протягом наступних кількох днів три тисячі сто вісімдесят вісім чеських громадян було заарештовано, з них тисячу триста п'ятдесят сім — розстріляно. Ще шістьсот п'ятдесят сім померли під час допиту. Потім почалися масові репресії з боку нацистів. Усі в таборі чекали, що буде далі.

Дев'ятого червня Вільгельм прийшов до дівчини в сад, поволі пройшовся, не глянувши на неї й кинув одне-єдине слово: «Сьогодні». Амадея обернулася й завмерла, не до кінця збагнувши, що він щойно сказав. Може, це пропозиція зустрітися? Однак, коли вона закінчила роботу, він зупинився, ніби перевіряючи, що вона зробила, й швидко прошепотів:

— Цього вечора вони ліквідувають містечко Лідіце. Це двадцять миль звідси, і їм потрібні наші люди. Вони збираються вивезти всіх жінок і вбити всіх чоловіків, а потім спалити те містечко як приклад для інших. Дві третини наших чоловіків підуть туди. Вони вирушають о восьмій, найпізніше о дев'ятій з усіма своїми машинами й вагонами. Чекай на мене опівночі біля задньої брами. Я знайду ключі.

— Якщо хтось мене побачить, мене розстріляють.

— Із тих, хто міг би тебе розстріляти, нікого не залишиться. Тримайся ближче до бараків, і тебе ніхто не побачить, а якщо зупинять, скажи, що йдеш до хворого, — він виразно глянув на неї, а потім кивнув, ніби схвалює її роботу, й пішов.

Дівчина знала: те, що він казав, божевілья. То був неймовірний план, та якщо вони не скористаються цією можливістю, іншої напевне не буде. А що вони робитимуть потім? І що робитиме вона? Однак Амадея знала: що б не трапилось, вона має скористатися цим шансом.

Коли вона йшла до себе, то думала про мешканців містечка Лідіце. Вони збиралися вбити всіх чоловіків і забрати жінок та дітей, а потім спалити все дощенту. То був жажливий намір. Але не менш жажливим була й перспектива перебування в Терезієнштадті до кінця війни або депортація до іншого табору. Амадея провела тут п'ять місяців. І їй пощастило: на відміну від більшості, вона нічим не хворіла. Їй не витатуювали номер: до них весь час прибували нові люди, що додавало багато організаційної роботи...

Амадея ніби прослизнула через щілину. А тепер вони збираються вислизнути з воріт. Якщо їх упіймають, вона ризикує бути розстріляною або висланою до Аушвіца, і його також уб'ють. Їй є що втрачати. Але, можливо, ще більше вона втрачає, залишаючись тут. Її все одно можуть відправити до Аушвіца. Вона знала: варто спробувати, навіть якщо її вб'ють. Можливо, їй пощастить. У неї не буде іншого шансу. Це чудова нагода.

Увечері ревли вантажівки й авто, які від'їздили. Інші теж звернули на це увагу. Навіть охоронців, які вешталися нав-

коло бараків, було небагато. Ледве десь можна було побачити одного. Терезієнштадт був спокійним місцем. Там жили «хороші» євреї. Вони робили все, що їм наказували, будували те, що їм казали, працювали там, куди їх відправляли. Та ще й грали на музичних інструментах.

Стояла спокійна ніч. Майже всі спали у своєму верхньому одязі. Якщо так не робити, одяг уночі зникав. Амадея сказала охоронцеві, що йде до лазні й хоче провідати свою подругу на горищі, де тримали тяжкохворих. Солдат посміхнувся й пропустив її. Він знав, що з нею не було проблем і надалі не буде. Також знав, що вона черниця, й завжди направляв її до старих, дітей або хворих, яких тут були тисячі. Усі вони до певної міри були хворими.

— На добраніч, — чемно попрощалася вона, а він рушив до наступних бараків. Ніч таки правда була спокійною, коли всі від'їхали. Жодних ознак неспокою. Тихі мирні євреї. Добра погода додала всім доброго настрою. І в'язням, і охоронцям. Зима була суворою, та літо настало тепле й лагідне. Хтось грав на гармоніці.

Амадея вирушила в дорогу. Зупинившись біля лазні, вона пішла до інших бараків. Ніде нікого, і вже було близько до задньої брами. Навкруги й справді не було охоронців. Тієї ночі головна площа нагадувала мертву місцину. Вільгельм був там, чекаючи на неї. У його руках був ключ, і він посміхався, показуючи його їй. Одним коротким рухом вклав величезний металевий ключ у шпарину, якою користувалися мало не дві сотні років. Двері, рипнувши, відчинились, і того отвору було досить, аби вони обоє пройшли крізь нього, відтак він знову зачинив їх так, щоб мати змогу замкнути, повернув ключа, а потім викинув його. Якщо вони його знайдуть, то подумують, що вартовий ненароком загубив його й відчують полегшення, що ніхто не знайшов ключ і не відчинив браму. А потім вони побігли. Обоє мчали зі швидкістю вітру. Амадея й не уявляла, що зможе бігти з такою швидкістю. Щохвилини, щосекунди вона була готова почути пострі-

ли, відчутти різкий біль у спині, в серці, в руці чи нозі. Але нічого не відчула. Нічого, крім дихання свого й Вільгельма. Вони побігли до дерев. Неподалік від Терезієнштадта був ліс; вони перевели подих і кинулися в гущавину, як двоє загублених дітей. Вони втекли! Вони в безпеці! На свободі!

— Боже, — прошепотіла вона при місячному світлі. — О Боже! Вільгельме, ми зробили це!

У це було важко повірити. Вона ясно посміхалася йому, а він їй. Вона ще ніколи не бачила стільки любові в очах чоловіка.

— Моя кохана, я люблю тебе, — прошепотів він, стискаючи її у своїх обіймах, і вона враз подумала, чи не був це просто привід згвалтувати її. Але цього не могло бути. Він ризикував, так само як і вона. Хоча, він міг тепер пояснити, що вона тікала, він біг за нею, а потім він може принести її назад по тому, як згвалтує. Вона нікому не довіряла й дивилася на нього з підозрою. Він міцно поцілував її в губи, але дівчина відштовхнула його.

— Вільгельме, я прошу тебе... Не треба...

— Не будь дурною, — сказав він ображеним голосом. — Невже ти думаєш, що я ризикував би своїм життям, щоб ти грала роль черниці? Я хочу одружитися з тобою, коли ми потрапимо до Німеччини. Або й ще до того, — то була не та ситуація, щоб сперечатися щодо його ілюзій або її обітниць. — Я люблю тебе.

— І я люблю тебе за те, що ти допоміг мені, але не так, як ти того хочеш, — говорила вона, поки він пестив її груди, а потім схопив її. Він хотів, щоб вона віддалася йому прямо тут. — Вільгельме, ні!

Амадея підвелася, щоб вивільнитися від нього, а він хапав її своїми міцними руками. Він намагався повалити її на землю, а вона відштовхнула його від себе з усієї сили. Вільгельм не втримався на ногах, спіткнувшись об коріння дерева, і впаав на спину, зойкнувши з переляканим обличчям. Його голова вдарилась об землю з глухим стуком.

Коли нажахана Амадея опустила перед ним на коліна, то помітила калюжу крові. Вона не хотіла, щоб з ним щось сталося, просто хотіла відштовхнути його. Вона боялася, що він згвалтує її з усім своїм шалом, а тепер його очі завмерли. Пульсу не було. Вільгельм помер, а вона в горі схилила голову від того, що накоїла. Вона вбила людину. Чоловіка, який допоміг їй утекти. Його смерть — це гріх на її сумлінні. Вона глянула на нього, відкрила йому очі й перехрестила. А потім нерішуче взяла його рушницю й потримала її в руці. У нього була невеличка фляжка з водою, і вона також взяла її. Відтак знайшла трохи грошей, дуже мало, цукерки, а також кілька куль, з якими вона не знала, що робити. Вона могла припустити, що рушниця заряджена, але не знала, як нею користуватися.

Амадея підвелася.

— Спасибі тобі, — сказала вона лагідно, а потім рушила далі в ліс, не знаючи, куди йде та чого шукає.

Вона ніколи не довідається, якими були плани Вільгельма насправді, якби вона не вбила його: любив він її чи ні, то був добрий чоловік чи поганий. Єдине, що вона знала напевне, це те, що вбила людину і що тепер вільна. Вона могла тільки йти лісом і молитися, щоб її знайшли партизани.

Коли Амадея пішла, лишивши під деревами мертвого солдата, Лідіце вже палав.

Розділ 18

Амадея самотньо блукала лісом два дні. Вдень вона йшла, а вночі спала по кілька годин. Повітря було свіже й прохолодне, враз вона відчула запах горілого. Лідіце. Але в лісі було темно. Навіть удень там було дуже тьмяно. Вона не знала, куди йде, не знала, зустріне когось чи так і помре від утоми, голоду й спраги. Вода з фляжки Вільгельма давно закінчилася. Але на другий день дівчина знайшла струмок. Вона не знала, чи вода добра, але пила її. Тут вода не може бути гіршою за ту, яку вони пили в Терезієнштадті, котра застоювалася в діжках, де množились інфекції. Ця вода принаймні на смак добра. В лісі стояла тиша, тільки десь над нею співали птахи, а також лунали звуки її власних кроків. Одного разу вона побачила зайчика, потім білку. То був ніби зачарований ліс, і чарівним дивом було те, що тут вона здобула волю. Задля цього вона вбила людину. Амадея знала, що ніколи не вибачить собі цього. То був нещасний випадок, але вона має відповісти за це. Вона б хотіла поговорити про це з абатисою. Вона все ще хотіла повернутися до монастиря, до своїх сестер.

Амадея зарила своє табірне посвідчення в лісовому болоті. Тепер вона ніхто, не особистість — просто є самотньою душею, яка блукає лісом. До того ж у неї на руці немає номера. Якщо її знайдуть, вона може говорити все, що завгодно. А втім,

вони довідаються. Вона виглядала, як і всі євреї в таборах. Змарніла, голодна, брудна. Її взуття було зношене настільки, що в нього вже майже не було підшов. Наприкінці другого дня своїх блукань вона лежала й думала, чи не почати їй їсти траву. У неї майнула думка, чи не отруєно тут усе. Амадея з'їла кілька ягід, і вони спричинили їй жахливі болі в животі й новий напад дизентерії. Вона відчула себе слабою, як ніколи. А коли в лісі стало зовсім темно, дівчина заснула на м'якій землі. Якщо фашисти знайдуть її, можливо, її просто пристрелять. Це було добре місце, щоб померти. Проте за ці два дні вона не зустріла нікого. Вона не знала, чи шукають її, і чи помітили взагалі її відсутність. Вона була лише однією єврейкою з багатьох. А ніяких партизанів тут, напевне, не було.

Вона була в лісі сама й не забувала помолитися перед сном. Молячись за упокій душі Вільгельма, вона думала про його матір і сестру, — яке це горе для них. Думала про свою матір і Дафну: де вони, чи ще живі? Можливо, їм також пощастило втекти. Вона посміхнулася, коли подумала про це, а потім заснула.

Її знайшли наступного ранку, коли сонце пробилося крізь гілля дерев. Хтось із людей нечутно підійшов до неї, потім гукнув решту. Один із них притис її до землі, другий затулив своєю рукою рота, щоб вона не кричала. Амадея прокинулася, пориваючись устати, і дуже злякалася. Гвинтівка Вільгельма лежала на землі поряд із нею. Вона не могла дотягтися до неї, хоч і не знала, як із нею поводитись. Один із чоловіків дав їй знак не кричати, й вона мовчки кивнула. Вона не уявляла, хто ці люди. Певний час вони дивилися на неї, а потім наказали їй іти під прицілом п'яти гвинтівок, а один із них обшукав її кишені, де нічого не було, крім останньої цукерки, що залишилася в неї. То був німецький льодяник, і вони глянули на неї з підозрою. Чоловіки перемовлялися між собою дуже тихо, але вона почула, що вони говорять по-чеськи. Вона трохи набралася чеських слів від чехословацьких в'язнів. Одначе не знала, то були добрі люди чи погані і чи були то партизани, яких вона сподівалася знайти. І, навіть якщо це вони, вона

не знала, чи не звалтують вони її, та й чого взагалі від них чекати. Амадея весь час спотикалася, а вони рухалися швидше. Вона була слабка й виснажена, а коли падала, вони не допомагали їй підвестися — а раптом вона придурюється?

Майже не розмовляючи, тільки зрідка, вони йшли кілька годин до табору в лісі. Там було близько двадцяти чоловік, її залишили під вартою двох, які рінуче заштовхали її до курення, де було кілька чоловіків. Усі уважно подивилися на неї. А ті, що привели її, пішли геть. Вони дивилися на неї, і панувало тривале мовчання, нарешті один із них заговорив. Він звернувся до неї чеською, але дівчина похитала головою. Тоді він заговорив по-німецьки.

— Звідки ти? — спитав він гарною німецькою, хоча й з акцентом, шильно дивлячись на неї.

Амадея стояла брудна й обідрана, вся в рубцях і подряпинах, її взуття стоптане до дірок, підощви збиті до крові. Дівчина дивилася йому прямо в очі.

— З Терезієнштадта, — спокійно відповіла вона.

Якщо це партизани, вона має говорити їм правду. Інакше вони не допомагатимуть їй, а може, й так не допоможуть.

— Ти була там ув'язнена?

Вона кивнула.

— Втекла?

— Так.

— У тебе немає номера, — сказав він із підозрою.

Маючи біляве волосся, Амадея скидалася на німецьку агентку. Вона була гарною, хоч і стояла брудна, виснажена й перелякана. Але в ній була й певна відвага, яку він відчув і яка викликала його захоплення.

— Вони не витатуювали мені номера. Певне, забули, — відповіла вона зі слабкою посмішкою.

Чоловік не відповів на її посмішку. То були дуже серйозні справи. На карту поставлено дуже багато. Для них усіх, не лише для неї.

— Ти єврейка?

— Наполовину. Моя мати була німецькою єврейкою. Вона хрестилася. А батько був французом, католиком.

— Де мати? Також у Терезієнштадті?

Амадея завагалася. Але тільки на мить.

— Вони відправили її до Равенсбрюка рік тому.

— Як довго ти пробула в Терезіні? — він послуговувався незвичною для неї чеською назвою.

— Кілька місяців.

— Ти говориш французькою?

Вона кивнула.

— Як добре?

— Вільно.

— У тебе є акцент? Ти можеш зійти водночас і за німкеню, і за французенку? — Вона розімліла, коли відчула, що вони допомагатимуть їй, принаймні спробують допомогти. Питання, які він ставив, звучали різко й коротко. В ньому було щось від селянина, але не тільки — він був ватажком партизанів усього цього регіону. Від нього залежало, допомагати-муть вони їй чи ні.

— Можу, — сказала вона.

Але він бачив, що дівчина цілком схожа на німкеню. Це краще для неї. Амадея цілком виглядала арійкою. А потім вона глянула на нього й зважилася запитати:

— Що ви зробите зі мною? Куди я поїду?

— Не знаю, — він похитав головою, — якщо ти єврейка, то назад до Німеччини тобі не можна, навіть проїздом. Ми можемо зробити тобі фальшиві документи, та німці однаково можуть докопатися. І тут ти лишатися не можеш. Усі німкени їдуть назад. Іноді дружини офіцерів приїздять у гості. Подивимося, — і він щось сказав одному з своїх людей.

За кілька хвилин їй принесли їжу. Вона була дуже слабка, хоч і голодна, але не могла їсти. Шість місяців вона не бачила нормальної їжі.

— Тобі доведеться певний час побути тут. Скрізь дуже неспокійно.

— А що сталося в Лідіце? — обережно спитала вона.

Його очі спалахнули гнівом.

— Вони вбили всіх чоловіків і хлопчиків. Жінок депортували. Місто спалили.

— Дуже тяжко чути таке, — лагідно сказала вона, а він відвів очі. Він не сказав їй, що там мешкав його брат із родиною. Повсюди чинилися жажливі розправи.

— Ми не зможемо переправити тебе протягом тижнів, може, кількох місяців. І для того, щоб зробити документи, потрібен час.

— Спасибі вам, — їй було байдуже, як довго вона тут буде. Тут однаково краще, ніж там, де їй доводилося бувати раніше. За інших обставин її переправили б до безпечного будинку в Празі, але тепер це неможливо.

Врешті-решт до початку серпня Амадея лишалася з ними в лісі, в їхньому таборі. До того часу мало стати спокійніше. Більшість свого часу вона проводила або в молитвах, або гуляючи лісом поблизу табору. Різні люди приходили й ішли. Здебільшого то були чоловіки, тільки раз прийшла жінка. Вони не розмовляли з нею. Тільки одного разу, довідавшись, що вона з Кельна, їй сказали, що Кельн вщент розбомбили британські війська. Євреї в Терезієнштадті ніколи не чули про це. Партизани описували це з несподіваної точки зору. На їхній погляд, то був важливий удар по фашистах. Вона сподівалася, що з Добіні нічого не трапилось, замок знаходився досить далеко від міста, тож є надія, що вони уникли основних ударів.

Майже через два місяці по тому, як Амадея потрапила до них, ватажок партизанів сів поряд із нею й пояснив, що робити далі. Від місцевої влади не було нічого чути про її втечу. Напевне, вона не вважалася важливою особою й вони вирішили: одним євреєм більше чи менше — це не варте їхньої уваги. Не можна було довідатися, чи пов'язали вони її зникнення зі зникненням Вільгельма того ж вечора. Цілком можливо, що ні. Вона цікавилася, чи взагалі його знайшли. Але

партизани боялися підходити до табору так близько задля того, щоб перенести його й десь поховати.

Борці за свободу дістали для неї в Празі документи, які їй дивовижним чином підходили. Згідно з ними, вона була Фрідою Обергоф, двадцятип'ятирічною домогосподаркою з Мюнхена. Її чоловік служить у Празі, тож вона їздила побачитися з ним. Він був комендантом невеличкого містечка. Він їхав разом із нею у відпустку до Мюнхена, звідки вони ненадовго збиралися до Парижа, щоб потім вона повернулася до Мюнхена, а він до Праги. Їхні проїзні документи виглядали бездоганно. А молода жінка принесла їй одяг і валізу. Вона допомогла Амадеї одягтися, відтак її сфотографували на паспорт. Усе було гаразд.

Амадея мала їхати з молодим німцем, котрий працював із ними. Він постійно їздив із Чехословаччини до Німеччини й до Польщі. Це буде його друга ділова поїздка до Франції. Вона мала зустрітися з ним наступного дня в безпечному місці в Празі.

Їдучи з табору, Амадея й сама не знала, як їй дякувати ватажкові групі. Вона могла зробити тільки одне: молитися за нього. Вони врятували їй життя й дали нове. Згідно з їхнім планом, вона мала приєднатися до однієї з груп Опору у Франції поза Парижем, але спочатку треба було проїхати всю Німеччину в ролі дружини коменданта. У блакитній літній сукні й білому капелюшку вона виглядала саме так, як треба. Їй дали навіть черевички на підборах та білі рукавички. Вона обернулася, щоб поглянути на них востаннє, а потім сіла в машину з чоловіками, які довезуть її в місто. Вони обое були чехами, що працювали на німців, і перебували поза підозрою. Ніхто не зупинив їх і не спитав документів, коли вони в'їжджали в місто, і менш ніж за годину по тому, як вони залишили партизанський табір, вона вже перебувала в підвалі безпечного будинку в Празі. А опівночі прийшов чоловік, із яким вона мала вирушити в дорогу. Він був в однострої СС, високий, білявий і гарний. То був чех, який ріс у Німеччині. Його німецька була бездоганна, коли

тієї ночі його відрекомендували Амадеї, він був абсолютним есесівцем.

Сідаючи в потяг вранці о дев'ятій, вони знали, що потяг переповнений і солдати на станціях будуть неуважними. Документи вони перевірятимуть вибірково, але ніхто не підозрюватиме гарного офіцера СС, що їде із вродливою дружиною. Їх висадили на вокзалі, вони йшли пероном і мило розмовляли, він півголосом сказав Амадеї посміхатися. Їй було дивно знову носити модні речі. Вона не одягала такого від своїх вісімнадцяти років. Крім того, їй було дуже дивно їхати разом із чоловіком. Амадея дуже боялася, що хтось довідається про їхні фальшиві документи, але ні кондуктор, ні солдат, що стежив за порядком у потязі, нічого їм не сказав. Вони навіть не глянули на них, тільки зробили жест проходити. Амадея та її супутник виглядали ніби втіленням мрії Гітлера про панівну расу. Високі, біляві, красиві люди з блакитними очима. Вони розмістилися в купе першого класу, й Амадея не відводила від нього своїх здивованих очей.

— Ми це зробили, — прошепотіла вона, а він приклав пальця до її вуст.

Ніколи не знаєш, хто що може почути. Суть маскарadu полягає в тому, щоб грати весь час. Вони природно спілкувалися між собою по-німецьки. Чоловік обговорював з нею плани на відпустку, питав її, що вона хоче побачити в Парижі. Він говорив про готель, де вони житимуть, обговорював її матір у Мюнхені. Коли потяг повільно рушив, Амадея розширеними від подиву очима побачила, як за вікном пропливає Прага. Раптом їй згадався день, коли вона прибула сюди у вагоні для худоби. Весь жах, який вони витерпіли тоді, відра з нечистотами, люди, які кричали, а то й помирили зовсім поряд. Вона тоді простояла на ногах кілька днів. А тепер їде в першому класі в капелюшку й білих рукавичках разом із партизаном в уніформі есесівця. Вона могла зробити тільки один висновок: якщо в цьому є якийсь сенс, то він полягає в тому, що Господь, якого вона так глибоко любить, хотів, аби вона вижила.

Дорога до Мюнхена була спокійною й забрала трохи більше ніж п'ять годин. Півдороги вона спала й прокинулася, коли по вагону проходив німецький офіцер. Вольф, так звали чоловіка, з яким вона їхала (принаймні цим іменем він поспілкувався), посміхнувся і крізь зуби наказав їй також посміхатися. А після цієї пригоди вона знову задрімала, і так сталося, що її голова схилилася йому на плече. Він розбудив її, коли вони прибули на вокзал Гауптбангоф у Мюнхені.

У них було дві години між потягами. Він запропонував пообідати в ресторані на вокзалі і сказав: як погано, що в них немає часу погуляти містом. А втім, вони дуже поспішають скоріше до Франції. У ті дні Париж був головним напрямком, куди німці їздили у відпустку. Коли Німеччина окупувала його, кожен захотів з'їздити до Парижа. У ресторані Вольф розповідав їй, як добре вони проведуть час у Парижі. Та вона помітила, що, розмовляючи з нею, він однаково пильнує. Здавалося, він стежив за всіма, але продовжував з нею легку бесіду.

Амадея перебувала вся в напруженні, поки вони сіли в потяг на Париж. У них знову було купе першого класу, й вона ледве могла їсти вечерю, бо хвилювалася, що раптом їх заарештують.

— Ти врешті-решт звикнеш до цього, — сказав він, знизивши голос, коли вони сіли в потяг.

Але їй не хотілося звикати до такого. Амадея не могла собі уявити, в який спосіб вони переховуватимуть її в околицях Парижа, проте перспектива їхати через Німеччину в ролі дружини офіцера СС у відпустці лякала її так само, як утеча з Терезієнштадта. Те вимагало мужності, а це — залізних нервів. Вона скуто сиділа на своєму сидінні, поки потяг не рушив. Цього разу вони мали їхати всю ніч.

Провідник розклав для них ліжка, і, коли він пішов, Вольф сказав їй одягти нічну сорочку, що шокувало Амадею.

— Я твій чоловік, — розсміявся він, — ти могла б принаймні зняти капелюшка й рукавички.

Тут навіть вона розсміялася.

Амадея повернулася спиною до нього й натягла на себе нічну сорочку, а сукню зняла через ноги, й коли обернулася до нього, він був у піжамах. Вольф був дивовижно красивим чоловіком.

— Зі мною такого ще ніколи не було, — сказала вона присоромлено, а він посміхнувся їй, і вона сподівалася, що він не гратиме цю комедію до кінця. На вигляд він ніби був не таким.

— Я так розумію, ви неодружена? — лагідно спитав він.

Гуркіт потяга перекривав звук їхніх розмов, і тепер він міг почуватися вільніше. Тепер їх ніхто не може почути.

Амадея посміхнулася у відповідь.

— Ні. Я кармелітка.

Він був вражений, аж розширив очі.

— Я ще ніколи не ночував із черницями. Усе колись трапляється вперше. — Він допоміг їй влягтися, а потім сів на свою кушетку, дивлячись на неї. Амадея була гарною дівчиною, байдуже, черниця вона чи ні. — Як ти потрапила до Праги?

Вона вагалася, перш ніж відповісти. Прості питання для них закіпчилися, лишилися важкі. Амадея пояснила все єдиним словом:

— Терезієнштадт. — А потім спитала його, зацікавлена його долею: — А ти одружений?

Він кивнув, і вона побачила біль у його очах.

— Був. Мою дружину й двох синів убили в Голландії. Вона була єврейка. Вони навіть не доклали зусиль депортувати її — просто вбили на місці. Відтак я повернувся до Праги.

Відтоді він повернувся до Чехословаччини, де робить усе, що в його силах, аби боротися з фашистами.

— Що ти збираєшся робити по тому, як потрапиш до Парижа? — спитав він, поки їхали через Німеччину. Вони мали бути в Парижі вранці.

— Я не знаю.

Амадея ще ніколи там не була. Якщо в неї з'явиться нагода, вона б залюбки відвідала Дордонь, батьківщину свого батька, й, можливо, навіть глянула б на їхній замок. Але вона знала,

що не матиме свободи пересування. Партизани в Празі запевнили, що французьке підпілля заховає її там, де буде найбезпечніше для неї, скоріш за все, за межами Парижа. Обоє знали, що Амадея має зачекати, що їй скажуть, коли вона приїде.

— Сподіваюся, ми ще раз подорожуватимемо разом, — сказав чоловік, підводячись і позіхаючи. Вона відзначила, що він дивовижно спокійний для тієї небезпечної ситуації, у якій вони перебували. Але він їздив у такий спосіб уже два роки.

— Не думаю, щоб я виїздила з Франції, — вона не могла уявити собі, що знову ризикуватиме повернутись до Німеччини до закінчення війни.

Якщо у Франції їй буде важко, то в Німеччині взагалі нестерпно. Вона радше помре, ніж переживе ще одну депортацію, яка може виявитися ще нестерпнішою. Годі з неї Терезієнштадта. Вона не могла не думати про людей, котрі лишалися там, про те, що буде з ними. Це просто диво, що вона зараз не там, а в цьому потязі.

— Ти збираєшся після війни повернутися до монастиря? — спитав Вольф із цікавістю, й вона посміхнулася. Усе її обличчя засяло.

— Звичайно.

— Ти ніколи не мала сумнівів щодо правильності свого вибору?

— Ніколи. Я знала про це того дня, коли ввійшла туди.

— А тепер? Після всього, що ти побачила, ти й правда можеш вірити, що треба бути подалі від цього світу? Тут ти можеш допомагати людям дієвішим способом.

— О ні, — відповіла вона спокійно, — ми дуже багато молимося за людей у світі. Це дуже важливо.

Вольф посміхнувся, слухаючи її, не збираючись із нею сперечатися. Але він і справді буде здивований, якщо вона таки повернеться туди. Гарна дівчина, вона може відкрити для себе багато нового. Подорожувати разом із черницею — то було дуже дивне відчуття. Амадея була дуже мало схожа на них. Вона виглядала як бажана й надзвичайно яскрава жінка,

хоча, здається, таки правда не усвідомлювала цього, що тільки посилювало її привабливість.

Тієї ночі він лежав на своїй полиці й прислухався, що відбувається в потязі. Будь-якої хвилини їх могли зупинити й висадити, і він волів би не спати, якщо таке раптом трапиться. Один чи два рази він підводився й бачив, що Амадея спить.

Наступного дня він розбудив її заздалегідь, щоб вона могла спокійно влягтися, перш ніж вони прибудуть на вокзал. Він одягся й вийшов із купе, поки Амадея умивалася й чистила зуби. Потім він відвів її до вбиральні й зачекав під дверима. Коли вони повернулися до купе, вона виглядала дуже спокійною і знову наділа свого капелюшка й білі рукавички. У її сумочці лежав її паспорт і проїзні документи.

Амадея зачаровано дивилася, коли вони прибули на Східний вокзал. Її очі розширилися від метушні на платформі. І, коли вони виходили, він прошепотів їй:

— Не будь такою переляканою. Виглядай, як щаслива туристка, виявляй захоплення від того, що ти тут із чоловіком у романтичній відпустці.

— Я не знаю, як у такому випадку треба виглядати, — відповіла вона йому з посмішкою.

— Роби вигляд, ніби ти не є черницею.

— Я не можу.

Амадея посміхалася. Вони виглядали, як молоде подружжя, яке щойно зійшло з потяга. Обое несли свої валізи, і він тримав у своїй руці її руку в рукавичці. Ніхто їх не зупиняв, ніхто не ставив жодних запитань. Це були двоє надзвичайно гарних арійців, котрі приїхали у відпустку до Парижа. Коли вони вийшли з будівлі вокзалу, Вольф зупинив таксі.

Вони вирушили до ресторанчика на Лівому Березі, де планували зустрітися з друзями, а потім мали їхати до потелю. Водій був похмурий, він, здавалося, не розумів німецької. Амадея заговорила до нього французькою, і він був вражений, як добре ця жінка знає його рідну мову. Коли вони перемовлялися між собою по-німецьки на задньому сидінні, водій думав,

що вона німкеня, але коли вона заговорила з ним французькою, то скидалася на француженку. Але зовні жінка була німкенею.

Вольф добре йому заплатив, водій чемно подякував і від'їхав. Він знав, що з німцями, особливо з есесівцями грубим бути не варто. Півроку тому одного з його друзів застрелили, бо той назвав одного з них «поганим бошем».

Вони сиділи в ресторанчику, пили каву, й офіціант приніс їм коніик круасанів. За десять хвилин до них підійшов друг Вольфа, який був надзвичайно схвильований зустріччю, й приязно поплескав його по плечу. Вони були друзями ще зі студентських років, здається, саме так він сказав. Насправді вони вперше бачили одне одного, але грали ролі дуже добре. Амадея дивилися на них із несміливою посмішкою. Вольф представив їй як свою дружину. Вони просиділи разом кілька хвилин, а потім друг Вольфа запропонував підвести їх до готелю. Він поніс їхні речі до свого авто. Здавалося, ніхто в ресторані не цікавився ними. А коли вони виїхали з Парижа, прямо в машині Вольф перевдягся в речі, які йому приніс зв'язковий. Форма есесівця з усіма її оздобами зникла у валізі з подвійним дном. Він перевдягався дуже спритно, підтримуючи розмову з тим, хто вів машину. Вони не звертали уваги на Амадею, і, здавалося, у своїй розмові послуговувалися шифром. Вольф казав, що сьогодні ж увечері повертається додому.

Вони зупинилися біля невеличкого будиночка під Парижем, у районі Валь-де-Марн. То був звичайний собі будинок, у якому цілком могла проживати їхня бабуся чи овдовіла сестра. На кухні сиділо миле старше подружжя, вони снідали, проглядаючи газети.

Водій, якого звали Пер, привітався з ними на ходу: «Бон-жур», пройшов повз них до туалету, відчинив потаємні двері вглибині, а потім спустився темними сходами до підвалу, а Вольф і Амадея йшли за ним. Він завів їх до вийного погребка, трохи зачекав, не вмикаючи світла, а потім штовхнув добре замасковані двері. За ними й був осередок підпілля. Тіль-9*

кн-по за ними зачинилися двері, як вони побачили десяток людей, що сиділи навколо саморобного столу, з ними було двоє жінок, один чоловік слухав короткохвильовий радіоприймач. Кімната була тісною, всюди лежали папери, стояв фотоапарат, кілька валіз. Здавалося, вони не виходили звідси багато днів.

— Привіт, — привітався водій з усіма, і вони відповіли йому вітанням на вітання.

— Привіт, П'єре, — залунало в кімнаті, й один із них спитав, чи той привіз пакет, на який вони всі чекали. П'єр кивнув убік Амадеї. Вона й була тим пакетом, на який вони чекали. Одна з жінок посміхнулася їй і простягла до неї руки.

— Ласкаво просимо до Парижа. Ви добре доїхали? — вона звернулася до Амадеї по-німецьки, але та відповіла їй чистісінькою французькою, що дуже здивувало всіх. — Ми не знали, що ви так добре володієте французькою.

Тут багато чого не знали про неї: тільки те, що Амадея втекла з концтабору і що її підібрали партизани неподалік від Праги. Вони знали, що їй потрібен притулок у Франції. А також те, що вона може бути корисною для них. Ніхто не пояснив, у який спосіб. Але для них то було важливо. Вона була схожа на німкеню, а говорила однаково добре і німецькою, і французькою.

Вольф відійшов у куток із двома чоловіками й доповів їм, що відбувається в Празі, які плани німецького командування, що очікується тут. Вони розмовляли пошепки, й Амадея не чула слів.

Чоловік, який, вочевидь, був старшим, уважно подивився на Амадею. Він іще ніколи не бачив такої типової арійки, і, здавалося, вона однаково добре говорить і по-німецьки, і по-французьки.

— Ми збираємося відправити вас до сільського будинку на півдні, якщо зможемо зробити це безпечно. Ви виглядаєте зовсім як німкеня, як справжня арійка. Ви єврейка?

— Моя мати була.

Він глянув на її руку, бо знав, що дівчина перебувала в концтаборі.

— У вас є номер?

Амадея похитала головою. Вона була саме тим, що треба. Він не хотів відсилати її. Ця дівчина знадобиться їм у Парижі. Він замислився, дивлячись на неї.

— У вас міцні нерви? — спитав він із кривою посмішкою.

Вольф, який чув, про що вони розмовляли, сказав про неї:

— У потязі вона поводитися добре. — А потім, глянувши з ніжністю на свою супутницю, додав: — Вона черниця. Кармелітка.

— Цікаво, — сказав голова підпілля, дивлячись на неї. — Але ж наскільки мені відомо, зваженість є однією з вимог до тих, хто бажає стати кармеліткою? І добрі нерви також, якщо я правильно пам'ятаю.

Амадея розсміялася.

— Звідки це вам відомо? Так, усе це, а також і добре здоров'я.

— Моя сестра вступила до ордену в Турині. Вони були ненормальні, що взяли її. В неї не було ні зваженості, ні нервів. Сестра пробула там два роки, а потім пішла звідти й вийшла заміж. Гадаю, там зрадили, коли вона пішла від них. Зараз у неї шестеро дітей. — Він посміхнувся їй, і вона відчула симпатію до нього. Їх не знайомили, однак Амадея чула, що люди називали його Серж. — Мій брат священник.

Його брат був головою осередку в Марселі, куди він не захотів відправляти Амадею. Він учився разом із отцем Жаком в Авоні, де переховував єврейських хлопчиків у школі, якою керував. Брат Сержа робив ті самі речі в Марселі, як це робили багато священників по всій Франції, іноді без зв'язків із підпіллям. Серж знав багато таких. Але він не хотів використовувати цю молоду жінку як черницю. Вона могла б працювати значно ефективніше. Амадея легко може вдавати пімкенню, а потім грати іншу роль, якщо тільки їй вистачить мужності. І Серж має розібратися, чи зможе вона це робити.

— Ми потримаємо тебе тут певний час, поки не зробимо тобі документи. Після цього ти зможеш жити з моїми дідусем і бабусею. Будеш моєю кузиною із Шартра. Це достатньо релігійна місцевість, як для тебе.

Вона зрозуміла, що Серж і П'єр були братами. Кімната без вікон нагадувала фабричний цех, так багато в ній товклося людей. У кутку працював певеличкий друкарський верстат. Вони друкували зведення новин, щоб підняти бойовий дух французів, розповідаючи, що насправді відбувається на фронті.

Одна з жінок зробила фото Амадеї, тепер уже для французьких документів. А ще трохи згодом інша жінка пішла нагору й принесла їжу для Вольфа й Амадеї. Після Терезієнштадта їй весь час здавалося, що її загодовують. А тут вона відчула, що, поки розмовляла з Сержем, зголоділа як вовк. А за кілька годин Вольф від'їхав.

Він вирушав назад до Праги і підійшов до неї попрощатися.

— Щастя тобі, сестро, — посміхнувся він їй. — Можливо, ми ще зустрінемося.

— Дякую тобі, — сказала вона, сумуючи, що він їде. Амадея відчула, що вони стали друзями. — Благослови тебе Бог, і нехай Він береже тебе.

— Певен, що Він берегтиме, — довірливо відповів він.

Вольф затримався ще на кілька хвилин поговорити із Сержем, а потім вони з П'єром пішли. Дорогою на вокзал він знову одягне уніформу есесівця. Він видався Амадеї безстрашним, як і всі його друзі. То був блискучий приклад французької мужності. Хоча країна капітулювала перед Німеччиною за три тижні, але по всій Франції були подібні підпілля, що боролися за звільнення Франції, де допомагали євреям виживати й піднімали національний дух. Але головне, вони рятували життя багатьом і робили все, що могли, аби допомогти союзникам у їхніх військових діях, тісно співпрацюючи з британцями.

Амадея спала у вузькому дитячому ліжку в одній із кімнат підвалу, а чоловіки розмовляли допізна. Її документи були

готові наступного дня. Вони були ще кращими, ніж її німецькі папери, котрі, як сказав Серж, їй варто зберегти. Він не хотів, щоб вона носила їх із собою, якщо вона ходитиме з іншими. Вночі вони говорили про неї й прийняли рішення. Вони збиралися послати її до Мелуна. Це за шістдесят миль на південний схід від Парижа, і йому здалося, там їй буде безпечніше. Вони напевне потребували її. Британці скидали для них на парашутах різне постачання, а також і людей. То була делікатна робота.

Згідно з французькими документами, Амадея була неодруженою жінкою з містечка неподалік від Мелуна. Її ім'я було Амелі Дюма. Вони вписали її справжній день народження й сказали, що народилася вона в Ліоні. Якщо виникнуть питання, до війни вона вчилася в Сорбонні, вивчала літературу й мистецтво. Її спитали, чи хоче вона мати таємне ім'я, дівчина без вагань відповіла: «Тереза». Вона знала, це додасть їй сили, хоча й уявлення не мала, чого від неї чекають, але, що б це не було, вона готова це робити. Цим людям вона зобов'язана життям.

Того вечора вона разом з іншими двома жінками їхала машиною до Мелуна, вони вдавали трьох жінок, котрі приїздили до Парижа на кілька днів і поверталися додому до своїх сільських будинків, де мешкали. Один раз їх зупинили, перевірили документи, якусь хвилину німецькі солдати реготали й підморгували їм, намагаючись спокусити їх плиткою шоколаду чи цигарками, а потім пропустили. Цього разу від них не було ніякої шкоди, вони просто хотіли пофліртувати з французенками, поговорити з трьома жінками в розбитій Франції.

Коли стемніло, вони дісталися до сільського будинку й увійшли всередину. Фермер та його дружина, здавалося, дуже здивувалися, коли побачили Амадею. Інші дві жінки познайомили їх, і господарі дому показали їй маленьку кімнатку за кухнею. Вона мала допомагати їм по господарству. Дружина того фермера слабувала на тяжку форму артриту й більше не могла допомагати чоловікові. Амадея мала робити все, що її попросять, а вночі повинна була працювати на

місцеве підпілля. До неї наступного дня мав прийти чоловік. Фермер із дружиною були пов'язані з Опором від самої окупації Франції. Вони виглядали такими собі старими людьми, від яких немає ніякої шкоди. Вони були винятково мужніми людьми і знали про всі операції, які провадилися в цьому регіоні. В одязі дружини фермера Амадея виглядала як сільська дівчина, досить сильна і, хоч усе ще була дуже тоненька, проте молода й здорова, скидалася на справжню сільську дівчину в старій сукні та фартушку.

Амадея знову спала в незнайомому ліжку, але була вдячна, що воно в неї є. Дві жінки з паризького підпілля вранці верталися назад, вони побажали Амадеї всього найкращого. Як то було з усіма в ті дні, Амадея подумала, чи побачить вона їх знову. Усе в її житті видавалося короткочасним і непередбачуваним. Люди раптово зникали з життя одне одного. Щоразу, коли вимовлялося «до побачення», воно могло стати «прощай», і часто так і було. Вони виконували небезпечну роботу, й Амадея дуже хотіла їм допомагати. Вона відчувала, що має неоплатний борг перед ними, і хотіла відплатити бодай дещицю.

Того ранку вона допомагала на фермі: доїла корів, носила дрова, працювала в саду, допомагала готувати обід, прати. Вона працювала невтомно й сумлінно, як у монастирі, і стара жінка була дуже вдячна їй. Протягом багатьох років їй ніхто не допомагав. А по обіді до них у гості приїхав їхній племінник. Його звали Жан-Ів. То був високий чорнявий парубок із темними очима, і щось у ньому викликало співчуття. Він був на два роки старший за Амадею, а виглядав так, ніби тримав на плечах цілий світ. Його дядько налив йому склянку домашнього вина, а також запропонував склянку й Амадеї, яка відмовилася. Натомість узяла собі склянку молока від корови, яку видоїла сьогодні вранці. Воно було свіже й холодне. Амадея мовчки сиділа біля кухонного столу, поки двоє чоловіків розмовляли. Потім Жан-Ів спитав, чи не хоче вона прогулятися з ним, і, як вона зрозуміла, від неї очікувалось, що вона так і зробить. Хлопець також був підпільником,

з яким вона мала працювати. Вони вийшли прогулятися теплим вечором, наче двое молодих людей, що хочуть краще познайомитись, і він глянув на неї з певною підозрою.

— Я чув, ти мала довгу подорож.

Дівчина кивнула. Досі було важко повірити, що вона тут. Тільки недавно вона виїхала з Праги. А до того був її нетривалий притулок у лісі. Її голова й досі йшла обертом від усього цього: і стрес від перетину кордонів із партизаном у формі офіцера СС, і фальшиві документи. Тепер вона була Амелі Дюма. Жан-Ів був бретонцем, і до того, як приїхав до Мелуна, рибалив, а зараз він пов'язаний із її господарями. Усе перемішалось в її голові. Дуже багато інформації треба було сприйняти й перетравити. Підроблені документи, справжнія робота, таємні агенти Опору, борці за волю Франції.

— Мені дуже пощастило, що я тут, — сказала вона просто, вдячна за все, що вони зробили для неї. Амадея була готова у свою чергу допомагати їм. Це краще, ніж сидіти в якомусь погребі й молитися, щоб нацисти не знайшли. Це їй більше подобалося, і в цьому було більше сенсу.

— Ми потребуємо твоєї допомоги. Завтра в нас посилка.

— З Англії? — тихо спитала вона, хоч ніхто б не почув їх у тихому нічному повітрі. Він кивнув у відповідь. — І як вони виходять на зв'язок?

— У полі. Спочатку вони передають радіограму. Потім ми йдемо до них на зустріч. Користуємося факелами. Коли вони приземляються, то можуть побути з нами не більше чотирьох хвилин. А іноді вони просто скидають парашутами речі для нас. Залежить від того, що саме вони передають нам.

То була небезпечна робота, але вони залюбки виконували її. Над ними був командир, а Жан-Ів був одним із кращих та найкращих. У дитинстві він був великим розбишакою, й Амадея не могла збагнути, чому він виглядає таким сумним. Коли вони йшли по саду, він був просто весь сповнений скорботи.

— Ти знаєш, як користуватися радіо на коротких хвилях? — спитав він, і дівчина похитала головою. — Я навчу тебе. Це

дуже просто. А стріляти ти вмєєш? — Амадея знову похитала головою, а він розсміявся. — Ким же ти була до того? Манекенницею, акторкою чи просто зіпсутою дівчиною?

Вона була гарною, з чого він зробив висновок, що вона була кимось на кшталт цього, і тут дівчина розсміялася:

— Черницею з ордену кармеліток. Але якщо твої слова слід сприймати за комплімент, то дякую тобі за нього, — вона не була певна, що порівняння з акторкою є компліментом, її мати точно так не вважала б.

Він був вражений її відповіддю.

— Ти пішла з монастиря ще до війни?

— Ні. Тільки тоді, коли депортували мою матір і сестру. Заради безпеки інших треба було зробити саме так. — Вона тоді ще не знала, що сестра Тереза-Бенедикта а Крус, Едіт Стайн, і сестра Роза були вислані до Аушвіца з монастиря в Голландії кілька днів тому. У той час, коли вони з Жаном-Івом прогулювалися фруктовим садом у Мелуні, Едіт Стайн помирала в газовій камері.

— І ти повернешся до монастиря після війни?

— Так, — відповіла Амадея з певністю в голосі. То була мета її життя.

— Яка дурість, — сказав він, дивлячись на неї.

— Не завжди. Там чудове життя.

— Як ти можеш так думати? — заперечив Жан-Ів. — Сидиш, відмежована від усього світу. До речі, ти не схожа на черницю.

— Схожа, — спокійно відповіла вона. — Там дуже багато справ. Ми дуже багато працюємо цілими днями, а потім молимося за вас усіх.

— Ти й зараз молишся?

— Звичайно! У ці дні є багато за що молитися. — Включаючи (і це головне) чоловіка, чия смерть зробила можливою її втечу з Терезієнштадта. Вона досі пам'ятала обличчя Вільгельма, залите кров'ю, що юшила з його розбитої голови. Вона знала, що до кінця своїх днів несе відповідальність за це. У неї попереду ціле життя, щоб каратися цим.

— А ти молитимешся за моїх братів? — враз спитав він її, зупиняючись. Він виглядав молодше, ніж видався їй спочатку, однак був старшим за неї, вона ж дуже постаріла за ці дні. Вони всі пізнали забагато: хто більше, хто менше.

— Так, молитимусь. Де вони зараз? — відповіла вона, зворушена тим, що він попросив її молитись за них. Звісно, вона молитиметься за них цього вечора.

— Два тижні тому їх убили фашисти в Ліоні. Вони були з Муленом.

Від Сержа вона знала, хто це такий. То був герой Опору.

— Мені дуже шкода. В тебе є ще брати чи сестри? — лагідно спитала вона, сподіваючись, що є, але він тільки похитав головою.

— Мої батьки померли. Батько помер від нещасного випадку, коли ловив рибу, я тоді ще був хлопчиком. А мати померла минулого року. У неї була пневмонія, ми не змогли дістати для неї ліків.

Недавня смерть його братів тоясниувала його скорботу. Уся його родина померла, крім тітки й дядька в Мелуні. Так само й у неї.

— З моєї родини теж, мабуть, нікого вже немає. Мою матір і сестру депортували в червні рік тому. — Наскільки їй відомо, від них не було жодних новин. — Батько помер, коли мені було десять років. Усю родину моєї матері депортували після Крісталнахт. Вони євреї. Родина мого батька позбавила його спадку, коли вони одружилися, бо моя мати мала німецьке громадянство й була єврейкою. Він був французом і католиком. Це було ще під час Першої світової війни. Люди чинили такі дурні речі. Їхні родини так і не вибачили батькам.

— А вони були щасливими? — він виявляв зацікавленість, що зворушило Амадею. То було двоє молодих людей, які ставали друзями у важкі часи. У дуже важкі.

— Так. Вони дуже любили одне одного.

— Як ти гадаєш, вони шкодували про те, що зробили, я маю на увазі їхні родини?

— Ні, не думаю. Але моїй матері було дуже важко, коли батько помер. Вона вже назавжди стала іншою. Моїй сестрі було тільки два роки. Я завжди піклувалася про неї, — сказала Амадея, й сльози потекли з її очей. Вона давно ні з ким не говорила про Дафну, й раптом Амадея відчула страшенний сум за нею та за матір'ю. — Думаю, зараз дуже багато таких людей, що втратили своїх рідних.

— Мої брати були близнюками, — сказав він, ніби це мало якийсь значення для когось, крім нього.

— Я молитимуся за них цієї ночі. І за тебе також.

— Спасибі, — чемно сказав він, поки вони повільно йшли до ферми.

Амадея сподобалась йому. Вона видавалася дуже освіченою і, власне, такою й була. Йому все ще важко було повірити, що вона черниця, він не міг збагнути, чому дівчина могла захотіти цього. Але саме завдяки цьому вона здобула якийсь дуже глибокий мир у душі, що йому дуже подобалось. Йому було добре з нею. З нею Жан-Ів відчув себе в безпеці і знав, що так воно і є.

— Я заїду по тебе завтра ввечері. Одягни щось чорне. Ми замазуємо чорним наші обличчя, коли йдемо туди. Я принесу тобі крем для взуття.

— Дякую, — відповіла вона з посмішкою.

— Приємно було познайомитися з тобою, Амелі. Ти добра людина.

— Ти також, Жан-Ів, — він провів її до будинку, а коли відїхав від ферми, йому стало приємно, що вона молиться за нього. У ній було щось таке, що змушувало його вірити, ніби її слова потрапляють Богові у вуха.

Розділ 19

Наступного дня Жан-Ів заїхав по неї о десятій вечора. Він сидів за кермом старої вантажівки з вимкненими фарами, і з ним був іще один чоловік, кремезний рудий сільський хлопець. Жан-Ів познайомив його з Амелі і сказав, що його звать Жорж.

Цілий день вона тяжко працювала на фермі, що було великою допомогою тітці Жана-Іва. Та була дуже вдячна Амадеї за допомогу. Вони з дядьком уже лягли, коли молоді люди від'їхали. Старі не ставили жодних питань, бо вже знали ту роботу. Не розпитували й не з'ясовували, що Амадея робитиме вночі. Вони тільки сказали «на добраніч» і пішли нагору. А за кілька хвилин Амадея від'їхала у вантажівці Жана-Іва. Старе подружжя нічого не сказали одне одному, коли почули, що вони від'їздять. Амадея одяглася в старі зношені речі, як і сказав їй Жан-Ів. Вони мовчки їхали прямо через поля.

Коли доїхали до потрібного місця, в хащах стояло ще дві вантажівки. Усього було вісім чоловік і Амадея з ними. Вони нічого не сказали одне одному. Жан-Ів дав їй невеличку банку крему для взуття, і вона вимастила ним своє обличчя. Якщо їх затримують, це видасть їх, але для того, що вони робитимуть, краще обличчя затемнити. Тільки-но вони почули гуркіт у небі, чоловіки почали

розбігатися. За хвилину вони запалили вогні й почали сигналізувати літаку. Буквально за кілька секунд побачили, як спускається парашут. На ньому не було людини, тільки великий пакунок, який поволі спускався на землю. Тоді вони погасили вогні й літак відлетів. То й була їхня робота. Коли парашут приземлився біля дерев, всі вони підбігли до нього, відчепили парашут, і один із чоловіків якомога швидше закопав його. Інші почали розбирати прислане. Там була зброя й амуніція, яку вони певндко завантажили по мачинах. За двадцять хвилин усе було розвантажено, й Амадея зі своїми двома супутниками повернулися на ферму. Вони вже стерли крем для взуття зі своїх обличч.

— Ось як воно робиться, — це було все, що сказав Жан-Ів. Він простяг їй ганчірку, щоб вона обтерла обличчя, і воно знову стало чистим. То була виятково добре проведена операція, що справило на неї велике враження. Усе виглядало так, ніби це робилося дуже просто та злагоджено, як у танці. Але вона розуміла, що так буває не завжди. Іноді траплялося непередбачене: Іякби їх уліймали на місці, то розстріляли б, щоб замикати все місто. Таке траплялося по всій Франції, таке трапилося з братами Жана-Іва, що за них Амадея молилася минулої ночі, як і пообіцяла йому.

— А що буває частіше: вони сідають самі чи просто щось викидають? — тихо спитала Амадея, котрій хотілося довідатися більше про їхню роботу і про те, чого від неї можна чекати.

— Буває по-різному. Іноді вони скидають людину. Якщо хтось із них приземляється, то він має все зробити менш ніж за п'ять хвилин. Тоді все це ще ризикованіше.

— А що ви робите з людьми?

— Також буває по-різному. Іноді ми їх переховуємо. Зазвичай вони відлітають. Це операція британських військ. Переправити їх назад буває дуже важко: Іноді вони забиваються.

Це все, що він сказав по дорозі назад. А Жорж мовчав. Він дивився на Амадею й Жана-Іва, а потім трохи підражнював

його щодо неї, коли вона пішла. Вони були давніми друзями й могли говорити про все. Вони повністю довіряли один одному.

— Тобі вона подобається, правда? — спитав Жорж із по-смішкою.

— Не мели дурниць. Вона черниця, — різко відповів він.

— Черниця? — Жорж був вражений. — Вона не схожа на черницю.

— Тому що вона без того одягу. Можливо, в ньому вона і схожа, а ще як одяг не покривало на чолову, то й поготів. Ну, все, що вони носять.

Жорж вражено кивнув.

— Вона збирається назад? — Він подумав, що коли таке стається, то це буде погано. Так само думав і Жан-Ів.

— Каже, що збирається, — сказав хлопець, коли вони їхали назад, на ферму, де жили. Вони працювали на сусідній фермі.

— Може, ти змусиш її передумати? — посміхнувся Жорж, коли вони виходили з машини, а Жан-Ів нічого не сказав у відповідь. Він думав про те саме.

Тієї хвилини об'єкт їхніх зацікавлень стояв на колінах і дякував Господу за те, що операція пройшла добре. Якоїсь миті дівчина сумнівалася, чи варто дякувати Богові за успішну доставку зброї, щоб убивати людей. Але, здавалося, за тих часів не було іншого вибору, й вона сподівалася, що Бог зрозуміє це. Тієї ночі вона довго стояла навколішках, перевіряючи своє сумління, як робила це в монастирі, а потім пішла спати.

Амадея встала ще до шостої й пішла дойти корів, як її навчили. Коли господарі встали, сніданок був готовий. То було просте снідання, яке складалося з фруктів, чаю та справжньої кави. Але це був просто бенкет у порівнянні з тим, що дівчина їла раніше. Вона ще й досі дякувала Богові і вдячна, і вночі за те, що безпечно дісталася до Франції. Вона задумливо сиділа того ранку, обмірковуючи операцію, у якій брала участь напередодні.

Вони здійснили ще дві протягом наступних тижнів. А згодом, у вересні, до них спустилися люди. Одного разу літак приземлився. А ще двічі люди стрибали з парашутом, і один із них забився. Він підвернув ногу, і його привезли на ферму. Амадея мала опікуватися ним, поки він не одужає настільки, щоб повернутися назад.

У жовтні німецькі солдати приходили на ферму. Вони саме перевіряли сільські будинки й документи. Коли вони взяли в руки документи Амадеї, її серце мало не зупинилося. Але, не сказавши ні слова, вони їх повернули назад, узяли з кошика кілька плодів і пішли геть. Було цілком очевидно, що тітонька Жана-Іва дуже погано ходила через свій артрит і потребувала дівчини, яка б допомагала їй по господарству. І її чоловік був дуже старий. Ніщо не викликало жодної підозри.

Увечері вона розповіла про все Жану-Іву. Вони саме їхали на чергову операцію й мали отримати зброю, амуніцію та радіоапаратуру.

— Я перелякалася на смерть, — говорила вона йому.

— Зі мною таке теж іноді трапляється, — чесно зізнався він. — Ніхто не хоче, щоб його розстріляли.

— Краще бути розстріляною, ніж потрапити туди, де я була, або в іще гірше місце, — зауважила дівчина.

— Ти дуже хороbra, — сказав він, дивлячись на неї в місячному світлі.

Йому подобалось і працювати з нею, і вести розмову. Іноді він заходив до неї ввечері просто поговорити. Коли його брати загинули, він почувався особливо самотнім. Амадея була дуже хорошим співрозмовником і мала добре серце. Усе інше в ній йому також подобалося, але цього він їй ніколи не говорив. Він не хотів образити її або налякати. Вона багато розповідала про свій монастир. Це було єдине місце, яке вона добре знала і за яким дуже сумувала. Йому подобалась її невинність, яка дивним чином узгоджувалася з силою. То було дивне поєднання. Вона ніколи не уникала відповідаль-

ності й не боялася ризику. Була відважною, як чоловік. Інші звикали до такого значно довше. Її шанували всі, так само як і він.

Вона брала участь у кожній операції восени й узимку. Жан-Ів навчив її приймати короткохвильові радіосигнали й заряджати гвинтівку. Він учив її стріляти на дядьковому полі. Амадея навдивовижу добре стріляла. У неї була блискавична реакція й швидкий розум. І міцні руки. А понад усе — добре серце.

За два дні до Різдва вона допомагала йому транспортувати чотирьох єврейських хлопчиків до Ліона. Отець Жак пообіцяв узяти їх, але потім не зміг. Він боявся занастити інших, отож вони двох із них повезли до Жана Мулена, а потім поверталися додому. Один із хлопчиків був хворий, і дівчина тримала його на руках, притискаючи до себе.

— Ти чудова жінка, Амелі, — захоплювався Жан-Ів, коли вони поверталися до Мелуна.

Їх зупинили солдати й перевірили документи, а потім глянули на них.

— Це моя дівчина, — сказав він ніби ненароком, і солдат кивнув.

— Тобі пощастило. — Солдат посміхнувся. — Щасливого Різдва! — І він помахав їм.

— Поганий бош, — кинув Жан-Ів, від'їжджаючи, відтак глянув на неї. — Я б волів, щоб це було насправді.

Амадея не звернула уваги на його слова, думаючи тільки про хворого хлопчика, і сподівалася, що він одужає. Три місяці його переховували в саморобному підвалі, де вреншті-решт він і дістав жакхливий бронхіт. Добре, що він принаймні вижив.

— Що ти кажеш?

— Я кажу, що хотів би, аби ти насправді була моєю дівчиною.

— Ні, ти не хочеш цього, — вона виглядала ошелешеною. — Не кажи дурниць! — вона говорила материнським тоном,

а він посміхнувся й глигнув на неї, як дитина, а не чоловік, який постійно ризикував життям заради Франції.

— Я хочу цього. І це не дурниці. Дурниці — це просидіти в монастирі до кінця своїх днів. Ось справжні дурниці.

— Ні, це не дурниці. Це життя, якого я хочу.

— Чому? Чому ти цього всього боїшся? Від чого ти ховаєшся? Що тут такого жахливого? — він мало не кричав на неї, хоча вже кілька місяців був закоханий у неї, і його дуже засмучував такий стан справ.

По дорозі додому вони сперечалися, як діти.

— Я ті від чого ще ховався. Я вірю в те, що роблю. Я люблю монастир і чернече життя. — Її обличчя було ображеним, а свої руки вона намагалася скласти пак, як це робила, коли носила своє вбрання, якого їй і досі бракувало, бо без нього відчувала себе голою.

— Сьогодні я бачив тебе з тими дітьми, особливо із хворим. Тобі потрібно мати дітей. Жінки створені для цього. Ти не можеш позбавляти себе цього.

— Можу. Я маю інші речі.

— Які саме? У тебе нема нічого, окрім жертовності, самоти й молитов.

— Я ніколи не почувалася самотньою в монастирі, Жане-Іве, — тихо сказала вона, а потім зітхнула. — Іноді я бідня сама тут.

То була правда. Вона сумувала за монастирем і за сестрами. І за абатисою, мамою та Дафною. Вона сумувала багато за чим. Але була вдячна долі, що потрапила сюди.

— Я також самотній, — сумно промовив він, дивлячись на неї. Він побачив сльози на її щоках. — Люба моя, — сказав він і знизив голос, — вибач мені. Я не хотів кричати на тебе.

— Усе гаразд. — Раптом вона розплакалась, а він обняв її. Вона ніяк не могла зупинитися. Все ще було особливо щемно через Різдво. Так само було й рік тому. — Я так сумую за ними... Не можу повірити, що їх нема... моя сестра була така гарна... А моя бідолашна мати все робила для нас. Вона ніко-

ли не думала про себе... Я завжди думаю, що сталося з ними... Знаю, що ніколи не побачу їх... О Жане-Іве...

Амадея довго плакала, а він обіймав її. Це було вперше, коли вона дозволила собі таке. Вона завжди гнала від себе думки про те, що могло трапитися з ними. Вона чула жахливі розповіді про Равенсбрюк і не могла собі уявити, що їх нема, але глибоко в серці знала, що так воно і є.

— Я знаю... знаю... Я також думаю про це... Я сумую за своїми братами... Ми всі втратили тих, кого любили. Зараз немає нікого, хто б когось не втратив.

Відтак, не відаючи, що робить, він поцілував її, і вона відповіла на поцілунок. Місяці стримування й пошани до обітниць, які вона прийняла, життя, котре вона так любила, монастир, куди вона так хотіла — усе це зникло. Він не просто бажав її. Він хотів до кінця своїх днів бути з нею, мати з нею дітей, піклуватися про неї. У цілому світі вони мали тільки одне одного. Всіх, кого вони любили, не було серед живих. Тільки вони двоє. Це були наче ті двоє людей, хто врятувався після кораблетроці на рятівному човні в бурхливому морі, і раптом вчепилися одне в одного.

Амадея не розуміла, що з нею відбувається, але відчай і пристрасть великої сили переповнювали її, і вони не могли ні перестати цілуватися, ні відірватися одне від одного. І перш ніж хтось із них зміг щось усвідомити, або проконтролювати ситуацію, або навіть подумати про це, вони почали кохатися прямо у вантажівці, і то було саме те, чого їй хотілося. Вона ніби вмиг стала кимось іншим, перестала бути тією жінкою, якою була протягом усіх цих років. Війни роблять дивні речі й перетворення в людей. Саме це сталося з нею. Усі її обітницьі забулися, її сестри, монастир, навіть її любов до Бога. Цієї миті вона найбільше бажала й потребувала Жана-Іва, і він так само потребував її. Вони обое так багато витерпіли, так багато втратили, так багато разів виявили хоробрість заради багатьох людей, пережили багато жахів, зберігаючи відвагу. Усі перепони впали тієї ночі, а потім він обнімав її, зарив-

шлись обличчям у її довге біляве волосся, і вона хотіла лише одного: нести йому радість. Він був дитиною, якої в неї ніколи не було й не буде, єдиним чоловіком, якого вона бажала й кохала. Ця думка навідувалася до неї багато разів, коли вона молилась у своїй кімнаті, а тепер вона хотіла лише одного: належати йому. Вони дивились одне на одного, як двоє загублених дітей, а потім він поглянув на неї з жахом.

— Ти тепер зненавидиш мене?

Жан-Ів не взяв її силою, вона хотіла його й привітала його. Обое хотіли цього й потребували одне одного більше, ніж могли уявити. Вони просто дуже багато пережили, й чаша їхнього терпіння переповнилася.

— Ні. Я ніколи не зненавиджу тебе. Я люблю тебе, Жан-Іве, — тихо сказала вона. Якась частина її ества розуміла, що з ними сталося, але вона вибачила це їм обом.

— Я також люблю тебе. О Боже, як я кохаю тебе! І що ми тепер робитимемо? — Він знав, як сильно вона відчувала своє покликання, але це видавалося йому неправильним. Вона була занадто гарною й люблячою жінкою, щоб ховатися в монастирі до кінця своїх днів. Але існувало те життя, якого вона хотіла, і він відчував це відтоді, як вони зустрілися.

— Чи ми маємо це вирішувати саме зараз? Не думаю, щоб я вчинила такий страшний гріх, яким це потрібно вважати. Можливо, Бог хотів від мене саме цього. Давай подивимось, що з того вийде, і будемо молитися, — ніжно сказала вона, а він стискав її у своїх обіймах. Вона не знала, куди Бог приведе її, але знала, що наразі варто йти саме цією стежкою. Дивним чином цей шлях видавався їй правильним.

— Якщо з тобою щось трапиться, Амелі, я цього не переживу.

— Ні, зі мною нічого не буде. Я просто чекатиму на тебе на небесах, а коли ти прийдеш, усе буде добре.

У її очах стояли сльози, їй було з ним так добре. Вона ще ніколи за все своє життя не була такою щасливою. То було щось інше, ніж її любов до монастиря, і це нове життя давало

їй нову особливу радість. Уперше в житті вона відчула себе веселою й молодою. Усі трагедії навкруги вже не здавалися такими жахливими, а життя не видавалося суворим. Саме це було потрібне їм обом, враховуючи обставини їхнього життя, принаймні тепер.

— Боже, як я люблю тебе, — сказав він зі щасливою по-смішкою, коли вони почали реготати, як школярі, коли він знову завів двигун. Він готовий був запропонувати їй вийти за нього заміж, але не хотів одразу просити забагато. Тієї ночі вона зробила великий крок уперед. І, можливо, мала рацію: якщо чомусь судилося статися, то воно станеться. На все свій час. Вони не повинні все вирішувати за одну ніч. Якщо він хотів чогось просити — це щоб вона стала його дружиною та матір'ю його дітей. Він сподівався, що Бог погодиться на це, й Амадея відмовиться від своїх намірів повернутися до монастиря. Але про це ще зарано думати. Вона все ще була приголомшена тим, що сталося, і він так само.

По дорозі додому вони вели тиху розмову, він обійняв і поцілував її на прощання.

— Я кохаю тебе. На забувай про це. Це був тільки початок. То не була помилка, — сказав він серйозно, — то не був гріх. Я почну регулярно ходити до церкви, — пообіцяв він, а вона посміхнулася. Він не був там відтоді, як загинули його брати, бо все ще тримав велику образу на Бога. — Мабуть, саме тому Він послав мені тебе, щоб повернути мене до церкви.

Яка б не була причина, Амадея виглядала такою ж щасливою, як і він, хоча й пережила шок від того, що відбулося. Вона була дуже здивована, але в неї не було почуття провини, вона відчувала себе щасливою й закоханою. До того ж знала: ще мине довгий час, перш ніж вона все це збагне. То був один із наслідків війни.

Коли вона лягла тієї ночі, думаючи про нього, то була здивована, що не відчуває докорів сумління або навіть жалю. Дивним чином те, що сталося, видавалося їй правильним. Вона думала, чи є це саме тим, чого Бог тепер хоче від неї

після всього того, що сталося. Вона заснула з думкою про це. А коли встала наступного ранку, то побачила, що він залишив квіти, ідучи на роботу. Він проходив біля ферми свого дядька й залишив малесенький букетик пролісків із запискою: «Я кохаю тебе. Ж.-І.». Вона посміхнулася, кладучи записку до кишені, й пішла доїти корів, які вже чекали на неї. Це була паче жінка, яка вперше в житті закохалася. То було для неї в усіх відношеннях абсолютно нове почуття. Вона раптом пережила те, від чого завжди відмовлялась і збиралася відмовитись назавжди. Її життя повністю змінилось, і було неможливо зрозуміти, який шлях істинний: той, на який її щойно звабив Жан-Ів, чи той, який так багато важив для неї протягом багатьох років до того. Амадея мала надію, що відповіді придуть самі і таємниця розкриється.

Розділ 20

До кінця зими Амадея виїздила з ним на операції. Британці весь час скидали для них підкріплення — речі, іноді людей. Однієї ночі вони чекали з парашута британського офіцера, і, коли вони допомогли йому закопати парашут і відпровадили назад в есесівській уніформі, Жан-Ів спитав Амадею, чи чула вона про нього. Його звали лорд Руперт Монтгомері. Він був одним із тих, хто допоміг заснувати Кіндерттранспорт, який вивіз із Європи десять тисяч дітей перед тим, як почалася війна.

— Я просила свою матір відправити туди сестру, — сумно промовила Амадея, коли вони їхали додому. — Вона ніколи не думала, що в нас виникнуть проблеми, хоч і боялася, що це станеться. Та й як сестра поїде сама? Тоді їй було тринадцять, а коли їх депортували, виповнилося шістнадцять. Він урятував багатьох дітей.

— Він дуже добрий чоловік. Минулого року я зустрівся з ним, — сказав Жан-Ів, посміхаючись їй.

Від Різдва їхні стосунки тривали. Жан-Ів заговорив з нею про одруження, але вона не була певна, бо досі не знала, чи хоче Бог її повернення до монастиря. Та ця перспектива тепер уже навіть їй не видавалася єдино можливою. Вона вбила людину, нехай навіть випадково, а тепер дуже за-

кохана в чоловіка. Вони кохалися щоразу, коли траплялася нагода. Він не міг не обіймати її. Жан-Ів не дозволить їй повернутися до монастиря після війни, цього разу він сам дав обітницю. Звичайно ж, Бог того не хоче. Жан-Ів уважав те життя несприродним, до того ж він дуже любив її.

Тривав 1943 рік. Навесні Серж приїхав до них із Парижа. Він без жодних пояснень побачив, що сталося між Амадеєю й Жаном-Івом. Коли він повернувся до Парижа, то сказав своєму братові П'єру, що, як йому здається, орден кармеліток втратить після війни одну зі своїх гарненьких молодих черниць. Та, крім того, він був глибоко вражений тією роботою, що здійснювала Амадея разом із Жаном-Івом. Відтоді, як вона прибула, вони провели багато успішних операцій, і Жан-Ів сказав, що ця дівчина безстрашна, та водночас обережна й ніколи не наражає на небезпеку інших членів їхньої команди.

Серж і Жан-Ів обговорювали висадження в повітря німецького польового складу боєприпасів протягом наступних тижнів. Жан-Ів наполягав, щоб Амадея не брала в цьому участі разом із ними. Серж уважав, що вирішити має вона сама, але розумів мотивацію Жана-Іва: він кохав її. Так, вони потребували її допомоги, а вона, як він чув, дуже спритна. Серж довіряв їй більше, ніж будь-кому в Мелуні, хіба що так само, як і Жану-Іву.

Вони все ще палко обговорювали справу, коли Серж поїхав, і Амадея погодилася з Сержем. Вона хотіла йти на операцію разом із Жаном-Івом. Війна вже йшла по-іншому. У лютому німці здалися в полон під Сталінградом — то була перша поразка гітлерівської армії. Підпільники у Франції мали робити все, що могли, аби фашисти зазнали поразки й тут. І, звичайно ж, висадити їхній арсенал буде могутнім ударом по них.

Протягом кількох наступних тижнів вони детально планували операцію, й Амадея нарешті переконала їх. То було проти всіх захисних інстинктів, але Жан-Ів погодився. Оста-

точне рішення приймав він, як керівник групи. Їм не вистачало людей. Двоє з їхніх найкращих учасників хворіли.

Жан-Ів, Амадея, дві жінки, Жорж і ще один чоловік вирушили на сховище боеприпасів пізно вночі. Вони їхали двома вантажівками й везли захovanу вибухівку. Амадея була разом із Жаном-Івом. Двоє чоловіків вийшли й перерізали горлянки вартовим. Це була найнебезпечніша операція з усіх, які вони проводили. Вони акуратно розклали вибухівку навколо сховища, а потім, як і планувалося, всі, крім Жана-Іва й Жоржа, побігли назад до вантажівок. Вони знали, що в них є лише кілька хвилин, аби запалити запобіжник і бігти геть. Їхня вибухівка відволожилася, та вона була найкраща з того, що вони могли дістати. І ще до того, як вони добігли до машин, Амадея почула гігантський вибух, а в нічному небі спалахнуло найбільше вогнище, яке вона колись бачила. Вона перезирнулася з іншими, і коли вони кинулися до вантажівок, Жоржа й Жана-Іва з ними не було.

— Швидше! Сюди! — гукнув чоловік за кермом вантажівки, але вони не могли залишити Жана-Іва. Будь-якої хвилини можуть прибути місцеві військові, і якщо застануть тут когось, то розстріляють. Дві інші жінки чекали в другій машині Жоржа. Амадея сиділа за кермом своєї.

— Я не їду, — процідила вона крізь зуби, але коли глянула назад, то побачила величезну вогняну кулю, а друга вантажівка набрала швидкості й від'їхала.

— Ми не можемо чекати, — благав її чоловік поряд. Їх от-от могли схопити, й Амадея також це розуміла.

— Ми повинні, — сказала вона, коли вибухи один за одним пролунали в них за спиною й машина здригнулася. Вогонь ще дужче розгорявся, й коли вже загули сирени, вона, не вагаючись, натиснула на газ і також від'їхала. Дві вантажівки летіли по вибоїнах через поле, й Амадея тремтіла вся від голови до ніг, коли вони влетіли в комору, де ховали свої машини. То було просто диво, що їх не схопили, і вона знала, що чекала задовго. Вона мало не наразила на небезпеку ін-

пих в ім'я свого коханого чоловіка. Вони мовчки стояли в темряві комори, слухали вибухи й тихо плакали. Вони могли тільки молитися, щоб Жан-Ів і Жорж врятувались, але Амадея не бачила виходу для них. Вибух відбувся значно швидше, ніж планувалось, і, скоріш за все, двоє чоловіків або були тяжко поранені, або відразу загинули.

— Мені дуже шкода, — сказала вона з сумом у голосі. — Ми мали б від'їхати раніше.

Вони всі погодилися з цим, хоча також не хотіли залишати тих двох чоловіків. Довге чекання мало не коштувало життя їм усім. Їм просто пощастило, що вони вибралися звідти.

Тієї ночі вона пішки поверталася на ферму, слухаючи вибухи й вдивляючись у вогняне небо. А потім молилася за нього, лежачи в ліжку. На ранок усі знали про це. Військові ниніпорили всюди, шукаючи слідів, але не знайшли нічого. Люди на фермах спокійно робили свою щоденну роботу. Німці знайшли двох чоловіків, які обгоріли так, що їх не можна було впізнати, навіть їхні документи перетворилися на попіл. І, не знаючи, що робити, вони забрали чотирьох хлопців із сусідніх ферм і розстріляли їх на знак попередження для інших. Амадея цілий день просиділа у своїй кімнаті, слаба від горя й потрясіння. У результаті того, що вони зробили, загинув не тільки Жан-Ів, але й четверо молодих хлопців. То була висока ціна за свободу та знищення зброї, яку б німці використали для вбивства багатьох. Загинув чоловік, якого Амадея кохала, й вона відповідала за смерть восьми людей: Жоржа, Жана-Іва, чотирьох хлопців із ферми й навіть двох вартових, чий горлянки були перерізані. Це було забагато для сумління жінки, яка хотіла стати нареченою Господа. І тут, онлакуючи єдиного чоловіка у своєму житті, якого любила, вона знала, що коли все це скінчиться, вона має повернутися. Решту свого життя вона присвятить тому, щоб бути кармеліткою й замолювати свої гріхи.

Розділ 21

Серж чекав три тижні, перш ніж приїхав із Парижа до Мелуна. Він знав останні новини, які дійшли до Парижа, і був задоволений результатами операції. Німцям було завдано серйозної шкоди. Та він був засмучений звісткою про загибель Жана-Іва. Хлопець був одним із найкращих їхніх людей. І Сержеві хотілося якомога швидше поговорити з Амадеєю.

Він застав її в кімнаті на фермі, де вона сиділа, вражена горем. Британці й надалі скидали з парашутів людей та іншу підмогу, але вона відтоді не брала участі в жодній операції.

Серж присів і заговорив із нею про це, сказавши, що їм бракує рук для безпечної доставки людей та амуніції. Вона глянула на нього з болем в очах і похитала головою:

— Я не можу.

— Можеш. Якщо ти це робитимеш, це означатиме, що він живий серед нас. Роби це заради нього. І задля Франції.

— Мені тепер байдуже. На моїх руках забагато крові.

— Це не на твоїх руках, а на їхніх. І якщо ти не робитимеш далі цього, то буде наша кров.

— Фашисти вбили чотирьох хлопців, — сказала вона розпачливо. Вона переживала їхню смерть так само тяжко, як і смерть Жана-Іва.

— І вбиватимуть іще, якщо ми їх не зупинимо. Це все, що нам лишається робити. У нас немає іншого виходу. Британці розраховують на нас. Скоро буде нова велика операція. У нас немає часу перекинути сюди більше людей. А ще ти мені потрібна прямо зараз для іншої справи.

— Для чого? — перепитала вона. Коли він глянув на неї, то побачив, як вона змарніла. Він тиснув на неї, бо знав, що її треба вивести з цього стану. Вона занадто добре робила цю роботу, щоб відмовлятися від неї. А також він боявся, що вона впаде в депресію від втрати Жана-Іва. Горе спустошувало її.

— Ти мені потрібна, щоб відвезти в Дордонь єврейських хлопчика та дівчинку. Там у нас є для них безпечний будинок.

— Скільки їм років? — спитала вона без зацікавлення.

— Чотири й шість.

— Що вони тут роблять? — у її голосі звучало здивування. Більшість єврейських дітей, якщо не всі, за останній рік були вивезені з Франції. Решту переховували.

— Їх переховувала їхня бабуся. Минулого тижня вона померла. Ми маємо забрати їх. У Дордоні вони будуть у безпеці.

— І як я маю їхати туди? — Вона почувалася безнадійною й виглядала втомленою.

— У нас є документи для них. Вони схожі на тебе — обоє синьоокі й біляві. Єврейкою була тільки їхня мати. Її депортували, а батька вбили.

Отже, як і багато в кого, в них не було родини.

Амадея почала говорити, що не зможе цього зробити, але потім, глянувши на нього, згадала свої обітниці, подумала про свою матір, Дафну й Жана-Іва. І раптом відчула, що повинна це зробити заради них, на знак відплати за їхнє життя. Вона знову відчула себе черницею. Хоч і знала, що більше не буде такою, як була. Але сестра Тереза Кармельська не відмовилася б від операції. Вона повільно кивнула. У неї не було вибору.

— Я зроблю це, — сказала вона, дивлячись на Сержа, й він зрадив. Він їхав сюди навмисне саме заради неї. Йому не подобалося, як вона виглядала після смерті Жана-Іва, та й Жану-Іву це б не сподобалося також. У певному сенсі він робив це заради нього, але й заради неї також, і ці двоє єврейських малюків були сиротами.

— Завтра ввечері ми привеземо їх сюди, до тебе, разом з їхніми документами. Ти заховаєш свої другі документи в підкладку валізи. Тобі дадуть документи, що ти їхня мати й ідеш у гості до родини в Бессе.

Це було в самому центрі Дордоні, тієї місцевості, звідки був родом її батько. Вона там ще ніколи не була й завжди хотіла побувати. Амадея подумала, чи побачить той замок по дорозі, а втім, вона мала робити важливіші речі.

— Ти візьмеш автомобіль на фермі. — Він знав, що тут проблем не буде.

Зробивши свою роботу, Амадея решту часу до вечора провела в молитвах. За останні тижні вона майже не їла, і це було видно по ній. Наступного дня заховала у своїй валізі документи на ім'я Амелі Дюма, бо знала, що цього вечора в неї будуть інші.

Діти приїхали після обіду. Одна з жінок із паризької групи привезла їх. То були гарні, але перелякані дітлахи. Два роки їх ховали в підвалі, і їхня єдина родичка померла. Серж мав рацію: вони були дуже гарненькі й навіть схожі на неї. Вона подумала, чи були б схожими на них її з Жаном-Івом діти, якби вони народилися на світ. Але думати про це не було часу. Вона присіла й трохи поговорила з дітьми. Нагодувавши, вона поклала їх у своє ліжко, а сама спала на підлозі поряд із ними. Хлопчик цілу ніч тримав сестричку за руку. І діти обоє зрозуміли, що від них вимагалось. Вони мусили удавати, ніби вона їхня мати, й називати її «мама». Навіть якщо їх про це питатиме страшний солдат, вона пообіцяла їм, що з ними нічого поганого не трапиться, і всю ніч молилася, щоб це справдилось.

Вони вийшли наступного дня відразу після сніданку в машині дядька Жапа-Іва. Амадея знала, що має доїхати за шістьсім годин, узяла з собою їжу для дітей, щоб вони ніде не зупинялися. Коли проїхали через пропускний пункт, вона простягла солдатам документи. Вони глянули на неї й на дітей, повернули документи й помахали їм навздогін. То була найлегша операція, яку їй доводилося здійснювати: діти спали в машині, а вона мала час подумати. Амадея відчувала себе краще й була рада, що погодилася на це. Діти були дуже милі, і вона відчувала до них великий жаль. Вона везла їх до члена групи з Дордоні, а він збирався відвезти їх у безпечний будинок, який уже чекав на них. Він сказав, що Амадея може перепочувати там, перш ніж вирушити назад. Подорож була довга.

О четвертій годині дня вони приїхали до сільської місцевості, вкритої пагорбами, де, здавалось, і не знали, що точиться війна. Там усе пишило цвіло й буяло. На дівчину чекав молодий чоловік, який був такий само білявий і сміхлюкий, як вона й діти. Він міг зійти за їхнього батька, так само як вона могла зійти за їхню матір. Він подякував їй за те, що привезла малюків.

— Ви підете зі мною чи залишитесь тут? — спитав він.

Коли діти збагнули, що йдуть від неї, вони перелякалися. Амадея була єдиною особою, яку вони знали, хоча й недовго. Але вона була така добра до них. Вона намагалася умовити їх, однак обоє дітей почали плакати, і вона поглянула на чоловіка, про якого знала тільки те, що його звать Арман.

Він сів до їхньої машини й розповів їй, як їхати. За п'ять хвилин вони під'їздили до розкішного палацу, і він сказав заїхати до внутрішнього подвір'я.

— Сюди? Це і є ваш безпечний будинок? — здивовано спитала вона. То був гарний старовинний будинок з багатьма додатковими забудовами, стайнями й величезним подвір'ям. — Чий це будинок? — спитала вона з несподіваною цікавістю. Вони знаходилися неподалік від тієї місцевості, де

минуло дитинство та юність її батька, хоча вона напевне не знала, де точно були ті місця.

— Мій, — сказав він, і вона уважно глянула на нього, а він розсміявся. — Стане одного дня. А наразі це будинок мого батька.

Діти зачудовано дивилися на замок. Після двох років у підвалі паризького передмістя вони ніби потрапили до раю. Вона знала, що для них зроблено документи, які свідчать про їхнє аристократичне походження. Їм записали, ніби вони мають якесь відношення до фамільного замку.

Стара економка запросила їх до обіду, і до них приєднався старший чоловік. Амадея зробила висновок, що то батько Армана. Чоловік примітної зовнішності потис її руку й поставився до неї винятково шляхетно, коли Арман познайомив їх. Вони знали тільки її фальшиве ім'я з останніх документів. Філіпіна де Вільє. Саме так він представив її своєму батькові, а потім чемно сказав:

— Можу я вам представити свого батька? Граф Ніколя де Вальран.

Амадея завмерла, дивлячись на нього, й відчула подібність, хоча він значно старший за її батька, яким вона його бачила востаннє. Її батькові було сорок чотири, коли він помер, і зараз йому було б шістдесят. Вона вражено дивилася то на Армана, то на його батька, але нічого не казала. Арман помітив, ніби щось дуже стурбувало її, коли граф запросив її до себе. На неї чекав обід, стіл було накрито дуже вишукано, чоловіки також сіли до столу. Вона тихо озирнулась, і граф відчув біль її мовчання, але не зрозумів.

— Це гарний старий будинок. Його було збудовано в шістнадцятому столітті. Перебудовано десь за двісті років. Боюся, він зараз потребує ремонту. Звичайно ж, ніхто не робитиме цього, поки триває війна. Дах тече, як решето.

Він посміхнувся. Дивлячись на неї, він також бачив у ній знайомі риси. Вона знала, що дуже схожа на свого батька, і подумала, що буде, як вона скаже йому правду. Зараз, певне,

все змінилося, якщо він ховає єврейських дітей. Тепер це виглядало, як іронія долі, оскільки свого часу її батька вигнали і так і не прийняли через те, що той мав єврейську дружину.

Після вечері граф запросив її прогулятися по саду. Він сказав, що його планував той самий архітектор, який розбивав сади у Версалі. Дивно було гуляти тими коридорами й кімнатами, де її батько жив хлопчиком, а коли вони вийшли надвір, на її очах з'явилися сльози. У тих кімнатах ніби жив звук батькового голосу й дитячого сміху. То звучали відголоски її минулого, які були спільними з минулим цих двох чоловіків, хоча вони й не знали про це.

— З вами все гаразд? — Арман відчув, що вона чимось дуже схвильована.

Його батько чекав на них у саду. Вона кивнула, коли вони вийшли надвір, і він показав їй місцевість.

— Ви дуже хоробра жінка, якщо взялися самотужки привезти сюди цих дітей. Не знаю, чи дозволив би я робити таке своїй дочці, якби вона в мене була. Власне, певен, що не дозволив би. — Він глянув на Армана, наморщив чоло й понизив голос. — Я переживаю й за Армана також. Але в нас у ці дні немає іншого вибору. Правда? — Фактично, вибір був. Інші вибирали по-іншому. Йй подобався свій вибір, і їхній також.

Коли вони йшли розкішними садами, граф ні про що не питав її. Усі намагалися знати якомога менше. У ті дні всі були обережними. Завжди було небезпечно сказати комусь зайве. Та коли вони сіли на стародавню, відполіровану часом мармурову лаву, вона сумно глянула на нього.

— Не знаю чому, — привітно почав він, — але в мене таке відчуття, ніби ми десь зустрічались. Я не помиляюся? — З ними був тільки Арман. А графові самому було під шістдесят, як і мало бути, він ще не був дуже старим. Проте він чув голоси з інших часів і напевне не знав, що чує або бачить. — Ми зустрічались? — знову спитав він її. Хоч він так і не думав, але міг щось забути. А вона, сидячи поряд з Арманом, була дуже схожа на нього.

— Ви знали мого батька, — сказала вона лагідно, не відводячи від нього погляду.

— Правда? І як його звали?

— Антуан де Вальран, — спокійно відповіла дівчина. Ніколя був його братом та її дядьком, а Арман — її двоюрідним братом. Усі троє мовчали протягом нескінченних хвилин, а потім, так і не вимовивши ні слова, залилися слізьми, і граф обійняв її.

— О, моя люба, моя люба. — Він іще довго не міг вимовити жодного слова. Його переповнювали спогади, які принесла вона. — Ти знала про це, коли їхала сюди? — Він поцікавився, чи не тому вона погодилася на цю місію. Але Амадея нічого не знала й похитала головою.

— Я нічого не знала, поки не приїхала сюди й Арман не назвав вашого імені. Як ви розумієте, для мене це шок. — Вона розсміялася крізь сльози. — Я хотіла сказати вам за обідом, але злякалася, що ви попросите мене піти. Я хотіла бодай трохи це обміркувати. Мій батько часто розповідав мені про місце, де він ріс.

— Я ніколи не вибачив своєму батькові того, що він зробив. Я зненавидів його за це, та й себе також за те, що не мав мужності не послухатись його. Ми майже не спілкувалися по тому. А коли він помер, я хотів запросити твого батька приїхати до нас і попросити в нього вибачення. Та він помер за два тижні. А моя дружина померла ще через рік. Я хотів написати твоїй матері, що відчуваю з приводу того, що трапилось, але я ніколи не бачив її і був певен, що вона ненавидить усіх нас. — Замість цього він написав сухого листа співчуття й більше нічого.

— У неї не було ненависті до вас, — запевнила його Амадея. — Її родина поставилася до неї ще гірше. Вони записали її ім'я до родинної книги померлих, і навіть не дозволили їй побачитися з матір'ю, коли та помирала, та прийти на похорон. Моя бабуся приходила до нас протягом двох років до того, і ми познайомилися з нею. Але інших родичів я не бачила.

— А де вони зараз? — спитав він стурбовано, й Амадея зітхнула, перш ніж відповісти. Далі йшли тільки погані новини.

— Усю родину депортували в Крісталнахт. Хтось із людей каже, ніби їх послали в Дахау, але я напевне не знаю. А мою сестру й матір депортували до Равенсбрюка два роки тому. Відтоді я про них нічого не чула.

Граф Ніколя був дуже нажаханий усім, що почув від неї.

— А ти прибула сюди?

Він виглядав пригніченим, Арман не відводив від неї уважних очей. То була дивовижна жінка. В Армана не було сестер, але він хотів би мати таку, як вона. Він був єдиною дитиною й не мав інших рідних, окрім свого батька. Вони разом вирішили приєднатися до Опору й мали в цілому світі лише один одного, а також цей будинок, який став державою відчаю, як і вся земля навколо нього.

— П'ять місяців я була в Терезієнштадті. Перед тим мене переховували друзі, коли матір депортували. А ще до того шість років я перебувала в монастирі кармеліток.

— Ти була черницею? — вражено спитав Арман.

— Я так гадаю, що й досі є нею. — Хоча наразі це вже було під питанням. Але вона знову починала здобувати впевненість. Відтоді, як помер Жан-Ів, Амадея знову відчула своє покликання. Вона не була певна, чи колись відмовлялася від нього. Просто трохи відхилилася під тиском надзвичайних обставин. — Я сестра Тереза Кармельська. Після війни я повернуся до монастиря. Я мусила піти з монастиря, щоб інші не ризикували через мене.

— Ти дивовижна дівчина, — сказав її дядько, обіймаючи за плечі. — Твій батько дуже пишався б тобою, якби був живий. Я також пишаюся, хоча й ледве знаю тебе. — А потім він глянув на неї з сумом. — Чи не могла б ти затриматися довше?

Вони втратили ціле життя. А йому так хотілося почути про все, що відбулося в ті роки, коли він не бачився з братом.

— Не думаю, що то було б розумно з мого боку, — відповіла вона, показуючи відповідальність кармелітки, як сказав

би Серж. — Але я приїхала б знову, якщо це можливо, — чемно перепросила вона. Він міг відчути, що вона дуже чемна й добре вихована.

— У мене просто розірветься серце, якщо цього не станеться.

Вони повернулися в дім і проговорили всю ніч, так і не лягавши, а потім Амадея пішла трохи перепочити перед дорогою назад.

Відтак поцілувала дітей на прощання, і вони плакали, коли вона від'їздила. Так само плакали Арман і Ніколя. Вона пообіцяла приїхати ще, а дядько просив її бути обережною й берегтися. Вона довго бачила в дзеркалі заднього ряду, як вони стояли на подвір'ї, махали їй і зникли, тільки коли вона повернула. То була одна з найкращих ночей у її житті, і вона хотіла б, щоб із нею були Жан-Ів та її батько. Коли вона під'їздила до Мелуна, то відчула, що всі вони поряд, а також її мати й Дафна. Вони всі були ланками того ланцюга, який пов'язував теперішнє, майбутнє й минуле.

Розділ 22

Амадея повернулася до Мелуна без пригод. Солдати зупинили її тільки один раз, і хоч вони й загравали до неї й кілька хвилин вели розмову, однак відпустили її машину досить швидко. Вони ледь глянули в її документи. Коли вона від'їздила, один із них по-хлопчачому широко посміхнувся їй.

У Мелун на ферму вона прибула надвечір. Протягом наступного тижня вона знову разом з іншими їздила зустрічати вантаж, парашутистів, виконуючи знайому роботу. Британці прислали їм ще два короткохвильові радіоприймачі, які передали на сусідні ферми.

Наприкінці вересня до них знову приїхав Серж. Він був радий зустріти чоловіків і жінок, що працювали разом із ним і робили все, що могли. Він хотів краще розуміти їх, переконатися, що вони не змушують інших даремно ризикувати, що вони віддані справі так, як він і думає. У нього ніби було шосте почуття щодо цих речей. Але цього разу він хотів дещо обговорити з Амадеєю. Він чув від інших, що вона дуже переживає через Жан-Іва й докоряє собі не лише через смерть його та Жоржа, але й через розстріл чотирьох хлопців. Більше того, вона думала, що смерть Жан-Іва була покаранням за її гріхи. Серж дуже захоплювався нею, коли вона брала участь в операціях, і глибоко шанував її за розсудливість, надзвичайну

мужність, холодний розум. Він хотів переконатися, що з нею все гаразд і що вона братиме участь у чергових операціях. Як завжди, коли йшлося про делікатні речі, він говорив із нею особисто. Він послав їй повідомлення, і його зустріли на сусідній фермі.

Коли Серж увійшов, то побачив, що вона втомлена й у поганому гуморі: так, вона все ще дуже засмучена. Її переслідували смерті, котрі, як їй здавалося, спричинила вона, і знову говорила про те, як їй хочеться назад, до монастиря, коли закінчиться війна. Вона вечеряла з ним, розповіла йому про нове підкріплення, що їм доправили, та про нових людей, котрі з ними працювали, а після вечері вони вийшли прогулятися.

— Я хочу дещо сказати тобі, — почав Серж за кілька хвилин. — Мені треба, щоб хтось поїхав до Парижа з особливим дорученням. Не знаю, чи ти готова для цього, але я певен, ти добре це зробиш.

Його попросили в Англії знайти особу з певними даними, яким вона відповідала. Їм потрібна була людина з бездоганною німецькою мовою, яка могла б зійти за вишукану німецьку аристократку. Амадея не тільки виглядала так, насправді це було майже так. Вона могла водночас зійти і за французенку, і за німкеню. Вони хотіли, аби Амадея зіграла роль дружини чи подруги есесівця високого чину, котрий приїхав до Парижа. А під виглядом того офіцера мав прийти член Британської секретної служби, який сам є наполовину німцем і також вільно говорить по-французьки. Йому потрібна ідеальна пара, й Амадея являла собою те, що треба. Щоправда, це ще велике питання, чи вона погодиться на це, і, як завжди, вирішувати мала вона.

Серж пояснив їй, якою має бути та місія, поки вони йшли в темряві, і вона мовчки слухала його. Відтак довго не відповідала, та він не квапив її.

— Коли вам треба дати відповідь?

Амадея хотіла помолитися перед тим. Їй було дуже добре за містом, де вона робила для них усе, що могла. Для неї було

значно небезпечніше їхати до Парижа й кокетувати з есесівцями. Вона не боялася, якщо в ході нічних операцій її застрелять німці, що стояли в Мелуні. Вона страшенно не хотіла лише одного: знову бути депортованою до табору. То було розп'яття, до якого навіть вона не почувалася готовою. До того ж знала, що більше їй не пощастить утекти, як тоді, з Терезієнштадта. Адже жодній живій душі не пощастило втекти з Аушвіца або з інших таборів. То було неймовірна випадковість, коли в ніч спалення Лідіце вона примудрилася втекти з нацистського «зразкового табору». Тоді фашисти збиралися продемонструвати їхнє «місто для євреїв» Міжнародному Червоному Хресту. Депортація до будь-якого іншого табору, та навіть і до цього самого була майже певною смертю, ще й після немислимих знущань. Пропозиція Сержа поїхати до Парижа в ролі дружини офіцера СС видавалася для неї дуже ризикованою. Навіть западто.

— У нас обмаль часу. А ти — єдина реальна кандидатура, — чесно відповів Серж. — Агент, який виконуватиме цю місію, прибуває наприкінці цього тижня. У будь-якому разі я мав сказати тобі про це сьогодні. З ним прибуде ще троє чоловіків.

Амадея вже знала, як вони приземлялися, бо не раз брала участь у цьому разом із Жаном-Івом. Вони сідали менш ніж на п'ять хвилини, люди виходили, літак відлітав, люди швидко зникали. До них прилітали ті самі літаки, що скидали для них підкріплення, а іноді й агентів. Тоді все було значно важче. Вони сідали без вогнів, покладаючись в усьому на борців за свободу, які вели їх із ліхтариками й оберігали. Протягом того часу, коли працювала Амадея, в них не було жодної невдачі, вони не втратили жодного надісланого бійця. Хоча й бували близькі до цього.

— Напевне, він є кимось важливим, — сказала Амадея, замислено, міркуючи, хто б це такий був і чи вона чула про нього. Вона знала багато їхніх імен від людей, які працювали з Англією. Також чула їхні зашифровані імена по радіо, і впі-

знавала їх. Вона вже вміла працювати з радіопередавачем. Жан-Ів добре навчив її. Він так любив її протягом того недовгого часу, поки вони були разом.

— Він дуже важливий, — відповів Серж про того британського агента. — Він може їхати сам, якщо так складеться, але буде значно краще, якщо в нього буде «дружина». Ти єдина, хто може це зробити. — Ніхто з інших підпільниць не говорив німецькою так добре, як вона, щоб зійти за німкеню. Навіть якщо вони говорили добре, було чути, що це французьки. Амадея виглядала стовідсотковою німкенею. Не просто німкенею, але арійкою найвищого ґатунку. Так само, як і офіцер, із яким вона мала працювати. Як і вона, він був наполовину німець, але без єврейської крові. Його мати була пруською принцесою, котра в молоді роки славилася своєю вродою.

— Як його звати? — вона зацікавилася ним, і, попри все, її заінтригувала можлива місія з ним.

— Його шифроване ім'я Аполло.

Амадея знала, що чула раніше це ім'я, а може, навіть і зустрічалася з цим чоловіком. Вона напружила пам'ять, та не змогла пригадати його обличчя. І раптом її як блискавкою вдарило. Одного разу він приземлявся. Вони з Жаном-Івом зустрічали його... Руперт Монтгомері! То був один із людей, котрі організували Кіндерттранспорт.

— Це британський лорд. Я зустрічалася з ним.

Серж кивнув. Він знав, що вони зустрічалися.

— Він також пам'ятає вашу зустріч. Думаю, ви будете доброю парою. Ви й зовні схожі. Це виняткова особистість.

Хоч вона того й не усвідомлювала, але в кризові хвилини її нерви ставали сталевими, а рішення точними. Кожен, хто працював із нею, знав це. Коли вони з Сержем ішли назад до ферми, панувало тривале мовчання. Повітря ставало прохолодним. Наближалася рання зима. Дійшовши до воріт, Амадея глянула на нього й зітхнула. Це було те, що вона заборгувала їм усім, і, можливо, єдина причина, чому вона

уникала багато чого. Служити Господу, навіть якщо це дуже страшно.

— Я зроблю це, — сказала дівчина лагідно. — Коли він прибуває?

— Я надішло тобі повідомлення наприкінці тижня, — сказав він.

Того дня був понеділок. Вона стривожено дивилася на Сержа. Він знав, Амадея має до нього багато питань. Та вона захотіла їх ставити. Заплатити будь-яку ціну за свободу й перемогу, якщо навіть для цього ти врятуєш тільки одне життя.

— Я чекатиму, — відповіла вона, а Серж кивнув.

Амадея також справила враження на полковника Монтгомері. Він запам'ятав її зашифроване ім'я — Тереза. Вони використовували це ім'я для повідомлень по радіо. Сьогодні вона слухатиме радіо.

— Дякую тобі. Він дуже обережний. Він знає, що робить.

Амадея вирішила виконувати завдання, бо була вдячна полковникові за те, що він робив для єврейських дітей. Вона захотіла допомогти йому.

Серж обійняв її і пішов до комори, де почував, а вона пішла додому. Він не боявся ні за кого тут, у Мелуні. Незважаючи на те, чим займалися його люди, він відчував себе серед них у безпеці. І німці тут були сумирні, хіба якщо їм було наказано чинити розправи.

— Хай Бог береже вас, — сказала Амадея, прощаючись із ним, і він кивнув.

За два дні вона почула своє кодове ім'я по короткохвильовому радіо. Сказано було лише: «Тереза. Субота». Це означало «п'ятниця»: їхні операції проводилися на день раніше, ніж вони про це говорили. Близько півночі вони починали вдивлятися й прислухатися до гуркоту кожного літака. А далі вони мали швидко працювати.

У п'ятницю вночі вона була в полі з сімома іншими. Працювали дві групи, в кожній по чотири особи, вони тримали факели. А потім почувся одноманітний гуркіт маленького

«Лізандера». Люди розбіглися й запалили факели. Літак спускався швидко, сідав важко й трохи проїхав по землі. Четверо вистрибнули з нього ще до того, як він сів. Усі вони були в грубому селянському одязі й вовняних капелюхах. Літак злетів менш ніж за три хвилини. Висадка була ідеальною. І за дві хвилини всі місцеві зникли й пішли назад на свої ферми. З ними пішли троє, яких полковник Монтгомері взяв із собою, у них були інші завдання, вони знову побачаться тільки в Англії. Його спільники мають вирушити на південь. Та він працюватиме не сам, як це неодноразово відбувалося. Цього разу він буде з Амадеєю. Не вимовивши жодного слова, вона повела його до ферми, де мешкала, й завела до старої стайні за коморою. У підлозі був люк до підвалу, на який вона йому показала на випадок, якщо раптом хтось з'явиться. Там лежали ковдри, стояв глечик із водою. Наступного дня вони мали їхати в передмістя Парижа на зустріч із Сержем.

Амадея нічого не сказала чоловікові, що називався ім'ям Аполло, вона просто глянула на нього й кивнула, а коли мала йти, він прошепотів їй: «Дякую». Він мав на увазі не тільки цю нічну зустріч та теплі ковдри, але й її бажання взяти участь у його завданні. Він знав усе про її минуле й про те, чим вона ризикувала. Не знав тільки про Жана-Іва, що було не важливим для їхньої праці. Аполло, член Британської секретної служби, був фахівцем винятково високого рівня. Він також знав, що у своєму минулому житті Амадея була черницею, що дуже заінтригувало його. Він знав, що вона пішла з монастиря, аби захистити інших.

Амадея кивнула й пішла до своєї кімнатки за кухнею. Вранці вона принесла йому сніданок. Чоловік був одягнений так само, як і напередодні, виглядав чистим, поголеним, добре виспаним. Він був високим, як її батько, і білявим, як і вона. Тепер у його білявому волоссі з'явилось чимало сивини. На вигляд йому було трохи за сорок, він був приблизно такого ж віку, як її батько, коли помер, і між ними була певна подібність, хоч полковник був британцем, а не французом. Та Ама-

дея бачила, що цей чоловік може легко зійти за німця. Він виглядав як ідеальний зразок панівної раси. Йому, певне, було важко бути непоміченим будь-де, крім як у юрбі, де були здебільшого німці. На француза він схожим не був. Коли вона принесла йому сніданок, полковник заговорив із нею по-німецьки. Він говорив так само вільно, бо то була його друга рідна мова, крім англійської, як і в неї рідними були французька й німецька. Вона також говорила англійською, але не так добре, а зараз говорила з ним по-німецьки. Вона спитала, чи добре йому спалося.

— Так, дякую, — відповів він чемно, дивлячись у глибину її очей. Здавалося, він щось там шукав. Амадея не знала, що саме. Він мав знати її краще, щоб розуміти її реакції на різні речі. Якщо вони повинні вдавати подружжя, він мусив справді добре знати її, відчувати її не просто за допомогою слів.

— Ми їдемо завтра о четвертій, — спокійно сказала вона, ховаючи очі від його всюдисущого погляду.

— Не роби цього, — виправив він її. — Ти добре знаєш мене. Ти любиш мене. Ти мене не боїшся. Ти дивишся мені прямо в очі. Тобі добре зі мною. Ми одружені вже п'ять років. У нас є діти, — він хотів, аби вона вивчила свою роль і відчула її, щоб це стало частиною її.

— Скільки дітей? — спитала вона, дивлячись так, як він навчав.

Те, що він говорив, мало сенс, і вона розуміла, чого він хоче від неї. Він звертався не до Амадеї, а до тієї, чия роль вона мала грати досить добре, щоб лишитися живою. Кожна помилка могла коштувати життя їм обом, вона це знала. Це було значно важче й небезпечніше, ніж зустрічати літак опівночі серед поля.

— Двоє. Два хлопчики. Трьох і двох рочків. Ти вперше залишила їх. Заради нашої річниці. У мене справи в Парижі, пов'язані з Рейхом, ти вирішила поїхати зі мною. Ми живемо в Берліні. Ти знаєш це місто? — він спитав її з занепокоєнням. Якщо ні, він має навчити її всього. Фотографії, карти, ресто-

рани, крамниці, музеї, вулиці, парки, люди, кіно, будинки. Вона має знати все це краще, ніж місто, де народилася.

— Досить непогано. Сестра моєї матері переїхала туди, коли вийшла заміж. Я не знала її. Але я там бувала в дитинстві.

Він кивнув. Для початку непогано. Він знав, що вона родом із Кельна. Він навіть знав дівоче прізвище її матері та ім'я її сестри. І дату, коли їх забрали. Він знав, до якої школи Амадея ходила, перед тим як вступила до монастиря. Не знав про Амадею значно менше, ніж знав. А вона знала тільки його ім'я та зашифроване прізвисько, а також те, що він є одним з організаторів Кіндерттранспорту, однак вона не говорила про це. Вони не зближувалися як друзі, тільки вчили роль.

Дорогою до Парижа, їдучи в машині, яку їм дали, вони розмовляли про ті речі, що їй необхідно було знати. З його паперами було все гаразд, так само як і з його французькою. Згідно з паперами він був учителем з Арля. Єдиний солдат, що зупинив їх, махнув їм рукою. Вони виглядали дуже поважною парою. Полковник залишив машину там, де йому сказали, десь за мильо від будинку Сержа, й решту шляху пара пройшла пішки, продовжуючи свою розмову. В Амадеї було три дні, щоб вивчити роль. І навчитися виглядати, як треба. Це не хвилювало його. Вона цілком мала манери світської жінки-красуні. На кого вона жодним чином не була схожа — це на черницю. Уже на півдорозі до будинку Сержа від місця, де лишили авто, Аполло спитав її:

— Чому ти пішла до монастиря? Через розчарування в коханні?

Амадея посміхнулася від цього запитання: люди завжди так дивно думають про тих, хто вступає до релігійного ордену. Усе було зовсім не так драматично, ніж гадають люди, особливо у віці, у якому вона тоді була. Зараз їй двадцять шість. А йому сорок чотири.

— Зовсім ні. Я зробила це тому, що любила Господа. Я мала покликання.

Він не міг більше нічого запитати в неї, але його зацікавлення нею зростало. То була дуже приваблива молода жінка.

— А ти одружений? — спитала вона у свою чергу, тримаючи його під руку, що було природно для її ролі та для звичок середовища, до якого їй треба було звикати, поки вони разом. Це для неї не зовсім просто.

Незважаючи на уніформу, цей чоловік випромінював дух шляхетності. І вона знала, ким він є насправді.

— Був, — відповів він коротко, поки вони добиралися до помешкання Сержа. Вони йшли в погу, що йому подобалося. Амадея не рухалася кроками танцюристки, як це полюблиють робити жінки, що завжди драгувало його. Він також рухався швидко, бо завжди був нетерплячим. Світ навкруги не завжди встигав за ним. А вона встигала. — Моя дружина загинула під час бомбування. І двоє синів. Ще на початку війни. — Коли він вимовив це, Амадея відчула судому.

— Вибач мені, — сказала вона шанобливо.

Усі зараз утратили когось. Або майже всі. Вона подумала, чи саме тому він так хотів ризикувати своїм життям. Так само, як і їй, йому не було що втрачати. Він робив це заради своєї країни. Вона ж робила це з метою врятувати людські життя, в ім'я розіп'ятого Христа, нареченою якого вона себе відчувала й одного дня має стати, коли прийме свою остаточну урочисту обітницю. Вона прийняла б її цього літа, якби не було війни. А натомість пішла з монастиря майже два з половиною роки тому. Та в належний час вона поновить усі свої обітниці.

Вони дісталися до будинку бабусі Сержа, куди Амадея потрапила, коли тільки-но приїхала з Праги з Вольфом — партизаном, який привіз її чотирнадцять місяців тому. Це було ніби дуже-дуже давно. Тепер вона знову мала наражатися на величезний ризик разом з Аполло.

Вони привіталися з дідом і бабусяю Сержа й одразу ж спустилися вниз по сходах. За кілька секунд вони зайшли в потаємну кімнату, де Амадея вже бувала. Усе видавалося їй

знайомим і приємним. Багато з присутніх були знайомими, та вона побачила й чимало нових людей. Хтось із чоловіків настроював короткохвильове радіо. Якась жінка друкувала листівки. Інші щось обговорювали, сидячи за столом, а Серж із радістю привітав їх, коли вони зайшли.

Вони кивнули в унісон, а потім розсміялися, хоч досі майже ні про що не розмовляли, хіба що він спитав її про монастир, а вона про його дружину. Решта, про що вони говорили, стосувалось інформації, потрібної для їхнього завдання.

Трохи згодом хтось приніс їм поїсти: смачну печеню з кроля, по шматку хліба для кожного та по чашці гіркої кави. Їжа зігріла обох. Надворі було досить прохолодно. Аполло дуже зголоднів. Та й Амадея їла з апетитом ту смачну печеню.

Відтак їх обох сфотографували, а потім здійснили просто мистецьку роботу, виготовивши їхні паспорти та проїзні документи. Здавалося, вони можуть виробити абсолютно все. Серж вважав, що німецькі паспорти й військові документи були його найкращим виробом. Серж і полковник Монтгомері тихо й досить довго спілкувалися в кутку, поки одна з жінок знімала мірку з Амадеї, щоб підібрати для неї потрібний гардероб. Вона ще не знала, який саме буде одяг, та в їхніх сільських будинках ще з довоєнних часів були заховані елегантні сукні. У підпільників були родичі, що добре одягались, у них навіть було трохи коштовностей і хутра.

За два дні все це було покладено в гарну шкіряну валізу разом із паспортами й іншими документами, а також речами, потрібними Аполло для ролі офіцера СС. Він дуже ефектно виглядав в уніформі, хоч і не вперше носив її. Вони переміряли весь одяг, і все їм ідеально пасувало. Амадея одягла елегантну сіру вовняну сукню — у її матері була подібна — й гарну низку перлів. Сукня від Маїнбохера була в доброму стані, так само, як і шубка та стильний чорний капелюшок. Сумочка була з чорного крокодила від Гермеса, а рукавички — з чорної замші і також чудово підходили їй. Жінка виглядала як

елегантна дружина чоловіка, котрий обіймає дуже високу посаду, що й мала б бути в офіцера його рівня. Сам офіцер, іменем якого він користувався, загинув два роки тому в морі, за нез'ясованих обставин. Їм були потрібні його ім'я й ідентичність. Він ніколи не бував у Парижі, тож цілком зрозуміло, що там його не знали. І навіть якщо раптом хтось про щось замислиться, треба буде як мінімум два дні, щоб усе з'ясувати.

Полковникові Монтгомері треба було зібрати інформацію про зустрічі Рейху в Парижі та про соціальні події. Амадея була при ньому як приманка, вона збиратиме іншу інформацію, ведучи дамські бесіди й танцюючи з молодими офіцерами на вечірках. Полковник Монтгомері зняв для них номер у «Крійоні», замовивши троянди й шампанське, оскільки то була річниця їхнього «одруження». Гарненький золотий годинник із діамантами від Картъє мав фігурувати як подарунок на честь цієї дати. Вони обдумали кожну деталь.

— Ти такий благородний, — промовила вона, милуючись годинником.

— Ти так гадаєш? — перепитав він, виглядаючи занадто незворушним британцем в уніформі СС. — А я думаю, це дрібниця. Ти варга великої діамантової брошки чи сапфірового намиста, проживши зі мною п'ять років. Тобі дуже легко зробити приємне.

— Ми не бачили нічого такого в монастирі, — вона посміхнулася йому, ніби відчуваючи близькість своєї матері в тій сірій вовняній сукні й шубці. Вона зняла шубку й обережно повісила її. Мати носила хутро тільки після того, як помер батько. До того, як вони отримали його спадок, що прийшов замісно, вони не могли цього собі дозволити. А відтак Беата купила собі шубу, але тільки одну. І короткі шубки для дівчат, коли ті підросли. Амадея не носила хутра багато років.

— Можливо, я мав би подарувати тобі чотки до п'ятиріччя весілля? — полковник Монтгомері продовжував піддражнювати її, і вона відкрито розсміялася.

— Я б дуже хотіла цього, — і раптом Амадея подумала про щось таке, чого б вона справді хотіла, якщо в них буде час. — Чи не могли б ми піти в Нотр-Дам? — спитала вона, і вперше в її голосі прозвучали нотки дружини, що йому дуже сподобалось.

— Я думаю, це цілком можливо, — він хотів піти з нею по магазинах або удати це. Йому видали досить німецьких грошей. То мали бути два дні, чудово проведені чоловіком його рангу та його гарненькою дружиною. — Ти вмієш танцювати? — раптом спитав він, бо зовсім забув про це. Оскільки Амадея такою молодою потрапила в монастир, то він подумав, що вона так і не навчилася цього.

— Колись танцювала, — вона сором'язливо посміхнулася.

— Ми танцюватимемо не більше, ніж це буде потрібно. Моя дружина завжди казала, що з мене жажливий танцюрист. Я відтопчу всі твої пальці й елегантні черевички, які, до речі, треба буде повернути тим, хто їх позичив.

За наступні три дні вони обмінялися якомога більшою кількістю інформації. Серж довго розмовляв з Аполло. Монтгомері прибув, щоб зібрати інформацію про нові бомби, що виготовляли німці, не так технічні деталі, як про самі бомби, хоча було б добре, якби він дізнався про розміщення військових заводів, кількість людей, що там працюють, тривалість зберігання боеприпасів, імена відповідальних за ті проекти. Усе це було на ранніх стадіях, але британці вже знали, що це матиме величезний вплив на хід війни. Протягом тих двох днів Аполло повинен лише заводити контакти. Для нього це була ризикована місія. Якщо його добре запам'ятають і потім упізнаватимуть, наступні операції можуть стати для нього дуже ризикованими, однак послати з цією метою вони могли тільки його. Те, що він робив, було важливим для ходу війни.

Викликали таксі, і пара вийшла до «Крійона», несучи дві гарні валізи, заповнені всім, що їм знадобиться. Їхні документи були бездоганні. Амадея мала чудовий вигляд. Її довге волосся було акуратно укладене в охайний вузол, ця зачіска

дуже пасувала до її стильного одягу. Коли вони заходили в готель, то виглядали так, що перехоплювало подих. Побачивши за кілька хвилин їхній номер, вона завмерла на місці, а потім змусила себе плескати в долоні, видати вигук задоволення й поцілувати свого чоловіка. Та коли метрдотель пішов, в очак Амадеї стояли сльози. Вона не бачила нічого подібного відтоді, як вступила до монастиря вісім із половиною років тому, і згадала про свою матір.

— Облиш це, — він сказав їй німецькою.

Вони пішли до Нотр-Дам, а потім до Картье, у яких справи йшли дуже добре від продажу своїх виробів німецьким офіцерам та їхнім коханкам. Відтак обідали в Максима, а ввечері мали йти на вечірку в німецький штаб. Амадея здивувала присутніх білою атласною вечірньою сукнею з маленьким діамантовим намистом, довгими лаковими рукавичками й носороговими черевиками. Видно було, що її чоловік дуже пишається нею, і мало не кожен молодий офіцер запрошував її танцювати, а він тим часом розмовляв про нові плани озброєння, і як добре буде, якщо все завершиться вчасно. Він зібрав усю інформацію, яку хотів. Наступного вечора вони відвідали меншу вечірку в домі коменданта, чия дружина дуже швидко відчула велику прихильність до Амадеї, трохи випила, тож стала дещо нерозважливою й розповіла їй усе, чим займався її чоловік, усе, що знала про це, і взяла з Амадеї слово невдовзі знову приїхати до Парижа. Вечірка була в розпалі, коли вони пішли назад до «Крійона» на другу ніч. Амадея просила його вже їхати до Сержа, але полковник Монтгомері сказав, що вони мають зіграти свою роль до кінця й дочекатись наступного ранку.

Так само, як і минулої ночі, вони спали в одному ліжку, вона в абрикосовій нічній сорочці, обшитій кремовим мереживом, а він у шовковій піжамі, яка була для нього закоротка, але про це знала тільки Амадея. Вони лежали в ліжку поряд, пошепки розмовляючи про те, що почули того вечора, і він ставив їй запитання. Амадея довідалась про

надзвичайно важливі для нього факти, і чоловік був дуже задоволений. Коли вони обговорювали важливість усього цього, то могли уявити себе в офісі й бути в уніформах. Нічна сорочка й піжама для жодного з них нічого не означали. Вони діяли як агенти, то була робота. Нічого більше. Вони погано спали тієї ночі, й Амадеї не терпілося від'їхати наступного ранку. Вона щохвилини відчувала ризикованість того, що вони робили, і яким би розкішним не було їхнє помешкання, вона хотіла одного: скоріше повернутися на ферму до Мелуна.

— Не так швидко, — трохи висварив він її, як завжди, по-німецьки. — Це річниця нашого весілля. Ми святкуємо її в Парижі. Ти не хочеш назад. Тобі дуже подобається бути гут зі мною, подалі від дітей. Ти прекрасна мати, але дружина ще краща.

А також він зрозумів, що Амадея ще й прекрасний агент. Протягом цих двох днів їй просто не було ціни, і він думав про те, щоб і надалі працювати з нею. Вона робила все просто блискуче, краще, ніж сама усвідомлювала.

— До речі, ти збрехала мені, — сказав він, коли вони разом снідали у своїй кімнаті. Вони вже обое одяглися, і їхні речі були спаковані. Вставши з постелі, він зім'яв простираддя, і вона глянула на нього зі здивуванням, що він, власне, робить.

— Яка неймовірна ніч кохання була в нас! — пояснив він їй із посмішкою.

«Подружжя» лежало так далеко одне від одного, що ледь зім'яло постіль, ніби в ліжку лежали неживі тіла. Коли він зробив це, все виглядало натурально, й Амадея розсміялася.

— Що ж я тобі збрехала? — вона була здивована. Їй подобалось говорити з ним німецькою, хоча вона не користувалася цією мовою майже два роки, та зараз ніби знову відчула себе вдома.

— Ти чудово танцюєш. Я бачив, як ти кружляла по кімнаті, фліртувала з усіма. Я дуже ревнував, — чоловік продовжував жартувати.

— Невже я фліртувала? — вона була нажахана, адже зовсім не мала цього на меті. Вона просто хотіла бути чарівною й милою і сподівалася, що поводитиметься пристойно.

— Не більше, ніж це від тебе вимагалось, інакше я б улаштував сцену ревнощів, чого, на щастя, не вчинив. Я вибачаю тобі. А також твою неправду, — насправді він глянув, як Амадея танцювала, один раз чи двічі і побачив, наскільки вона була граційною й легкою. Особливо враховуючи, що ця дівчина — кармелітка.

Розіплатившись за готель, вони викликали таксі й вирушили на вокзал. А звідти взяли інше таксі, доїхали до будинку Сержа й були в підвалі за годину по тому, як залишили «Крійон». Тільки-но вони ввійшли, як Амадея зняла капелюшок і сіла, зітхнувши з полегшенням. Вона була втомлена від напруження тих двох днів. Вона відчувала переляк щохвилини, хоча й не виглядала такою. Але іноді й мала приємні хвилини. Особливо в Нотр-Дам.

Полковник Монтгомері сказав, що то було одне з найуспішніших завдань такого роду, що він здійснив. Також відзначив, що Амадея була бездоганною в ролі дружини офіцера СС і сама зібрала певну кількість цінної інформації. Серж був задоволений так само, як і полковник.

— Коли ми їдемо назад? — спитала Амадея полковника з утомленою посмішкою, коли перевдяглася знову у своє.

Вона трохи відчувала себе попелюшкою опівночі: було добре носити гарні речі й жити в «Крійоні», та вона майже завжди думала про жах депортації, адже звикла до щоденного ризику в Мелуні. А це було значно небезпечнішим.

Полковник також зняв форму есесівця, й вони обоє повернули Сержу документи. Цими паспортами й іншими паперами можна буде ще раз скористатися з невеличкими доробками й новими фотографіями. Серж повернув їй документи Амелі Дюма, а йому — шкільного учителя з Арля. Вони знали, що грають у небезпечну гру, але вже при звичайся до цього.

— Ти голодна? — упівголоса спитав полковник Амадею, і вона посміхнулася йому. Протягом тих двох днів вони звикли перемовлятися, як подружжя, і тепер це було для них природно.

— Я не голодна. Поїмо, коли повернемося. Коли ми їдемо?

— За дві години. — Він хотів спочатку передати по радіо до Англії зашифровану інформацію.

Вони спокійно пішли з будинку Сержа й поїхали назад до Мелуна, так само, як їхали сюди, в позиченому автомобілі. Але цього разу їм було дуже звично одне з одним. Вони й справді почувалися, як чоловік і дружина. Вона навіть дві ночі спала поряд із ним, хоча почувалося «подружжя» як брат і сестра. Їй усе ще пам'яталася шовкова нічна сорочка та його закоротка піжама. Полковник Монтгомері був високим чоловіком, і було важко знайти штани, які б підходили його довгим ногам.

— Ти добре зробила свою справу, — сказав він Амадеї дорогою назад. — Дуже добре. Саме те, що треба.

— Дякуто, полковнику, — відповіла вона, вже більше не соромлячись його.

— Ти можеш звати мене Руперт, — вони знову перейшли на французьку, щоб не робити помилок у німецькій, якщо їх раптом зупинять. — Ти знаєш, уві сні ти говориш німецькою, — сказав він, посміхаючись їй. — Це ознака бездоганного агента. Говорити вві сні тією мовою, якою здійснюється операція.

Амадея трохи напругала слова, говорячи з ним цього разу по-французьки.

— Мені подобається говорити з тобою німецькою, — зізналася вона. — Я знаю, це погано звучить у ці дні. Але це нагадує мені моє дитинство. Я дуже довго не говорила цією мовою. Жодного разу відтоді, як я у Франції.

— Твоя французька просто чудова. Її англійська також, — похвалив він із захопленням.

— І в тебе також.

У них обох були німецькі матері, отож не дивно, що німецька для них є рідною мовою. Одначе він мав батька-англійця й ріс у Британії. А вона — в Німеччині з батьком-французом.

— Я б хотів і надалі працювати з тобою, — просто сказав Руперт.

— Я не певна, що маю добрі нерви для цієї роботи, — відповіла вона по-французьки. — Я не на такому рівні, як ти, і весь час чекаю на появу гестапо, яке забере мене.

— Погано, — сухо відповів він. — Я радий, що цього не трапилося.

— І я також, — підтвердила Амадея. З ним було дуже цікаво працювати. — Ти знаєш, я все хочу сказати, як захоплююсь тобою через те, що ти zorganizував Кіндертранспорт. Яка то була чудова річ!

— Так, чудова. Я радий, що ми змогли вивезти стільки дітей. Дванадцять із них живе в мене вдома.

Руперт сказав це так, ніби повідомив, що в нього є радіо або домашні рослини. Ніби в цьому не було нічого незвичайного, ніби це так просто — впустити у власний дім дванадцять прийомних дітей. Усі вони мали батьків, коли їхали з Німеччини. І ті, чий батьки залишаться живими після війни, пойдуть додому. Він уже прийняв рішення всиновити тих, чий батьки не виживуть, і повідомив про це Амадеї. То був надзвичайний чоловік. Вона побачила це за останні два дні. І навіть у стані виняткового напруження, в якому він також перебував, Руперт лишався чемним, спокійним, розважливим і добрим. Йому весь час загрожувала небезпека викриття й арешту, так само як і їй. Якби його впіймали, то, скоріш за все, розстріляли б.

— Це щось неймовірне — мати вдома дванадцять дітей.

— Це дуже весело, — зізнався він, посміхнувшись. Завдяки їм він менше відчуває горе від втрати його дружини й синів, хоча ніщо їх не замінить. Принаймні ці діти зігрівають його серце. — Вони чудові діти. Я також розмовляю з ними німецькою. У мене вісім хлопчиків і четверо дівчат від п'яти

до п'ятнадцяти років. Наймолодшій було шість місяців, коли вони запхали її до потяга. Вона прибула з сестрою. Двоє старших хлопчиків близнюки. Деякі родини в Англії хотіли взяти тільки одного чи двох із цілої родини, де бувало більше дітей, а ми намагалися зберегти ці родини разом. Деякі з них мали переїхати, проте більшість відразу потрапили туди, де їм добре. Спочатку дітлахи дуже сумували за домівкою, бідолашні. Але найменша не пам'ятає іншої родини, тільки мене й решту дітей. Це ніби маленька лисичка: у неї яскраве руде волосся й веснянки. — Він посміхнувся, говорячи про дитячу зовнішність, і Амадея побачила по його очах, що він любить їх. Отже, він був ще й добрим батьком для своїх синів.

Друзі доїхали до Мелуна, коли стемніло. Тітка Жана-Іва приготувала для них вечерю. Вона не питала, де вони були і що робили, та й вони не розповідали нічого про Париж. Було зрозуміло, що це якийсь агент. Дуже важливий. Вони просто спокійно вечеряли й говорили про ферму та про погоду. А потім Амадея й Руперт сиділи в коморі й розмовляли, поки не настав час йому від'їздити.

— Це звучить дивно, але ми з тобою добре провели час, — сказав Руперт приязно. — Ти ще сумуєш за монастирем? — спитав він із цікавістю.

Амадея була цікавим поєднанням багатьох різних рис. Водночас мирська, невинна, гарна, сором'язлива, хоробра, розумна, і зовсім без усвідомлення всього цього. Він зрозумів, чому вона була доброю черницею, хоча все одно вважав, що то був пропащий час. Він пам'ятав, якою звабливою була вона у вечірній сукні та в абрикосовій нічній сорочці. Він ніколи не доходив до такого з іншими агентами. То було божевілля грати все це, і до того ж дуже складне. Однак це робота, а не гра. На карту було поставлено людські життя.

— Так, я сумую за монастирем, — серйозно зізналась Амадея. — Завжди. Я повернуся, коли все скінчиться, — відповіла вона, і в її голосі звучала впевненість.

Руперт повірив їй. У нього було відчуття, ніби так воно й буде.

— Та обіцяй мені один танок перед тим, — пожартував він. — Ти б могла дечого навчити мене.

О пів на дванадцяту вони вийшли в поле й там зустріли решту. Літак прибув по Руперта вчасно, рівно опівночі. Люди, що прибули до Франції разом із ним, усе ще виконували свої завдання. Літак тільки-но приземлився, коли він повернувся до неї та знову подякував.

— Благослови тебе Бог, — сказала вона під гуркіт літака. — Бережи себе.

— І ти також, — сказав він, торкнувшись її руки на прощання, а потім заскочив у «Лізандер» тієї миті, коли той сів.

Вони злетіли за три хвилини, й Амадея проводжала очима крихітний літак, що відлітав. Їй здалося, наче він махнув їй рукою, а потім вона обернулася й пішла назад до ферми.

Розділ 23

Амадея не мала жодних звісток від Сержа до середини грудня, а потім він знову з'явився. Вона, як завжди, брала участь у тих самих операціях. Двічі допомагала людям, що забивалися, стрибаючи з парашутів. Одного разу навіть залізла на дерево й обрубала гілля, у якому заплутався парашутист, а потім доглядала його протягом кількох тижнів. У Мелуні всі знали про її героїзм і самопожертву. Люди, яких вона врятувала, були британцями, й один із них, — той, кого вона знімала з дерева, — присягся, що після війни неодмінно знайде її. Він сприймав її як ангела милосердя, адже вона врятувала йому життя.

Перед Різдом їй стало сумно, вона знову думала про Жана-Іва — попереднє Різдво вони святкували разом. Але тепер Амадея відчувала своє духовне покликання сильніше, ніж будь-коли. Вона думала, який був сенс у тому, що Жан-Ів приходив у її життя. Вона знала, що настане час і все з'ясується.

Коли Серж приїхав цього разу, він вагався, як почати розмову. Цього разу пропозиція надходила від самого полковника Монтгомері, і це не було для неї обов'язковим.

Справи з виробництва бомби в Німеччині просувалися швидко. Швидше, ніж британці сподівалися. І тепер Руперту були потрібні технічні

деталі, яких він не зміг дістати в Парижі. Йому знову потрібна Амадея, яка б зіграла роль його дружини, а він гратиме роль уже іншого офіцера. Найбільший ризик полягав у тому, що тепер треба буде їхати до Німеччини. Вони мають спочатку в'їхати, а потім виїхати звідтіля, що буде нелегко. Хтось із них, дуже ймовірно, може загинути, Амадея ж, якщо й не загине, напевне буде депортована. Цього разу Серж не просив її і навіть відмовляв від участі в операції. Вона мусила сама дати йому відповідь.

— Якщо бути до кінця чесним, не думаю, що тобі варто погоджуватись.

Амадея слухала його й думала те саме. Він сказав їй, що в неї є два дні, аби прийняти рішення.

Вона не хотіла їхати, та не спала вночі протягом наступних двох днів. І могла думати тільки про обличчя тих, кого бачила в Терезієнштадті. Вона думала, скільки з них іще живі. Її сестра й мати в Равенсбрюку. Родина матері в Дахау. Якщо ніхто буде здійснювати такі операції, нацисти залишаться при владі, і всі євреї Німеччини рано чи пізно загинуть. Амадея пам'ятає, що їй сказав один із товаришів по нещастю в Терезієнштадті — то був старий чоловік, котрий помер за місяць до того, як вона вибралася звідти. Він сказав: «Хто рятує одне життя, рятує цілий світ». Це слова з Талмуда, й вона ніколи не забувала їх. Як вона могла тепер відвернутися від нього, коли може вибирати, навіть якщо ризикує знову бути депортованою? Так, вона не хотіла цього. Але то був її шанс боротися за них. Яка ще нагода буде в неї? Вона питала себе: що вибрав Христос, коли Йому загрожував хрест?

Тієї ночі Амадея послала Сержу радіограму. Послання складалося з двох слів: «Так. Тереза». Вона знала, що він зрозуміє й усе передасть полковнику. Наступного дня отримала інструкції. Цього разу він прибуватиме зі сходу. І вона мала їхати на зустріч із ним у підвалі. Вони дадуть їй документи й потрібний одяг. Стояла зима, і в них не буде річниць весіл-

ля в паризькому готелі «Крійон». Їй не потрібне буде вечірне вбрання — тільки буденні речі.

Амадея виїхала вночі й уранці приїхала до Нансі. Тієї ночі полковник Монтгомері сів у полі. Цього разу його мали скинути з парашута. Вони планували провести в Німеччині п'ять днів. Коли він побачив її, то широко посміхнувся.

— Як справи, сестро?

— Добре, дякую, полковнику. Дуже рада знову бачити вас, — їхні привітання були дружні й люб'язні, ніби зустрілися старі друзі.

На нього справило велике враження те, що вона погодилася взяти участь у новій операції, добре знаючи, як небезпечно все це для неї. Він просив її про це з певним почуттям провини, але ситуація була такою, що й він, і Англія потребували її. Руперт радів, що вона поїде з ним.

Вони отримали свої документи, і того вечора полковник проінструктував її. Вони розмовляли до ранку. Цього разу все складніше. Амадея потрібна для того, щоб зібрати інформацію й зробити для нього фотографії. Для цього він видав їй маленький фотоапарат, який вона б могла заховати в кишені своєї сумочки. Він знову був в уніформі СС, і вранці вони сідали на потяг до Німеччини. Як і раніше, він розмовляв із нею по-німецьки, щоб протягом операції вони жодного разу не помилилися. Німецька мала бути їхньою єдиною мовою спілкування, так само як це було в Парижі. І він знову побачив, що їй подобається спілкуватися з ним німецькою. Та вони обоє знали, що теперішня операція буде ще делікатнішою, ніж попередня.

Коли вони сідали в потяг, то були бліді й утомлені, як і всі тієї зими. Однак тільки-но потяг рушив від станції, вони повели веселу розмову, а трохи згодом жінка заснула, поклавши голову йому на плече, бо й справді була дуже втомлена. Руперт читав, поки вона спала, а коли прокинулася, го виглядала краще. Вони приїхали до Салзал Тюрингії й зупинилися в готелі, де квартирували офіцери зі своїми дружинами.

Там не було нічого спільного з «Крійоном». Проте кімнатка, яку їм виділили, була непоганою. Адміністратор, що поселяв їх, вибачився, що в них у номері два вузьких ліжка, замість одного широкого. Готель був переповнений дружинами, котрі приїхали до чоловіків на Різдво. Руперт сказав, що це не страшно, в них зараз не медовий місяць, і всі троє розсміялися. Коли вони ввійшли до кімнати, він помітив, що Амадея зітхнула з полегшенням. Цього разу підпільники видали їм теплу фланелеву білизну. Ця поїздка була зовсім не такою романтичною і значно небезпечнішою. Руперт грав роль офіцера СС, якого насправді ніколи не існувало. Його ім'я в документах було абсолютно фіктивним, так само як і її. Вони погодилися, що найкраще буде говорити, ніби вона з Кельна. Тоді менша ймовірність того, що вона зробить якусь помилку, до того ж там багато записів зникло під час бомбування в сорок другому, рік тому. Так розмова йтиме значно природніше, і вона меншою мірою відчуватиме незручність, спілкуючись з іншими офіцерами та їхніми дружинами.

Вони двічі ходили на гестапівські вечери. Та більшість часу Руперт працював. Одного разу вона пішла з ним на військовий завод. Нацисти дуже пишалися тим, що робили. Амадея запам'ятала все, що побачила, й увечері все це записала.

Поїздка була дуже напруженою, і на четвертий день, коли вони лягли, Руперт сказав, що все зробив. Усе пройшло спокійно, і вранці вони від'їздили. Однак Амадея щоночі прокидалася від тривожних думок. Ці роздуми не полипали її, коли наступного дня вони сіли в потяг. Поки їхали по Німеччині, вона мовчала. У неї було дивне передчуття, яким вона не наважувалася поділитися навіть із Рупертом. Не варто було його змушувати нервувати. Те, що вони зробили, було вражаюче відважним, і вони обоє знали це.

Поки вони їхали по Німеччині, в них постійно перевіряли документи, а на останній станції двоє молодих солдатів узагалі затримували потяг, здавалося, цілу вічність. Вони вже

були поблизу кордону, а жінка все з острахом чекала, що зараз щось трапиться. Та вкотре їхні паспорти повернули їм, і потяг рушив.

Руперт посміхнувся. Вранці вони були знову у Франції. Вони їхали до Парижа, щоб звідти рушити до Мелуна. Згідно з паперами Руперта, він працював при есесівському штабі в Парижі. Далі вони їхали до Сержа, звідки Руперт міг передати радіограму до Англії, а потім до Мелуна, і вже звідти він вирушав додому. Це було за тиждень до Різдва.

Вони поспіхом пробиралися через натовп вокзалу в Парижі, коли раптом есесівський офіцер схопив Сержа за руку й гукнув його на ім'я. Але то було ім'я офіцера СС, роль якого він грав три місяці тому, не зараз. Наразі в Амадеї затрусилися ноги. Але чоловіки привіталися й побажали одне одному щасливого Різдва, а потім Руперт і Амадея спокійно вийшли з вокзалу й узяли таксі. Вони пішли до маленького ресторанчика, звідки мали вирушити до Сержа. Коли сіли за столик і замовили каву, обличчя Амадеї було блідим.

— Усе гаразд, — сказав чоловік спокійно, заглядаючи їй у вічі, щоб заспокоїти, і знову переходячи на французьку. Було просто чудово, що вони проробили все це від початку до кінця.

— Я, напевне, не створена для цього, — лагідно промовила Амадея, дивлячись на нього так, ніби просила вибачення. Від самого ранку її страшенно нудило. Він також виглядав дуже втомленим. Подорож видалася дуже напруженою, але й успішною.

— Ти в цих справах значно краща, ніж сама про себе думаєш. Занадто добра. — Амадея була така переконлива в ролі дружини офіцера СС, що він аж починав боятися, що жінка знову візьметься за цю роботу. А він не думав, що це потрібно. Руперт завжди казав, що прожив як мінімум десять життів. Проте Амадея була молода, і то був для неї завеликий ризик. У свої сорок два Руперт відчував, що багато вже прожито. Оскільки його дружина й сини загинули, то й ніхто не суму-

ватиме за ним, якщо з ним щось станеться, хіба що його «кіндери». Та він має відплатити німцям за свою сім'ю, а також служити своїй країні.

Вони дійшли до будинку Сержа, прозвітували про все, змінили документи. Руперт кілька годин просидів біля радіо, міняючи частоту кожні п'ятнадцять хвилин, щоб німці не змогли запеленгувати їхній передатчик, а потім вислухав, що відбувається у Франції. Вони зробили все, що потрібно, перш ніж від'їхали, й Амадея подумала, що не варто було зважати на своє погане передчуття. Усе відбулося так, що краще й не могло бути.

Нарешті ввечері вони поїхали назад до Мелуна й учасно повернулися на ферму. Амадея посідала з Рупертом у коморі, як вони це робили й раніше, а потім опівночі вийшла з ним у поле. Було так холодно, що на ґрунті з'явилася паморозь, пішов дрібний сніг. Вона тримала його під руку, щоб не послизнутися на примороженій дорозі, і він кілька разів притримував її. Їм було звично й добре одне з одним, ніби вони й насправді були подружжям або, принаймні, родичами. У хащах дочекалися літака. Усе було знайоме й звичне. Важко вірилося, що напередодні вони були в Німеччині й провели там майже тиждень. Амадея вже не переймалася, що наближається Різдво. Вони вижили. І це головне.

Літак прибув близько першої ночі. До того вони довго чекали на морозі. Її руки аж зацімбили, коли вона потисла руку Руперта й побажала йому веселого Різдва й щасливої дороги. Цього разу він нахилився й поцілував її в щоку.

— Ти знову була надзвичайною... Сподіваюсь, у тебе буде щасливе Різдво.

— Буде. Ти живий, а я не в Аушвіці. — Вона посміхнулася йому. — Щасливо святкуй Різдво за своїми «кіндерами». — Так називали дітей із потяга їхні англійські прийомні батьки та всі, хто знав їх.

Тоді Руперт поплескав її по плечу, й Амадея побачила, що літак подає вже другий сигнал. Цієї ночі її присутність не бу-

ла потрібною. Вона просто прийшла провести його, як добра дружина приходить в аеропорт. Відтак стояла між дерев і дивилася, як чоловік біг через поле до «Лізандера», який чекав на нього, і раптом пролунав постріл. Руперт на мить зігнувся. А потім вона побачила, що він схопився за плече, продовжуючи бігти. Потім чулися ще постріли, і вона побачила, як двоє людей із факелами впали на землю, до останнього піднімаючи вгору свої вогні. Амадея сховалася в кущі, бо вже нічого не могла зробити для них. У неї навіть не було зброї. Але вона помітила, що Руперта поранено. За лічені секунди його заштовхнули до літака й зачинили двері, поки літак набрав висоту. Інші члени групи побігли через поле й зникли, тягнучи за собою двох поранених, хоч ті вже були мертві. За кілька хвилин з'явилося багато солдатів, і Амадея знала, що вони нищпоритимуть по всіх тутешніх фермах. Могли бути розправи, але могли й не бути, оскільки нікого з німців не було вбито чи поранено.

Солдати побігли, переслідуючи когось, а жінка чимдуж кинулася додому. Забігла до кімнати, зірвала з себе одяг і кинулася до ліжка, розтираючи обличчя й руки, бо дуже замерзла. Але в її кімнаті також було холодно.

Як не дивно, та ніхто не ходив по фермах. Вона не могла й повірити, наскільки їм пощастило вибратися з Німеччини, успішно завершити операцію, а потім пережити його відліт. І раптом згадала своє передчуття в останню ніч у Німеччині, і почала поважати свої інстинкти.

Двоє загиблих підпільників були старими друзями Жана-Іва. А наступного дня Серж отримав по радіо повідомлення від британця. Літак сів із підбитим крилом, та це не страшно, теплі вітання Терезі. Серж відразу ж передав повідомлення далі. А потім усі полегшено зітхнули, і Різдво було мирним.

Розділ 24

Систематичне винищення євреїв тривало в Європі всю зиму 1943 року. В Аушвіці щодня гинуло в газових камерах п'ять тисяч людей. А до серпня минулого року вісімсот п'ятдесят тисяч загинуло в Трєблінці. До жовтня двісті п'ятдесят тисяч загинуло в Собіборі. У листопаді вбито сорок дві тисячі польських євреїв. Євреїв із Відня стали відправляти до Аушвіца в грудні. Відбувалися масові депортації з Терезієнштадта до Аушвіца. Гетто по Європі порожніли.

У березні 1944 року нацисти взялися до угорських євреїв, яких було сімсот двадцять п'ять тисяч. У квітні фашисти провели рейди по французьких будинках, вишукуючи єврейських дітей. Однією з трагічних подій того року стало те, що Жана Мулена, одного з легендарних лідерів французького Опору, було заарештовано в Ліоні.

Навесні сорок четвертого Серж і решта в Опорі знали, що союзники вже близько. Питання полягало в тому, де й коли вони з'являться. Німці стежили за всіма, і плани Опору полягали в тому, щоб шкодити їм в усьому, де тільки можна, щоб нацисти не могли затримати союзників, коли ті висадяться.

Амадея цікавилася, чи Руперт бере в цьому участь, вона була майже певна, що бере. Вона не мала від нього жодних звісток протягом чо-

тирьох місяців від часу їхньої грудневої операції в Німеччині. Але їй не було приводу для цього. Іноді вона думала про нього та його «кіндерів» і сподівалася, що життя дітей, що потрапили до Англії, безпечне та благополучне.

У березні Амадея брала участь у більшій кількості операцій, ніж завжди. Погода ліпшала, пересуватися ставало легше, ніж узимку. Її призначили головою групи, тепер вона мала приймати багато рішень.

Щоб сповільнити пересування фашистів, вона вирішила разом з іншими взяти участь у висадженні потяга. Вони й раніше робили таке, часто це мало страшні наслідки у вигляді розправ, але вони весь час отримували накази з Парижа підривати потяги, тільки-но з'явиться така можливість. Висаджувати потяги й вагтажівки на сході Орлеана здавалось успішним ходом, хоча це було для них небезпечним.

Так сталося, що плани на ту ніч збіглися з двадцять сьомим днем народження Амадеї. Ніхто не знав про це, та й для неї це важило небагато. Свята й дні народження видавалися тоді недоречними. Принаймні її вони завжди засмучували. Вона більше раділа, коли робила щось корисне й практичне, щоб завадити фашистам.

Тієї ночі в операції було задіяно двадцять осіб. Дванадцять чоловіків і вісім жінок — і місцеві, і з інших груп. Один із чоловіків працював під керівництвом Жана Мулена й поїхав з Ліона, коли Мулена заарештували. Не дивно, що Амадея подумала, що він дуже добре навчений. І коли вона тієї ночі лежала в куцах, чекаючи, коли пройдуть вартові, навіть їй самій важко вірилося, що вона колись була черницею. Амадея весь час постачала зброю, готувала вибухівку, руйнувала чиєсь майно і взагалі робила все, що могла, аби знищити ворога, що окупував Францію. Вона все ще збиралася назад, у монастир, але не знала, чи зможуть сестри та Господь, якого вона любила, вибачити їй усе, що вона наробила. Проте більше, ніж будьколи вона була певна, що чинить саме те, що повинна. Вона відчувала, що поки триває війна, в неї немає вибору.

Тієї ночі Амадея сама розклала вибухівку навколо вантажівки. Вона й раніше робила таке, тож знала, як це робиться. Роблячи це, вона завжди згадувала Жана-Іва. Проте вона була обережною і, коли запалювала гніт, знала, що треба бігти геть. Аж раптом з'явився німецький вартовий. Амадея знала, що за кілька хвилин вантажівку рознесе на друзки і, якщо вона не зрушить з місця, те саме буде з нею. Замість того щоб бігти туди, де ховалися інші, вона впала на спину, що ще більше віддалило її. Амадея почала бігти, коли пролунали перші вибухи. Німецького вартового відразу вбило, а її відкинуло назад із такою силою, що вона пролетіла в повітрі, як лялька з ганчір'я й приземлилася неподалік від вантажівки, впавши на спину. Вона була вкрай здивована, що не втратила свідомості, знаючи, що таке трапляється, та, подумавши про це, не змогла зрушити з місця. Падаючи, вона зламала хребет.

Один із чоловіків побачив, що трапилось, і пробився до неї крізь вогонь. Він рішуче підхопив її собі на спину й побіг до інших за секунду до того, як пролунав наступний вибух. Другий вибух мав надзвичайну силу й убив би її, як це трапилось з Жаном-Івом.

Далі Амадея пам'ятала тільки те, що хтось довго ніс її, а вона нічого не відчувала. Пригадувала, що її поклали до вантажівки з вибухівкою, яка стояла десь осторонь, а навколо палала пожежа. Потім вона знепритомніла, а прокинулася за два дні в незнайомій коморі серед людей, яких не знала. Її завезли до сусіднього міста, де певний час переховували.

Протягом наступного тижня вона втрачала свідомість, а потім приходила до тями, люди з її групи навідувалися до неї. Друзі були стурбовані її станом і казали, що німці всюди розпукують її. Вже приходили на ферму до тітки й дядька Жана-Іва, де вона мешкала, але не знайшли її. Старе подружжя сказало, що вони не мають жодної уяви, де вона, і німці якись дивом від них відчепилися. Тепер Амадея не може туди повернутися. Серж послав їм із Парижа радіограму, наказав-

ши, щоб її десь заховали. Але на додачу до того, що її всюди шукають фашисти, великою проблемою є те, що вона не може ворушити ногами й не може навіть сидіти. Після падіння її ноги віднялися, й Амадея не могла пересуватися сама. У такому стані вона ставала прикутим до ліжка інвалідом, і їм від неї немає ніякої користі.

— Він хоче вивезти тебе звідси, — сказав їй лагідно один із чоловіків, що його вона знала і з яким працювала протягом року. Вони не хотіли їй про це говорити, та Амадея виглядала наче мертва. Протягом цих двох днів марила, в неї були галюцинації. У неї не тільки зламаний хребет, а й численні опіки на спині. Проте вона не відчувала нічого, навіть болу.

— Куди? — спитала Амадея, намагаючись зосередитись, але навіть не могла остаточно прийти до пам'яті.

Починаючи розмовляти з ними, вона раптом знову втрачала притомність. В один із коротких моментів просвітлення вони пояснили їй, що з нею буде далі. Усе вже організували.

— Цієї ночі по тебе прилетить літак.

— Не відсилайте мене до табору! — просилася вона. — Я буду доброю, обіцяю вам. За хвилину я встану!

Але вони знали, що Амадея не встане. Прийшов лікар і сказав, що все життя вона буде паралізованою. У такому стані, якщо німці знайдуть її, то просто вб'ють, навіть не докладуть зусиль висилати її до табору. З неї не було користі для них навіть у ролі раба.

Щоб не зашкодити справі, підпільники більше не могли переховувати її, то було занадто небезпечно. Німці звідкись дізналися, що вона десь тут. Усі знали, що Серж робить те, що треба. У них не було вибору: треба відправляти її. Якщо тільки вони зможуть вивезти її живою, що також проблематично. Цієї ночі сівав один з «Лізандерів». Якби ж то закинути її туди! Цілу ніч вона була неспритомна. Її винесли з комори. Одна з жінок загорнула її в ковдру. Амадея скидалася на мертву, і її закрили обличчя. Коли вони несли її, дівчина стогнала, але так і не прийшла до пам'яті.

Молодий хлопець, котрий знав її давно, ще відтоді, як вона потрапила до Франції, перебіг через поле з нею на руках, решта людей запалили вогні. Усе це більше нагадувало похоронну процесію, а не рятувальну операцію. Один із чоловіків заплакав і сказав, що вона помре, перш ніж літак сяде в Англії. Інші також підозрювали, що так воно й буде. Тількино літак сів, двері одразу відчинилися, і її буквально кинули на підлогу літака, все ще загорплену в ковдру. У літаку було двоє чоловіків. Один із них затягнув її всередину. А потім грюкнув дверима, замикаючи їх перед злетом. Пілот примудрився розчистити собі дорогу серед дерев, а потім узяв курс на Англію. Другий чоловік обережно відсунув ковдру з її обличчя. Вони знали, що прилітали за бійцем французького Опору, якого треба вивезти, але не знали імені. Серж послав радіограму тільки з мінімумом того, що їм треба було знати. Пілоти тільки знали, де слід сісти і що треба когось забрати. Це вони й зробили.

— Мабуть, ми проробили дурну роботу, — сказав чоловік, який сидів поряд із нею на підлозі, коли побачив її обличчя. Вона ледве дихала, і в неї майже не було пульсу. — Сумніваюся, щоб вона окигалася.

Пілот не сказав нічого й полетів додому.

Проте обидва чоловіки були здивовані, що, коли вони дісталися до Англії, дівчина була ще жива. На льотному полі на неї чекала «швидка допомога». Її привезли до госпіталю, де на неї вже чекало вільне ліжко, та коли побачили її, то зрозуміли, що необхідне далеко не тільки ліжко. В неї на спині були опіки третього ступеню, і головне — її хребет був зламаний. Хірург написав у звіті, що навіть коли вони зроблять усе, що можливо, вона навряд чи зможе ходити.

Її поклали на ноші, де зазначили ім'я з документів, що доправили разом із нею. Згідно з її французькими паперами, її ім'я було Амелі Дюма. Невдовзі зателефонував клерк із Бриганської секретної служби й зазначив її шифроване ім'я — Тереза.

— Ви думаєте, вона британський агент? — спитала одна медсестра іншу, коли глянула в її історію хвороби. Вони знали, що її вивезли з Франції, та не знали, чому й хто це зробив.

— Можливо. Ця дівчина не вимовила жодного слова відтоді, як потрапила до нас. Я не знаю, якою мовою вона розмовляє.

Старша сестра глянула в її історію хвороби. Зараз було важко про щось говорити. Дівчина явно не була з британського війська, до того ж перебувала у вкрай поганому стані.

— Вона може бути однією з наших.

— Ким би вона не була, але доля обійшлася з нею тяжко, — зауважила інша медсестра.

Амадея була непригомною ще три дні, а потім прийшла до пам'яті на якусь хвилину, глянула на сестер, які доглядали її, і заговорила по-французьки, і в її відчуженому погляді виділилася велика тривога. Вона говорила по-французьки, не німецькою й не англійською, сказала тільки: «Je suis l'épouse du Christ crucifié...» — «Я наречена розп'ятого Христа». І, сказавши це, знову втратила свідомість.

Розділ 25

Шостого червня союзники висадилися в Нормандії, й Амадея плакала, коли довідалася про цю новину. Вона молилася за це палкіше, ніж будь-хто в госпіталі, це було те, за що вона боролася. Була середина червня, коли Амадея змогла виїхати в лікарняний сад у візку.

Лікарі сказали їй, що навряд чи вона зможе колись ходити, хоча все може бути. Але ймовірність дуже невелика — вони це підкреслювали. Амадея подумала, що її ноги стали невеликою жертвою з усього того, що забрала в неї війна за порятунок людей. Було безліч тих, хто не міг бачити життя навіть з інвалідного візка. І, сидячи на осонні з ковдрою на ногах, вона подумала, що буде чимось на зразок старих черниць у візках, якими опікувалися молоді сестри. Вона подумала, що, як буде треба, вона й поповзе до монастиря, аби тільки її виписали з госпіталю. У Лондоні був монастир кармеліток, і вона збиралася навідатись туди, тільки-но зможе пересуватися. Та лікар сказав, що їй зарано думати про це. Її опіки ще не загоїлись, і потрібна була терапія для спини й ніг. А вона не хотіла бути тягарем для інших черниць.

Амадея сиділа в саду, заплющивши очі й підставивши обличчя сонцю, коли раптом почула поряд із собою знайомий голос. Вона не могла

його впізнати, бо чула його ніби в іншому житті. Наче відлунувало її далеке минуле.

— Ну, сестро, скільки справ ви зробили? — Амадея розплющила очі й побачила Руперта, що стояв поряд. Він був в уніформі британських збройних сил і спершу видався їй незнайомим, бо вона бачила його в уніформі СС. І враз збагнула, що голос його видався малознайомим, бо він говорить по-англійськи, не німецькою чи французькою. Вона посміхнулася, побачивши його. — Як я зрозумів, ви намагалися власноручно зруйнувати всі французькі залізниці й тим самим знищити половину німецької армії. Як я чув, ви здійснили велетенську роботу.

— Дякую, полковнику! — тільки-но вона побачила його, як її очі засяяли. То був перший друг, який прийшов до неї відтоді, як вона потрапила сюди. Їй ввижались жахливі марення, пов'язані з Терезієнштадтом. Ще гірше, ніж це було відразу по тому, як вона вийшла звідти. — Як твої справи? — вони не бачилися шість місяців від їхньої поїздки до Німеччини, коли його було поранено під час відльоту з Франції. — Як плече?

— Трохи болить на негоду, та здебільшого не непокоїть.

Насправді спочатку воно жахливо боліло, але лікарі зробили добру працю, вилікувавши його. І в нього все одно справи були набагато кращі, ніж у неї. Або принаймні кращі, ніж йому розповідали. Хірург, із яким він говорив, перш ніж прийти до неї, сказав, що практично немає надії, щоб дівчина почала ходити, однак вони не хочуть так прямо говорити їй про це. Руперт сказав, що принаймні наразі вона з цим змирилася. Він вважав, що взагалі є дивом те, що Амадея лишилася живою. Хоч насправді дивом було все, що відбувалося з нею.

— Я отримала твоє повідомлення, коли ти повернувся. Дякую. Я дуже хвилювалася, — сказала вона щиро, коли Руперт присів на лаві обличчям до неї.

— А я хвилювався за тебе ще дужче, — відказав він серйозно. — Ти ніби зчепилася з самим дияволом.

— Мені ніколи не щастило з вибухівкою, — зізналася вона так, як деякі жінки кажуть, що в них ніколи не виходить яблучний пиріг або суфле.

— Ну то треба було відмовитися від цього, — сказав він їй із вогниками в очах.

— Ти прийшов знову просити мене поїхати з тобою до Німеччини й робити вигляд, ніби я твоя дружина? — спитала Амадея жартома. Хоча вона й була налякана їхньою роботою, проте їй подобалося працювати з ним. Так само, як і він любив працювати з нею. — Напевне, ти тепер можеш казати, ніби я твоя бабуся у візку, — сказала вона й знітилася, а Руперт відмовився обговорювати це.

— Дурниці. Незабаром ти знову будеш бігати. Мені сказали, що за місяць ти вийдеш звідси.

Він завжди стежив, як у неї йдуть справи, й обіцяв повідомляти Серджа. Але довго чекав, доки вона буде в доброму стані для відвідин. Адже знав, що досі вона перебувала в зовсім поганому стані. Протягом двох місяців їй було зовсім зле.

— Думаю, коли я вийду звідси, то піду в монастир у Лондоні... Не хочу бути для них тягарем, та є багато речей, які я зможу робити. Наприклад, я можу вдосконалити своє вміння шити, — сказала вона, виглядаючи в цей момент зовсім як черниця. Але він знав її краще.

— Не думаю, щоб вони хотіли, аби ти висадила в повітря їхній сад. Це їх дуже засмутить, — сказав він, посміхаючись, дуже радий із того, що бачить її. Незважаючи на свою хворобу, вона виглядала добре і, як завжди, була гарною. Її довге біляве волосся блищало й сяяло на сонці. — Власне, в мене є для тебе пропозиція. Ні, не така захоплююча, як операція в Німеччині. Але не менш відповідальна. І так само є великим випробуванням витримки. — Вона здивовано слухала його й не могла уявити, чого британська секретна служба хоче від неї. Її дні роботи в Опорі добігли кінця. Але є надія, що й війна добігає кінця. Вона добре боролася в лавах Опору, і це тривало досить довго. Довше, ніж для багатьох. — Зараз, якщо

бути відвертим, я потребую допомоги з моїми «кіндерами». Вони ростуть. Діти вже не такі маленькі і стають дуже неслухняними. Старші вже майже дорослі і роблять усіляку шкоду. Більшість свого часу я проводжу тут, у Лондоні, і, чесно кажучи, мені потрібен хтось, хто б приглядав би за ними, поки мій дім іще стоїть на місці. А потім мені буде потрібна допомога, щоб розшукати їхніх батьків, якщо хтось іще живий. Це також відповідальна робота. Чоловікові не так і легко з дванадцятьма дітьми, — сказав він жалісним голосом і розсміявся. — Я думаю, ти трохи зачекаєш зі своїм орденом, щоб допомогти старому другові. Кілька днів ми були подружжям, навіть цілий тиждень, і, крім того, жили душа в душу. Ти винна мені хоча б це. Ти ж не можеш просто піти собі й лишити мене самого з дванадцятьма дітьми?

Амадея розсміялася, слухаючи його слова, їй здавалося, він просто жалів її, але водночас був такий добрий до неї. Так, це його риса характеру.

— Ти жартуєш? — спитала вона зі здивуванням у голосі. Амадея відчула себе схвильованою від згадки про їхню дружбу. Та хоч вони як слід і не знали одне одного, те, що вони ризикували разом, міцно пов'язало їх. У певному сенсі під час тих двох операцій вони захищали життя одне одного. І робили жажливо важку роботу. Амадея нишалася тим, що вони зробили.

— Я абсолютно серйозний. Я обожаю їх. Але, чесно кажучи, Амадее, вони скоро просто доведуть мою стару економку. Їй сімдесят шість років. Вона була моєю нянею, коли я був хлопчиком, а також нянею моїх синів. А моїм «кіндерам» потрібен хтось молодший, хто б розважав їх і хоч трохи виховував. — Руперт був щирим із нею.

— Не знаю, яка користь може бути від мене зараз, — вона глянула на свій візок, а потім знову на нього: — Вони можуть штовхнути мене з урвища, якщо я хотітиму від них чогось такого або якщо їм не сподобається те, що я говоритиму.

— Це добрі діти, — відповів він серйозно.

Амадея може переконатися в цьому. Було очевидно, що він любить їх і має рацію: у нього немає дружини, а сімдесятишестирічна економка не дуже підходить дванадцяти жвавим дітям. Руперта майже весь час немає вдома, він то в поїздках, то на роботі в Лондоні, приїздить до себе в Східний Сасек лише на суботу й неділю. З іншого боку, Амадеї не терпілося повернутися до монастиря, вона досить довго прожила в миру, де робила все згідно зі світськими законами. Настав час повертатись, і вона сказала йому про це якомога лагідніше.

— Чи не думаєш ти, що черниці трохи зачекають на тебе ще кілька місяців? — спитав він із надією. — Зрештою, все це сталося через війну. А ці діти так само є жертвами нацизму. Як і ти. І після війни їм буде дуже важко, багато з них довідаються, що трапилося з їхніми батьками. Це їм буде дуже тяжко.

Руперт намагався достукатися до її доброго серця, і вона почала вагатися. Здається, доля весь час відвертає її від монастиря. Амадея хотіла порадитися з Господом, чого Він хоче від неї. Та, глянувши в очі Руперта, вона зрозуміла: від неї вимагалось, щоб вона піклувалася про цих дітей. Може, саме тому Бог послав їй Руперта. Цьому не було кінця. Проживши три роки поза монастирем, Амадея вже вважала, що можна почекати ще, і почала думати, що свою остаточну обітницю вона прийме, коли їй буде дев'яносто. Та вона знала, що рано чи пізно це станеться. У цьому вона була певна.

— Я ще нічого не писала абатисі, — сумно сказала Амадея, — збиралася зробити це на цьому тижні. Ти впевнений, що я таки можу бути корисною тобі? З мене жодної користі в такому стані.

У ці дні, хоч її душевні пориви й були благородними, їй було трохи шкода себе. Та якщо така воля Божа, то вона житиме з цим. Бог беріг її так багато разів, у стількох ситуаціях!

— Я дуже радий, що ти не повернулася до монастиря. Я дуже боявся, що ти повернешся ще до того, як я побачуся з тобою. І, звичайно ж, із тебе є користь навіть у такому стані. Подумай сама. Тобі буде треба лише колись grimнути на

них — я дам тобі велику палицю. Ти можеш підганяти їх, якщо в цьому буде потреба.

Руперт жартував, а вона сміялася.

— Коли ти хочеш, щоб це почалося? — спитала вона його, виглядаючи обнадійливо схвильованою.

Тепер їй хотілось якомога швидше зустрітися з ними. Турбота про них надасть їй життю нового сенсу, особливо якщо Руперта так часто немає вдома. Поки вони говорили, Амадея знову відчула себе майже одруженою з ним, як це було в Парижі та під час подорожі до Німеччини в грудні. У них були дуже дивні стосунки. У певному сенсі вони були незнайомцями, а в іншому — старими друзями. І вона була щаслива, що допомагатиме йому з його «кіндерами». Монастир ще трохи зачекає. Війна вже скоро скінчиться, й одного дня діти знайдуть своїх батьків і поїдуть... Її думки пожвавішали, коли вона сиділа у візку, розмовляючи з ним, і раптом дівчина сіла пряміше. Вона попросила його написати імена дітей на клаптику паперу, перш ніж він піде, і він пообіцяв зробити це.

Руперт знав, що зробив для неї добру річ, і сидів, посміхаючись їй. Вони кілька годин говорили про дітей, його будинок, про ті два дні, що провели в Парижі та про п'ять у Німеччині. Здавалося, їм було багато про що поговорити. Амадея виглядала молодою й щасливою та сміялася, коли їхала у візку назад, до своєї палати. Вони домовились, що вона вирушить до його маєтку в Східному Сасексі, тільки-но лікарі випишуть її за чотири тижні. Але він сказав, що доти весь час навідуватиметься до неї. Руперт хотів, аби вона переконалася, що чинить правильно. І крім того, йому було добре в її товаристві.

Він поцілував її в щоку, коли йшов. Залишившись на самоті, вона молилася за «кіндерів» і за нього.

Розділ 26

Подорож із лікарні до Східного Сасексу була для неї незручною. Вона все ще мала неприємні відчуття в нижній частині хребта й у ногах, хоча й не дуже сильні. То були лише поколювання, але потім боліло, якщо вона довго лишалася в незмінному положенні. Нижня частина не слухалася її. Нижче талії все занімало. Шофер обережно посадив її у візок, висаджуючи з машини. Коли вона прибула, Руперт чекав на неї. Напередодні він говорив із дітьми. Він хотів, щоб вони добре ставилися до неї і не ображали її. Він розповів їм, якою відважною вона була, а також про те, що вона п'ять місяців провела в концентраційному таборі два роки тому.

— Вона зустрічала там мою маму? — спитала його з цікавістю маленька веснянкувата дівчинка без передніх зубиків.

— Не думаю, — відповів він тепло. У цей час близнюки кидалися одне в одного хлібними кульками, й він наказав припинити це. — Коли вона буде тут, ви маєте поводитися краще, — сказав Руперт, роблячи грізний вигляд і намагаючись виглядати сердитим. Та вони добре знали його і не звертали на це уваги. Коли він був у своєму маєтку в Сасексі, діти юрмилися навколо нього, як цуценята. А Ребека, маленька руда дівчинка, завжди хотіла сидіти в нього на колінах, щоб він

читав їй. Вона не говорила по-німецьки, тільки по-англійськи, бо їй було тільки шість місяців, коли вона потрапила сюди. Тепер їй виповнилося шість років. Дехто з тих дітей, що були старші, коли потрапили до Англії, досі говорили по-німецьки. Руперт просив Амадею, щоб вона говорила з ними німецькою, принаймні деякий час. Коли батьки прийдуть по них (якщо взагалі це станеться), деякі з них не зможуть розмовляти з власними дітьми. Руперт вважав, що було б добре, коли б діти не забували рідної німецької. Він також намагався вживати цю, але завжди переходив на англійську, хоча його німецька була так само добра, як і в Амадеї, і з тієї самої причини — через їхніх матерів.

— Вона мила молода жінка, до того ж дуже гарна. Ви полюбите її, — сказав він дітям майже з гордістю.

— Ти збираєшся одружитися з нею, тато Руперт? — спитала дванадцятирічна Марта. Вона була висока й струнка.

— Ні, не збираюся, — розважливо відповів він. — Власне, до війни вона була черницею. І збирається назад, до монастиря, коли війна закінчиться.

Він знав, що тільки тимчасово запросив її допомогти йому з його «кіндерами», бо справді потребував допомоги. Але зараз він думав, що найприємніше буде для нього повертатися додому, де на нього чекатимуть діти й вона.

— Вона була черницею? — стурбовано спитав десятирічний Фрідріх. — Ця жінка носить довге плаття й смішний капелюх?

— Не носить. Зараз вона не черниця, але була. І збирається бути знову, — Руперту ця ідея не подобалась, він вважав це дурницею, та поважав вибір подруги й чекав того самого від дітей.

— Розкажи нам іще раз, як вона поламала спину, — попросила Ребека, нахмуривши чоло, — бо я забула.

— Вона підривала потяг, — розповідав він, ніби то було щось таке, що люди роблять щодня, на зразок викидання сміття чи вигулювання собаки.

— Вона, мабуть, дуже хороbra, — сказав упівголоса Герман, найстарший хлопець. Йому саме виповнилось шістнадцять, і він починав виглядати як чоловік.

— Так. Вона брала участь в Опорі у Франції протягом останніх двох років.

Діти кивнули, бо знали, що це означає.

— У неї є з собою рушниця? — спитав восьмирічний хлопець на ймення Ернст. Йому дуже подобалися рушниці, і тато Руперт брав його на полювання. (Вони всі звали його тато Руперт.)

— Сподіваюся, ні, — відповів Руперт зі сміхом.

За кілька хвилин Амадея приїхала. Руперт вийшов їй назустріч, поки вона з острахом озиралася довкола. Аристократичний будинок і землі навколо були дуже схожі на фамільний замок її батька в Дордоні. Тут усе було не так церемонно, як вона боялась, одначе це справляло враження.

Привітавшись із нею, Руперт ввіз її до вітальні, поцілувавши в щоку. Діти чекали на неї у своїх найкращих костюмчиках, місіс Хескомб сиділа в бібліотеці за довгим столом із чаєм. Від довоєнних часів Амадея не бачила нічого приємнішого. А діти всі до одного були дуже гарними. І трохи наляканими. Деяких і них збентежило те, що Амадея у візку. Вона посміхнулася їм.

— А тепер давайте знайомитись, — сказала вона з посмішкою, знову відчувши себе черницею. Іноді то був найкращий спосіб для неї відчутти душевний спокій. Якби вона ще й досі посила чернече вбрання й покривало, то не відчувала б себе такою вразливою в центрі загальної уваги. Вони всі дивилися на неї, намагаючись оцінити, чого від неї чекати. Але здебільшого їм подобалося те, що вони бачили. Тато Руперт мав рацію. Вона гарна. І не стара. Власне, Амадея виглядала зовсім молодою, навіть для них. Усі діти жаліли її через те, що вона не могла ходити. Амадея посміхалася й також розглядала їх.

— Ти, мабуть, Ребека... Ти Марта... Фрідріх, Ернст... Герман... Йозеф... Гретхен... Берта... Йоганн... Ганс... Максимі-

ліан... і Клаус... — вона назвала їх усіх правильно і припустилася єдиної помилки, переплутавши Йоганна і Йозефа. Проте їх плутали всі, бо хлопці-близнюки були дуже схожими. Руперт був вражений, і діти також, а Амадея чемно попросила вибачення за свою помилку в Йозефа і Йоганна.

— Я також їх не розрізняю, — сказала Ребека, і без попередження залізла Амадеї на коліна.

Для Амадеї то було незвично, і Руперт злякався. Він не хотів, щоб дитина зробила їй боляче, але, на щастя, нічого такого не сталося. Місіс Хескомб привітала Амадею, простягнувши руку й привітно дивлячись на неї.

— Ми щасливі, що ви прибули до нас, — тепло промовила вона, і в її погляді сяяла теплота. Вона не могла дати раду дванадцятьом дітям і розуміла це. А «кіндери» також це усвідомлювали й не слухалися її. Амадея не знала, чи зможе їх усіх контролювати, та не мала сумніву, що спробує. Вони всі їй дуже сподобалися, вона ніби закохалася в них з першого погляду.

— Розкажи нам про потяг, який ти підірвала, — бадьоро спитала Ребека, коли вони пили чай із ячмінними тістечками. Руперт щоразу відчував себе ніяково, коли Амадея посміхалася. Він дещо розповів дітям про неї. І, вона була певна, також сказав їм, що вона черниця, що також було добре.

— Ну, не так і добре було чинити таке, — серйозно відповіла Амадея, — але йде війна, і коли вона скінчиться, такого робити буде не можна. Такі речі можна робити тільки на війні.

Рупер кивнув на знак схвалення її слів.

— Фашисти весь час бомбували нас, тож що поганого в тому, щоб убивати їх? — люто сказав Максиміліан. Йому було тринадцять, і він точно знав, що його батьки загинули. Про це його повідомили родичі. Іноді він мочився вві сні. Крім того, його переслідували нічні кошмари. Руперт розповідав їй про це: він хотів, щоб вона знала про дітей усе, і вважав, що це правильно, аби ніщо не стало для неї несподіванкою.

Бували такі моменти, коли Руперт просто рвав на собі волосся. Дванадцять дітей — це завжди велика проблема, якими б милими й добре вихованими вони не були.

— У тебе болять ноги? — співчутливо спитала Марта. Вона видавалася найніжнішою, Гретхен — найкрасивішою. Берта ж була найсором'язливіша. Хлопці ж були дуже жваві, вони ніколи не сиділи на місці, навіть поки пили чай та їли тістечка. Їм не терпілося вийти на подвір'я, щоб пограти в м'яча, та Руперт сказав їм зачекати, поки всі не доп'ють чай.

— Ні, вони не болять, — чесно сказала Амадея про свої ноги. — Іноді я взагалі не відчуваю їх. Іноді відчуваю, але трохи. — Деколи її нескоюла спина, але про це вона не сказала. Та й шрами від опіків були жаклиливими.

— Ти думаєш, що більше не будеш ходити? — нарешті спитала її Берта.

— Не знаю, — сказала Амадея зносмішкою, говорячи про це спокійно, що розривало серце Руперта. Він сподівався, що Амадея ходитиме. — Буде видно, — сказала вона з надією вголосі. У неї був філософський погляд на свою подальшу долю.

Відтак Амадея запропонувала, щоб вони вийшли й прогулялися навколо будинку, поки ще не темно. Хлопці схопилися й вибігли з дому грати в м'яча менш ніж за хвилину.

— Ти чудово з ними знаходиш спільну мову! — сказав Руперт із захопленням. — Я знав, що так воно й буде. Ти є саме тією людиною, що їм потрібна. Вони потребують матері. У них немає мамі вже п'ять років, у багатьох її більше й не буде. Місіс Хескомб більше схожа на бабусю.

Амадея занадто молода, аби бути їхньою матір'ю, радше вона була їхньою старшою сестрою, та їм і таке підходило. Це шатавало її часи, коли Дафна була маленькою. Їй дуже подобалося бути старшою сестрою. Для неї це також добре.

Вони говорили про багато речей за вечерею, не лише про війну. Діти розповідали Амадсі про своїх друзів, школу, про речі, які любили. А Ребска вигнала для неї ідеальне ім'я. Во-

на назвала її «Мамадея». Усім це дуже сподобалося, і їй самій також. Тепер у них були Мамадея й тато Руперт.

А потім дні полетіли. Після вихідних Руперт повертався до Лондона, та щоп'ятниці він приїздив і жив там до ранку понеділка. Він був вражений, як добре Амадея дає дітям раду. Крім того, був зворушений, коли побачив, що вона організувала на перший вечір п'ятниці, коли він повернувся. Десь вичитавши, як це робиться, Амадея зробила для них шабат із хлібом хала, запалила свічки і прочитала молитву. То був глибоко зворушливий момент — перший шабат, який вони відсвяткували за п'ять років. У Руперта стояли сльози на очах, і діти поринули у спогади про свої щасливі часи.

— Я ніколи про це не думав. Звідки ти знала, як це робиться?

— Прочитала в книзі, — вона посміхнулася йому. Її це також зворушило. Десь в історії її роду були такі самі шабати, про які вона нічого не знала.

— Не думаю, щоб таке робили в монастирі, — сказав він, і вона розсміялася. Їй було добре в його товаристві — їм обом було добре разом. Вона вперше відчула це ще в Парижі. Одного разу вони згадували це, він навіть згадував із ностальгією її абрикосову нічну сорочку. Йому подобалося трохи піддражнювати її. — Якби ти спала ще далі від мене, ти б полетіла, як індійський сікх.

— А мені було дуже весело, коли ти зім'яв постіль наступного дня, — розсміялася вона, але за тих обставин було цілком природно вчинити так, аніж викликати підозру.

— Я мав берегти свою репутацію, — сказав він мало не з гордістю.

Дні влітку спливали так легко, що Амадея навіть не сумувала за монастирем. Вона була занадто завантажена: шила, читала, гралася з ними, сварила їх і витирала їхні сльози. Вона розмовляла по-німецьки з тими, хто того хотів, і вчила інших по-французьки. Вона казала їм, як добре знати багато

мов. Їм було тепло й затишно в неї під крильцем. Та й Руперту подобалося приїздити додому на вихідні.

— Це просто сором, що вона черниця, — сказала Марта Руперту за сніданком, коли Амадея пішла з хлопцями. Вона збиралася з ними на рибалку на озеро, що його вони називали «озеро Тата».

— Я також так думаю, — зізнався він, бо знав, як сильно вона паланигована повернутися. Вони рідко говорили про це, однак Амадея продовжувала вірити у своє покликання, і він про це знав.

— Я іноді забуваю про це, — посміхнулася Марта.

— І я також.

— Ти думаєш, вона колись передумає? — спитала вона обережно. Діти часто говорили про це. Вони хотіли, щоб вона лишалася в них якомога довше.

— Сумніваюся. То дуже серйозні речі. Вона була черницею дуже довго. Шість років. Чи буде правильно з мого боку намагатися переконати її у зворотньому? — Марті здалося, що це він сказав більше собі, аніж їй.

— Гадаю, тобі варто спробувати.

Тато Руперт посміхнувся, але нічого не сказав. Він не насмілювався. Боявся, що Амадея розсердиться на нього й піде. На деякі речі було накладено табу. А він дуже шанував її, навіть якщо йому не подобалася та стежка, яку вона обрала. Проте Руперт визнавав її право чинити саме так, незалежно від того, подобалося йому це чи ні. Він навіть не знав, як можна розпочати з нею цю розмову. Але знав, якою упертою Амадея могла бути, якщо у щось вірила. Вона була жінкою з твердими переконаннями й іноді нагадувала йому дружину, хоча вони були дуже різними.

Коли він дивився на Амадею з дітьми — ту дивну родину, яку вони створили, він починав сумувати, що не має дружини. Та в певному сенсі це був замітник. Вони добре проводили літо разом. І, ще до того як діти знову пішли до школи, вони вирушили на родинну екскурсію в Брайтон. Руперт віз

Амадею у візку, поки діти стрибали навколо них, гралися, бігали одне за одним. На пляжі в неї в очах з'явилася туга, адже Руперт не міг взяти її по піску.

— Я б так хотіла ходити... — сказала вона задумливо, хоча їй дуже добре давала собі раду в кріслі, могла їхати на повній швидкості, до того ж зовсім не мала проблем із дітьми.

Йому заболіло серце, коли він почув ці слова.

— Можливо, тобі треба буде знову повернутися до лікарні й проконсультуватися в лікаря.

Амадея не була там три місяці. Коли вона йшла з лікарні, їй сказали, що більше нічого не можна зробити. До її ніг можуть повернутися відчуття, а може все так і залишиться. І поки нічого не змінювалося. Не було ніякого покращання, але вона мовчала. І це вперше він почув від неї нарікання на долю.

— Не думаю, щоб він міг щось зробити. Здебільшого я не думаю про це. Діти не дають мені на це часу. — Вона з ніжністю глянула йому у вічі, що завжди збентежувало його, і сказала: — Дякую тобі, що забрав мене сюди, Руперте, піклуватися про твоїх «кіндерів».

Амадея ще ніколи у своєму житті не була такою щасливою, хіба що в перші роки перебування в монастирі. Щодня вона зустрічала бурхливу радість життя. Їй подобалося бути Амадеєю майже так само, як сестрою Терезою. Та вона знала, що цьому настане кінець. Багато хто з них поїде додому, що, зрештою, буде для них краще. Їм потрібні рідні батьки. Вони з Рупертом — лише сурогатні батьки, хоч і добрі. Вона думала, що Руперт поводить із ними чудово, і тоді завжди міркувала, як же він сумує за власними синами. По всьому будинку були їхні фото. Джен і Джеймс. І його дружина Гвайнет. Вона була шотландкою.

— Не знаю, що б ми робили без тебе, — сказав Руперт чесно, сідаючи на широку лавку, де всілися й діти, а вона під'їхала на своєму візку близько до нього. Жінка виглядала задоволеною й щасливою, її довге волосся розвівалося на вітрі.

Амадея часто носила його розплетеним, як дитина, а дівчат зачісувала так, як це робила її мати йї та Дафні, коли вони були маленькими. Було дивно, як історія повторюється від покоління до покоління. — Я навіть не пригадую, що воно було до того, як ти тут з'явилася, — сказав Руперт дещо розсіяно. А потім пригломшив її: — Я їду у відрядження наступного четверга.

Він не збирався говорити їй про це, але мусив.

— Не може бути, — відповіла вона, перелякана тим, що з ним може щось трапитися. Але по його очах вона бачила, що він однаково поїде.

— Може, — він також не був від цього в захваті. Йому подобалося приїздити на вихідні сюди до неї та дітей. Але ще йшла війна, яку треба було вигравати.

— До Німеччини? — спитала вона пошепки, і жах стиснув її серце. Вони обое добре знали, як це небезпечно. І тепер Амадея вже не могла собі уявити життя без нього.

— Десь у ті краї, — відповів Руперт на її запитання.

Амадея знала, що він не скаже їй, куди збирається. То була державна таємниця, секретна інформація. Він не мав права говорити про це. Вона подумала, що він їде до Німеччини, або до Франції, або ще гірше — кудись на Схід. Тепер вона розуміла, яке прекрасне життя було в неї у Франції. І як їй пощастило, що її не вбили, хоча кілька разів вона була дуже близька до того.

— Я б хотіла поїхати з тобою, — сказала вона, забуваючи про свій візок. Але тепер це неможливо. Вона більше не може здійснювати такі операції. Тепер вона каліка, а не активний підпільник.

— А я б цього не хотів, — рішуче відповів Руперт. Він більше не хотів ризикувати її життям. Вона вже зробила достатньо. І їй пощастило, навіть якщо вона зараз у візку, — добре, що вона жива.

— Я починаю тривожитися за тебе, — сказала Амадея, вглядаючи глибоко занепокоєною. — Як довго тебе не буде?

— Деякий час, — то було все, що він сказав. Він не міг багато говорити про це, але в неї з'явилося відчуття, що його не буде довго і що вона не може зараз про це питати. Їй хотілося так багато сказати йому, але бракувало слів. Так само і в нього. Вони обоє це розуміли.

Діти по дорозі додому помітили, що Амадея стала дуже мовчазна, й Берта спитала її, чи вона не захворіла.

— Ні, сонечко, я просто втомилася. Розімліла біля води.

Але вони з Рупертом добре знали причину: то була його операція.

Тієї ночі вона довго лежала в ліжку без сну, думаючи про все це й про нього. З ним було те саме у його спальні. Їхні спальні знаходилися в протилежних кінцях одного коридору. Спочатку її заворожила розкіш його будинку. Їй відвели найкращу гостьову кімнату, хоча вона просилася в кімнату для покоївок. Але він і слухати цього не хотів, казав, що вона заслуговує жити в цій гарній кімнаті. Звідси вона хотіла переїхати, бо тут було занадто важко дотримуватись її обітниць бідності. В інших кімнатах, де вона перебувала до того, це ще було можливо.

Наступного дня Руперт, як завжди, повертався до Лондона. А діти нічого не знали про його близький від'їзд — відрадження, з якого він міг не повернутися. Амадея це цілком усвідомлювала. Руперт попросив дозволу заїхати до Сасексу в середу, напередодні свого від'їзду. І поки він не приїхав, Амадея була схвильована й знервована, майже виходила з себе. Вона навіть накричала на одного з хлопчиків, коли той розбив вікно м'ячиком для гри в крокет, чого ніколи не робила, а потім просила в нього вибачення за свою нестриманість. Він сказав: нічого страшного, його справжня мати повелася б значно гірше і кричала б значно голосніше. Діти всі розсміялися.

Амадея надзвичайно зраділа, коли Руперт повернувся в середу, поцілувала його в щоку й тепло обняла. Вона знала, що не може ні про що просити. Може тільки молитися, поки

його не буде, й вірити, що він повернеться. Може тільки запевняти себе саму, що все буде гаразд. Намагалася не говорити про це, і вони разом пішли вечеряти з дітьми в парадній вітальні, де накривали стіл тільки в особливих випадках. Діти відразу відчували, що щось відбувається.

— Тато Руперт збирається в дорогу, — бадьоро пояснила Амадея, але старші діти намагалися зазирнути їй у вічі, відчуваючи, що не все так добре і їм є чого боятися. Амадея виглядала схвильованою.

— Убивати німців? — із задоволенням спитав Герман.

— Звичайно ж, ні, — відповіла Амадея.

— Коли ти повернешся? — занепокоєно спитала Берта.

— Не знаю. Ви повинні добре поводитися й слухатися Мамадею. Скоро я буду вдома, — пообіцяв він.

Усі обнімали його й цілували, ідучи спати. Він сказав, що їде завтра вранці ще до того, як вони прокинуться.

А вони з Амадсею ще довго сиділи й говорили про все і ні про що. Їм було просто дуже добре бути разом. Мало не на світанку він відніс її нагору, посадив у крісло, щоб розійтись по своїх спальнях. Коли його не було, їй допомагали старші хлопці. Ніхто не залишав її саму.

— Я вже поїду, коли ти прокинешся, — сказав він, намагаючись додати бадьорості своєму голосу, та йому не вдавалося. Він справді дуже не хотів їхати від неї.

— Не поїдеш, — вона посміхнулася йому. — Я встану, щоб попрощатися з тобою.

— Тобі не обов'язково це робити.

— Знаю. Але я хочу.

Він знав, що з нею краще не сперечатися. Руперт поцілував її в щоку, а потім вона поїхала до спальні, не озираючись назад. Відтак протягом двох годин він лежав у ліжку, шкодуючи, що йому бракує мужності й відваги зайти до її спальні й стиснути її в обіймах. Але не зробив цього. Він дуже боявся того, що буде, як це станеться. Між ними виникли тісні зв'язки, він знав про це, але це тільки до певної міри.

Амадея дотримала слова й чекала на нього в коридорі, коли він на світланку вийшов зі своєї спальні. Вона сиділа в кріслі в нічній сорочці й халаті, одягненому зверху. Зі своїм довгим розплетеним волоссям та в рожевому халатику вона виглядала, як одна з дівчат. А він був серйозний та офіційний в уніформі. Вона привітала його, й він посміхнувся.

— Ти спустиш мене вниз? — невимушено спитала вона його, але він вагався.

— Ти потім не зможеш повернутися сюди, поки не встане хтось із дітей.

— У мене все одно справи внизу, — вона хотіла побути з ним якомога довше.

Руперт ніжно зніс її вниз, посадив на стілець, а потім зніс її візок.

Амадея заварила йому чай і підігріла тістечка, і їй забракло слів щось сказати йому. Вони обоє знали, що йому треба їхати. Вона провела до його центрального виходу й виїхала на сходи у вересневий холодильник і Руперт поцілував її в обидві щоки.

— Бережи себе, Мамадее.

— Я молитимусь за тебе, — вона дивилася йому у вічі. В саму глибину.

— Дякую, — здавалося, йому було потрібно саме це. Його скинуть із парашутом у Німеччині для операції, що мала тривати три тижні.

Руперт не відвів своїх очей від її, а потім зійшов униз зі сходів, не обертаючись назад. Він вже був коло свого автомобіля, коли вона покликала його. Він обернувся, і вона схвилювано дивилася на нього, простягаючи до нього руки і намагаючись зупинити його.

— Руперте! Я кохаю тебе!

Вона більше не могла стримувати цих слів і почуттів, що мала до нього. Він виглядав так, ніби його облили холодною водою. Відтак вимкнув двигун і, злетівши назад до неї по сходах, зупинився поряд.

— Ти це серйозно?

— Я думаю... ні... Я думаю... так... — вона дивилася на нього так, ніби то був кінець світу. Амадея знала, що це означало для неї, так само й він, і посмішка повільно з'явилася на його обличчі й осяяла його очі.

— Тоді не треба так засмучуватися через це. Я також кохаю тебе. Ми поговоримо про це, коли я повернуся... тільки не передумай.

Руперт поцілував її в уста, а потім довго дивився на неї, та йому був час іти. Він був незрівнянно щасливий і не міг повірити в те, що трапилося, і вона також. Усе це визрівало так довго.

Він помахав їй, від'їжджаючи з посмішкою. Так само й вона, махнувши, послала йому повітряний цілунок. Розвернувшись, він виїхав із воріт, а вона сиділа в кріслі в променях ранкового сонця, молячись, щоб він щасливо повернувся назад. Усе прийшло саме собою.

Розділ 27

Час, поки Руперта не було, видавався Амадеї нескінченним. Спочатку вона дуже непокоїлася. Потім сказала собі, що все буде добре. А за два тижні... три... чотири... вже стала панікувати. Вона не мала поняття, як надовго планувалася та операція. Наприкінці жовтня вона вже напевне знала, що щось не так, ніяк не могла заспокоїтись і зателефонувала до офісу секретної служби. Вони записали її запит і сказали, що зателефонують. За тиждень їй і правда передзвонив офіцер. Надворі стояв листопад. Їй сказали дуже мало: вони не знають, де він, але від нього нічого не чути «протягом певного періоду часу». Вони цього не сказали прямо, та, як можна було зрозуміти, контакт із ним утрачено й невідомо, де він. Амадея мало не знепритомніла, коли їй сказали таке, та мала зберігати веселе обличчя заради дітей. Тут вона була просто зобов'язана. Вони вже втратили своїх рідних батьків, і їй не хотілося, щоб вони втрачали й Руперта. Поки нічого не відомо напевне. Ще ніколи у своєму житті Амадея не молилася так ревно. Вона вкотре раділа, що сказала йому про свої почуття. По-перше, він довідався. А по-друге, вона довідалася, що й він кохає її. Що буде далі, якщо в них буде можливість нагадати одне одному про ці слова, залишалося нез'ясованим. У секретній службі сказали, що їй зате-

лефонують, якщо про щось почують. Та поки не телефонували.

Щоб не думати весь час тільки про це, Амадея намагалася розважати дітей, і сказала їм, що тато Руперт буде задоволений, якщо вони здивують його, організувавши свій власний оркестр. Вона дістала для них інструменти, а сама грала на фортепіано, щоб вони заспівали для нього пісню. То був далеко не професійний оркестр, та вони чудово проводили час. І їй також було радісно. Вона задала їм тон подальшої роботи. Після місяця репетицій пісні звучали зовсім непогано.

Одного вечора вони розучували пісню, Ребека сиділа в неї на колінах у її візку. Дівчинка була застуджена й не хотіла співати. Раптом усі почули, як вона розсерджено обернулася до жінки:

— Не гупай ногою, мамо! Ти робиш мені боляче.

Амадея подивилася на неї, й поволі всі перестали грати. Ті, хто сидів у першому ряду, усе чули, а решта хотіли знати, що трапилося: чому Мамадея так дивиться на них.

— Зроби так знову, мамо, — лагідно сказала Берта, й усі стали дивитися на її ноги, поки вона пробувала повторити. Вона вже могла трохи поворушити ногою. Вона була так завантажена з ними і так переживала за Руперта, що не помітила покращення.

— Ти можеш встати? — спитав один із близнюків.

— Не знаю, — перелякано відповіла Амадея.

Усі діти стояли навколо неї, а Йозеф підтримував її:

— Спробуй. Якщо ти могла підірвати потяг, то й ходити зможеш.

Хлопчик мав рацію. Вона поволі підвелася, спираючись руками на бильця візка, зробила один крок їм назустріч, а потім мало не впала. Йоганн підхопив її. Та вона таки зробила один крок. Її очі розширилися, а дітлахи захоплено дивилися на неї. Відтак ступила ще крок, потім ще один. Зробивши чотири кроки, вона сказала, що їй треба трохи посидіти. Амадея вся

тремтіла, була слаба, мало не втрачала притомність. Але ходила! По її щоках потекли сльози, а вони всі сміялися й захоплено плескали в долоні.

— Мама може ходити! — триумфально вигукнула Марта.

Після того, як це сталося вперше, вони щодня практикувалися. Діти грали музику, а вона ходила.

На початку грудня вона могла повільно ходити по кімнаті, а хтось зі старших хлопців підтримував її. Вона все ще нетвердо стояла на ногах, але здоров'я постійно покращувалося. Погано було те, що їй досі не було жодних новин від Руперта. Жодних. У секретній службі не називали його загиблим, та, здається, їй нічого не знали про нього. А оскільки Амадея не була його дружиною, вона не мала права все знати. Він поїхав ще два місяці тому, і вона розуміла, що жодна операція не планувалася так надовго. Щоночі жінка думала, чи не поранено його так само, як і її, але ніхто нічого не знав. Чи не потрапив він до якогось табору? Якщо його схопили в німецькій уніформі й розкрили як агента ворожої армії, його могли розстріляти. З ним могло трапитися безліч жахливих речей, і вона все це могла собі уявити.

Ще за два тижні, не знаючи, як відігнати від себе похмурі думки, вона святкувала з дітьми Хануку. Відтоді, як діти перебували в Англії, вони вже святкували Різдво, однак Амадея сказала, що цього року вони святкуватимуть обидва свята. Діти робили з паперу дрейдли, а потім учили її розкручувати їх. Відтак навчили її пісень, що співають на Хануку. Їй сподобалося, що напис єврейською на дрейдлі був таким: «Зараз має статися велике диво». Їхній маленький оркестр грав дуже добре, вона ще ходила повільно, але впевнено.

Коли вони запалили свічки на перший вечір Хануки, діти стояли навколо неї, аж раптом Ребека глянула на двері й заверещала.

— Ви цього року так рано святкуєте Різдво?

У кімнаті стояла святкова атмосфера, але діти були спокійні, поки вона запалювала свічки. Для багатьох із них воскрес-

ли найгіркіші спогади їхнього життя. Амадея обернулася на звук того голосу.

— Ні, Хануку, — спокійно відповіла вона, й усі діти також заверещали.

Прийшов Руперт. Діти закричали й побігли йому назустріч, і Амадея також повільно пішла до нього. Він радісно глянув на неї.

— Ти ходиш! — зачудовано вигукнув він, не вірячи власним очам. Його рука була підвішена на грудях, він страшенно змарнів. За останні два місяці він пішки пройшов через усю Німеччину й нарешті зміг зустрітися з учасниками Опору в Ельзасі. Вони відправили його літаком з маленького селища біля Страсбурга. Для неї то також були вкрай тяжкі три місяці. І ось він стояв поряд і стискав її в обіймах. — Я ніколи не думав, що ти знову ходитимеш, — зізнався він чесно.

— І я не думала, — відповіла вона, зігріваючись у його обіймах. Вона дуже боялася, що більше не побачить його. — Я так переживала за тебе!..

Руперт знав, що так воно й було, але нічого не міг удіяти. Це було тяжко та страшно навіть для нього, та операція відбулася вдало.

— Я мав повернутися після того, що ти сказала мені, коли я від'їздив, — він не забув цього, й вона також. Вони мали багато чого сказати й прийняти багато рішень, особливо Амадея.

— Тату! В нас є оркестр! — кричала Ребека, та інші зупинили її, щоб зробити йому сюрприз. Коли вже вона розкрила таємницю, діти зіграли дві пісні, які йому сподобалися. Діти не лягали до півночі й розповідали, як Амадея влаштувала для них святкування Хануки.

— Ти, здається, робиш крок назад у своєму розвитку, — знову пожартував він, коли вони всі нарешті пішли до ліжка, а вони сиділи поряд біля каміну, тримаючись за руки. Це було просто диво, що він повернувся.

— Я просто подумала, що дуже важливо, щоб частина їхнього життя лишилася недоторканою й відродилася для них.

Дивно, але для неї це також щось означало. Вона уявляла собі матір, котра в дитинстві робила щось подібне. Оскільки так багато людей загинуло через те, що вони були євреями, то це був іще й спосіб ушанувати їх. Під час молитви Амадея ніби чула їхні голоси, не лише свій власний.

— Я не хочу знову втрачати тебе, Амадеє. Я пройшов половину Німеччини, що прийти до тебе. Тепер ти не можеш відмовитися від мене, — сказав він серйозно.

Вона не відводила від нього своїх очей.

— Ні, не можу. Тепер я це знаю. Я знала це ще до того, як ти пішов. Я сказала, що кохаю тебе...

Амадея тримала його за руку, й на мить їй стало сумно. Але тепер вона знала, що належить цьому життю — Руперту й «кіндерам», якщо вони залишаться з ними.

— Я завжди думала, що повернуся до монастиря, — сумно сказала вона.

Але трапилося так багато всього. Вона сприяла смерті багатьох, навіть якщо й робила це в ім'я спасіння решти. А тепер вона хоче бути тут, із ним. І це вже не видається їй несправедним. Навпаки — дуже правильним. Це єдиний вибір, який їй лишився. Тепер вона ніколи не зможе покинути його, хоч монастир і покликання назавжди залишаться в її серці. То було важке рішення, проте вона відчула полегшення, коли прийняла його. Поки Руперта не було, вона, як ніколи, зрозуміла, як кохає його.

— Я так боявся, що ти повернешся туди, а я не хотів втручатися в те, чого ти хочеш, — ніжно сказав Руперт.

— Дякую за те, що ти шанував це, — вона дивилась на нього очима, сповненими кохання. Амадея була настільки переконана, що завжди буде черницею, а тепер вона належала йому, в усіх вимірах, про які й не насмілювалася мріяти.

— Я б дозволив тобі піти, якби це насправді було тим, чого тобі найбільше хотілося, що зробило б тебе щасливою... але це, здається, в минулому. А тепер я не допущу цього, — сказав він, пригортаючи її ближче до себе й обіймаючи.

Протягом останніх місяців вона перебувала в такому відчаї, що Руперт ніколи не повернеться до неї, і він боявся того самого. І нарешті, коли вони так багато витерпіли, обое знали, що чинять правильно, бо прийшли до цього дуже довгим шляхом, втратили людей, яких любили, і не раз дивилися смерті в обличчя. Вони заслужили те, що здобули.

Тієї ночі він поніс її нагору, і вони вимкнули світло. Вона все ще не могла йти по сходах, але згодом зможе. Він вагався, опускаючи її долі, а потім вона сором'язливо сказала йому «на добраніч», і він розсміявся. Це не Париж, і в неї немає абрикосової нічної сорочки. Це реальне життя. Вони обое знали, що має статись і що це відбудеться скоро, належним чином, у належний час. У них попереду ціле життя.

Розділ 28

Священик одружив їх, і рабин благословив, а діти стояли навколо них. Це були їхні перші спільні діти, і вони знали, що багато з них залишиться з ними. Хоча загиблі сини Руперта ніколи не будуть забутими. Амадея нарешті прийняла свою остаточну обітницю, про яку мріяла давно, хоча вона була не такою, на яку жінка чекала стільки років. Життя з його крутими поворотами, жахіттями й стражданнями привело їх одне до одного, крізь болі й муки, до мирної гавані. Вони знайшли одне одного посеред відголосків тих, кого вони колись любили і хто любив їх.

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

Служба роботи з клієнтами:

тел. +38-057-783-88-88

E-mail: *support@flc-bookclub.com*

www.bookclub.com

**Адреси фірмових магазинів дивіться
на сайті та в каталозі**

**З питань гуртових продажів
звертайтеся за тел. +38-044-255-19-86**

Літературно-художнє видання

СТІЛ Даніела Відлуння

Головний редактор *С. С. Схляр*
Редактор *Н. Я. Косенко*
Художній редактор *Н. В. Переверзева*
Технічний редактор *А. Г. Верьовкін*
Коректор *В. В. Садовнича*

Підписано до друку 15.02.2007. Формат 84x108/32.
Друк високий. Гарнітура «Garamond». Ум. друк. арк. 18,48.
Наклад 7000 пр. Зам. № 7-66.

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № 04059243100017536 від 13.03.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: *cop@flc-bookclub.com*

Віддруковано з готових діапозитивів
у ВАГ «Харківська книжкова фабрика ім. Фрунзе»
61057, м. Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8

Стіл Д.

С80 Відлуння: Пер. з англ. та передмова Є. Кононенко. — Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. — 352 с.

ISBN 978-966-343-532-9.

У романі «Відлуння» Данієли Стіл розповідається історія життя Амадеї. Історія починається зі знайомства її майбутніх батьків у розпал Першої світової війни. Ані різне походження й громадянство, ані ворожість родин — ніщо не заступило палкого кохання Беати й Антуана. У житті Амадеї — дитини цього кохання — ніби луною відбиваються долі двох родин.

Смерть батька, чернече життя, лихоліття Другої світової війни — це шлях, що зрештою дивним чином привів Амадею до великого кохання, що зцілило її серце.

ББК 84.7СПО

КНИЖКОВИЙ КЛУБ «КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ»

Служба роботи з клієнтами:

тел. (057) 783-88-88

E-mail: support@flc-bookclub.com

Запрошуємо до книжкових магазинів Клубу

ХАРКІВ

просп. М. Жукова, 3а

орієнтир: станція метро
«М. Жукова»

т. 8 (057) 392-03-43

ЛЬВІВ

вул. Князя Романа, 26

орієнтир: р-н Галицького
ринку

т. 8 (032) 297-13-81

СЕВАСТОПОЛЬ

вул. Ковпака, 3

(вул. Руднева, 2а)

ТЦ «Фуршет», 2 поверх

т. 8 (0692) 55-62-88

ДНІПРОПЕТРОВСЬК

просп. К. Маркса, 105

ТЦ «Сільпо», 2 поверх

вул. К. Лібкнехта, 11а

орієнтир: район

Троїцького ринку

т. 8 (056) 770-20-60

КИРОВОГРАД

вул. Волкова, 2

ТЦ «Фуршет», 2 поверх

т. 8 (0522) 36-04-04

ЛУГАНСЬК

вул. Радянська, 52

орієнтир: зупинка
«Динамо»

т. 8 (0642) 50-01-34

КИЇВ

вул. Червоноармійська

(Вел. Васильківська), 72а

ТЦ «Олімпійський»

орієнтир: перехід зі станції

метро «Республіканський

стадіон»

КРИВИЙ РІГ

вул. Димитрова, 30а

ТЦ «Сільпо», 2 поверх

орієнтир: 95 квартал

МИКОЛАЇВ

вул. Потьомкінська, 63/2

орієнтир: ріг

вул. Радянської

т. 8 (0512) 47-58-43

ДОНЕЦЬК

вул. Університетська, 76

орієнтир: зупинка

«Універсам „Україна”»

т. 8 (062) 381-33-38

ОДЕСА

вул. Велика Арнаутська, 61

орієнтир: ріг

вул. Рішельєвської

т. 8 (048) 786-05-88

ЗАПОРІЖЖЯ

просп. Леніна, 58

орієнтир: зупинка

«Драмтеатр ім. Магара»

т. 8 (061) 787-63-86

ЧЕРНІГІВ

вул. Щорса, 6

орієнтир: р-н Центрального

ринку

т. 8 (0462) 65-32-31

З питань гуртових продажів
звертатися за тел. (044) 255-19-86

© charlesbush.com

Даніела Стіл — найпопулярніший автор сьогодення. Її читають жінки, чоловіки, молоді та старі у сорока семи країнах світу та двадцятьма восьма мовами. Загальний наклад її книжок складає понад 550 мільйонів, кожен новий твір одразу стає бестселером. 1989 року ім'я місис Стіл занесли до Книги рекордів Гіннеса за те, що одна з її книг очолювала рейтинг *New York Times* триста вісімдесят один тиждень.

Зараз Даніела Стіл живе в Сан-Франціско. Вона постійно виявляє великий інтерес до соціальних проблем і проблем, пов'язаних із дітьми.

www.bookclub.ua

ISBN 978-966-343-532-9

9789663435329